J.M. COETZEE
MAESTRUL DIN PETERSBURG

JOHN MAXWELL COETZEE (n. Cape Town, 9 februarie 1940) îşi încheie strălucit studiile de literatură engleză şi matematică la University of Cape Town în 1961, apoi se mută în Anglia, unde lucrează ca programator. Îşi ia doctoratul cu o teză despre Samuel Beckett la University of Texas, Austin (1965 – 1969), ţine cursuri de literatură la New York până în 1971, apoi la University of Cape Town. Debutează cu romanul *Dusklands* (1974), urmat *de in the Heart of the Country* (1977) şi *Aşteptându-i pe barbari* (*Waiting for the Barbarians*, 1980; Humanitas, 2005), care îi aduce James Tait Black Memorial Prize. Publică apoi *Viaţa şi vremurile lui Michael K* (*Life* & *Times of MichaelK*, 1983, Humanitas Fiction, 2009), distins cu Booker Prize şi Prix Femina Étranger, *Foe* (1986 – Jerusalem Prize, 1987), *The Age of Iron* (1990 – The Sunday Express Book of the Year) şi *Maestrul din Petersburg* (*The Master of Petersburg*, 1994 – Irish Times International Fiction Prize, 1995; Humanitas Fiction, 2008). *Boyhood* din 1997 şi *Youth* din 2002 fac parte din ciclul autobiografic *Scenes from Provincial Life*. Militant pentru drepturile animalelor, Coetzee publică în 1999 volumul *The Lives of Animals*. Romanul *Dezonoare* (*Dizgrace*, 1999; Humanitas, 2006) îi aduce un nou Booker Prize, iar *Elizabeth Costello* (2003) şi *Slow Man* (2005) se bucură de o foarte bună receptare. În 2007 şi în 2009 apar două dintre cele mai puternice romane ale lui Coetzee, *Jurnalul unui an prost* (*Diary of a Bad Year*) şi, respectiv, *Summertime*, ultimul din ciclul său autobiografic. J.M. Coetzee este autorul mai multor volume de eseuri filosofice şi literare. Din 2002 trăieşte în Australia, fiind profesor emerit la University of Adelaide. În 2003 primeşte Premiul Nobel pentru literatură.

J.M. COETZEE

Maestrul din Petersburg

Traducere din engleză de MARIA BERZA

Coperta de ANGELA ROTARU

Redactor
ALEXANDRA RUSU

J.M. COETZEE
THE MASTER OF PETERSBURG
Copyright © J.M. Coetzee, 1994
By arrangement with Peter Lampack Agency, Inc.
551 Fifth Avenue, Suite 1613 New York,
NY 10176 – 0187 USA. All rights reserved.
© HUMANITAS FICTION, 2008, 2010,
pentru prezenta versiune românească
EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
www. humanitas.ro
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
COETZEE, J. M.
Maestrul din Petersburg / J.M. Coetzee;
trad.: Maria Berza.
Bucureşti: Humanitas Fiction, 2010
ISBN 978 – 973 – 689 – 352-O
I. Berza, Maria (trad.)
821.111 – 31 = 135.1

Petersburg

Octombrie 1869. O droşcă trecu alene pe o stradă a cartierului Obor din Sankt Petersburg. Ajunşi în faţa unei case de raport înalte, vizitiul trase de hăţuri şi calul se opri.

Pasagerul său privi clădirea cuprins de îndoială.

— Eşti sigur că acesta-i locul? întrebă el.

— Strada Svecinoi, numărul şaizeci şi trei, aşa mi-aţi spus.

Pasagerul coborî din trăsură. Era un bărbat de vârstă mijlocie, bărbos şi adus de spate, cu o frunte înaltă şi sprâncene groase, care îi dădeau un aer distrat şi sobru. Purta un costum închis la culoare, cu o croială uşor demodată.

— Aşteaptă-mă, îi spuse vizitiului.

În ciuda faţadelor murdare şi cojite, casele din Obor încă mai păstrau ceva din vechea lor eleganţă, deşi cele mai multe deveniseră probabil locuinţe de închiriat pentru funcţionari, studenţi şi muncitori. În spaţiile dintre ele, uneori chiar lipite de zidurile lor, se îngrămădeau şandramale şubrede, cu două sau chiar trei caturi, ca nişte porumbare cu încăperi şi cămăruţe, locuinţele sărăcimii.

Clădirea de la numărul şaizeci şi trei, una dintre cele mai vechi, era mărginită pe ambele părţi de astfel de şandramale. Un adevărat păienjeniş de grinzi şi proptele urca până pe la jumătatea faţadei, dându-i un aer de îngrăditură. Păsările îşi făcuseră cuib în coturile acestor întărituri, iar găinaţurile lor se scurseseră pe faţadă.

Un grup de copii care se căţărau pe proptelele din lemn ca să arunce cu pietre în băltoacele de pe stradă, iar apoi săreau jos să le recupereze, s-a oprit din joacă pentru a-l studia pe nou-venit. Cei trei copii mai mici erau băieţi; cea de-a patra, care părea să fie şefa, era o fetiţă cu păr

blond şi nişte ochi negri extraordinari.

— Bună ziua, rosti acesta. Ştie careva dintre voi unde locuieşte Anna Sergheievna Kolenkina?

Băieţii nu au reacţionat şi au continuat să se holbeze la el fără să clipească. Fetiţa, în schimb, dădu drumul pietricelelor pe jos.

— Hai, spuse ea.

Etajul al treilea de la numărul şaizeci şi trei era un hăţiş de încăperi ce comunicau între ele pornind de la un hol din capul scării. O urmă pe fetiţă de-a lungul unui coridor întunecos şi încârligat, care mirosea a varză şi a fiertură de carne, trecu de uşa deschisă a unei spălătorii şi ajunse în faţa unei uşi vopsite în cenuşiu, pe care puştoaica o deschise.

Se aflau într-o încăpere lungă şi joasă, luminată de o singură fereastră la nivelul capului. Bezna dinăuntru era păstrată de o draperie grea, atârnată pe peretele cel lung. O femeie înveşmântată în negru se ridică să-i întâmpine. Avea cam treizeci şi ceva de ani, aceiaşi ochi întunecaţi şi sprâncene bine desenate ca şi fetiţa, însă părul ei era negru.

— Scuzaţi-mi sosirea neanunţată, începu el. Numele meu… Şovăi. Cred că fiul meu a fost chiriaşul dumneavoastră.

Scoase din valiză un obiect şi desfăcu şervetul alb în care era înfăşurat. Ieşi la iveală chipul unui băiat, un daghereotip într-o ramă de argint.

— Poate îl recunoaşteţi, spuse, fără să-i dea fotografia s-o ţină.

— E Pavel Aleksandrovici, mamă, şopti copila.

— Da, a locuit la noi, spuse femeia. Îmi pare foarte rău. Urmă o tăcere stânjenitoare. A fost chiriaşul nostru din aprilie, continuă ea. Camera e aşa cum a lăsat-o, la fel şi toate lucrurile lui, cu excepţia unora pe care le-a luat poliţia. Doriţi s-o vedeţi?

— Da, răspunse omul cu glas răguşit. Dacă vă datora bani de chirie, e, desigur, obligaţia mea s-o achit.

Camera fiului său, deşi era de fapt mai mult o cămară

despărţită de restul apartamentului, avea intrarea ei şi o fereastră care dădea spre stradă. Patul era strâns şi arăta ordonat; în afară de el, în încăpere se mai aflau un scrin, o măsuţă cu o lampă şi un scaun. La picioarele patului era un geamantan cu iniţialele P.A.I. gravate pe el. Îl recunoscu: era un dar pe care i-l făcuse lui Pavel.

Se îndreptă către fereastră şi privi afară. Jos, în stradă, d roşea încă îl aştepta.

— Vrei, te rog, să-mi faci un serviciu? o întrebă pe fetiţă. Vrei să-i spui vizitiului că poate să plece şi să-i plăteşti?

Fetiţa luă banii pe care el i-i întinsese şi plecă.

— Aş dori să rămân singur o clipă, dacă se poate, îi spuse femeii.

Primul lucru pe care îl făcu după ce aceasta ieşi fu să dea la o parte cuvertura patului. Cearşafurile erau curate. Îngenunche şi-şi vârî nasul în perne; miroseau doar a săpun şi a soare. Deschise apoi sertarele. Fuseseră golite.

Ridică valiza şi o aşeză pe pat. Deasupra, împăturit cu grijă, era un costum alb de bumbac. Îşi lipi fruntea de el. Simţi, abia perceptibil, mirosul fiului său. Respiră adânc, iar şi iar, gândind: duhul lui, care pătrunde în mine.

Trase scaunul spre fereastră şi se aşeză, privind afară. Era amurg şi se înnopta repede. Strada era pustie. Timpul trecea; gândurile îi îngheţaseră. *Cugeta* îşi spuse – acesta e cuvântul. Capul greu, ochii grei; plumb strecurându-i-se în suflet.

Femeia, Anna Sergheievna, şi fiica ei cinau, aşezate de-o parte şi de alta a mesei, cu lampa între ele. Tăcură când intră el în încăpere.

— Ştiţi cine sunt? întrebă el.

Femeia îl privi calm, aşteptând.

— Adică ştiţi că eu nu sunt Isaev?

— Da, ştim. Ştim povestea lui Pavel.

— Nu vreau să vă întrerup cina. Vă deranjează dacă las deocamdată valiza aici? O să plătesc chiria până la sfârşitul lunii. De fapt, aş vrea să plătesc şi pe noiembrie. Aş dori să păstrez camera, dacă e liberă.

Îi dădu banii, douăzeci de ruble.

— Nu vă deranjează dacă mai vin din când în când, după-amiezile? E cineva acasă în timpul zilei?

Femeia şovăi. Schimbă o privire cu fetiţa. Deja, gândi el, îi vin idei. Mai bine şi-ar lua valiza şi nu s-ar mai întoarce, astfel povestea chiriaşului mort s-ar încheia şi ar elibera camera. Nu-i convenea să-i aibă în casă pe bărbatul acesta îndurerat, care întuneca totul în jur. Dar era prea târziu, banii fuseseră oferiţi şi acceptaţi.

— Matrioşa e acasă după-amiezile, spuse ea cu voce liniştită. O să vă dau o cheie. Pot să vă rog să folosiţi intrarea separată? Uşa dintre camera chiriaşului şi-a noastră nuse-ncale, dar n-o folosim de obicei.

— Scuzaţi-mă. Nu mi-am dat seama.

Matriona.

Preţ de un ce-aş, cutreieră străzile cunoscute din cartierul Obor. Apoi se întoarse, traversând podul Kokuşkin, la hanul unde luase o cameră mai devreme, pe numele Isaev.

Nu-i era foame. Se întinse pe pat îmbrăcat, îşi încrucişă braţele şi încercă să adoarmă. Dar mintea îi zbura la numărul şaizeci şi trei, la camera fiului său. E acolo: stă lângă uşă, abia suflând, fixând cu privirea scaunul din colţ, aşteptând să se lase întunericul şi să devină un alt fel de întuneric, o beznă a prezenţei. Buzele îi alcătuiesc pe tăcute numele fiului său, de trei ori, de patru ori.

Încercă să arunce o vrajă. Asupra cui, a unui duh ori asupra lui însuşi? se gândi la Orfeu, mergând cu spatele-ntors pas cu pas, şoptind numele femeii moarte, înduplecând-o să iasă din măruntaiele iadului; la soţia înfăşurată în giulgiul din mormânt, urmându-l cu ochii orbi, morţi, cu braţele inerte întinse în faţă, ca o somnambulă. Fără flaut, fără liră, doar cuvântul, cuvântul acela, iar şi iar. Atunci când moartea taie toate legăturile, numele este singurul care mai rămâne. Botezul: unirea dintre un suflet şi un nume, numele pe care îl va purta în eternitate. Abia respirând, alcătuieşte din nou silabele:

Pavel.

Capul începe să i se învârtă. „Trebuie să plec acum”, şopteşte sau crede că şopteşte. „O să mă întorc”.

„O *să mă* întorc aceeaşi făgăduială pe care o făcuse când îl dusese pe băiat în prima zi de şcoală. *Nu te părăsim*. Şi îl părăsise.

E pe cale de-a adormi. Îşi închipuie cum se prăbuşeşte într-un râu de sus, de unde începe o cascadă înaltă, şi se lasă absorbit în întregime de clipa prăbuşirii.

Cimitirul

S-au întâlnit la bac. Când a văzut florile pe care le adusese Matriona, i s-a urcat sângele la cap. Erau micuţe, albe şi modeste. Nu ştia care erau florile favorite ale lui Pavel, dar oricum, trandafiri, oricât ar costa în octombrie, trandafiri roşii ca sângele, măcar atât ar fi meritat.

— M-am gândit că o să le plantăm, spuse femeia, citindu-i gândurile. Am adus o săpăligă. Sunt tufănele, înfloresc târziu. Abia acum observă rădăcinile, înfăşurate într-o cârpă umedă.

S-au suit apoi pe micul bac pentru insula Elaghin, unde nu mai fusese de ani de zile. Cu excepţia a doua bătrânele înveşmântate în negru, erau singurii pasageri. Era o zi rece, pâcloasă. Când se apropiară, un câine cenuşiu şi slăbănog începu să alerge în sus şi-n jos pe chei, scheunând voios. Barcagiul aruncă spre el un cârlig, iar câinele se retrase la o distanţă sigură. Insula câinilor, îşi spuse; haite întregi furişându-se printre copaci, aşteptând să plece familiile îndoliate, oare ca să înceapă şi ei să sape?

Ajunşi la ghereta paznicului, Anna Sergheievna, pe care încă o numea în gând *proprietăreasa*, se duse să ceară informaţii, iar el aşteptă afară. Apoi porniră pe bulevardele morţilor. El începu să plângă. *De ce acum*? se întrebă, furios pe sine. Cu toate astea, lacrimile erau binevenite în felul lor, un uşor văl de orbire între el şi lume.

— Aici, mamă! strigă Matriona.

Ajunseră în faţa unei movile de pământ, între multe alte movile cu pari în formă de cruce înfipţi în ele, de care

atârnau nişte scânduri cu numere vopsite. Încercă să-şi ferece mintea ca să nu lase să pătrundă acest număr, numărul *lui*, dar nu înainte de-a vedea cifrele 7 şi 4 şi de-a gândi: *N-o să mai pot paria niciodată pe şapte de-acum încolo*.

Iată momentul când ar trebui să se prăbuşească peste mormânt. Dar totul s-a petrecut atât de repede, moviliţa asta de pământ e prea ciudată, nu-i stârneşte nicio simţire. Nu se încrede nici în lanţul de mâini indiferente prin care a trebuit să treacă trupul fiului său, în timp ce el era încă la Dresda şi n-avea habar de nimic, ca un animal fără apăsare. De la băiatul care e încă viu în memoria lui, până la numele de pe certificatul de deces şi, în sfârşit, la numărul de pe par, nu e încă pregătit să accepte trenul fatalităţii. *Provizorii*, îşi spuse: cifrele astea nu sunt finale, sunt provizorii, altfel piesa s-ar sfârşi. Îndată, roata se va învârti, cifrele vor începe să se mişte şi totul va fi din nou bine.

Moviliţa are volumul şi chiar forma unui trup culcat. De fapt, nu e nici mai mult, nici mai puţin decât pământul reavăn, umflat de o ladă de lemn cu un tânăr înalt înăuntru. Există ceva la care nu suportă să se gândească, ceva ce încearcă să izgonească din minte. În locul acelui gând apare reconstituirea cumplită a ceea ce făcea el la Dresda, în timp ce aici, la Petersburg, procedurile de păstrare, numerotare, ambalare, transport, înmormântare îşi urmau cursul indiferent. De ce nu plutise nici măcar o boare de presimţire în aerul Dresdei? Trebuie oare ca mulţimile să piară pentru ca cerurile să se cutremure?

Printre imaginile ce revin este una cu el, în baia apartamentului din Lărchenstrasse, aranjându-şi barba în oglindă. Robinetele de alamă ale chiuvetei strălucesc; chipul din oglindă, absorbit de îndeletnicire, este cel al unui străin din trecut. Eram deja bătrân, gândeşte. Sentinţa fusese pronunţată; iar scrisoarea cu sentinţa, destinată mie, era pe drum, trecând din mână-n mână, doar că eu nu ştiam de ea. *Bucuria din viaţa ta s-a sfârşit*: asta era sentinţa.

Proprietăreasa scobea o mică gaură la picioarele movilei.

— Vă rog, spuse el, şi făcu un gest cu mâna, iar ea se dădu la o parte.

După ce îşi descheie haina, îşi descheie jacheta, se lăsă în genunchi, apoi se aplecă stângaci înainte, până când se întinse cu totul pe pământul proaspăt, cu braţele întinse. Începu să plângă nestingherit, iar nasul îi curgea. Îşi şterse faţa de pământul ud şi îşi îngropă obrazul în el.

Când se ridică în picioare, avea pământ în barbă, în păr, în sprâncene. Fetiţa, de care uitase complet, îl privea cu ochi întrebători. Se şterse pe faţă, îşi suflă nasul, se încheie la haină. Ce spectacol evreiesc! gândi. Dar, lasă, n-are decât să vadă. Să vadă că nu suntem făcuţi din piatră. Să vadă că nu există nicio oprelişte.

O săgetă cu privirea pe fetiţă; copila se întoarse descumpănită şi se lipi de maică-sa. Înapoi în cuib! O răutate înveninată izbucni din adâncul lui către cei vii, mai cu seamă către toţi copiii vii. Dacă un bebeluş nou-născut ar fi aici în clipa asta, l-ar smulge din braţele maică-sii şi l-ar izbi de-un bolovan. Irod, gândi, acum îl înţeleg pe Irod. Să se termine odată cu crescutul copiilor!

Se întoarse cu spatele la mamă şi la fiică. Curând, lăsă în urmă partea mai nouă a cimitirului şi paşii îl purtară printre pietre funerare vechi, printre morţi de demult.

Când se înapoie, tufănelele fuseseră plantate.

— Cine-o să aibă grijă de ele? întrebă ursuz.

Femeia ridică din umeri. Nu era treaba ei. E rândul lui acum, el trebuie să spună: O să vin zilnic să le îngrijesc, sau: Cel de Sus le va purta de grijă, sau, în sfârşit: Nimeni n-o să aibă grijă de ele, au să moară, n-au decât să moară.

Floricelele albe se unduiau vesele în adierea vântului.

O strânse pe femeie de braţ.

— Nu-i aici, n-a murit, rosti cu glasul spart.

— Nu, sigur că nu, Fiodor Mihailovici.

Vorbea pe un ton neutru, reconfortant. Mai mult de-atât: acum, în clipa asta, avea o atitudine maternă nu

numai faţă de fiica ei, ci şi faţă de Pavel.

Avea mâinile mici, cu degete subţiri, de copil, deşi trupul îi era împlinit. În mod absurd, ar fi dorit să-şi culce capul pe sânii ei şi să-i simtă degetele mângâindu-i părul.

Nevinovăţia mâinilor, iar şi iar. O amintire îl străfulgeră: atingerea unei mâini, atât de intimă în întuneric. Mâna cui să fi fost? Mâini care răsar ca animalele, fără ruşine, fără memorie, la lumina zilei.

— Trebuie să-mi notez numărul, spuse el, evitându-i privirea.

— Am eu numărul.

De unde izvora dorinţa? Era ascuţită, sălbatică: ar vrea s-o prindă pe femeie de braţ, s-o târască în spatele gheretei paznicului, să-i tragă rochia în sus şi să se împerecheze cu ea.

Gândul îi zboară la familiile îndurerate care se aruncă la parastase asupra mâncării şi băuturii. Un soi de exaltare în toate astea, o lăudăroşenie azvârlită în obrazul morţii: noi nu suntem ai tăi!

Se întoarseră pe chei. Câinele cenuşiu se furişă prudent în întâmpinarea lor. Matriona vru să-i mângâie, dar maică-sa nu-i dădu voie. Era ceva în neregulă cu câinele: avea o eczemă purulentă, urâtă, pe tot spatele, până la baza cozii. Scheuna încetişor tot timpul sau se aşeza deodată în fund şi se scărpina frenetic cu dinţii.

Mă întorc mâine, promite. Mă întorc singur şi o să stăm de vorbă. Gândul că se va întoarce, că va traversa râul, că va rătăci căutând culcuşul fiului său, că vor rămâne singuri în ceaţa deasă însemna făgăduiala tăcută a unei aventuri.

Pavel

Şedea în camera fiului său, cu costumul alb în poală, respirând uşor, încercând să uite de sine, încercând să evoce un spirit care cu siguranţă încă nu părăsise locurile.

Timpul trecea. Din încăperea alăturată se auzeau prin despărţitură glasurile înfundate ale femeii şi fetiţei şi zgomot de tacâmuri şi de farfurii, anunţând că se punea masa. Puse costumul deoparte şi bătu la uşă. Glasurile se

opriră brusc. Intră în cameră.

— O să plec acum, spuse.

— După cum vedeţi, tocmai ne pregăteam să cinăm. Sunteţi bine-venit, dacă doriţi să mâncăm împreună.

Cina e simplă: supă şi cartofi cu unt şi sare.

— Cum a ajuns fiul meu să locuiască la dumneavoastră? întrebă la un moment dat. Încă îl numeşte grijuliu// «/ *meu*\ ştie că, dacă-i pronunţă numele, va începe să tremure.

Femeia şovăie şi o înţelege. Ar putea spune: Era un băiat drăguţ; ne-am ataşat de el. *Era* reprezintă obstacolul, bolovanul din drum. Până când va găsi o cale de-a ocoli cuvântul obscen, nu-i va pronunţa în faţa lui.

— A fost recomandat de-un chiriaş care-a locuit aici înaintea lui, spuse într-un târziu. Şi asta a fost tot.

Îl impresionează uscăciunea ei, uscăciunea unei aripi de fluture. Ca şi cum, între piele şi cămaşă, între piele şi ciorapii negri pe care îi poartă, cu siguranţă s-ar afla un strat de cenuşă albă, fină, în aşa fel încât, în clipa în care-ar fi desfăcute de la umeri, hainele i-ar aluneca pe jos dintr-o singură mişcare.

I-ar plăcea s-o vadă goală pe această femeie, în floarea târzie a tinereţii.

Nu se putea numi o femeie educată; dar oare unde mai puteai auzi pe cineva vorbind ruseşte cu mai multă dulceaţă? Limba ei era ca o pasăre ce-i fâlfâia în gură: pene moi, blânde bătăi de aripă.

Fiica ei nu avea nimic din mătăsoasa uscăciune a mamei. Dimpotrivă, era umedă, ca un pui de ciută, încrezător, dar sperios, întinzându-şi gâtul să adulmece mâna străinului, dar gata s-o ia la goană. Cum putuse femeia asta brună să facă un copil atât de blond? Cu toate astea, asemănările te izbeau: degetele mici, aproape neformate; ochii întunecaţi, strălucitori, că ai sfinţilor bizantini; linia fină, sculptată, a sprâncenelor, până şi expresia abătută.

Ciudat cum trăsăturile unui copil pot fi perfecte, în timp ce la părinţi par nişte făcături!

Fetiţa îşi ridică ochii o clipă, îi întâlni privirile cercetătoare şi întoarse capul stingherită. Îl năpădi un val de mânie. Ar vrea s-o prindă de braţ şi s-o zgâlţâie. Uită-te la mine, copilă! ar vrea să-i spună. Uită-te la mine şi-nvaţă!

Îi scăpă cuţitul pe jos. Se aplecă după el, recunoscător. Se simţea de parcă îi fusese jupuită pielea de pe faţă, de parcă, împotriva voinţei lui, le-ar fi azvârlit tot timpul în faţă o mască hidoasă, sângerândă.

Femeia vorbi din nou.

— Matriona şi Pavel Aleksandrovici erau prieteni buni, spuse ea, rostind cuvintele apăsat şi grijuliu. Iar către fetiţă: Îţi dădea lecţii, nu-i aşa?

— Mă învăţa franceza şi germana. Mai mult franceza.

Matriona: nu era un nume potrivit pentru ea. Era un nume de bătrână, bun pentru o băbuţă cu faţa ca o prună uscată.

— Mi-ar plăcea să vă dăruiesc ceva de-al lui, spuse el. Ca să vă amintiţi mai târziu.

Copila îl privi din nou cu un aer nedumerit, cercetându-l aşa cum un câine cercetează un străin, abia auzind ce spunea. Ce se întâmplă? Iar răspunsul vine neîntârziat: nu mă poate vedea ca pe tatăl lui Pavel. Încearcă să-i vadă pe Pavel în mine şi nu reuşeşte. îl fulgeră un alt gând: pentru ea, Pavel n-a murit. Undeva, înăuntrul ei, încă trăieşte, respirând aerul cald şi dulce al tinereţii. Iar chipul meu negricios, bărbos şi ascuţit trebuie să fie la fel de respingător ca moartea însăşi. Moartea, cu şoldurile ei ciolănoase, colţii ei lungi şi gleznele care îi zăngăne când umblă.

Nu dorea să vorbească despre fiul lui. Să audă vorbindu-se despre el, da, dar nu de către el. Dacă numărăm, e a zecea zi de când a murit Pavel. Cu fiecare zi ce trece, orice amintire despre el care ar mai pluti prin văzduh ca frunzele de toamnă poate fi azvârlită în noroi sau răsucită de vânt şi dusă în cerurile orbitoare. Numai el vrea să strângă şi să păstreze aceste amintiri. Toţi ceilalţi respectă ordinea morţii, apoi doliul, apoi uitarea. Dacă nu uităm, spun ei, în curând lumea va deveni o uriaşă

bibliotecă. Dar simplul gând că Pavel ar putea fi uitat îl umple de furie, îl transformă într-un taur bătrân, arţăgos, ameninţător, periculos.

Ar dori să asculte istorisiri despre fiul lui. Şi iată că fetiţa, ca prin minune, începe să spună una.

— Pavel Aleksandrovici – începu ea, privind spre maică-sa, aşteptând de la ea încuviinţarea de a rosti numele celui decedat – spunea că n-o să mai stea la Petersburg decât o vreme, după care o să plece în Franţa.

Fetiţa se opri. El aşteptă cu nerăbdare să continue.

— De ce voia să plece în Franţa? întrebă ea şi acum i se adresa doar lui. Ce e în Franţa?

Franţa?

— Nu voia să plece în Franţa, voia să părăsească Rusia, răspunse el. Când eşti tânăr, te enervează tot ce e în jurul tău. Patria ta te scoate din sărite, pentru că ţi se pare învechită şi stătută. Vrei să cunoşti noi orizonturi, noi idei. Îţi închipui că în ţări ca Franţa ori Germania ori Anglia vei găsi viitorul pe care propria ţară e incapabilă să ţi-l ofere.

Fetiţa se încruntă. O fi zicând el *Franţa*, *patrie*, dar, pitit în spatele cuvintelor, fetiţa simte altceva: încrâncenare.

— Fiul meu a avut parte de-o educaţie destul de împrăştiată, spuse el, adresându-i-se mamei, nu copilei. A trebuit să-i mut de la o şcoală la alta. Motiful era simplu: nu se putea trezi dimineaţa. Nimic pe lume nu reuşea să-i trezească. Poate exagerez. Dar degeaba te înscrii, dacă nu mergi la ore.

Ce ciudat să spui toate astea într-un asemenea moment! Însă el continuă, adresându-i-se fetiţei:

— Franceza lui era foarte superficială, probabil ţi-ai dat seama. Cred că de aceea voia să meargă în Franţa – ca să înveţe mai bine franţuzeşte.

— Citea enorm, interveni mama. Uneori, ardea lampa la el în cameră toată noaptea. Glasul îi rămase scăzut, egal. Nu ne deranja. Era întotdeauna foarte politicos. Ne era tare drag Pavel Aleksandrovici, nu-i aşa? zâmbi către

fetiţă, într-un fel care lui i se păru o mângâiere.

Era. Până la urmă a zis-o.

Femeia se încruntă.

— Ce încă nu înţeleg…

Se lăsă o tăcere stânjenitoare. El nu făcu nimic ca s-o risipească. Dimpotrivă, se zbârli ca un lup care îşi ocroteşte puiul. Băgaţi de seamă, gândi, orice spuneţi împotriva lui e pe riscul vostru! îi sunt mamă şi tată, sunt tot ce are pe lumea asta şi mai mult decât atât! Era ceva care îl înderi –, să se ridice în picioare şi să urle. Dar ce, oare? Şi cinema duşmanul pe care-l înfrunta? Din străfundurile gâtlejii, unde nu mai putea să-i înăbuşe, izbucni ceva care sefh? ăna a geamăt. Îşi acoperi faţa cu mâinile, iar lacrimile înejb & ură să i se strecoare printre degete.

O auzi pe femeie ridicându-se de la masă. Aşteptă să plece şi copila, dar aceasta nu se mişcă.

După o vreme, se şterse la ochi şi îşi suflă nasul.

— Îmi pare rău, îi şopti fetiţei, care încă stătea la masă, cu nasul în farfuria goală.

Închise uşa de la camera lui Pavel după el. Îi părea rău? Nu, adevărul e că nu-i părea rău defel. Departe de asta: era furios pe oricine trăia, în timp ce fiul lui murise. Furios mai cu seamă pe fetiţa asta, cu blândeţea ei cu tot, pe care ar fi vrut s-o sfâşie-n bucăţi.

Zăcea întins pe pat, cuprinzându-şi strâns pieptul cu braţele, respirând sacadat şi încercând să izgonească demonul ce punea stăpânire pe el. Îşi dădea seama că semăna izbitor cu un cadavru, stând aşa, culcat, iar ceea ce i se părea a fi un demon nu era decât sufletul lui, fâlfâind din aripi. Faptul că trăia îi provoca, în acel moment, un fel de greaţă. Ar fi vrut să fie mort. Mai mult chiar: anulat, anihilat.

Cât despre viaţa de dincolo, nu putea conta pe ea. S-ar putea să-şi petreacă eternitatea pe malul unui fluviu, împreună cu cohorte de alte suflete moarte, aşteptând o luntre ce nu va sosi niciodată. Aerul va fi rece şi jilav, apele întunecate vor lipăi lovindu-se de mai, veşmintele îi

vor putrezi pe spinare şi vor cădea, iar fiul nu şi-l va mai vedea niciodată.

Numără din nou zilele, pe degetele îngheţate pe care şi le ţinea încrucişate pe piept. Zece. Aşa se simţea după zece zile.

Poate poezia ar fi în stare să-i aducă băiatul înapoi. Simţea ce fel de poem ar trebui şi care i-ar fi muzica. Dar el nu e poet, ci mai degrabă un câine care a pierdut un os şi care scormoneşte după el prin pământ.

Aşteptă până când dunga de lumină de sub uşă dispăru, apoi părăsi în linişte apartamentul şi se întoarse în locuinţa lui.

Avu un vis în timpul nopţii. Se făcea că înoată pe sub apă. Lumina era albăstruie şi spălăcită. Se răsucea şi luneca graţios, firesc; părea că-şi pierduse pălăria, dar se simţea, în costumul lui cel negru, ca o broască ţestoasă, o uriaşă ţestoasă bătrână în elementul ei natural. Deasupra lui erau vălurele mişcătoare, dar aici, pe fund, apa era liniştită. Înainta printre fuioare de alge; degete duioase de iarbă-de-mare îi atingeau înotătoarele, dacă putea să le numească aşa.

Ştia ce caută. În timp ce înota, deschidea gura şi scotea ceea ce el credea a fi un urlet sau un strigăt. La fiecare urlet sau strigăt, apa îi umplea gura, iar fiecare silabă era înlocuită de o silabă de apă. Devenea tot mai voluminos, până când începu să mătură cu pieptul nămolul de pe fundul apei.

Pavel zăcea pe spate, cu ochii închişi. Părul lui, mângâiat de curent ca de o adiere, era mătăsos ca al unui bebeluş.

Din gâtlejul lui de ţestoasă izbucneşte un ultim strigăt, care îi pare mai degrabă un lătrat, şi se aruncă spre băiat. Încearcă să-i sărute pe obraz, dar când îl atinge cu buzele scorţoase, nu e sigur dacă nu cumva îl muşcă.

În clipa aceea se trezi.

Potrivit vechiului obicei, îşi petrecu dimineaţa la biroul cel mititel din cameră. Când veni slujnica la curăţenie, îi făcu semn să plece. Dar nu scrise nici un

singur cuvânt. Nu că ar fi paralizat. Inima îi bătea viguros, mintea îi era limpede. Ar fi fost oricând în stare să apuce tocul şi să alcătuiască litere pe hârtie. Dar scrisul, se temea el, ar fi cel al unui nebun – josnicii, obscenităţi, filă după filă, de nestăpânit. Se gândeşte la nebunie de parcă i s-ar scurge de-a lungul arterei braţului drept, până în vârful degetelor, în toc şi apoi pe foaia de hârtie. Curge ca un şuvoi; nu e nevoie să înmoaie tocul în călimară, chiar deloc. Ceea ce se aşterne pe hârtie nu e nici sânge, nici cerneală, ci un soi de acid întunecat, cu o lucire verzuie, neplăcută, când lumina se reflectă în el. Nu se usucă pe hârtie; dacă l-ar atinge cu degetul, ar simţi ceva umed şi totodată electric. O scriere pe care-ar putea-o citi şi orbii.

După-amiază, se întoarse pe strada Svecinoi, în camera lui Pavel. Închise uşa interioară ce dădea spre apartament şi propti un scaun îndărătul ei. Apoi întinse costumul alb pe pat. Acum, la lumina zilei, văzu cât de soioase erau manşetele. îl adulmecă la subsuori, iar mirosul îl năpădi, fără echivoc: nu era un miros de copil, ci de bărbat în toată firea. Inspiră iar şi iar. După câte inhalări va dispărea mirosul? Dacă ar închide costumul într-o vitrină de sticlă, ar putea păstra oare şi timbrul olfactiv?

Îşi scoase hainele şi îmbrăcă apoi costumul alb. Deşi vesta îi era prea largă, iar pantalonii prea lungi, nu se simţea caraghios în el.

Se întinse şi îşi încrucişă braţele. Poziţia era teatrală, dar oricare ar fi fost impulsul acela, se simţea pregătit să-i urmeze, în acelaşi timp, nu avea deloc încredere în impulsuri.

Avu o viziune a Petersburgului ce se întindea vast sub stelele necruţătoare. Scris pe o banderolă de pergament, pe cer, era un cuvânt în caractere ebraice. Nu putea să descifreze cuvântul, dar ştia că e o condamnare, un blestem.

O poartă se închisese în spatele fiului său, o poartă ferecată de şapte ori cu drugi de fier. Ce-avea el de făcut era să deschidă acea poartă.

Gânduri, simţăminte, viziuni. Să se încreadă oare în ele? Vin din străfundurile inimii, dar nu e cu nimic mai întemeiat să te încrezi în inimă decât în raţiune.

Între undeva şi altundeva, mă aflu în retragere, gândi; când retragerea se va sfârşi, ce va mai rămâne din mine?

Se închipui pe sine înapoindu-se la stadiul de ou său măcar la ceva moale, răcoros şi cenuşiu. Poate nu e doar un opoate e sufletul, aşa arată sufletul.

Se aude un foşnet sub pat. Să fie vreun şoarece care-şi vede de-ale lui? Nici că-i pasă. Se întoarce pe-o parte, îşi trage haina albă peste faţă, inspiră.

De când fusese anunţat de moartea fiului său, ceva se scursese din el, ceva ce se obişnuise să numească tărie. Eu sunt cel care a murit, gândea; sau: am murit, dar moartea şi-a ratat sosirea. Îşi simţea trupul ca fiind puternic, zdravăn, că nu va ceda din proprie iniţiativă. Pieptul lui era ca un butoi cu doagele solide. Inima va continua să-i bată încă multă vreme. Cu toate astea, fusese azvârlit în afara timpului omenesc. Curentul ce îl poartă încă se mişcă înainte, încă are direcţie, chiar scop; dar acest scop nu mai e viaţa. E purtat de ape moarte, de curenţi morţi.

Adormi. Când se trezi, era întuneric şi întreg universul era tăcut. Aprinse un chibrit, încercând să-şi adune minţile rătăcite. Era trecut de miezul nopţii. Unde fusese oare?

Se strecură sub aşternuturi, dormi agitat. Dimineaţa, în drum spre baie, nespălat şi ciufulit, dădu peste Anna Sergheievna. Cu părul strâns sub o broboadă şi încălţată cu nişte cizme grosolane, arăta ca o precupeaţă. îl privi mirată.

— Am adormit, eram foarte obosit, explică el.

Dar nu acesta era motivul, ci costumul alb, cu care era încă îmbrăcat.

— Dacă nu vă deranjează, o să rămân aici, în camera lui Pavel, până plec, continuă el. Asta înseamnă doar câteva zile.

— Nu putem discuta acum, mă grăbesc, răspunse ea.

Era limpede că nu-i plăcea ideea. Şi nici să-şi dea consimţământul. Dar omul plătise, aşa că nu mai era nimic de făcut.

Toată dimineaţa o petrecu aşezat la masă, în camera fiului său, cu capul în mâini. Nu putea pretinde că scrie. Mintea îi alerga spre clipa morţii lui Pavel. Ce nu putea suporta era gândul că, în ultima fracţiune a ultimei clipe a căderii lui, Pavel ştiuse că nimic nu-i va mai putea salva, că era mort. Ar fi vrut să creadă că Pavel fusese scutit de această certitudine, mai cumplită decât anihilarea însăşi, prin viteza şi haosul căderii, prin capacitatea minţii de a se anestezia atunci când ceva e absolut insuportabil. Voia din toată inima să creadă acest lucru. În acelaşi timp, era conştient de faptul că dorea să se anestezieze şi să uite că Pavel, în cădere, ştia deja totul.

În asemenea momente, nu-i putea deosebi pe Pavel de sine. Erau aceeaşi persoană, iar acea persoană nu era nici mai mult, nici mai puţin decât un gând, Pavel gândindu-l în el, el gândindu-l în Pavel. Gândul îl menţine pe Pavel în viaţă, suspendat în cădere.

El vrea să-şi protejeze fiul, ca să nu afle că e mort. Cât timp trăiesc, gândeşte el, să fiu eu cel care ştie! Orice act de voinţă ar presupune acest lucru, vreau să fiu eu animalul gânditor care plonjează în aer.

Stând la masă, cu ochii închişi şi pumnii strânşi, goneşte revelaţia morţii departe de Pavel. Se închipuie pe sine ca pe Tritonul din Piazza Barberini, din Roma, ce ţine la buze o scoică din care ţâşneşte o eternă fântână de cristal. El însu

5»

fleţeşte apa zi şi noapte. Tendoanele de la ceafă, turnate în bronz, îi sunt încordate de efort.

Costumul alb

Sosise luna noiembrie şi, odată cu ea, prima zăpadă. Cerul era plin de păsări de baltă care migrau spre sud.

Se mutase în camera lui Pavel şi, după câteva zile, ajunsese să facă parte din viaţa clădirii. Copiii nu se mai opreau din joaca lor ca să-i spioneze când trecea, deşi încă

ciripeau şoptit. Ştiau cine e. Şi cine e, de fapt? E nenorocirea însăşi, e tatăl nenorocirii.

În fiecare zi îşi spunea că trebuie să meargă înapoi pe insula Elaghin, la mormânt. Dar nu se ducea.

Îi scrisese soţiei sale, la Dresda. Scrisorile lui erau liniştitoare, dar lipsite de orice simţire.

Îşi petrecea dimineţile în cameră, dimineţi de o goliciune absolută, care ajungeau să capete propria voluptate insidioasă şi mortală. După-amiezile umbla pe străzi, evitând zona din apropierea străzii Meşcianskaia şi Voznesenski Prospekt, unde putea fi recunoscut, oprindu-se pentru un ceas la o ceainărie, mereu aceeaşi.

La Dresda, avea obiceiul să citească ziare ruseşti. Dar acum pierduse orice interes faţă de lume. Lumea lui se micşorase; lumea lui era cuprinsă înăuntru, în piept.

Din consideraţie pentru Anna Sergheievna, se întorcea la apartament pe înserat. Până când îl chemau la cină, stătea liniştit în camera care era şi nu era a lui.

Stă pe pat, cu costumul alb în poală. Nu e nimeni care să-i vadă. Nimic nu s-a schimbat. Simte curentul de iubire care uneşte inima lui cu cea a fiului, atât de tangibil, de parcă ar fi o frânghie. Simte cum frânghia se răsuceşte şi îi zdrobeşte inima. Scoate un geamăt puternic. „Da!” şopteşte, întâmpinând durerea; întinde mâna şi mai răsuceşte o dată frânghia.

Uşa din spatele lui se deschide. Se întoarce cu un spasm, încovoiat şi urât, cu ochii plini de lacrimi şi costumul mototolit în mâini.

— Doriţi să mâncaţi acum? întrebă fetiţa.

— Mulţumesc, dar aş prefera să fiu singur în seara asta.

Puţin mai târziu, se întoarse.

— Doriţi un ceai? Pot să vi-l aduc.

Aduse un ceainic, o zaharniţă şi o ceaşcă, aşezate solemn pe o tavă.

— E costumul lui Pavel Aleksandrovici?

Aşează costumul alături, încuviinţând.

Stă lângă el, privindu-l cum îşi bea ceaiul. E din nou

uimit de linia fină a tâmplei şi a obrazului, de ochii negri, lichizi, de sprâncenele întunecate, de părul auriu ca spicul. E invadat de sentimente contradictorii, ca două valuri ce se izbesc unul de altul: nevoia de-a o ocroti şi pornirea de a-i face rău, pentru simplul fapt că trăia.

Ce bine că stau ascuns aici, gândeşte. Aşa cum sunt acum, nu prea sunt potrivit să trăiesc în lume.

Aşteptă ca fetiţa să spună ceva. Voia ca ea să vorbească. Pentru un copil, era un lucru cumplit de greu, totuşi i-o va cere. Îşi ridică privirea spre ea. Fără văluri. O fixă cu o privire care nu ascundea nimic.

Pentru o clipă, fetiţa îi întâlni privirea. Apoi îşi feri ochii, o porni de-a-ndăratelea cu paşi nesiguri, făcu un fel de plecăciune stranie şi stângace şi o şterse din încăpere.

Îşi dădu seama, pe măsură ce lucrul acesta se petrecea, că era vorba de o tranziţie pe caf e n-o va uita şi care, poate, într-o zi, se va reflecta şi în scri Wlui. Se ruşina oarecum, dar era un sentiment superficial şi trecător. Mai întâi în scrisul lui, iar acum şi în viaţă, ruşinea părea să-şi fi pierdut puterea, locul ei fiind luat de o pasivitate lâncedă şi amorală, care nu se dădea înapoi de la nimic. Era ca şi cum ar vedea, cu coada ochiului, nori înaintând spre el cu o viteză înspăimântătoare, nori de furtună. Spulberau orice stătea în calea lor. Aştepta, îngrozit şi totodată nerăbdător, ca furtuna să se dezlănţuie.

Când ceasul lui arătă ora unsprezece ieşi din cameră, fără să se anunţe. Perdeaua era trasă peste alcovul în care dormeau Matriona şi mama ei, dar Anna Sergheievna nu se culcase încă; stătea la masă şi cosea la lumina lămpii. Traversă încăperea şi se aşează de partea cealaltă a mesei.

Degetele ei erau agile, iar gesturile hotărâte. Învăţase şi el să coasă în Siberia, de nevoie, dar era incapabil să atingă această graţie fluidă. Prins între degetele lui, acul arăta ca o curiozitate, ca o săgeată liliputană.

— Cred că lumina e prea slabă pentru un lucru de-o asemenea fineţe, spuse el în şoaptă.

Ea încuviinţă, parcă pentru a spune: „Te aud” şi apoi:

— Ce crezi c-aş putea face?

— Matriona e unicul dumneavoastră copil?

Ea îl privi drept în ochi. Îi plăcea aerul acesta neşovăielnic. Îi plăceau ochii ei, lipsiţi de orice blândeţe.

— A avut un frate, dar a murit când era foarte mic.

— Prin urmare, ştiţi.

— Nu, nu ştiu.

Ce voia să spună cu asta? Că moartea unui prunc e mai uşor de suportat? Ea nu-i oferi nicio explicaţie.

— Dacă îmi permiteţi, aş dori să vă cumpăr o lampă nouă. E păcat să vă stricaţi ochii atât de timpuriu!

Ea înclină din cap, ca pentru a spune: Mulţumesc pentru intenţie, n-o voi considera o promisiune.

Atât de timpuriu; oare ce-o fi vrut să spună?

Ştia deja de ceva vreme că, atunci când cuvintele ce trebuie să vină i se adună în gât, n-are rost să încerce a le pune stavilă.

— Simt o nevoie uriaşă să vorbesc despre băiatul meu, spuse el, dar sunt de-a dreptul însetat să-i aud pe alţii vorbind despre el.

— Era un tânăr foarte drăguţ, începu ea. Îmi pare rău că l-am cunoscut doar un timp atât de scurt.

Iar apoi, de parcă şi-ar fi dat seama că nu era de ajuns:

— Îi citea Matrionei la culcare. Ea asta aştepta toată ziua. Ţineau foarte mult unul la altul.

— Ce citeau?

— Îmi vin în minte *Cocoşelul de aur* şi Krîlov. A mai învăţat-o şi nişte poezii franţuzeşti. Încă mai ştie câteva pe dinafară.

— E bine că aveţi cărţi în casă. Arătă spre un raft unde erau vreo douăzeci-treizeci de volume. Bine pentru educaţia unui copil, vreau să zic.

— Bărbatul meu era tipograf. Lucra într-o tipografie. Citea o mulţime de cărţi, asta era distracţia lui. Astea sunt doar câteva dintre ele. Uneori nu te mai puteai mişca prin casă de atâtea cărţi, când trăia el. Nu era loc pentru toate.

Şovăi. Avem şi o carte a dumneavoastră, *Oameni necăjiţi*. Era una dintre preferatele soţului meu.

Se lăsă tăcerea. Lampa începu să pâlpâie. Femeia o micşoră şi o aşeză lângă trusa ei de cusut. Colţurile mai îndepărtate ale camerei se cufundară în întuneric.

— A trebuit să-i rog pe Pavel Aleksandrovici să nu-şi invite prietenii seara, la el în cameră, continuă ea. Acum îmi pare rău. Am făcut-o după ce ne ţinuseră treze, întinzându-se la vorbă şi bând toată noaptea. Avea nişte prieteni cam grosolani.

— Da, era un democrat în alegerea prietenilor. Ştia să discute cu oameni obişnuiţi, despre lucruri aproape de sufletul lor. Oamenii obişnuiţi sunt însetaţi de idei. Niciodată nu le-a vorbit de sus.

— Nici cu Matrioşa nu vorbea de sus.

Lumina se micşoră, fitilul începu să fumege. O alifie de cuvinte, gândeşte, întinsă peste locurile care dor. Oare doresc să fiu vindecat?

— Era un om serios, în ciuda tinereţii, insistă el. Se gândea mult la Rusia, la condiţiile vieţii noastre de aici. îhpreocupau lucrurile care înseamnă ceva pentru oamenii obişnuiţi.

Urmă o lungă pauză. Omagiu, gândi: îi aduc un omagiu, oricât de stângaci şi de tardiv ar fi, şi încerc să scot şi de la ea acelaşi lucru. De ce nu?”

— M-am gândit la ceva ce-aţi spus acum câteva zile, rosti ea gânditoare. De ce mi-aţi vorbit despre Pavel care se trezea prea târziu dimineaţa?

— De ce? Pentru că, oricât de neînsemnat ar părea acum, asta i-a distrus viaţa. Din cauză că se scula târziu, a trebuit să-i retrag de la şcoală, de la toate şcolile, una după alta. De-asta n-a absolvit nimic. Aşa că, până la urmă, s-a trezit aici, la Petersburg, la marginea societăţii studenţeşti, cu care n-avea nicio treabă serioasă, căreia nu-i aparţinea. Nu era vorba doar de lene. Nimic nu-i putea trezi – nici ţipetele, nici zgâlţâielile, nici ameninţările, nici rugăminţile. Era ca şi cum ai fi încercat să scoli din somn un urs aflat în hibernare!

— Înţeleg asta. Unii copii nu se cuminţesc în timpul şcolii. Dar voiam să spun altceva. Iertaţi-mă că îndrăznesc, dar ce m-a frapat, când aţi povestit lucrul ăsta, a fost cât de mânios păreaţi.

— Sigur că eram mânios! Mama lui a murit, trebuie să vă amintesc, când el avea cincisprezece ani. N-a fost uşor să-i cresc singur! Aveam lucruri mai bune de făcut decât să târăsc un băiat de vârsta lui afară din pat. Dacă Pavel şi-ar fi terminat şcoala ca toată lumea, nimic din toate astea nu s-ar fi întâmplat.

— Toate astea?

Dădu din mână nerăbdător, ca şi cum ar fi vrut să-şi izgonească din minte apartamentul, oraşul Petersburg, chiar uriaşa cupolă întunecată a nopţii de deasupra lor.

Îl fixă cu o privire liniştită, netulburată; cu acea privire aţintită asupra lui, începu să-şi dea seama ce spusese. îl apucă un tremurat, începând cu mâna dreaptă. Se ridică şi începu să meargă de colo-colo prin încăpere, ţinându-şi mâinile la spate. Ceva era pe cale să se întâmple, ceva al cărui nume încerca să-i evite. Se strădui să vorbească, dar vocea îi era gâtuită. Mă port ca un personaj dintr-o carte, gândi. Însă chiar dacă-şi bătea singur joc de el, asta nu-i folosea la nimic. Umerii i se încovoiară. Începu să plângă în tăcere.

Într-o carte, femeia ar reacţiona la durerea lui cu o pornire de milă. Nu şi această femeie. Stătea aşezată la masă, în lumina care pâlpâia, cu capul uşor plecat şi lucrul în poală. Era târziu, nu-i vedea nimeni, copila dormea.

La naiba cu inima! îşi spuse. La naiba cu emoţiile astea siropoase! Piatra de încercare nu e inima sau ce simte ea, ci moartea şi ce s-a întâmplat cu băiatul mort!

În acest moment, avu o viziune extrem de clară, imaginea lui Pavel care îi zâmbea lui: ţâfnelor lui, lacrimilor lui, cabotinismelor lui şi, de asemenea, către ceea ce se afla dincolo de ele. Zâmbetul nu era batjocoritor, ci, dimpotrivă, prietenos şi iertător. *Ştie*! gândi. *Ştie şi nu e supărat*! Un val de recunoştinţă, de fericire şi de iubire îl copleşi. *Acum chiar fac o criză*, îşi

spuse în sinea lui, dar nu-i păsa. Fără să-şi mai reţină lacrimile, se îndreptă bâjbâind spre masă, îşi îngropă capul în mâini şi dădu drumul unui hohot nesfârşit de suferinţă.

Nimeni nu-i mângâie pe păr, nimeni nu-i şopteşte la ureche vorbe de consolare. Dar când, într-un târziu, căutându-şi batista, ridică ochii, fetiţa Matriona stătea în faţa lui, privindu-l cu atenţie. Era îmbrăcată într-o cămaşă de noapte albă; părul, periat cu grijă, i se revărsa pe umeri. Nu se putu stăpâni şi-i privi sânii abia îmbobociţi. Încercă să-i zâmbească, dar expresia ei nu se schimbă. *Şi ea ştie*, gândi. Ştie ce e fals şi ce e adevărat; în orice caz, privirea aceea adâncă înseamnă că ştie.

Făcu un efort să-şi revină. Prin perdeaua ultimelor lacrimi, privirea lui o fixă pe-a fetiţei. În clipa aceea, îi străbătu ceva pe amândoi, ceva care îl făcu să tresară de parc-ar fi fost străpuns de o sârmă înroşită-n foc. Imediat braţul ei fu strâns de mâna mamei; se auzi o şoaptă; fetiţa se întoarse în pat.

Maksimov

— Bună dimineaţa. Am venit să cer (e surprins de cât de fermă îi e vocea) lucrurile care au aparţinut fiului meu. Fiul meu a fost implicat într-un accident luna trecută, iar poliţia a confiscat câteva lucruri.

Despătureşte recipisa şi o împinge peste ghişeu. În funcţie de când îşi dăduse duhul Pavel, înainte sau după miezul nopţii, e datată în ziua de după sau în ziua morţii lui; în ea se specifică simplu: „scrisori şi alte hârtii”.

Sergentul cercetează bănuitor recipisa.

— 12 octombrie. Asta e… acum aproape-o lună. Cazul n-a fost încă lămurit.

— Cât timp va mai dura să se clarifice?

— Poate două luni, poate trei luni, poate-un an. Depinde de-mprej urări.

— Aici nu e vorba de-mprejurări. N-a avut loc nicio crimă.

Ţinând hârtia la distanţă, cu braţul întins, sergentul părăsi încăperea. Când se întoarse, expresia lui era hotărât mai ostilă.

— Sunteţi domnul…

— Isaev. Sunt tatăl.

— Da, domnul Isaev. Dacă luaţi loc, cineva se va ocupa de dumneavoastră în curând.

Simţi cum i se opreşte inima-n loc. Sperase pur şi simplu că i se vor înmâna lucrurile lui Pavel şi va putea pleca de-acolo. Lucrul cel mai periculos era ca poliţia să-şi îndrepte atenţia asupra lui.

— Pot să aştept doar foarte puţin, spuse el iute.

— Da, domnule. Sunt sigur că ofiţerul anchetator vă va primi curând. Luaţi loc şi faceţi-vă comod.

Se uită la ceas, se aşeză pe bancă, privi în jur cu pretinsă nerăbdare. Era devreme; se mai afla doar o singură persoană în anticameră, un tânăr în salopetă de zugrav. Stătea drept ca un băţ şi părea că doarme. Avea ochii închişi, falca îi atârna şi un sforăit uşor, intermitent, îi suia din fundul gâtlejului.

Isaev. Înăuntrul lui, confuzia încă nu se risipise. N-ar fi cazul să renunţe la povestea cu Isaev imediat, înainte să fie amestecat în ea? Dar cum să explice? „Sergent, s-a făcut o mică greşeală. Lucrurile nu sunt chiar aşa cum par. Într-un anumit sens, nu sunt Isaev. Isaev, al cărui nume l-am folosit din motive personale, motive pe care nu le voi expune aici şi acum, dar oricum foarte întemeiate, a murit acum un număr de ani. În orice caz, eu l-am crescut pe Pavel Isaev ca pe propriul fiu şi-l iubesc ca şi cum ar fi carne din carnea mea. În sensul acesta, avem acelaşi nume sau ar trebui s-avem. Cele câteva hârtii rămase de la el înseamnă mult pentru mine. De aceea mă aflu aici”. Ce-ar fi dac-ar mărturisi acest lucru fără să i-l ceară nimeni, cum, de fapt, ei n-au bănuit niciodată nimic? Ce-ar fi dacă ei s-ar afla pe punctul de a-i restitui hârtiile, iar acum s-ar răzgândi dintr-odată? Ehe, ce mai e şi asta? Cazul e oare mai complicat decât se vede cu ochiul liber?

În timp ce stătea pe bancă, şovăind între a mărturisi adevărul şi a continua impostura, îşi scoase ceasul şi se uită la el nervos, încercând să pară un *homme d’affaires* nerăbdător, în această încăpere neaerisită, cu o sobă

arzând într-un colţ, avu deodată premoniţia unui atac, recunoscând în acelaşi timp că un atac ar fi o soluţie, soluţia cea mai infantilă, de a scăpa din impas, în timp ce undeva, într-o parte, se lăsa umbra supărătoare a unei amintiri: cu siguranţă mai fusese odată acolo, chiar în acea anticameră sau într-una la fel, şi avusese un atac sau leşinase! Dar de ce-şi amintea oare episodul atât de vag? Şi ce-avea de-a face amintirea cu mirosul de vopsea proaspătă?

— Asta-i prea de tot!

Strigătul lui se izbi de pereţii încăperii. Zugravul care moţăia sări în sus, sergentul de la ghişeu îşi ridică privirile surprins. Încercă să iasă din încurcătură.

— Vreau să zic, explică pe un ton scăzut, că nu mai pot să aştept, am o întâlnire. Aşa cum v-am spus.

Se ridicase deja şi îşi punea haina, când sergentul îl chemă înapoi.

— Consilierul Maksimov vă poate primi acum, domnule.

În biroul unde fusese condus nu exista nicio bancă. În afară de o sofa din piele artificială, restul mobilierului era impersonal, tipic instituţiilor publice. Consilierul Maksimov, ofiţerul anchetator în cazul lui Pavel, era un bărbat chel, cu o siluetă îndesată, de ţăran, care se foi până se aşeză confortabil, apoi deschise un dosar voluminos aflat în faţa lui, pe birou, şi îl citi cu atenţie, şoptind ca pentru sine şi clătinând din cap:

— Tristă poveste… Tristă poveste…

Într-un târziu, îşi ridică privirile.

— Sincerele mele condoleanţe, domnule Isaev.

Isaev. E timpul să se hotărască!

— Mulţumesc. Am venit să cer hârtiile fiului meu. Ştiu că încă nu a fost închis cazul, dar nu văd de ce nişte însemnări personale pot să intereseze biroul dumneavoastră sau să aibă vreo relevanţă pentru – pentru cercetări.

— Da, desigur, cum să nu! Aşa cum spuneţi, sunt însemnări personale. Dar, spuneţi-mi, vă rog: când vorbiţi

de hârtii, la ce vă referiţi, mai exact? în ce constau aceste hârtii?

Ochii bărbatului aveau o lucire apoasă; genele îi erau palide, ca ale unei pisici.

— Ce pot să spun? Au fost luate din camera băiatului meu. Încă nu le-am văzut. Scrisori, hârtii…

— Nu le-aţi văzut, dar sunteţi convins că nu pot prezenta interes pentru noi. Înţeleg asta. Înţeleg că un tată e îndreptăţit să creadă că hârtiile fiului său sunt o chestiune personală sau, oricum, o chestiune de familie. Da, cum să nu! Cu toate astea, avem o anchetă în curs – poate o simplă formalitate, dar e cerută de lege, prin urmare nu poate fi desfiinţată pocnind din degete sau fluturând din mână, iar hârtiile fac parte din această anchetă. Aşa că…

Îşi împreună vârfurile degetelor, îşi înclină capul şi păru că se cufundă în meditaţie. Când îşi ridică din nou privirile, nu mai zâmbea, ci avea o expresie extrem de hotărâtă.

— Cred, spuse, da, cred că am găsit o soluţie care va satisface ambele părţi. Cum cazul nu e încă închis – de fapt, abia a fost deschis –, nu pot chiar să vă înapoiez hârtiile. Dar pot să vă las să le vedeţi. Asta fiindcă, sunt de acord, e incorect, foarte incorect să le confiscăm într-un moment atât de tragic, iar familia să nu aibă acces la ele.

Cu un gest brusc, aproape violent, ca un jucător care scoate cartea câştigătoare, trase o singură filă afară din dosar şi i-o aşează în faţă.

Era o listă de nume, nume ruseşti scrise cu caractere latine, toate începând cu litera A.

— Trebuie să fie o greşeală. Acesta nu e scrisul fiului meu.

— Nu e scrisul fiului dumneavoastră? Hmm… Maksimov ia foaia înapoi şi o studiază. Atunci, aveţi vreo idee al cui scris este, domnule Isaev?

— Nu recunosc scrisul, dar nu e al fiului meu.

Maksimov alege altă foaie de pe la fundul dosarului şi o împinge peste birou.

— Şi asta?

N-are nevoie s-o citească. Ce prostie! gândeşte. Simte cum îl apucă ameţeala. Îşi aude glasul parcă venind de departe.

— E o scrisoare de la mine. Nu sunt Isaev. Am folosit doar numele…

Maksimov flutură din mână de parc-ar goni o muscă, de parc-ar vrea să-i împrăştie cuvintele şi să aducă în loc tăcerea; el îşi stăpâneşte ameţeala şi încheie declaraţia.

— Am folosit numele ca să nu mai complic lucrurile – nu pentru altceva. Pavel Aleksandrovici Isaev e băiatul meu vitreg, unicul copil al răposatei mele soţii. îl consider fiul meu. Nu are pe nimeni altcineva pe lume.

Maksimov îi ia scrisoarea din mâna care nu opune nicio rezistenţă şi o cercetează din nou cu atenţie. Era ultima scrisoare trimisă de la Dresda, o scrisoare în care îl certa pe Pavel că e prea cheltuitor. Groaznic să stea aşa, în timp ce o citeşte un străin! Groaznic chiar că a putut să scrie aşa ceva! Dar cum poate cineva să ştie, *cum poate cineva să ştie* care zi este de fapt ultima?

— Tatăl tău iubitor, Fiodor Mihailovici Dostoievski, şopteşte magistratul şi îşi ridică privirile. Haideţi să lămurim lucrurile: dumneavoastră nu sunteţi Isaev, sunteţi Dostoievski.

— Da. A fost o minciună, o greşeală prostească, dar inofensivă, pe care o regret.

— Înţeleg. Cu toate astea, dumneavoastră aţi venit aici pretinzând – dar oare chiar trebuie să folosim cuvinte urâte? Haideţi să-i folosim deocamdată cu delicateţe, ca să zic aşa, în lipsa unuia mai bun – pretinzând că sunteţi tatăl decedatului Pavel Aleksandrovici Isaev şi solicitând să vi se predea proprietăţile acestuia, cu toate că, de fapt, dumneavoastră nu sunteţi câtuşi de puţin acea persoană. Nu prea sună bine, aşa-i?

— A fost o greşeală, v-am spus, pe care o regret acum amarnic! Dar decedatul *este* fiul meu, iar eu sunt tutorele lui legal, după toate prevederile.

— Hm… Văd aici că în momentul decesului avea

douăzeci şi unu de ani, mergând pe douăzeci şi doi. Aşa că, strict vorbind, autoritatea de tutore expirase. Un bărbat de douăzeci şi unu de ani e propriul stăpân, nu-i aşa? Potrivit legii, e o persoană liberă.

Tocmai acest ton batjocoritor reuşeşte în final să-i înfurie. Se ridică de pe scaun.

— N-am venit aici ca să discut despre fiul meu cu străini, spune el, pe un ton ridicat. Dacă insistaţi să-i reţineţi hârtiile, spuneţi-o pe şleau şi voi lua alte măsuri.

— Cum adică, insist să-i reţin hârtiile? Bineînţeles că nu! Stimate domn, vă rog să luaţi loc! Bineînţeles că nu! Dimpotrivă, aş dori foarte mult ca dumneavoastră să examinaţi hârtiile, pentru binele dumneavoastră şi al nostru deopotrivă.

Îndrumările pe care ni le-aţi putea oferi ar fi apreciate, foarte apreciate. Pentru început, să luăm acest set. Îi aşează în faţă un teanc de şase scrisori mâzgălite pe ambele părţi: lista completă de nume din care văzuse doar prima pagină, cu litera A.

— Nu e scrisul fiului dumneavoastră, aşa-i?

— Nu.

— Nu, ştim asta. Aveţi vreo idee al cui ar putea fi scrisul?

— Nu îl recunosc.

— Aparţine unei tinere care în prezent trăieşte în străinătate. Numele ei nu e relevant, deşi dacă l-aş menţiona cred că aţi fi surprins. E prietena şi asociata unui anume Neciaev, Serghei Ghenadievici Neciaev. Acest nume vă spune ceva?

— Nu-I cunosc pe Neciaev personal şi mă îndoiesc puternic că fiul meu l-ar fi putut cunoaşte. Neciaev e un conspirator şi un insurecţionist, ale cărui scopuri le resping din răsputeri.

— Nu-I cunoaşteţi personal, aşa cum spuneţi. Dar aţi avut contacte cu el.

— Nu, n-am avut niciun contact cu el. Am participat la o întâlnire publică în Elveţia, la Geneva, la care au fost numeroşi vorbitori, printre care şi Neciaev. Am fost

împreună în aceeaşi încăpere – cam la asta se reduc contactele mele cu el.

— Şi când s-a întâmplat asta?

— Era în toamna lui 1867. Întâlnirea fusese organizată de Liga pentru Pace şi Libertate, aşa se autodenumeşte această asociaţie. Am participat deschis, ca orice rus patriot, ca să aud ce se vorbeşte despre Rusia din mai multe direcţii. Faptul că l-am ascultat pe acest tânăr, Neciaev, nu înseamnă că sunt de partea lui. Dimpotrivă, repet, resping tot ceea ce apără el, toate idealurile pe care şi le-a exprimat de mai multe ori, în public sau în particular.

— Inclusiv bunăstarea poporului? Nu apără Neciaev bunăstarea poporului? Nu către asta aspiră?

— Nu reuşesc să înţeleg motivul acestor întrebări. Neciaev este mai cu seamă adeptul răsturnării violente a tuturor instituţiilor societăţii, în numele unui principiu egalitar – fericire egală pentru toţi sau, dacă asta nu se poate, atunci suferinţă egală pentru toţi. Nu e un principiu pe care încearcă să-i justifice. De fapt, el pare să dispreţuiască orice justificare în general, considerând-o pierdere de vreme sau o activitate intelectuală fără rost. Vă rog, nu încercaţi să mă asociaţi în vreun fel cu Neciaev.

— Foarte bine, accept reproşul. Deşi sunt mirat, trebuie să adaug – n-aş fi crezut că dumneavoastră aţi putea fi o persoană obsedată de principii. Dar să trecem la treabă. Lista de nume pe care o aveţi în faţă – recunoaşteţi vreunul dintre ele?

— Recunosc unele dintre ele. Câteva.

— Este o listă de persoane urmând a fi asasinate, îndată ce se dă semnalul, în numele Răzbunării Poporului, care e, aşa cum ştiţi, organizaţia clandestină condusă de Neciaev. Asasinatele au drept scop să precipite o insurecţie generală, ce va culmina cu răsturnarea orânduirii statale. Dacă vă uitaţi la sfârşit, veţi vedea un apendix ce numeşte categorii întregi de persoane menite, la debutul insurecţiei, să fie executate rapid. Printre acestea se numără întregul înalt aparat judecătoresc şi toţi

ofiţerii de poliţie şi oficialii Secţiei a Treia, de la căpitan în sus. Listă a fost găsită printre hârtiile fiului dumneavoastră.

După ce oferi această informaţie, Maksimov îşi dădu scaunul pe spate şi zâmbi prietenos.

— Asta înseamnă că fiul meu e un asasin?

— Cu siguranţă, nu! Cum ar fi posibil, când nimeni n-a fost asasinat? Ce-aveţi aici reprezintă, ca să zic aşa, o ciornă, o ciornă speculativă. De fapt, părerea mea – părerea mea ca persoană privată – e că aceasta reprezintă o listă pe care un tânăr furios pe societate ar putea s-o scrie într-o după-amiază, poate pentru a se lăuda faţă de tânăra căreia i-o dictează – a se lăuda cu puterea lui de viaţă şi de moarte, puterea lui absolut iluzorie. Deşi asasinatele, complotul în vederea comiterii unor asasinate, ameninţarea oficialităţilor – toate astea sunt lucruri serioase, nu-i aşa?

— Foarte serioase. Ce-aveţi dumneavoastră de făcut este limpede, nu vă trebuie sfatul meu. În cazul în care Neciaev se va întoarce în ţară, va trebui să-i arestaţi. Cât despre fiul meu, ce puteţi face? Să-l arestaţi şi pe el?

— Ha, ha! Ce mai glumă, Fiodor Mihailovici! Nu, nu putem să-i arestăm, chiar dacă am vrea, pentru că s-a dus într-un loc mai bun. Dar a lăsat lucruri în urma lui. A lăsat hârtii, mai multe hârtii decât ar face-o orice conspirator care se respectă. A lăsat în urma lui şi multe întrebări, cum ar fi: Pentru ce şi-a luat viaţa? Să vă întreb şi eu: *Dumneavoastră* de ce credeţi că şi-a luat viaţa?

Încăperea începu să-i danseze prin faţa ochilor. Chipul anchetatorului se umflă ca un uriaş balon trandafiriu.

— Nu şi-a luat viaţa, şopti. Nu-I înţelegeţi deloc.

— Bineînţeles că nu. Nu-I înţeleg deloc pe fiul dumneavoastră şi vicisitudinile existenţei lui şi nici nu am vreo pretenţie în acest sens. Ceea ce sper să înţeleg, într-un sens material, legat de investigaţia noastră, este ce l-a împins către moarte. A fost cumva ameninţat? L-a ameninţat vreunul dintre asociaţii lui că îl denunţă? Poate

frica de consecinţe l-a tulburat atât de tare încât şi-a luat viaţa? Sau poate nu şi-a luat el viaţa? E posibil ca, din motive încă necunoscute nouă, să fi fost considerat trădător de către gruparea Răzbunarea Poporului şi ucis în felul acesta oribil? Iată o parte din întrebările care îmi trec prin minte. Iată de ce profit de acest fericit prilej de-a vorbi cu dumneavoastră, Fiodor Mihailovici. Pentru că, dacă dumneavoastră, care i-aţi fost tată vitreg şi l-aţi ocrotit atâta vreme, în lipsa părinţilor lui naturali, nu-i cunoaşteţi, oare cine l-ar putea cunoaşte? apoi mai e, desigur, şi problema băuturii. Obişnuia să bea de mai multă vreme sau se apucase de băut de curând, din cauza tensiunii activităţilor lui conspirative?

— Nu-nţeleg. De ce vorbim despre băutură?

— Pentru că în noaptea când a murit băuse foarte mult. Ştiaţi lucrul acesta?

Clătină din cap descumpănite

— E limpede, Fiodor Mihailovici, sunt o mulţime de lucruri pe care nu le ştiţi. Haideţi, vreau să fiu sincer cu dumneavoastră. Îndată ce am aflat că aţi sosit ca să cereţi hârtiile fiului dumneavoastră vitreg, păşind, ca să zic aşa, în cuşca leului, am fost sigur sau aproape sigur că nu bănuiţi absolut nimic. Fiindcă, dac-aţi fi ştiut de-o legătură între fiul dumneavoastră vitreg şi banda criminală a lui Neciaev, cu siguranţă n-aţi fi venit aici. Sau măcar aţi fi declarat limpede, de la bun început, că solicitaţi numai scrisorile dintre dumneavoastră şi fiul dumneavoastră vitreg, nimic altceva. Mă urmăriţi?

— Da.

— Şi cum deja aveţi scrisorile pe care vi le-a trimis fiul dumneavoastră vitreg, ar fi însemnat că nu le cereaţi decât pe cele scrise de dumneavoastră. Dar de ce…

— Scrisorile, desigur, şi orice altceva de natură privată. Ce rost mai are să-i vânaţi acum?

— Cu siguranţă, niciunul!… Atât de tragic… Dar, ca să ne-ntoarcem la problema hârtiilor, folosiţi expresia „de natură privată”. Mi se pare că în circumstanţele actuale e greu de ştiut ce anume înseamnă „de natură privată”.

Desigur, trebuie să-i respectăm pe decedat, trebuie să apărăm drepturile pe care fiul dumneavoastră vitreg nu mai e în situaţia de-a şi le apăra, în cazul acesta, dreptul la o anumită decenţă a intimităţii. Perspectiva că, după moartea noastră, un străin poate veni să cotrobăie prin lucrurile intime, deschizând sertare, rupând sigilii, citind scrisori de amor, ar fi dureroasă pentru oricare dintre noi, sunt sigur. Pe de altă parte, în anumite cazuri, ar fi de preferat un străin dezinteresat, care să îndeplinească această treabă urâtă, dar necesară. Ar fi mai uşor de îndurat gândul că lucrurile noastre cele mai intime ar deveni accesibile, când emoţiile sunt încă vii, privirilor încrezătoare ale soţiei, fiicei sau surorii noastre? Din anumite motive, este mai bine ca treaba asta să fie făcută de-un străin, de cineva care nu poate fi jignit pentru că nu înseninăm nimic pentru el şi, totodată, pentru că, prin natura profesiei, e tăbăcit de astfel de jigniri.

Desigur, într-un sens, toată asta e simplă vorbărie, pentru că până la urmă legea dispune, legea drepturilor succesorale: moştenitorii unei proprietăţi intră şi în posesia documentelor private, împreună cu tot restul. Iar în cazul în care cineva moare fără a numi un succesor, regulile consangvinităţii prevalează şi hotărăsc ce e de hotărât.

Prin urmare, scrisorile dintre membrii familiei, suntem de acord, reprezintă documente private, de tratat cu discreţia cuvenită. În acelaşi timp, comunicaţiile din străinătate, comunicaţii de natură sediţioasă – cum ar fi, de pildă, listele de persoane care urmează a fi asasinate – nu sunt, cu siguranţă, documente private. Dar, priviţi, avem aici un caz ciudat.

Începu să răsfoiască hârtiile, bătând toba cu vârful unghiilor pe suprafaţa biroului într-un fel enervant.

— Iată un caz ciudat, *iată* un caz ciudat, repeta el în şoaptă. O povestire, anunţă brusc. Ce-am putea spune despre o povestire, o operă de ficţiune? Poate fi o povestire considerată document privat, ce părere aveţi?

— Un document privat, cu siguranţă, un document

foarte privat, ce aparţine scriitorului, până când este dăruit lumii.

Maksimov îi aruncă o privire ciudată, apoi împinse spre el, peste birou, ceea ce citise. Era un caiet dictando, de şcolar. Recunoscu îndată scrisul aplecat, cu bucle şi liniuţe legate. Scris de orfan, gândi: va trebui să mă străduiesc să-mi placă, îşi răsfiră palma protector peste pagină.

— Citiţi, îi susură inamicul său.

Încercă să citească, dar nu se putea concentra; cu cât se străduia mai mult, cu atât vedea doar detalii scriitoriceşti. Avea şi ochii împăienjeniţi de lacrimi; şi le şterse cu dosul mânecii, ca să nu cadă pe hârtie şi s-o păteze. „Nămeţi care se topesc fără urmă”, citi el şi simţi nevoia să corecteze clişeul. Apoi, ceva despre un om stând afară, ceva despre frig. Scutură din cap şi închise caietul.

Maksimov întinse mâna şi trase caietul înapoi. Răsfoi paginile până când găsi ce căuta, apoi împinse caietul la loc peste birou?

— Citiţi partea asta, spuse el, doar o pagină sau două. Eroul nostru e un tânăr condamnat pentru conspiraţie şi trădare, trimis în Siberia. Scapă din închisoare şi ajunge în casa unui moşier, unde e ascuns şi omenit de o slujnică de la bucătărie, o ţărăncuţă. Amândoi sunt tineri, între ei se înfiripă sentimente romantice şi tot aşa. Într-o seară, moşierul, care e descris drept un fustangiu grosolan, încearcă s-o siluiască pe fată. Acesta e pasajul pe care vă sugerez să-i citiţi.

Scutură iarăşi din cap.

Maksimov luă caietul înapoi.

— „Tânărul nu mai avu puterea să asiste la oroare. Ieşi din ascunzătoare şi interveni”. Începuse să citească tare. „Karamzin” – ăsta e moşierul – „se întoarse spre el şi şuieră: «Cine eşti? Ce cauţi aici?» Apoi zări uniforma cenuşie şi jerpelită şi cătuşa sfărâmată din jurul gleznei. «Aha, unul din ăia!» răcni. «Las5 că am eu grijă de tine!» Se întoarse şi se năpusti afară din încăpere”. „Se năpusti”, îmi place cuvântul pe care l-a folosit. Moşierul e descris ca

o brută cu faţa turtită, ca de mops, cu urechile păroase şi picioarele scurte şi groase. Nu e de mirare că tânărul nostru erou se înfurie: un babalâc pocit care îndrăzneşte să ridice laba asupra unei prea frumoase fete! Apucă o secure ce stătea sprijinită după uşă. „Adunându-şi toate puterile, fără să-şi poată stăpâni un tremur, izbi cu securea în ţeasta palidă a bărbatului. Karamzin se lăsă în genunchi. Cu un grohăit puternic, animalic, se prăbuşi pe duşumeaua proaspăt spălată a bucătăriei, cu braţele întinse; degetele îi mai zvâcniră uşor, apoi se liniştiră. Serghei" – aşa se numeşte eroul nostru – „rămase încremenit, cu securea însângerată în mână, incapabil să înţeleagă ce făcuse. Dar Marfa" – aşa se numeşte eroina – „cu o prezenţă de spirit pe care nu i-o bănuia, apucă o cârpă udă de şters pe jos şi o împinse sub capul mortului, ca să nu se împrăştie sângele". Frumoasă tuşă de realism, ce părere aveţi?

— Restul povestirii e abia schiţat – nu are rost să continui. E posibil ca inspiraţia autorului să fi secat, de îndată ce obscenul Karamzin a fost scos din scenă. Serghei şi Marfa târăsc cadavrul afară şi-l aruncă într-un puţ părăsit. Apoi dispar în noapte „plini de hotărâre" – aceasta e expresia. Nu e limpede dacă intenţionează să fugă împreună. Dar hai să subliniez un singur amănunt. Serghei nu aruncă arma crimei. Nu, o ia cu el. De ce? întreabă Marfa. Citez răspunsul lui. „Pentru că e arma poporului rus, instrumentul nostru de apărare şi de răzbunare". Securea însângerată, răzbunarea poporului – aluzia nici c-ar putea fi mai limpede, nu-i aşa?

Îl privi pe Maksimov uluit.

— Nu pot să-mi cred urechilor, spuse în şoaptă. Dumneavoastră chiar intenţionaţi să construiţi din asta o probă împotriva fiului meu – o povestire, o fantezie, scrisă în singurătatea propriei camere?

— Ferească Dumnezeu, Fiodor Mihailovici, m-aţi înţeles greşit! Maksimov se aşează mai comod în scaun şi clătină din cap, prefăcându-se descumpănit. Nu se pune problema să vă hărţuim fiul vitreg (ca să vă folosesc propria expresie). Cazul lui este închis, în sensul obişnuit

al termenului. Vă citesc această fantezie, aşa cum vă place s-o numiţi, doar ca să vă arăt cât de adânc căzuse sub influenţa neciaeviştilor, care au atras pe căi greşite Dumnezeu ştie cât de mulţi dintre tinerii noştri cei mai impresionabili şi mai sensibili, îndeosebi aici, la Petersburg, foarte mulţi fiind de familie bună. Neciaevismul e aproape o epidemie, am putea spune. O epidemie… sau poate doar o modă.

— Nu e deloc o modă. Ce numiţi dumneavoastră neciaevism a existat în Rusia dintotdeauna, sub alte nume. Dar eu nu mă aflu aici ca să discut despre neciaevişti. Am venit dintr-un motiv simplu – vreau să iau hârtiile fiului meu. Mi le daţi? Iar dacă nu, pot să plec?

— Puteţi pleca, sunteţi liber. Aţi fost în străinătate şi v-aţi întors în Rusia sub un nume fals. Nu vă întreb ce paşaport aveţi. Dar sunteţi liber să plecaţi. Dacă şi creditorii dumneavoastră vor afla că sunteţi în Petersburg, vor fi liberi la rândul lor să ia măsurile pe care le vor socoti cuvenite. Asta nu e treaba mea, e ceva între dumneavoastră şi ei. Repet: sunteţi liber să părăsiţi biroul. Cu toate astea, vă previn, nu pot fi de partea dumneavoastră, ocrotindu-vă înşelătoriile. E de la sine înţeles.

— În acest moment, nimic nu e mai puţin important pentru mine decât banii. Dacă e să fiu fugărit pentru datorii vechi, daţi-i drumul.

— Aţi suferit o pierdere, sunteţi nefericit, de-asta reacţionaţi aşa. Vă înţeleg pe deplin. Dar nu uitaţi, aveţi o soţie şi un copil care depind de dumneavoastră. Măcar de dragul lor, nu vă puteţi permite să vă lăsaţi în voia sorţii. În ceea ce priveşte cererea dumneavoastră referitoare la hârtii, spre regretul meu, trebuie să vă spun că încă nu vi le putem înmâna. Fac parte dintr-o anchetă a poliţiei, în care fiul dumneavoastră vitreg e legat de neciaevişti.

— Foarte bine. Înainte să plec, pot să mă răzgândesc şi să vă spun un ultim lucru despre neciaevişti? Asta fiindcă măcar eu l-am văzut şi l-am auzit pe Neciaev în persoană, ceea ce înseamnă mai mult – corectaţi-mă dacă

greşesc – decât aţi făcut dumneavoastră.

Maksimov ciuli urechile întrebător.

— Vă rog.

— Neciaev nu e problema poliţiei. La urma urmei, Neciaev nu e deloc problema autorităţilor, cel puţin a autorităţilor seculare.

— Continuaţi.

— Îl puteţi vâna şi băga în puşcărie pe Serghei Neciaev, dar asta nu înseamnă că neciaevismul va fi anihilat.

— Sunt de acord. Sunt întru totul de acord. Neciaevismul e o idee adusă din străinătate în ţara noastră. Neciaevismul nu se va stinge până când vremurile nu se vor schimba. Ţelurile noastre trebuie, prin urmare, să fie mai modeste şi mai practice: să controlăm răspândirea acestor idei şi, acolo unde sunt deja răspândite, să le împiedicăm să stârnească acţiune.

— Tot nu mă înţelegeţi. Neciaevismul nu e o idee. El dispreţuieşte ideile, e în afara ideilor. Este un spirit, iar Neciaev însuşi nu e reprezentarea, ci gazda lui; sau, mai degrabă, e posedat de el.

Expresia lui Maksimov era inscrutabilă. Încercă din nou.

— Când l-am văzut prima oară pe Serghei Neciaev la Geneva, mi-a făcut impresia unui tânăr absolut obişnuit, retras, posac, cu un intelect mediocru. Nu cred că prima impresie a fost greşită. În acest recipient umil a pătruns totuşi un spirit. Nu e nimic remarcabil la acest spirit. E un spirit plicticos, resentimentar şi criminal. De ce anume a ales el să sălăşluiască în acest tânăr? Nu ştiu. Poate pentru că îl consideră o gazdă comodă, de unde se iese şi se intră la loc fără probleme. Dar Neciaev are adepţi tocmai graţie acestui spirit care sălăşluieşte în el. Ei urmează spiritul, nu omul.

— Şi ce nume are acest spirit, Fiodor Mihailovici?

Se străduieşte să şi-l închipuie pe Serghei Neciaev, dar tot ce reuşeşte să obţină e un cap de bou, cu ochii sticloşi, limba atârnându-i din gură şi ţeasta despicată de

securea măcelarului. În jurul lui bâzâie un roi de muşte. Deodată îi vine în minte un nume, pe care îl rosteşte imediat:

— Baal.

— Interesant. O metaforă, probabil – nu destul de limpede în ce sens, cu toate că merită reţinută. Baal. Trebuie să-mi pun totuşi întrebarea cât este de practic să vorbim despre spirite şi posedarea de către spirite. Este oare practic să vorbim despre idei care circulă prin ţară, de parcă ideile ar avea mâini şi picioare? Ne ajută oare asemenea sporovăieli în treburile noastre? Ajută ele Rusia? Spuneţi că nu trebuie să-i arestăm pe Neciaev, pentru că este posedat de un demon (să-i numim mai degrabă demon – *spirit* aduce o notă falsă, aş zice). În acest caz, ce *trebuie* să facem? La urma urmei, nu suntem un ordin contemplativ, ci treaba noastră sunt anchetele.

Se făcu linişte.

— În niciun caz nu doresc să resping ceva din ceea ce sugeraţi dumneavoastră, încheie Maksimov. Sunteţi un om foarte înzestrat, un om cu o percepţie deosebită, aşa cum ştiam chiar dinainte să vă întâlnesc. Iar aceşti puşti conspiratori sunt cu siguranţă altă mâncare de peşte faţă de predecesorii lor. Ei cred că sunt nemuritori. În acest sens, e ca şi cum te-ai lupta cu nişte demoni. Sunt, de asemenea, implacabili. Au în sânge, ca să zic aşa, ura faţă de generaţia noastră. S-au născut cu asta. Nu-i uşor să fii tată, nu-i aşa? Şi eu sunt tată, dar, din fericire, tată de fete. N-aş vrea să fiu tată de băieţi, în vremurile noastre. Dar nu cumva chiar tatăl dumneavoastră… nu s-a petrecut ceva neplăcut cu tatăl dumneavoastră sau îmi amintesc greşit?

De după genele lui albicioase, Maksimov îi aruncă o scurtă privire atentă, apoi, fără să mai aştepte, continuă.

— Până la urmă, mă întreb dacă fenomenul Neciaev e într-o măsură atât de mare o aberaţie a spiritului, cum păreţi să sugeraţi. Poate, la urma urmei, e tot vechea poveste dintre taţi şi fii, aşa cum a fost dintotdeauna, numai că la această generaţie, în mod special, e mai

violentă, mai necruţătoare. În acest caz, poate atitudinea cea mai înţeleaptă ar fi cea mai simplă: să ne băgăm capul între umeri şi să le supravieţuim – să aşteptăm să crească. Doar i-am avut şi pe decembrişti, apoi generaţia ’49… Decembriştii sunt bătrâni acum, cei care mai trăiesc; sunt sigur că oricare-ar fi fost demonii ce i-au posedat odinioară, aceştia şi-au luat zborul de mult. Cât despre Petraşevski şi prietenii lui, ce credeţi? Să fi fost grupul lui Petraşevski în ghearele demonilor?

Petraşevski! De ce-i invocă pe Petraşevski?

— Nu sunt de acord. Ceea ce numiţi dumneavoastră fenomenul Neciaev are o coloratură proprie. Neciaev e un om sângeros. Cei cărora le-aţi făcut onoarea să-i menţionaţi erau idealişti. Au eşuat deoarece, spre cinstea lor, nu erau îndeajuns de intriganţi şi, cu siguranţă, nu voiau vărsări de sânge. Petraşevski – pentru că l-aţi menţionat – a denunţat de la bun început acel tip de iezuitism care scuză mijloacele în numele scopului. Neciaev e un iezuit, un iezuit secular care îmbrăţişează foarte deschis doctrina scopurilor pentru a justifica cel mai cinic abuz asupra discipolilor săi.

— Mai e încă ceva ce n-am înţeles. Vă rog să-mi explicaţi din nou: care e motivul pentru care visătorii, poeţii, tinerii inteligenţi ca fiul dumneavoastră vitreg sunt atraşi de bandiţi precum Neciaev? Pentru că, până la urmă, nu e acest Neciaev un bandit cu o spoială de educaţie?

— Nu ştiu răspunsul. Poate fiindcă există ceva încă treaz în sufletul tinerilor, ceva la care găseşte ecou spiritul din Neciaev. Poate că există în fiecare dintre noi: ceva despre care credem că e mort de secole, dar el numai dormitează. Vă repet, nu ştiu. Mi-e cu neputinţă să explic legătura dintre fiul meu şi Neciaev. E o surpriză pentru mine. Am venit aici doar ca să iau hârtiile lui Pavel, preţioase pentru mine din motive pe care dumneavoastră nu le înţelegeţi. Nu vreau decât hârtiile, nimic altceva. Vă întreb din nou: mi le restituiţi? Dumneavoastră nu vă sunt de niciun folos. Nu vă vor spune nimic despre motivele

pentru care tinerii inteligenţi cad în mrejele răufăcătorilor. Sau vă pot induce în eroare, deoarece e limpede că nu ştiţi cum să le citiţi. Tot timpul cât aţi citit povestirea scrisă de fiul meu – haideţi să vă spun lucrul acesta –, am observat cum vă ţineaţi la distanţă, ridicând o barieră de ridicol, ca şi cum cuvintele ar fi putut ţâşni de pe pagină, ca să vă strângă de gât!

Ceva începuse să se aprindă în el în timp ce vorbea şi îi păru bine. Se aplecă înainte, apucând braţele scaunului.

— De ce vă e frică, domnule consilier Maksimov? Când citiţi despre Karamzin sau Karamzov sau cum l-o chema, când ţeasta lui Karamzin e despicată ca un ou, care e adevărul: suferiţi odată cu el sau vă bucuraţi în taină în spatele braţului care ţine securea? Nu răspundeţi? Să vă spun eu, atunci: când citeşti, devii braţul şi devii toporul *şi* ţeasta; când citeşti, te predai, nu rămâi la distanţă şi îţi baţi joc. Dacă v-aş întreba, sunt sigur că mi-aţi spune că îl vânaţi pe Neciaev ca să-i aduceţi la judecată, cu proces în toată regula şi avocaţi ai apărării, şi procurori, şi tot ce trebuie, ca apoi să-i închideţi pentru tot restul vieţii într-o celulă curată, luminoasă. Dar fiţi cinstit: chiar asta vreţi cu-adevărat? Nu cumva v-ar plăcea să-i retezaţi scăfârlia şi să vă bălăciţi în sângele lui?

Se aşeză la loc în scaun, roşu la faţă.

— Sunteţi un om foarte deştept, Fiodor Mihailovici. Dar vorbiţi despre citit de parcă ar însemna posedarea de către un demon. Măsurat la standardele acestea, mă tem că aş fi un cititor foarte slab, într-adevăr, plicticos şi lipsit de imaginaţie. Mă întreb totuşi dacă în clipa asta nu aveţi o stare febrilă. Dacă v-aţi privi acum în oglindă, sunt sigur că aţi şti ce vreau să spun. Ei, bine, am avut o conversaţie lungă, interesantă, dar lungă, şi am o mulţime de lucruri de făcut.

— Iar eu vă spun că hârtiile pe care le păstraţi cu atâta străşnicie ar putea la fel de bine să fie scrise în aramaică, la cât vă vor fi de folos. Daţi-mi-le înapoi!

Maksimov chicoti.

— Îmi oferiţi motivul cel mai puternic şi mai

binevoitor să nu dau curs cererii dumneavoastră, Fiodor Mihailovici, şi anume că, în starea dumneavoastră actuală, spiritul lui Neciaev ar ţâşni din pagină şi v-ar poseda fără scăpare. Dar vorbesc serios: spuneţi că ştiţi cum se citeşte. Aţi fi dispus ca la o dată anume, în viitor, să-mi citiţi toate aceste hârtii mie, hârtiile Neciaev, din care aceasta e doar o singură filă între multe altele?

— Să le citesc pentru dumneavoastră?

— Da. Să-mi faceţi o lectură din ele.

— De ce?

— Pentru că spuneţi că nu ştiu să citesc. Arătaţi-mi cum trebuie să citesc. Învăţaţi-mă. Explicaţi-mi aceste idei, care nu sunt idei.

Pentru prima dată de când primise telegrama la Dresda, izbucni în râs: simţea cum îi plesnesc brazdele adânci ale obrajilor. Râsul era aspru şi lipsit de orice veselie.

— Întotdeauna mi s-a spus, începu el, că poliţia trebuie să fie ochii şi urechile societăţii. Iar acum îmi cereţi mie ajutor! Nu, n-am de gând să vă citesc.

Cu mâinile împreunate în poală şi ochii închişi, semănând mai mult ca oricând cu Buddha, fără vârstă, fără sex, Maksimov dădu din cap.

— Mulţumesc, şopti el. Acum trebuie să plecaţi.

Ieşi într-o anticameră înţesată de oameni. Cât timp stătuse închis cu Maksimov? Un ceas? Mai mult? Banca era ocupată, mai erau oameni care stăteau sprijiniţi de pereţi, alţii pe culoar, unde mirosul de vopsea proaspătă era sufocant. Toate conversaţiile încetară; privirile se îndreptară spre el, lipsite de orice simpatie. Atâţia oameni care-şi caută dreptatea, fiecare cu povestea lui!

Se făcuse aproape amiază. Nu putea suporta gândul de-a se întoarce în camera lui. O luă spre răsărit, de-a lungul străzii Sadovaia. Cerul era apăsător şi cenuşiu, sufla un vânt rece; pe jos, îngheţase şi era alunecos. O zi întunecată, pe care o străbaţi anevoie, cu capul plecat. Cu toate astea, nu se putea stăpâni, privirile i se mişcau neîncetat de la un trecător la altul, căutând o anume

poziţie a umerilor, o cadenţă a pasului care îi aparţineau fiului său pierdut. îl va recunoaşte după mers: mai întâi mersul, apoi silueta.

Încercă să-şi aducă aminte chipul lui Pavel. Dar chipul care îi apăru în loc, cu o surprinzătoare limpezime, fu cel al unui tânăr cu sprâncene groase, o barbă rară şi o gură cu buze subţiri, strânse: chipul tânărului care stătea în spatele lui Bakunin pe scena de la Congresul pentru Pace, cu doi ani în urmă. Avea pielea brăzdată de cicatrice care ieşeau în relief, livide din cauza gerului. „Pleacă *1*" spuse, încercând să izgonească imaginea. Dar nu voia să plece. „Pavel " şopti, chemându-şi fiul în zadar.

Anna Sergheievna

Nu mai fusese la prăvălie până atunci. Era mai mică decât îşi închipuise, întunecoasă şi cu tavanul jos, la demisol. Pe firmă scria: IAKOVLEV BĂCAN ŞI NEGUSTOR. Se auzi un clinchet de clopoţel când păşi înăuntru. Îi trebui câtva timp ca să se orienteze în întuneric.

Era singurul client. În spatele tejghelei stătea un bătrân încins cu un şorţ alb, murdar. De formă, cercetă marfa: saci deschişi, cu hrişcă, făină, fasole uscată, ovăz. Apoi se apropie de tejghea.

— Nişte zahăr, vă rog, spuse.

— Ha? făcu bătrânul, dregându-şi glasul. Ochelarii îi făceau ochii să pară mititei ca nişte nasturi.

— Aş vrea nişte zahăr.

Ea ieşi de după draperia ce masca un coridor din spatele prăvăliei. Dacă era surprinsă văzându-l, în niciun caz n-o arătă.

— Mă ocup eu de client, Avram Davidovici, spuse ea calm, iar bătrânul se dădu la o parte.

— Am venit după nişte zahăr, repetă.

— Zahăr? Pe buze îi apăru un zâmbet uşor.

— De cinci copeici.

Răsuci cu îndemânare un cornet de hârtie, îi îndoi vârful, turnă în el zahăr alb, îl cântări, îl împături în partea de sus. Mâini capabile.

— Tocmai am fost la poliţie. Am încercat să

recuperez hârtiile lui Pavel.

— Da?

— Sunt complicaţii pe care nu le-am prevăzut.

— O să le primiţi. E nevoie de timp. Pentru orice e nevoie de timp.

Deşi n-ar avea niciun motiv, i se pare că această remarcă are dublu sens. Dacă bătrânul nu s-ar foi în spatele ei, s-ar întinde peste tejghea şi i-ar lua mâna.

— Cât face? întrebă.

— Cinci copeici.

Luând cornetul, îi atinse uşor mâna cu degetele.

— Mi-aţi luminat ziua, şopteşte, atât de încet, încât poate nici ea nu-i aude. Îi face o plecăciune lui Avram Davidovici.

I se pare sau l-a mai văzut undeva pe omul cu şubă şi căciulă de oaie care, după ce traversă strada şi se holbă la nişte muncitori care descărcau cărămizi, o luă, ca şi el, pe strada Svecinoi?

Zahăr. Ce-i venise să ceară zahăr?

Îi scrie un bilet lui Apollon Maikov. „Sunt la Petersburg şi am vizitat mormântul”, scrie el. „Mulţumesc că aţi avut grijă de toate. Mulţumesc şi pentru bunătatea pe care i-aţi arătat-o lui Pavel de-a lungul anilor. Vă sunt etern îndatorat”. Semnează biletul *D*.

Ar fi uşor de organizat o întâlnire discretă. Dar nu vrea să-i compromită pe vechiul lui prieten. Maikov, mereu atât de generos, va înţelege. Îşi spune: sunt în doliu, iar oamenii în doliu nu vor tovărăşia altora.

E o scuză destul de bună, dar e o minciună. Nu e în doliu. Nu şi-a luat adio de la fiul lui. Dimpotrivă, vrea ca fiul lui să revină la viaţă.

Îi scrie soţiei: „E încă aici, la el în cameră. E speriat. Şi-a pierdut dreptul de-a sta în lumea aceasta, dar lumea cealaltă e rece, la fel de rece ca spaţiile dintre stele, şi neprimitoare”, îndată ce termină scrisoarea, o sfâşie în bucăţi. Ce prostie!

În afară de asta, e şi o trădare a ceea ce trebuie să rămână între el şi fiul său.

Îşi poartă fiul înăuntrul lui, uţi prunc mort într-o cutie de fier din pământul îngheţat. Nu ştie cum să învie pruncul sau – ceea ce e cam acelaşi lucru – nu are voinţa să o facă. E paralizat. Chiar în timp ce merge pe stradă, se gândeşte că e paralizat. Fiecare gest al mâinilor sale are o încetineală de om îngheţat. Nu are voinţă sau, mai degrabă, voinţa lui a devenit un bloc solid, un bolovan care îşi exercită întreaga greutate neînsufleţită ca să-i tragă în nemişcare şi tăcere.

Ştie ce înseamnă durerea. Asta nu e durere. E moartea, moartea care vine înainte de vreme, vine nu ca să-i copleşească şi să-i devoreze, ci pur şi simplu ca să stea cu el. E ca un câine care s-a hotărât să-i urmeze, un dulău mare şi cenuşiu, orb şi surd, prost şi de neclintit. Când doarme, câinele doarme şi el; când se trezeşte, câinele se trezeşte şi el; când pleacă de-acasă, câinele se împleticeşte în urma lui.

Gândurile i se întorc apatic, dar insistent la Anna Sergheievna. Când se gândeşte la ea, se gândeşte la degete sprintene care numără bani. Bani, împunsături de ac – ce reprezintă ele?

Îşi aminteşte o ţărăncuţă pe care a văzut-o odată la poarta mănăstirii Sf. Ana din Tver. Stătea cu un bebeluş mort la sân, îndepărtând lumea care încerca să-i ia micul cadavru, zâmbind ca o sfântă, ca Sfânta Ana, de fapt.

Amintiri ca fuioare de fum. Un gard de trestie în mijlocul pustietăţii, cenuşiu şi delicat, şi o siluetă minusculă strecurându-se printre trestii, subţire, fără greutate, silueta unui băiat în alb. Un sătuc de stepă, cu un pârâu şi doi-trei copaci, şi o vacă scuturându-şi talanga, şi fumul ridicându-se printre crengi. Dincolo de nicăieri, capătul lumii. Un băiat care parcă ţese printre trestii, înainte şi-napoi, într-o metamorfoză îngheţată, o imagine de purgatoriu.

Viziuni ce vin şi pleacă, iuţi, efemere. Simte că-şi pierde controlul. împinge cu grijă hârtia şi creionul la capătul celălalt al mesei şi se aşază cu capul în mâini. Dacă leşin, gândeşte, să leşin la post.

Altă viziune. O siluetă lângă o fântână, ducând cana la buze, un călător pe punctul de-a pleca; lângă ghizdul fântânii, cu privirile deja înstrăinate, căutând altceva. Atingerea unei mâini. O atingere afectuoasă. „La revedere, drag prieten! ce şi s-a dus.

De ce această urmărire căznită printr-un ţinut pustiu, după zvonul unei stafii, stafia unui zvon?

Pentru că eu sunt el. Pentru că el e eu. Ceva ce încerc să prind: clipa dinaintea sfârşitului, când sângele încă mai curge, inima încă mai bate. inima, vita credincioasă ce învârte roata morii, care abia ridică o privire nedumerită când se înalţă securea, apoi primeşte lovitura, cade în genunchi şi piere. Nu uitarea, ci clipa dinaintea uitării, când vin gâfâind spre tine, la ghizdul fântânii, şi ne uităm unul la celălalt pentru ultima oară, ştiind că suntem în viaţă, împărţind această viaţă, singura pe care-o avem.

Tot ce mi-a mai rămas să prind: clipa acelei priviri, salut şi rămas-bun totodată, dincolo de orice insistenţă, dincolo de orice rugăminte: „Salut, vechi prieten. Adio, vechi prieten”. Ochi uscaţi. Lacrimi devenite cristale.

Îţi ţin capul în mâini. Îţi sărut fruntea. Îţi sărut buzele.

Regula: o privire, una singură; nicio privire înapoi. Dar eu mă uit înapoi.

Stai lângă fântână, iar vântul îţi flutură părul; nu un suflet, ci un trup rarefiat, ridicat la prima, a doua, a treia, a patra, a cincea esenţă, privindu-mă cu ochi de cristal, zâmbind cu buze aurite.

Privesc înapoi pentru totdeauna. Sunt absorbit pentru totdeauna în privirea ta. Un câmp de puncte de cristal, dansând, licărind, iar eu unul dintre ele. Stele pe cer şi focuri răspunzându-le pe câmp. Două lumi ce îşi fac semne una alteia.

Adoarme cu capul pe masă şi continuă să doarmă toată după-amiaza. La ora cinei, Matriona bate la uşă, dar el nu se trezeşte. Cinează singure.

Mult mai târziu, după ce fetiţa se culcase, ieşi din

cameră îmbrăcat de oraş. Ana Sergheievna, aşezată cu spatele la el, se întoarse”.

— Ieşiţi în oraş? îl întrebă. Doriţi un ceai înainte să plecaţi?

Simţi la ea o uşoară nervozitate. Dar mâna care îi întinse ceaşca nu şovăi.

Nu-I invită să stea jos. Îşi bău ceaiul în tăcere, stând în picioare în faţa ei.

Vrea să spună ceva, dar se teme că n-o să fie în stare, ba chiar c-o să-şi piardă din nou cumpătul în faţa ei. E incapabil să se controleze.

Aşeză ceaşca goală pe masă şi îi puse o mână pe umăr.

— Nu, spuse ea, clătinând din cap, dându-i mâna la o parte, nu aşa fac eu lucrurile.

Purta părul strâns cu o agrafă grea, lăcuită.

Îi desfăcu agrafa şi o puse pe masă. Acum, ea nu se mai împotrivi, ci îşi scutură capul până când părul i se revărsă pe umeri.

— Urmează şi restul, promit, spuse el. E conştient de vârsta lui: în glas nu mai păstrează nici urmă din acel tăiş erotic, care stârnea odinioară femeile. În locul lui e ceva ce nu doreşte să numească. Un instrument dezacordat, o voce aflată la a doua schimbare. Tot restul, repetă.

Ea îi căută privirea cu o seriozitate şi o hotărâre inconfundabile. Apoi îşi puse deoparte lucrul. Strecurându-se pe lângă el, dispăru după draperia alcovului.

Aşteptă, nesigur. Nu se întâmplă nimic. O urmă şi desfăcu draperia.

Matriona dormea adânc, cu buzele întredeschise şi părul blond răsfirat pe pernă ca un nimb. Anna Sergheievna îşi descheiase pe jumătate rochia. Cu o mişcare a mâinii şi o privire supărată, în care era totuşi o lucire şăgalnică, îi făcu semn să iasă.

Se aşeză şi o aşteptă. Apăru în cămaşă, cu picioarele goale. Vinişoarele de pe picioare erau albăstrii. Nu era o femeie tânără; nu era o fecioară inocentă, care capitulează. Cu toate astea, când îi prinse mâinile,

constată că erau reci şi tremurau. Nu îl privi în ochi.

— Fiodor Mihailovici, şopti, vreau să ştii că n-am mai făcut asta până acum.

Purta la gât un lănţişor de argint. Urmări cu degetul bucla făcută de lănţişor până când ajunse la o cruciuliţă. Ridică cruciuliţa la buzele ei; cu căldură şi fără niciun fel de şovăială, ea o sărută. Dar când încercă el să-i atingă buzele, ea întoarse capul.

— Nu acum, şopti.

Au petrecut noaptea împreună, în camera băiatului. Totul s-a întâmplat" pe întuneric, de la început până la sfârşit, în timp ce făceau dragoste, a fost uimit mai cu seamă de fierbinţeala trupului ei. Nu era deloc ce se aşteptase. Era ca şi cum vintrele ei luaseră foc. Asta îl excita puternic, ca şi faptul că aveau o asemenea îndeletnicire sălbatică, periculoasă, cu copila dormind în camera de-alături.

Adormi. Cândva, în mijlocul nopţii, se trezi cu ea încă lângă el, în patul îngust. Deşi era istovit, încercă s-o excite. Ea nu reacţionă. Când o pătrunse din nou, rămase nemişcată, ca un obiect neînsufleţit.

În acest act nu era nimic din ce-ar fi putut numi plăcere sau măcar senzaţie. Era de parcă ar fi făcut dragoste printr-un văl, vălul cenuşiu şi zdrenţăros al durerii lui. În clipa orgasmului, plonjă înapoi în somn, ca într-un lac. În timp ce se scufundă, Pavel urcă să-i întâmpine. Chipul fiului său e schimonosit de disperare; plămânii îi explodează, ştie că moare, ştie că e dincolo de orice speranţă, îşi strigă tatăl pentru că e ultimul lucru pe care-l poate face, ultimul lucru din lume. Strigătul lui e o izbucnire de cuvinte strangulate. Asta e viziunea cumplită care ţâşneşte spre el din vârtejul de întuneric în care coboară, înăuntrul trupului femeii. Explodează deasupra lui, îl posedă, creşte în intensitate.

Când se trezeşte din nou, e lumină. Apartamentul e gol.

Petrece ziua într-o nerăbdare febrilă. Gândindu-se la ea, tremură de dorinţă ca un bărbat tânăr. Dar ceea ce îl

stăpâneşte nu e acea *douceur*, ca un nod în gât, de-acum douăzeci de ani. Se simte mai degrabă ca o frunză sau o sămânţă prinsă de-o forţă impetuoasă, o sămânţă înaripată, smulsă de un vârtej înalt şi purtată ameţitor pe deasupra oceanelor.

La cină, Anna Sergheievna e calmă şi distantă, concentrându-şi atenţia asupra fetei, ascultând distrată relatarea dezlânată a zilei petrecute la şcoală. Când trebuie să i se adreseze, e politicoasă, dar rece. Răceala ei nu face decât să-i aprindă simţurile. Oare e posibil ca privirile lacome pe care le aruncă pe furiş spre gâtul, buzele şi braţele mamei să treacă neobservate pe lângă copilă?

Aşteaptă tăcerea care înseamnă că Matriona s-a dus la culcare. La ora nouă, lumina de alături se stinge. Aşteaptă o jumătate de oră, apoi încă una. Apoi se strecoară afară, în ciorapi, ţinând în mână o lumânare pe care o fereşte cu mâna. Lumânarea aruncă lungi umbre tremurânde. O aşază jos pe podea şi traversează camera spre alcov.

În lumina slabă, desluşeşte silueta Annei Sergheievna la capătul îndepărtat al patului, cu spatele la el, cu braţele întinse graţios deasupra capului, ca o dansatoare, şi cu părul ei întunecat despletit. În partea dinspre el, ghemuită ca un covrig, cu degetul mare în gură şi un braţ aruncat peste trupul mamei, e Matriona. Prima lui impresie e că fetiţa nu doarme, pândindu-l şi păzindu-şi mama; dar, când se apleacă deasupra ei, îi prinde respiraţia profundă şi egală.

Îi şopteşte numele: „Anna!” Ea nu se mişcă.

Se întoarce în cameră, încercând să se liniştească. Pot fi motive foarte serioase, îşi spune, pentru care ea îl evită. Dar e incapabil să se convingă de asta.

A doua oară traversează camera tiptil. Cele două femei nu se mişcă. Din nou are impresia ciudată că Matriona îl pândeşte. Se apleacă mai tare.

Nu s-a înşelat: îi întâlneşte ochii deschişi, care nu clipesc. Simte cum îl trece un fior pe şira spinării. Doarme

cu ochii deschişi, încearcă să-şi spună. Dar nu-i adevărat. E trează şi a fost trează tot timpul. Cu degetul mare în gură, îi pândise orice mişcare, cu o vigilenţă neclintită. În timp ce-o priveşte ţinându-şi respiraţia, colţurile gurii ei par să se ridice uşor, într-un rânjet ca de liliac. Iar braţul fetei, întins neglijent peste trupul mamei, pare şi el o aripă.

Au mai petrecut o noapte împreună, după care poarta s-a închis. A venit la el în cameră târziu, fără să-i prevină. Iarăşi, prin ea, trece în întuneric şi ajunge în apele unde pluteşte fiul său, printre alţi înecaţi. „Nu te teme”, vrea să-i şoptească, „voi fi cu tine şi-ţi voi împărtăşi amarul”.

Se trezeşte prăbuşit peste ea, cu buzele lângă urechea ei.

— Ştii unde-am fost? şopteşte.

Ea se eliberează de sub trupul lui.

— Ştii unde m-ai dus? îi şopteşte din nou.

Simte o nevoie uriaşă să i-l arate pe băiat, să i-l arate în primăvara forţei lui, cu ochii strălucitori şi linia fermă a bărbiei, cu gura lui frumoasă. Vrea să-i îmbrace din nou în costumul cel alb, vrea ca glasul limpede, adânc, să răsune din nou din pieptul lui. „Uite ce comoară a părăsit lumea!” vrea să strige. „Uite ce-am pierdut!”

S-a întors cu spatele la el. Mâna lui îi mângâie febril coapsa prelungă, în sus şi-n jos. îl opreşte.

— Trebuie să plec, îi spune şi se ridică din pat.

În noaptea următoare nu mai vine, ci stă cu fata ei. Îi scrie o scrisoare şi o lasă pe masă. Când se trezeşte dimineaţa, apartamentul e gol, iar scrisoarea e încă acolo, nedeschisă.

Se duce la prăvălie. Ea e la tejghea, dar cum îl vede, se strecoară în odaia din spate, lăsându-l pe bătrânul Iakovlev să-i servească.

Seara o aşteaptă în stradă şi o urmăreşte până acasă ca un tâlhar. O prinde în gangul de la intrare.

— De ce mă eviţi?

— Nu te evit.

O prinde de braţ. E întuneric, ea ţine un coş, nu se

poate elibera. Se lipeşte de trupul ei, trăgând pe nări mirosul de nucă al părului femeii. Încearcă s-o sărute, dar ea întoarce capul şi buzele lui îi ating urechea. Nimic din trupul ei nu-i răspunde. Dizgraţie, gândeşte; iată cum cazi în dizgraţie.

Se dă la o parte, dar pe scări o prinde iarăşi din urmă.

— Doar un cuvânt, îi spune. De ce?

Se întoarce spre el.

— Nu e destul de clar? Chiar trebuie să explic?

— Ce e clar? Nimic nu e clar.

— Erai în suferinţă. Te rugai.

Se trage înapoi.

— Nu-i adevărat!

— Aveai nevoie de asta. Nu-i ceva de care să-ţi fie ruşine. Dar acum s-a terminat. Nu-ţi face niciun bine să continui şi nici mie nu-mi face bine să fiu folosită.

— Folosită? Eu nu te folosesc! Nimic nu e mai departe de intenţiile mele!

— Mă foloseşti ca să ajungi la altcineva. Nu fi supărat, îmi explic purtarea ta, nu te acuz. Dar nu vreau să mă las târâtă mai adânc. Ai o soţie. Ar trebui să aştepţi până când vei fi din nou cu ea.

O *soţie*. De ce s-o amestece pe soţia lui? *Soţia mea e prea tânără*! ar vrea să-i spună. *Prea tânără pentru mine, aşa cum sunt acum*! Dar cum i-ar putea spune aşa ceva?

Cu toate astea, totul e adevărat, chiar mai adevărat decât îşi dă ea seama. Când se va întoarce la Dresda, soţia pe care-o va îmbrăţişa va fi schimbată, va fi impregnată de urma pe care-o va aduce, a acestei văduve evanescente, atât de înzestrată senzual. Prin soţia lui va ajunge la această femeie, la fel cum prin această femeie ajunge – la cine?

Lăsase cumva să se ghicească ce gândea? Înroşindu-se deodată de mânie, ea îi dădu la o parte mâna cu care îi prinsese braţul şi urcă scările, lăsându-l în urmă.

Urcă după ea, se închide la el în cameră şi încearcă să se liniştească. Bătăile nebuneşti ale inimii încetinesc.

Pavel! şopteşte iar şi iar, folosind cuvântul ca pe-un descântec. Dar ceea ce vine spre el inexorabil nu e năluca lui Pavel, ci e celălalt, Serghei Neciaev.

Nu mai poate să nege: o prăpastie se deschide între el şi băiatul mort. E furios pe Pavel, furios că a fost trădat. Nu-I miră că Pavel a fost târât în cercuri radicale şi nici că n-a suflat o vorbă despre asta în scrisorile lui. Dar Neciaev e o altă problemă. Neciaev nu-i un student cu mintea înfierbântată şi niciun nihilist adolescent. El e mongolul rămas în sufletul rusesc, când cel mai mare nihilist dintotdeauna s-a retras în pustiurile Asiei. Iar Pavel, dintre toţi, un pedestraş în oastea lui!

Îşi aminteşte un pamflet intitulat *Catehismul unui revoluţionar*, care circula la Geneva, atribuit lui Bakunin, dar aparţinându-i neîndoielnic, ca inspiraţie şi chiar ca formulare, lui Neciaev. „Revoluţionarul este un individ blestemat", începea textul. „El nu are interese, sentimente, legături, nici măcar un nume. Totul la el e absorbit de o unică şi totală pasiune: revoluţia. În adâncurile fiinţei lui a tăiat orice legături cu ordinea civilă, cu legea şi cu moralitatea. El continuă să existe în societate numai cu scopul de-a o distruge". Şi mai departe: „Nu aşteaptă niciun fel de îndurare. În fiecare zi e pregătit să moară".

E pregătit să moară, nu aşteaptă îndurare: uşor de spus asemenea vorbe, dar ce copil poate înţelege sensul lor deplin? Nu Pavel; poate nici Neciaev, acel tânăr neiubit şi neatrăgător.

Îi revine în minte o imagine a lui Neciaev, stând singur într-un colţ al sălii de recepţie de la Geneva, uitându-se chiondorâş şi înfulecând mâncare. Îşi scutură capul, încercând să scape de ea. „Pavel! Pavel!" şopteşte, invocându-l pe cel absent.

Un ciocănit la uşă. Glasul Matrionei: „Poftiţi la cină!"

La masă se străduieşte să fie agreabil. A doua zi e sâmbătă: propune o ieşire pe insula Petrovski, unde după-amiază avea să fie un iarmaroc şi să cânte o orchestră. Matriona e încântată; spre surprinderea lui, Anna Sergheievna e de acord.

Stabilesc să se-ntâlnească după slujba de la biserică. Dimineaţa, când iese din casă, se împiedică de ceva în gangul întunecos: un vagabond care doarme-ntins pe jos, cu o pătură zdrenţăroasă şi putredă trasă peste el. Trage o-njurătură; omul scoate un geamăt şi se ridică.

Ajunge la biserica Sf. Grigore înainte de terminarea slujbei. Pe când aşteaptă în faţă, apare acelaşi vagabond cu ochii apoşi, duhnind. Se întoarce spre el.

— Mă urmăreşti? îl întreabă răstit.

Deşi e foarte aproape de el, vagabondul se preface că nu-i vede şi nu-i aude. Repetă furios întrebarea. Credincioşii, care tocmai ies din biserică, se uită la ei curioşi.

Omul se îndepărtează pe furiş. La câteva case mai încolo se opreşte, se sprijină de un zid, scoate un căscat. Nu are mănuşi; foloseşte pătura, făcută sul, drept manşon.

Anna Sergheievna şi fiica ei ies din biserică. E un drum lung până-n parc, de-a lungul lui Voznesenski Prospekt, apoi traversând malul insulei Vasilevski. Chiar înainte să ajungă, îşi dă seama că a făcut o greşeală, o greşeală stupidă. Chioşcul orchestrei e gol, iar câmpul din jurul patinoarului, pustiu, cu excepţia unor pescăruşi ţanţoşi.

Îi cere scuze Annei Sergheievna.

— E timp destul, încă nu e amiază, spune ea veselă. Nu ne plimbăm puţin?

Buna ei dispoziţie îl surprinde; e şi mai surprins când îl ia de braţ. Cu Matriona de partea cealaltă, o pornesc pe câmp. O familie, gândeşte; lipseşte al patrulea şi ar fi completă. Ca şi cum i-ar citi gândurile, Anna Sergheievna îi apasă uşor braţul.

Trec pe lângă o turmă de oi îngrămădite într-un desiş de trestii. Matriona se apropie de ele cu o mână de iarbă; oile se sperie şi se risipesc. Un ţărănuş cu o nuia în mână iese din desiş şi se răsteşte la ea. Pentru o clipă se pare că va urma o ceartă în toată regula. Dar băiatul se răzgândeşte şi Matriona se întoarce lângă ei.

Scena i-a rumenit obrajii. Se face o frumuseţe,

gândeşte el; o să rupă multe inimi.

Se întreabă ce-ar crede soţia lui. În trecut, indiscreţiile lui fuseseră urmate de remuşcări şi, urmare a remuşcărilor, o nevoie voluptuoasă de mărturisire. Aceste mărturisiri, chinuite ca exprimare şi neclare în amănunte, o întristaseră şi o înfuriaseră pe soţia lui, primejduindu-le căsnicia mai rău decât infidelităţile.

Dar de data asta nu se simte vinovat. Dimpotrivă, are un sentiment invincibil de îndreptăţire. Se întreabă ce ascunde acest sentiment, dar, de fapt, nu vrea să ştie. Deocamdată, în inima lui palpită ceva care aduce-a bucurie. „Iartă-mă, Pavel", rosteşte el în şoaptă. Dar tot nu crede cu adevărat în ceea ce spune.

Dac-aş putea primi viaţa înapoi, gândeşte; dac-aş putea redeveni tânăr! Sau chiar: dac-aş putea folosi viaţa şi tinereţea pe care le-a irosit Pavel!

Şi ce e cu femeia de lângă el? Regretă oare pornirea care a făcut-o să i se dăruiască? Dacă asta nu s-ar fi întâmplat, ieşirea de azi ar fi putut însemna începutul idilei lor. Fiindcă asta e ce vrea orice femeie: să fie curtată, peţită, convinsă, cucerită! Chiar atunci când cedează, ea nu vrea să se dăruiască deschis, ci într-un delicios abur al nehotărârii, rezistând fără să reziste. În cădere, dar niciodată într-o cădere irevocabilă. Nu: să cadă şi apoi să se ridice ca nouă, refăcută, / feciorelnică, gata să fie din nou curtată şi să cadă iarăşi. Un 7 joc cu moartea, un joc al învierii.

Ce-ar face ea dac-ar şti ce gândeşte? Ar pleca furioasă? Ar fi şi asta o parte din piesă?

Îi aruncă o privire pe furiş şi, în clipa aceea, lucrurile se lămuresc: *aş putea s-o iubesc pe femeia asta*. Mai mult decât zvâcnirea trupului, simte faţă de ea ceea ce nu poate numi decât comuniune. El şi cu ea sunt la fel, din aceeaşi generaţie. Şi, dintr-odată, generaţiile se separă firesc: Pavel, Matriona şi soţia lui, Anna, de-o parte, iar el şi Anna Sergheievna, de cealaltă parte. Copiii faţă-n faţă cu cei care nu sunt copii, cei suficient de bătrâni ca să recunoască în dragostea lor trupească prima anticipare a

morţii. De-aici violenţa de noaptea trecută, de-aici fierbinţeala. Ea în braţele lui, ca Ioana d'Arc în flăcări; spiritul care se zbate în lanţurile lui, în timp ce trupul se consumă prin ardere. O luptă cu timoul. Ceva ce un copil n-ar înţelege niciodată.

— Pavel spunea că aţi fost în Siberia.

Cuvintele ei îl scot din reverie.

— Timp de zece ani. Acolo am cunoscut-o pe mama lui Pavel. La Semipalatinsk. Soţul ei lucra la vamă. A murit când Pavel avea şapte ani. A murit şi ea, acum câţiva ani – Pavel trebuie să-ţi fi spus.

— Şi apoi v-aţi recăsătorit.

— Da. Ce-a avut Pavel de spus despre asta?

— Doar că soţia dumneavoastră este tânără.

— Soţia mea şi cu Pavel sunt aproape de aceeaşi vârstă. O vreme am locuit împreună, toţi trei, într-un apartament de pe strada Meşcianskaia. N-a fost o perioadă fericită pentru Pavel. Simţea o oarecare rivalitate faţă de soţia mea. De fapt, când i-am spus că ea şi cu mine ne-am logodit, i-a făcut o vizită şi a avertizat-o foarte serios că sunt prea bătrân pentru ea. Dup-aceea, când făcea referire la el însuşi, îşi spunea *orfanul*. „Orfanul ar mai vrea o felie de pâine prăjită", „orfanul n-are bani" şi aşa mai departe. Ne prefăceam că e o glumă, dar nu era. Asta ne-a tulburat căsnicia.

— Îmi închipui. Dar e cu siguranţă de-nţeles. Probabil a simţit că vă pierde.

— Cum ar fi putut să mă piardă? Din ziua în care-am devenit tatăl lui, nu i-am înşelat niciodată aşteptările. Îl trădez oare acum?

— Sigur că nu, Fiodor Mihailovici. Dar copiii sunt posesivi. Ei au accese de gelozie, ca fiecare dintre noi. Iar când suntem geloşi, născocim poveşti ca să ne facem rău. Ne inventăm sentimente, ne speriem singuri.

Aidoma unei prisme, cuvintelor ei trebuia doar să le fie uşor schimbat unghiul pentru a reflecta un sens total diferit. Oare asta era intenţia ei?

Îi aruncă o privire Matrionei. Fata purta o pereche de

ghete noi, cu franjuri creţe din blană de oaie. Îşi înfigea călcâiele în iarba udă, lăsând un şir de urme zimţate. Se încruntase de concentrare.

— Spunea că îl foloseaţi ca să ducă mesaje.

O împunsătură de durere îi străbătu trupul. Iată că Pavel ţinuse minte!

— Da, e adevărat. În anul dinaintea căsătoriei noastre, de ziua ei onomastică, l-am rugat să-i ducă un dar de la mine. A fost o greşeală pe care apoi am regretat-o, am regretat-o profund. N-am nicio scuză. Nu m-am gândit. A fost ăsta lucrul cel mai rău?

— Cum adică cel mai rău?

— V-a spus Pavel despre lucruri mai rele decât ăsta? Aş dori să aflu, pentru ca atunci când cer iertare să ştiu de ce m-am făcut vinovat.

Ea îi aruncă o privire ciudată.

— Nu-i o întrebare corectă, Fiodor Mihailovici. Pavel trecea prin crize de singurătate. Uneori vorbea, iar eu ascultam. Spunea tot soiul de lucruri, nu întotdeauna plăcute. Poate-a fost bine că s-a întâmplat aşa. Odată ce-a adus trecutul la suprafaţă, poate nu l-a mai măcinat în adâncuri.

— Matriona! El se întoarse brusc spre copilă. Ţi-a spus Pavel ceva…

Dar Anna Sergheievna îl întrerupse.

— Sunt sigură că Pavel nu i-a spus nimic. Apoi, întorcându-se spre el încet, dar plină de furie: Nu puteţi întreba un copil aşa ceva!

Se opriră şi se uitară unul la altul în câmpul pustiu. Matriona privea într-o parte încruntată, cu buzele strânse; Anna Sergheievna avea o privire severă.

— Se face frig, spuse ea. Ne întoarcem?

Matriona

Nu le însoţeşte acasă, ci se duce să cineze la un han. În camera din spate are loc un joc de cărţi. Se uită şi el un moment şi bea, dar nu joacă. E întuneric când se întoarce în apartamentul întunecat, în camera goală.

Singur, însingurat, îşi acordă un mic acces de

nostalgie, deloc neplăcut în sine, după Dresda şi rutina confortabilă a vieţii lui de acolo, cu o soţie care îi ocrotea cu grijă intimitatea şi organiza viaţa familiei în jurul tabieturilor lui.

Nu se simte acasă la numărul şaizeci şi trei şi nu se va simţi niciodată. Nu numai că e cel mai trecător dintre chiriaşi, scuza lui de-a rămâne acolo fiind la fel de obscură pentru ceilalţi, ca şi pentru el, dar simte apăsarea traiului alături de o femeie cu dispoziţie schimbătoare şi un copil care-ar putea oricând să considere prezenţa lui fizică neplăcută. În tovărăşia Matrionei, e întotdeauna conştient că hainele lui au început să miroasă, că pielea lui e uscată şi solzoasă, iar placa dentară pe care o poartă cloncăne atunci când vorbeşte. Şi hemoroizii îi produc un disconfort neîncetat. Constituţia de fier care l-a ajutat să supravieţuiască în Siberia începe să scârţâie; acest spectacol al decăderii trebuie să fie absolut dezgustător pentru un copil, mai cu seamă pentru o fetiţă maniacă în privinţa curăţeniei, în ochii căreia el a înlocuit o fiinţă de o frumuseţe şi o forţă de zeu. Când tovarăşii ei de joacă o întreabă despre acel musafir funebru care refuză să-şi facă bagajele şi să plece, oare, se întreabă el, ce le răspunde ea?

Te *rugai*: când se gândeşte la cuvintele Annei Sergheievna, se cutremură. Să ajungă demn de milă! Se lasă în genunchi, îşi apasă fruntea de marginea patului, încearcă să-şi afle calea spre insula Elaghin şi spre Pavel, în mormântul lui rece. Măcar Pavel nu se întoarce împotriva lui. Pe Pavel se poate baza, pe Pavel şi iubirea lui de gheaţă.

Tatăl, copia veştedă a fiului. Cum se poate aştepta ca o femeie care i-a contemplat fiul în plină frumuseţe să-i privească acum pe el cu dorinţă?

Îşi aminteşte cuvintele unui camarad de surghiun din Siberia: „De ce ni se dă bătrâneţea, frăţiorilor? Ca să ne facem mici la loc, mititei, cât să-ncăpem prin urechile acului”, înţelepciune ţărănească.

Îngenunchează de mai multe ori, dar Pavel nu vine.

Oftând, se suie până la urmă în pat.

Se trezeşte plin de surprindere. Deşi e încă întuneric, se simte ca şi cum s-ar fi odihnit şapte nopţi. E ager şi invincibil; ţesutul cerebral i-a fost proaspăt spălat. Abia se poate stăpâni. E ca un copil în ziua de Paşti, agitat până trezeşte toată casa, ca să împartă cu ei bucuria. Vrea s-o trezească pe ea, pe femeie, vrea ca amândoi să danseze prin apartament. „Cristos a-nviat!" vrea el să strige şi s-o audă răspunzând: „Adevărat a-nviat!", ciocnind cu el oul de Paşti. Amândoi dansând în cerc cu ouăle lor roşii, iar Matriona şi ea, în cămaşă de noapte, împleticindu-se somnoroasă şi fericită printre picioarele lor; şi spectrul celui de-al patrulea, de asemenea, învârtindu-se printre ei, neîndemânatic, cu picioarele lui mari, zâmbind: să fie copii împreună, nou-născuţi, înviaţi din morminte. Şi zorile deasupra oraşului, şi cocoşii salutând din curţile lor o nouă zi.

Bucuria izbucnind ca zorile! Doar pentru o clipă. Nu numai că norii încep să traverseze acest cer proaspăt, strălucitor. Dar e ca şi cum, în momentul în care soarele răsare în toată splendoarea, apare un alt soare, un soare-umbră, un antisoare lunecând prin dreptul feţei lui. Cuvântul *prevestire* îi vine în minte, cu toată greutatea lui întunecată, de rău augur.

Soarele care răsare nu-i acolo pentru el, ci ca să intre în eclipsă; bucuria străluceşte doar ca să dezvăluie ce va însemna negarea ei".

Dintr-un singur salt grăbit e în picioare. Următoarele câteva minute se întind înaintea lui ca un pasaj întunecat, de-a lungul căruia trebuie s-o ia la goană. Trebuie să se îmbrace şi să iasă din apartament înainte ca ruşinea să-i copleşească; trebuie să găsească un loc izolat, dincolo de auzul oamenilor cumsecade, unde va încerca să-şi stăpânească criza cât de bine va putea.

Iese-afară. Coridorul e într-o beznă totală. Întinzând mâinile ca un orb, bâjbâie până la capătul scărilor şi, ţinându-se de balustradă, începe să coboare treaptă cu treaptă. La etajul al doilea îl cuprinde un val de spaimă, o

spaimă fără obiect. Se aşază într-un colţ, ţinându-şi capul în mâini. Mâinile îi miros a ceva ce-a atins, dar nu se şterge. Să vină, gândeşte disperat; am făcut tot ce-am putut.

Se aude un strigăt al cărui ecou se izbeşte de casa scării atât de puternic şi de înspăimântător, încât toţi locuitorii casei sunt treziţi din somn. Cât despre el, nu aude nimic, e dus, nu mai e timp.

Când se trezeşte, e într-o beznă atât de deasă, încât îi apasă globii ochilor. Habar n-are unde se află sau cine este. E o veghe, o conştiinţă, atâta tot. Parcă s-ar fi născut cu un minut în urmă, într-o lume neizbăvită de noapte.

Fii calm, spune această conştiinţă, adresându-se sieşi, încercând să-şi înăbuşe panica: ai mai fost deja aici – aşteaptă, ceva o să se întoarcă.

Un trup cade vertical din spaţiu înăuntrul lui. Acel trup este el. E un curent de aer; el e acela care simte curentul. E un gâtlej sufocat de spaimă; e gâtlejul lui.

Să moară, gândeşte: să moară!

Încearcă să mişte un braţ, dar braţul e prins sub el. Încearcă prosteşte să-i smucească. Miroase urât, hainele lui sunt umede. Ca gheaţa care se formează în apă, amintirile încep într-un târziu să se coaguleze: cine e el, unde se află; odată cu memoria3 şi dorinţa urgentă de a dispărea din locul acela până nu e descoperit în toată umilinţa.

Aceste atacuri sunt povara pe care o duce cu el prin lume. N-a mărturisit nimănui cât timp petrece pândind premoniţia lor, încercând să citească semnele. De ce sunt blestemat? strigă în tăcere, lovind pământul cu toiagul, poruncindu-i stâncii să răspundă. Dar el nu e Moise, iar stânca nu se despică. Nici transele nu aduc iluminarea. Ele nu sunt încercări la care e supus. Departe de asta: ele sunt nimic – îmbucături din viaţa lui, supte ca de un vârtej care nu lasă în urmă nici măcar memoria întunericului.

Se ridică şi se târăşte în jos pe ultimele trepte. Tremură, trupul îi e rece. Când iese afară, tocmai se luminează de ziuă. A nins. Deasupra zăpezii proaspăt

căzute pulsează o pâclă stacojie. Culoarea nu e de la zăpadă, ci curge din ochii lui; nu poate scăpa de ea. O pleoapă i se zbate atât de enervant, încât o apasă cu mâna îngheţată. îl doare capul, de parcă un pumn s-ar strânge şi s-ar desface înăuntrul lui. Pălăria i-a rămas undeva pe scări.

Cu capul gol, în haine murdare, se târăşte prin zăpadă spre micuţa biserică a Mântuitorului de lângă podul Kamenîi şi se adăposteşte acolo, până e sigur că Matriona şi mama ei au plecat. Apoi se întoarce la apartament, încălzeşte apă, se dezbracă şi se spală. Îşi spală şi lenjeria şi o atârnă în baie. Ce noroc pe Pavel, gândeşte, că nu a suferit de această boală a prăbuşirii, ce noroc că nu s-a născut din mine! Apoi, ironia acestor vorbe îl copleşeşte şi scrâşneşte din dinţi. Capul îi explodează de durere, iar pâcla stacojie colorează totul. Se întinde pe pat în halatul de casă, se leagănă până adoarme.

Un ceas mai târziu, se trezeşte furios, iritat. Sfredele de durere par să-i treacă din ochi în creier. Pielea e ca hârtia şi moale la pipăit.

Gol pe sub halat, rătăceşte prin apartamentul Annei Sergheievna, deschizând scrinuri, uitându-se prin sertare. Totul e ordonat, bine rânduit şi pus la locul lui.

Într-un sertar, înfăşurat în catifea roşie ca focul, găseşte un portret al Annei Sergheievna tânără, alături de un bărbat care ar putea fi tipograful Kolenkin. îmbrăcat în costumul de duminică, Kolenkin arată sfrijit, bătrân şi obosit. Ce fel de căsnicie o fi fost pentru această tânără frumuseţe brună, plină de pasiune? Şi de ce portretul a fost ascuns într-un sertar? îl aşează la loc şi mâzgăli dinadins geamul, lăsându-şi amprenta degetului mare peste chipul bărbatului mort.

Când era copil, avea obiceiul de a-i spiona pe musafirii casei, furişându-se în intimitatea lor. Era o slăbiciune pe care o asociase până acum cu refuzul de accepta limite la ceea ce e îngăduit a şti, cu cititul de cărţi interzise şi, deci, cu propria vocaţie. Astăzi, totuşi, nu e înclinat să fie tolerant cu sine. E înrobit, cu ştirea lui, de

un meschin spirit al răului. Adevărul este că scotocitul prin lucrurile Annei Sergheievna când ea lipseşte de-acasă îi dă frisoane de plăcere.

Închide ultimul sertar şi se învârte prin casă, neştiind de ce să se-apuce.

Deschide geamantanul lui Pavel şi se îmbracă în costumul alb. Până atunci îl purtase ca pe un omagiu faţă de băiatul mort, un gest de provocare şi iubire. Dar acum, privindu-se în oglindă, i se pare că vede doar impostură şi, dincolo de ea, ceva clandestin şi obscen, ceva ce se petrece îndărătul uşilor încuiate şi al draperiilor trase, în încăperi unde domni cu peruci şi lungi pulpane îşi dezgolesc bucile ca să fie biciuiţi.

A trecut de amiază şi capul încă îl doare. Se întinde în pat, petrecându-şi un braţ peste ochi de parcă s-ar feri de o lovitură. Totul se învârte în jurul lui; are senzaţia căderii într-o beznă fără sfârşit. Când îşi revine, a pierdut din nou orice conştiinţă de sine. Ştie cuvântul *eu*, dar pe măsură ce îl contemplă, acesta devine la fel de enigmatic ca o stâncă în mijlocul deşertului.

Doar un vis, gândeşte; mă voi trezi dintr-o clipă în alta şi totul va fi bine. Pentru o clipă i se îngăduie să creadă acest lucru. Apoi adevărul izbucneşte, covârşitor.

Uşa scârţâie şi Matriona aruncă o privire înăuntru. E, neîndoielnic, mirată să-i vadă.

— Sunteţi bolnav? îl întreabă, încruntându-se.

Nu se osteneşte să-i răspundă.

— De ce purtaţi costumul acesta?

— Dacă nu-i port eu, atunci cine?

O sclipire de nerăbdare se citeşte pe chipul fetei.

— Ştii povestea costumului lui Pavel? o întreabă.

Ea clatină din cap.

Se aşază cum trebuie şi îi face semn şi ei să stea pe pat.

— Vino aici. E o poveste lungă, dar am să ţi-o spun. Acum doi ani, când eram încă în străinătate, Pavel s-a dus să locuiască la Tver cu o mătuşă. Doar pe timpul verii. Ştii unde e Tver?

— E lângă Moscova.

— E în drum spre Moscova. Un oraş mare. La Tver trăia un ofiţer în rezervă, un căpitan, cu o soră care îi ţinea gospodăria. Numele surorii era Maria Timofeevna. Era oloagă şi cam slabă la minte. O făptură cumsecade, dar incapabilă să aibă grijă de ea.

Îşi dădu seama cât de repede intrase în ritmul povestirii. Ca un piston, incapabil de orice altă mişcare.

— Căpitanul, fratele Mariei, era din păcate un beţivan. Când se îmbăta, se purta urât cu ea. După aceea, nu-şi mai amintea nimic.

— Şi ce-i făcea?

— O bătea. Atâta tot. Îi trăgea câte-o mamă de bătaie zdravănă, rusească. Ea nu-i purta pică. Poate, în biata ei prostie, credea că aşa e lumea: un loc unde mănânci bătaie.

Îi câştigase atenţia. Acum strânse şurubul.

— La urma urmei, aşa trebuie să vadă lumea un câine sau un cal. De ce-ar fi Maria altfel? Un cal nu pricepe c-a venit pe lume ca să tragă la căruţă. El crede că-i aici ca să fie bătut. Pentru el, droşca e lucrul de care e legat ca să nu poată fugi în timp ce e bătut.

— Nu… şopti fetiţa.

Ştia ce era-n mintea fetei: respingea din toate puterile viziunea despre lume pe care i-o oferea el. Voia să creadă în domnia binelui. Dar credinţa ei era slabă, nu avea fundament. Nu simţi nicio milă pentru ea. *Asta e Rusia*! voi să-i spună, plesnind-o cu cuvintele, băgând-o cu nasul în ele. În Rusia nu-ţi poţi permite să fii o floare delicată. În Rusia trebuie să fii ori un scaiete, ori o păpădie.

— Într-o zi, căpitanul a venit în vizită. Nu era un prieten apropiat al mătuşii lui Pavel, dar a venit oricum şi a adus-o şi pe soră-sa. Poate băuse. Pavel nu era acasă în ziua aceea.

Un oaspete moscovit, un tânăr care nu cunoştea situaţia, i-a făcut conversaţie Mariei şi a-nceput s-o tragă de limbă. Poate era doar politicos. Pe de altă parte, poate a

vrut să-şi bată joc de ea. Maria a devenit agitată, iar imaginaţia ei a-nceput s-o ia razna. I-a mărturisit acestui oaspete că era logodită sau, cum s-a exprimat ea, „promisă”. „Iar logodnicul tău e de-aici, din gubernie?” s-a interesat el. „Da, e de-aici, din preajmă”, a răspuns ea, zâmbind sfielnic către mătuşa lui Pavel (trebuie să ştii că Maria era o femeie înaltă şi împiedicată, cu un glas puternic, nicidecum tânără sau drăguţă).

Pentru a păstra aparenţele, mătuşa lui Pavel s-a prefăcut că o felicită şi că îl felicită şi pe căpitan. Căpitanul a fost desigur furios pe soră-sa şi, imediat ce au ajuns acasă, a rupt-o în bătaie.

— Prin urmare, nu era adevărat?

— Nu, câtuşi de puţin, totul se petrecea în capul ei. Iar – s-a aflat pe urmă – bărbatul cu care era convinsă că se va căsători nu era altul decât Pavel. De unde i-a venit ideea asta, nu ştiu. Poate i-o fi zâmbit vreodată sau i-o fi spus că are o bonetă drăguţă – Pavel avea suflet bun, asta era una dintre calităţile lui, nu-i aşa? Şi poate s-a întors acasă visând la el, iar după asta şi-a închipuit că e îndrăgostită de el, şi el de ea.

În timp ce vorbea, o cerceta pe fetiţă cu coada ochiului. Se agita emoţionată şi pentru o clipă chiar îşi băgă degetul în gură.

— Îţi închipui ce s-a mai distrat lumea bună din Tver pe seama poveştii Mariei şi-a curtezanului ei închipuit! Dar, acum, hai să-ţi povestesc despre Pavel. Când Pavel a auzit povestea, a ieşit imediat în oraş şi şi-a comandat un costum alb, elegant. Următorul lucru pe care l-a făcut a fost să se anunţe în vizită la Lebiatkini, îmbrăcat în costumul alb şi cu un buchet de flori – cred că erau trandafiri. Şi, deşi căpitanul Lebiatkin n-a prea înghiţit toată povestea, până la urmă Pavel l-a cucerit. Cu Maria s-a purtat foarte respectuos, foarte politicos, ca un adevărat gentleman, deşi avea doar douăzeci de ani neîmpliniţi. Vizitele au continuat toată vara, până a plecat din Tver şi s-a întors la Petersburg. Le-a dat o lecţie tuturor, o lecţie de cavalerism. Şi pentru mine a fost o lecţie. Aşa era Pavel.

Şi asta e povestea costumului alb.

— Iar Maria?

— Maria? E tot la Tver, din câte ştiu.

— Dar ea ştie?

— Dacă ştie despre Pavel? Probabil că nu.

— De ce s-a omorât?

— Crezi că s-a omorât?

— Mama zice că s-a omorât.

— Nimeni nu se omoară, Matrioşa. Poţi să-ţi pui viaţa în pericol, dar nu poţi chiar să te omori. E mai probabil ca Pavel să fi riscat, ca să vadă dacă Dumnezeu îl iubea destul cât să-i salveze. I-a pus lui Dumnezeu o întrebare – Mă vei salva? –, iar Dumnezeu i-a răspuns. Dumnezeu a spus: Nu. Dumnezeu a spus: Mori.

— Dumnezeu l-a ucis?

— Dumnezeu a zis nu. Dumnezeu ar fi putut să spună: Da, te voi salva. Dar a preferat să spună nu.

— De ce? şopti ea.

— I-a spus lui Dumnezeu: Dacă mă iubeşti, salvează-mă. Dacă eşti acolo, salvează-mă. Dar nu a fost decât tăcere. Apoi a spus: Ştiu că eşti acolo, ştiu că mă auzi. Pun rămăşag pe viaţa mea că mă vei salva. Iar Dumnezeu tot nu zicea nimic. Apoi Pavel a strigat: Oricât de mult ai de gând să taci, ştiu că mă auzi. Îmi pun rămăşagul – acum! Şi şi-a aruncat rămăşagul. Iar Dumnezeu n-a apărut. Dumnezeu n-a intervenit.

— De ce? şopti ea din nou”.

Avu un zâmbet urât, schimonosit, bărbos.

— Cine ştie? Poate lui Dumnezeu nu-i place să fie provocat. Poate că principiul că nu trebuie să fie provocat e mai important pentru el decât viaţa unui copil. Sau poate motivul e că Dumnezeu pur şi simplu nu aude bine. Dumnezeu trebuie să fie foarte bătrân acum, cât lumea sau poate şi mai bătrân. Poate aude prost şi i-a slăbit şi vederea, ca oricărui moş.

Fetiţa se dădu bătută. Nu mai avea întrebări. Acum e pregătită, gândi el. Bătu cu palma locul de lângă el pe pat.

Cu capul plecat, fetiţa se trase mai aproape. O

cuprinse cu braţul; simţi cum tremură. O mângâie uşor pe păr, pe tâmple. În sfârşit, ea cedă şi, ghemuindu-se lângă el cu pumnii strânşi sub bărbie, izbucni într-un plâns nestăpânit.

— Nu-nţeleg, rosti ea printre sughiţuri. De ce-a trebuit să moară?

Ar fi fost bucuros să poată spune: Nu a murit, e-aici, eu sunt el; dar nu putu.

Se gândi la sămânţa care încă mai trăieşte o clipă în trup, după ce respiraţia s-a oprit, încă neştiind că nu va mai găsi niciodată o ieşire.

— Ştiu că-i iubeşti, îi şopti răguşit. Şi el ştie asta. Ai un suflet bun.

Dacă sămânţa ar putea fi scoasă din trup, una singură măcar, şi i s-ar da un adăpost!

Se gândeşte la micuţa statuie de teracotă pe care a văzut-o la muzeul etnografic din Berlin: zeul indian Shiva întins pe spate, vânăt şi mort, iar călare pe el, o zeiţă cumplită, cu multe braţe, cu gura căscată în extaz – călărindu-l, scoţând sămânţa divină din el.

Nu are nicio greutate să şi-o închipuie pe această fetiţă în extaz. Imaginaţia lui pare să nu cunoască limite.

Se gândi la un prunc îngheţat, mort, îngropat într-un sicriu de fier sub pământul acoperit de zăpadă, aşteptând să treacă iarna, aşteptând primăvara.

Până aici merge violul: fetiţa în scobitura braţului, cele cinci degete ale mâinii lui, albe şi tăcute, înfipte în umărul ei. Dar ar fi putut la fel de bine să stea întinsă pe pat, dezbrăcată. Ca fetiţele acelea care se dăruiesc pentru că pornirea lor naturală e să fie bune, să se supună. Se gândi la prostituatele-fetiţe pe care le văzuse ici-colo, în Germania; se gândi la bărbaţii care caută asemenea fetiţe, pentru că în spatele fardului ţipător şi al veşmintelor provocatoare, ei întrevăd ceva ce îi stârneşte, o anume castitate, ceva feciorelnic. O *prostituează pe Sfânta Fecioară*, vor spune aceşti bărbaţi, recunoscând mireasma inocenţei în gestul cu care fetiţa îşi cuprinde sânii ca să-i provoace, în mişcarea cu care îşi desface picioarele. În

cămăruţa mirosind a stătut, ea aduce o boare uşoară, chinuitoare, de primăvară, de flori, pe care el n-o mai poate suporta. Deliberat, cu dinţii strânşi, o loveşte, o loveşte iar şi iar, urmărind tot timpul pe chipul ei ceva dincolo de crispare, de stăpânirea durerii: urmărind expresia uimită, cu ochii larg deschişi, a unei făpturi care începe să-nţeleagă că viaţa ei e în primejdie.

Viziunea, criza, rictusul imaginaţiei trec. O consolează încă o dată, îşi retrage braţul, găseşte o cale de-a se purta cu ea ca mai-nainte.

— Vă gândiţi să faceţi un altar? întrebă ea.

— Nu m-am gândit.

— Puteţi face un altar în colţ, c-o lumânare. Apoi puneţi poza lui acolo. Dacă vreţi, am eu grijă să ţin lumânarea aprinsă când nu sunteţi aici.

— Un altar trebuie să dăinuie veşnic, Matrioşa. Mama ta o să vrea să închirieze camera după ce plec eu.

— Când plecaţi?

— Încă nu sunt sigur, spuse el, evitând capcana. Şi apoi: Doliul după un copil e nesfârşit. Asta vrei să auzi? Uite c-o spun. E-adevărat.

Fie că detectase o schimbare de ton, fie că atinsese el un punct mai delicat, fetiţa tresări vizibil.

— Dacă tu ai muri, mama ta te-aş jeli toată viaţa. Şi, spre surprinderea lui, adăugă: Şi eu.

E-adevărat? Nu, nu încă; dar poate e pe punctul de-a deveni adevărat.

— Atunci pot să aprind o lumânare pentru el?

— Da, poţi.

— Şi să o ţin aprinsă?

— Da. Dar de ce e o lumânare atât de importantă pentru tine?

Se foieşte neliniştită.

— Ca să nu mai stea în întuneric, spune ea într-un târziu. Ciudat, dar exact aşa îşi închipuise şi el uneori. O corabie pe mare, o noapte furtunoasă, un băiat căzut peste bord. Zbătându-se în valuri, menţinându-se întrucâtva deasupra apei, băiatul strigă îngrozit: respiră şi strigă,

respiră şi strigă în urma corăbiei care fusese casa lui şi încetase să mai fie. E o lanternă la pupa, pe care îşi fixează privirile, o licărire de lumină în sălbăticia nopţii şi a mării. Atâta timp cât văd lumina, îşi spune el, nu sunt pierdut.

— Pot să aprind lumânarea acum? întreabă ea.

— Dacă vrei… Dar nu punem şi poza, încă nu. Aprinde o lumânare şi o aşază lângă oglindă. Apoi, cu o încredere care îl ia prin surprindere, se întoarce în pat şi-şi lasă capul pe umărul lui. Privesc împreună flacăra statornică. De jos, din stradă, se aud zgomotele făcute de copiii ieşiţi la joacă. Degetele lui îi prind umărul, o lipeşte de el. Aproape îi simte oscioarele fragede cum se pliază, unul după altul, ca aripa unei păsări.

Ivanov

Se lasă pradă somnului, aşa cum face în fiecare seară, cu intenţia de a găsi calea către Pavel. În noaptea asta e trezit – aproape imediat, se pare – de un glas atât de firav, încât pare să nu aparţină unui trup, care vine de jos, din stradă. *Isaev*! şopteşte glasul, iar şi iar, răbdător.

E vântul prin trestii, asta-i tot, gândeşte el şi alunecă recunoscător la loc în somn. Vara, vântul prin trestii, cerul albastru stropit cu norişori îndepărtaţi, iar el hoinărind pe malul unui pârâu, cu un baston în mână, cu care retează alene, câte-o trestie de lângă drum. Zbârnâitul metalic al unui stol de păsări-ţesător. Se opreşte, ascultă nemişcat. Cântecul greierilor încetează şi el; nu se mai aud decât respiraţia lui şi foşnetul trestiilor unduindu-se în vânt. *Isaev*! cheamă vântul.

Tresare şi se trezeşte imediat. E-n crucea nopţii, toată casa e tăcută. Se duce la fereastră, cercetând umbrele de-afară la lumina lunii, aşteptând să se repete chemarea. Într-un târziu, se aude iar. Are aceeaşi ascuţime, aceeaşi lungime, aceeaşi tonalitate ca vântul, al cărui ecou încă îi răsună în urechi, dar nu e defel glas de om. E scheunatul nefericit al unui câine.

Nu e Pavel, strigând să fie adus înapoi – ci doar o făptură care nu îl priveşte defel, un căţel scheunând după tatăl lui. E bine oricum că măcar tatăl-câine iese afară în

frig şi beznă şi-şi strânge între labe puiul rotofei şi puturos. Măcar el să-i consoleze şi să-i cânte şi să-i legene până adoarme.

Câinele urlă din nou. Nici urmă de câmpuri pustii şi lumină argintie: e un câine, nu un lup; un câine, nu fiul lui.

Şi atunci? Atunci trebuie să se scuture din letargia asta! *Tocmai pentru că* nu e fiul lui, nu trebuie să se întoarcă în pat, ci să se îmbrace şi să răspundă chemării. Dacă se gândeşte că fiul lui o să vină hoţeşte, în puterea nopţii, şi aşteaptă doar chemarea unui hoţ, atunci n-o să-i mai vadă niciodată. Dacă se gândeşte că fiul lui va vorbi cu glas de negândit, atunci nu-i va auzi niciodată. Atâta timp cât se aşteaptă la ceva ce nu aşteaptă, ce nu aşteaptă nu va veni. Prin urmare – paradox în paradox, beznă înfăşurată în beznă –, trebuie să răspundă la ce nu se aşteaptă.

De la etajul al treilea, părea uşor de găsit câinele. Dar când ajunge jos, în stradă, e complet nedumerit. Vine scheunatul din stânga sau din dreapta, de la una dintre casele de vizavi, din spatele caselor sau poate dintr-o curte interioară? Şi din care anume? Şi ce e cu scheunatul ăsta, care acum pare să fie nu doar mai scurt şi mai grav, dar şi de un timbru diferit – aproape cu totul alt sunet?

Căută peste tot, fără ţintă, până când găsi drumeagul folosit pentru golitul haznalelor. La o cotitură a drumeagului, dădu într-un târziu de câine. Era legat de un burlan cu un lanţ subţire; lanţul i se înfăşurase în jurul unei labe din faţă, trăgându-i-o în sus când se strângea. Când se apropie, căţelul se retrase cât de departe putea, schelălăind. Îşi pleoşti urechile, se întinse la pământ, se rostogoli pe spate. O căţea. Se aplecă peste ea, îi desfăcu lanţul. Câinii miros a frică şi, chiar în frigul de-afară, simţea spaima pe care o degaja animalul, îl scărpină după urechi. Încă întins pe spate, căţelul îi linse timid încheietura mâinii.

Oare asta o să fac tot restul vieţii, se întrebă, o să mă uit cercetător în ochii câinilor şi-ai cerşetorilor?

Câinele se ridică. Deşi nu-i plăceau câinii, nu se

îndepărtă, ci se aşează pe vine, iar căţelul îl linse, cu limba lui caldă şi umedă, pe faţă, pe urechi, pe barba sărată.

Îl mai mângâie o dată şi se ridică. La lumina lunii, nu putu să distingă cadranul ceasului. Câinele trase de lanţ, scâncind nerăbdător. Cum putea cineva să ţină un câine în lanţ într-o noapte ca asta? Totuşi nu-i dezlegă. Mai mult, se întoarse brusc şi plecă, urmărit de urlete deznădăjduite.

De ce eu? se întreabă în timp ce se îndepărtează în grabă. De ce trebuie să duc eu toată povara lumii? Cât despre Pavel, dacă e să nu mai aibă nimic altceva, măcar propria moarte să fie a lui, măcar moartea lui să nu i se ia, ca să devină prilej de îndreptare pentru tatăl său.

Nu e bine. Raţionamentul lui – specios, demn de dispreţ – nu-i convinge nicio clipă. Moartea lui Pavel nu-i aparţine lui Pavel – ăsta e doar un şiretlic lingvistic. Atâta timp cât el mai e aici, moartea lui Pavel e moartea lui. Oriunde s-ar duce, îl poartă pe Pavel în el, ca pe un prunc vânăt de frig („Cine va salva pruncul vânăt?” pare să audă dinăuntrul lui, cuvinte plângăreţe care vin nu se ştie de unde, sunând ca într-o melodie populară, ţărănească).

Pavel nu va vorbi, nu-i va spune ce să facă. „Ia-l măcar pe-acesta şi iubeşte-l”: dac-ar şti că aceste cuvinte vin de la Pavel, ar asculta fără să crâcnească. Dar nu-i aşa. *Măcar pe-acesta*: este oare vorba de câinele părăsit în frig? Este câinele cel pe care trebuie să-i slobozească, să-i ia cu el, să-i hrănească şi să-i iubească, sau oare cerşetorul jegos şi beţiv, în zdrenţele lui, de sub pod? O disperare cumplită îl copleşeşte, legată – cum, nu ştie – de faptul că habar nu are cât e ceasul, dar a cărei cauză esenţială e certitudinea crescândă că n-o să mai iasă niciodată noaptea din casă ca să răspundă scâncetelor unui câine, că şansa de a se lăsa în urmă, pe el aşa cum este, şi de a deveni ceea ce ar putea încă deveni a fost ratată. Eu sunt eu, gândeşte disperat, încătuşat în mine până-n ziua morţii. Am fost nedemn de ceea ce s-a îndreptat şovăielnic spre mine, orice-ar fi fost, iar acum s-a retras.

Cu toate astea, chiar în clipa în care închide uşa după el, e conştient de faptul că încă mai are o şansă să se

întoarcă pe alee, să scoată câinele din lanţ, să-i aducă la intrarea de la numărul şaizeci şi trei şi să-i facă un culcuş sub scară – deşi, ştie, odată adus acolo, o să insiste să-i urmeze mai departe, iar dacă îl pune din nou în lanţ, o să schelălăie şi o să latre până o să trezească toată casa. *Nu e băiatul meu, e doar un câine*, protestează. *Ce înseamnă el pentru mine*? Chiar în timp ce protestează, ştie deja răspunsul: Pavel nu va fi salvat până când nu va elibera câinele din lanţ şi nu-i va aduce la el în pat, nu-i va aduce *măcar pe acesta*, la fel pe cerşetor şi pe cerşetoare, şi pe alţii încă necunoscuţi; şi nici măcar atunci nu va exista o certitudine.

Scoate un geamăt adânc de disperare. *Ce-o să mă fac*? gândeşte. Dac-aş şti măcar ce vrea inima mea, mi-ar fi oare dat să aflu? De fapt, nu cu inima lui pierduse legătura, ci cu adevărul. Sau – reversul aceluiaşi gând – nu cu adevărul pierduse legătura: dimpotrivă, adevărul îl copleşea ca o cascadă, fără măsură, până când se înecase în el. Iar apoi se gândeşte (întoarce pe dos adevărul şi întoarce şi ce-a întors: iată prin ce şmecherii iezuite trebuie să gândim în ziua de azi!): să mă înec sub torent, asta e ce-mi trebuie? Mai multă apă, un torent mai mare, un înec mai adânc.

Stând în mijlocul străzii acoperite de zăpadă, îşi pune pe faţă mâinile reci, care miros a câine, îşi atinge lacrimile îngheţate pe obraji, le gustă. Sare, pentru cei cărora le trebuie sare. Deja bănuieşte că nu va salva câinele, nici în noaptea asta şi nici în următoarea, dacă e vorba să mai fie una. Aşteaptă un semn şi pune rămăşag (nu găseşte un cuvânt mai cu greutate pe care ar îndrăzni să-i aleagă) că, de fapt, câinele nu e semnul, nu e niciun semn, e doar un câine printre mulţi alţii care urlă în noapte. Dar ştie de asemenea că, atâta timp cât va încerca în chip viclean să deosebească lucrurile care sunt lucruri de lucrurile care sunt semne, nu va fi salvat. Aceasta e logica prin care va fi înfrânt; şi, simţindu-i tăria de fier, ajunge la capătul resurselor, ca un câine în lanţ care-şi rupe dinţii încercând să-i roadă. Şi fii atent, fii atent, se previne singur: câinele

din lanţ, al doilea câine, nu e nimic în sine, nu e o iluminare, doar o asemănare animalică!

Cu pumnii strânşi în buzunare şi capul plecat, cu picioarele ţepene ca nişte bâte, stă în mijlocul străzii, simţind cum saliva câinelui îi îngheaţă în barbă.

E posibil ca în clipa asta, în ascunzişul intrării de la numărul şaizeci şi trei, cineva să-i pândească în penumbră? Nu poate fi sigur de silueta celui care stă ascuns; până şi pata ceva mai deschisă din locul feţei ar putea să nu fie decât o scorojeală pe perete. Dar, cu cât se uită mai mult, cu atât i se pare că o faţă îl priveşte. O faţă adevărată? Imaginaţia lui e plină de bărboşi cu ochi strălucitori care se ascund în ganguri întunecate. Cu toate astea, când păşeşte în bezna totală de la intrare, senzaţia unei alte prezenţe devine atât de ascuţită, încât îl trece un fior pe şira spinării. Se opreşte, îşi ţine respiraţia, ascultă. Apoi aprinde un chibrit.

Într-un colţ zace ghemuit un om, care clipeşte din cauza luminii. Deşi are o broboadă de lână înfăşurată în jurul capului şi peste gură, îl recunoaşte pe cerşetorul pe care îl repezise în faţa bisericii.

— Cine eşti? îl întreabă, cu o voce frântă. De ce nu mă laşi în pace?

Chibritul se stinge. Aprinde încă unul.

Omul scutură din cap energic. O mână se iveşte de sub pătură şi împinge broboada la o parte.

— Nu poţi să-mi porunceşti tu mie, spune. O duhoare de peşte împuţit pluteşte în aer.

Chibritul se stinge. Începe să urce treptele. Insistent, paradoxul revine: „Aşteaptă-l pe cel pe care nu-i aştepţi”. Prea bine; dar atunci fiecare cerşetor trebuie tratat precum fiul rătăcitor, îmbrăţişat, primit în casă, sărbătorit? Da, ar fi spus Pascal: pariază pe toţi, pe toţi cerşetorii, pe toate potăile râioase; doar aşa vei putea fi sigur că El, fiul cel adevărat, cel care vine noaptea pe furiş, nu se va strecura prin ochiurile plasei. Irod ar fi şi el de acord – măcelăriţi toţi copiii, fără excepţie.

Dacă pariezi pe toate numerele, mai înseamnă oare

asta că eşti jucător? Fără niciun risc, fără să te supui glasului care îţi şopteşte de aiurea când se aruncă zarurile, ce mai rămâne divin din toate astea? Desigur, Dumnezeu ştie şi se va milostivi de cel cu suflet de jucător! Şi, cu siguranţă, nevasta care, atunci când bărbatul îi cade în genunchi şi îi mărturiseşte că a pierdut la cărţi ultima rublă şi îşi toarnă cenuşă-n cap şi îi sărută tivul rochiei – nevasta care îl ajută să se ridice şi îi şterge lacrimile şi pleacă fără o vorbă să-şi amaneteze verigheta şi se întoarce cu banii („Ia-i!”), ca el să se poată întoarce în sala de joc pentru un ultim pariu, care va răscumpăra totul – cu siguranţă, o asemenea femeie e atinsă de aripa divină, e o femeie care pune totul la bătaie pentru un bărbat rămas fără nimic, o femeie care, chiar atunci când propria verighetă e amanetată şi pierdută, mai iese o dată în noapte şi se întoarce cu banii pentru un nou pariu!

Oare femeia de sus, din casă, femeia al cărei nume pare să-i fi uitat pentru moment, pe care chiar o confundă cu *Gnädige Frau*, proprietăreasa lui din Dresda, este atinsă de aripa divină? Nu ştie nimic din lucrurile obişnuite despre ea, ci numai pe cel din urmă şi mai tainic dintre toate: felul în care se dăruieşte. După felul în care se dăruieşte o femeie, poate un bărbat ghici cum se va dărui ea zeiţei Fortuna? E o asemenea femeie însemnată de abandon, un abandon căruia nu-i pasă unde o conduce, întru plăcere sau durere, care foloseşte trupul senzual doar ca pe un vehicul, şi asta numai pentru că nu putem trăi dematerializaţi? Este acesta un mod de a face dragoste pe care îl preţuieşte, în care trupurile se apasă unul pe altul şi unul într-altul, într-o beznă în care nu se aude nimic, ci doar fâlfâitul cearşafurilor, ca nişte aripi?

Amintirile nopţilor cu ea îl cotropesc deodată, covârşitor, şi tot ce era învălmăşit în el se îndreaptă, arătând spre ea ca o săgeată. Dorinţa, în toată plinătatea ei, îl copleşeşte. *Ea*, gândeşte, *ea este Eay cea pe care o doresc. Prin urmare…*

Prin urmare, zâmbind în sinea lui, coboară în grabă treptele şi bâjbâie către colţul unde se cuibărise omul

acela năimit, iscoada.

— Haide, îi spuse, vorbind în întuneric, am un pat pentru tine.

— Aici e postul meu, trebuie să stau la post, îi răspunse omul cu viclenie.

Dar nimic nu-i putea schimba acum buna dispoziţie.

— Cel pe care-l aştepţi va veni, chiar la etajul trei, te asigur. O să bată la uşă, o să aştepte răbdător şi n-o să plece.

Se auzi o foială îndelungă, apoi foşnet de hârtii.

— Mai ai cumva un foc? întrebă omul.

Aprinse din nou un chibrit. Omul îngrămădi nişte lucruri într-o traistă şi se ridică.

Poticnindu-se în beznă ca doi beţivi, urcară scările. La uşa dinspre camera lui, îi şopti omului să nu facă gălăgie şi îi prinse mâna, ca să-i călăuzească. Mâna era neplăcut de cărnoasă.

Odată ajunşi, aprinse lampa. Era greu să-ţi dai seama de vârsta străinului. Ochii aveau o privire tinerească; în acelaşi timp, părul lui rar şi roşcovan şi pielea pistruiată a capului dădeau impresia de oboseală şi bătrâneţe, iar ţinuta lui părea a cuiva hârşit de ani şi ghinion.

— Ivanov, Piotr Aleksandrovici, rosti omul, ciocnindu-şi călcâiele, cu o mică plecăciune. Funcţionar la pensie.

Îi arătă cu un gest patul.

— Culcă-te!

— Probabil că vă întrebaţi, continuă omul, încercând patul, cum a ajuns cineva cu situaţia mea să facă pe pândarul – aşa se numeşte în breaslă, pândar.

Se aşeză pe pat, apoi se întinse.

Avu sentimentul neplăcut că se căptuşise cu unul dintre acei cerşetori care, nefiind în stare să facă scamatorii sau să cânte la vioară, cred că pot răsplăti pomenile cu povestea vieţii lor.

— Te rog să nu vorbeşti tare, îi spuse. Şi scoate-ţi încălţările.

— Sunteţi omul căruia i-au omorât băiatul, nu-i aşa? Condoleanţele mele. Ştiu întrucâtva ce simţiţi. Nu chiar

totul, dar în parte. Şi eu am pierdut doi copii. Răpuşi aşa, pe nepusă masă. Febră meningeală, ăsta a fost diagnosticul. Soţia mea nu şi-a revenit niciodată din şoc. Ar fi putut fi salvaţi, dacă aveam bani să plătim doctori buni. O tragedie, dar cui îi pasă? Tragediile sunt pretutindeni în jurul nostru. Tragedia a ajuns un mod de viaţă în lumea de azi. Se ridică în şezut. Dacă vreţi să-mi ascultaţi sfatul, Fiodor Mihailovici – sper că nu vă supăraţi, nu-i aşa? –, dacă acceptaţi un sfat de la cineva care a fost zdrobit, ca să zic aşa, ca de pietre de moară, lăsaţi-vă în voia durerii. Plângeţi ca o femeie! Asta e marele secret al neamului femeiesc, asta le avantajează în raport cu noi, bărbaţii. Ele ştiu când să-şi dea drumul şi să plângă. Noi nu, adică dumneavoastră şi cu mine. Închidem totul în noi, ca într-o sticlă, până când ajunge un duh diavolesc! Şi apoi ne ducem şi facem ceva prostesc, doar ca să scăpăm de el, un ceas, două. Da, facem ceva prostesc, ceva ce regretăm tot restul vieţii. Femeile nu sunt aşa, pentru că ele ştiu secretul lacrimilor. Trebuie să învăţăm de la sexul frumos, Fiodor Mihailovici, trebuie să învăţăm să plângem! Uite, mie nu mi-e ruşine să plâng: se împlinesc trei ani luna viitoare, de când ne-a lovit nenorocirea, şi nu mi-e ruşine să plâng!

Şi, într-adevăr, lacrimile i se rostogoleau pe obraji. Le şterse cu manşeta, dar curgeau mereu. Reuşea fără probleme să vorbească în timp ce plângea. De fapt, părea destul de bine dispus.

— Cred că o să jelesc pierderea copilaşilor mei pentru tot restul vieţii, spuse.

În timp ce Ivanov îşi plânge „copilaşii”, atenţia lui rătăceşte. Oare fiindcă se ştie că e scriitorii spun oamenii poveştile lor? Ei cred cumva că n-are şi el poveştile lui? E istovit, durerea de cap nu l-a lăsat. Stând pe singurul scaun din încăpere, auzind păsările care începuseră deja să ciripească afară, e disperat să doarmă – disperat, de fapt, de lipsa patului pe care îl cedase.

— Putem sta de vorbă mai târziu, îl întrerupse morocănos. Acuma culcă-te, altfel ce rost mai are toată…

Ezită.

— Toată pomana asta? completă Ivanov cu viclenie. Asta voiaţi să spuneţi?

Nu îi răspunse.

— Pentru că, doresc să vă asigur, nu trebuie să vă fie ruşine că faceţi o pomană, continuă omul încetişor, chiar deloc. După cum nu trebuie să vă fie ruşine să jeliţi. Ambele sunt impulsuri generoase. Par să ne coboare aceste impulsuri generoase, însă în realitate ne exaltă. Iar El le vede şi le trece pe fiecare pe răboj, El care vede în toate cutele inimilor noastre.

Cu un efort, îşi dezlipi pleoapele. Ivanov şedea în mijlocul patului, cu picioarele încrucişate, ca un idol. Şarlatanul! gândi. Închise ochii. Când se trezi, Ivanov era încă acolo, prăbuşit pe pat, cu mâinile strânse sub obraz, dormind. Avea gura deschisă; dintre buzele lui mici şi trandafirii, ca de bebeluş, ieşea un sforăit delicat.

Rămase cu Ivanov o bună parte a dimineţii. Ivanov, începutul imprevizibilului, gândi: să vedem cum imprevizibilul pune stăpânire pe noi!

Niciodată timpul nu se târâse atât de încet, niciodată aerul nu fusese mai lipsit de semnificaţii.

Până la urmă, plictisit, îl trezi pe om.

— E timpul să pleci, s-a terminat schimbul.

Ivanov păru să nu bage în seamă ironia. Era proaspăt, vesel, odihnit.

— Uf! căscă el. Trebuie să fac o vizită la toaletă. Apoi, când se întoarse: Nu aveţi ceva firimituri pe-aici, să le împărţiţi cu mine, ca mic dejun?

Îl conduse pe Ivanov în apartament. Micul dejun era pregătit pe masă, dar nu-i era foame.

— Ia-l, spuse tăios. Ochii lui Ivanov luciră, o picătură de salivă i se scurse pe bărbie. Cu toate astea, mâncă civilizat şi-şi sorbi ceaiul ridicând degetul mic. Când termină, se aşeză comod şi oftă mulţumit.

— Cât mă bucur că drumurile noastre s-au încrucişat! spuse el. Lumea poate fi un loc foarte rece, Fiodor Mihailovici, şi sunt sigur că ştiţi asta! Nu mă plâng, să fiţi

sigur. Avem ce meritǎm, pe un plan mai înalt. Cu toate astea, mă întreb adeseori: oare nu meritǎm fiecare un refugiu, un adǎpost, unde justiţia să ne lase în pace o vreme şi să avem parte de

Vinilă? Spun asta ca o întrebare, o întrebare filosofică. Chiar dacă nu e în Scripturi, nu e oare în spiritul Scripturilor să meritǎm ceea ce nu meritǎm? Ce credeţi?

— Fără îndoială. Din păcate „acesta nu e apartamentul meu. Iar acum e timpul să pleci.

— O clipă. Vreau să fac o ultimă observaţie. Nu a fost simplă trăncăneală, ştiţi, când am spus aseară că Dumnezeu vede în toate cutele inimilor noastre. Poate nu sunt prostănacul potrivit, cu sufletul curat, dar asta nu mă descalifică în a spune adevărul. Adevărul poate veni, ştiţi, pe căi cotite şi misterioase. Îşi atinse fruntea cu tâlc. N-aţi fi crezut, nu-i aşa, când aţi dat prima oară peste mine, că într-o zi o să stăm împreună, dumneavoastră şi cu mine, şi o să bem un ceai în mod civilizat? Şi uite că asta facem!

— Îmi pare rău, dar nu vă pot urmări, mintea mea e distrată. Acum chiar trebuie să plecaţi.

— Da, trebuie să plec, am şi eu îndatoririle mele. Se sculă de pe scaun, îşi aruncă pătura peste umeri ca o pelerină şi întinse mâna. La revedere. A fost o plăcere să stau de vorbă cu un om de cultură.

— La revedere.

E o uşurare c-a scăpat de el. Dar un miros îmbâcsit, de peşte rămâne în încăpere. În ciuda frigului, trebuie să deschidă fereastra.

O jumătate de oră mai târziu, cineva bătu la uşa apartamentului. Nu tot omul ăla! gândi şi deschise uşa, cu un aer încruntat.

În faţa lui stătea o copilă, o fată grăsună îmbrăcată într-un veşmânt întunecat, aşa cum poartă călugăriţele novice. Avea faţa rotundă şi inexpresivă, pometii obrajilor atât de înalţi, încât ochii ei mici abia mijeau, părul pieptănat spre spate şi adunat într-o coadă scurtă.

— Sunteţi tatăl vitreg al lui Pavel Isaev? întrebă ea, cu un glas surprinzător de profund.

El încuviinţă din cap.

Intră în cameră, închizând uşa după ea.

— Eram prietenă cu Pavel, anunţă pe un ton alb.

El aşteptă ca fata să-i spună condoleanţe. Degeaba. În schimb, se propti în faţa lui cu braţele atârnând de-a lungul corpului, măsurându-l cu un calm flegmatic şi atent, calmul unui luptător care aşteaptă să înceapă încleştarea. Pieptul i se ridică şi îi cobora ritmic.

— Pot să văd ce-a rămas în urma lui? spuse ea într-un târziu.

— A rămas foarte puţin. Pot să ştiu cum te cheamă?

— Katri. Chiar dacă nu e mare lucru, pot să mă uit? Vin pentru a treia oară. Primele două dăţi, proasta aia de proprietăreasă nu mi-a dat drumul înăuntru. Sper să nu faceţi la fel.

Katri. Nume finlandez. Şi ea arată a finlandeză.

— Sunt sigur că are motivele ei. îl cunoştea! bine pe fiul meu?

Nu răspunde la întrebare.

— V-aţi dat seama că poliţia l-a omorât pe fiul dumneavoastră, spune ea pe un ton neutru.

Timpul se opreşte în loc. Îşi aude inima cum i se zbate în piept.

— Ei l-au omorât şi au fabricat o poveste despre sinucidere. Nu mă credeţi? N-aveţi decât!

— De ce spui asta? întrebă într-o şoaptă uscată.

— De ce? Pentru că ăsta-i adevărul. Ce alt motiv aş avea?

Nu e doar agresivă: începe să devină şi nervoasă. Porni să se legene ritmic de pe un picior pe altul, iar braţele ţineau şi ele isonul. În ciuda siluetei ei pătrate, părea mlădioasă. Nu era de mirare că Anna Sergheievna nu voise să aibă de-a face cu ea.

— Nu. Clătină din cap. Ce-a rămas în urma fiului meu e o chestiune privată, o chestiune de familie. Te rog să explici motivul vizitei dumitale.

— Au rămas hârtii?

— Au fost hârtii, dar nu mai sunt. De ce întrebi? Şi

apoi: Faci parte din grupul lui Neciaev?

Întrebarea nu o descumpăni. Dimpotrivă, zâmbi, arcuindu-şi sprâncenele, arătându-şi ochii pentru prima oară, strălucitori, victorioşi. Sigur că era din grupul lui Neciaev! O

femeie războinică, iar legănatul ei era începutul unui dans războinic, dansul cuiva care arde să plece la luptă.

— Dacă aş fi, credeţi că v-aş spune? răspunse ea, râzând.

— Ştii că poliţia supraveghează casa asta?

Îl privi fix, legănându-se pe vârfuri, ca şi cum l-ar fi invitat să citească ceva în privirea ei.

— E un om jos chiar în clipa asta, insistă el.

— Unde?

— Nu l-ai observat, dar poţi să fii sigură că e la post. Se preface că e cerşetor.

Zâmbetul i se schimbă într-o expresie veselă.

— Credeţi că un spion al poliţiei e destul de deştept cât să mă recunoască? spuse ea. Şi făcu un lucru surprinzător. Răsucindu-şi tivul rochiei într-o parte, ţopăi de vreo două ori, lăsând să se vadă nişte pantofi simpli, negri, şi ciorapi albi, de bumbac.

Are dreptate, gândi: poate trece drept un copil; totuşi, un copil posedat de diavol. Diavolul dinăuntrul ei, răsucindu-se, ţopăind, incapabil să stea potolit.

— Opreşte-te! îi ceru cu răceală. Fiul meu n-a lăsat nimic pentru dumneata.

— Fiul dumneavoastră! Nici nu era fiul dumneavoastră!

— E fiul meu şi va fi întotdeauna. Acum te rog să pleci. Conversaţia asta a durat cam mult.

Deschise uşa şi îi făcu semn să iasă. Când plecă, se izbi de el dinadins. Era ca şi cum l-ar fi îmbrâncit un porc.

Nu era nici urmă de Ivanov când ieşi mai târziu, după-amiază, şi nici când se întoarse. Era cazul să-i pese? Dacă treaba lui Ivanov era să vadă fără să fie văzut, de ce-ar fi fost treaba lui să-i vadă pe Ivanov? Chiar dacă, în această şaradă, Ivanov juca rolul Îngerului Domnului – un

înger a cărui unică virtute era de-a nu fi deloc înger –, de ce-ar fi trebuit ca el să-i caute pe înger? Să vină aşadar îngerul să-mi bată la uşă, îşi spuse, şi voi face ce se cuvine, îl voi adăposti: ajunge ca să facă târgul. Chiar în timp ce-şi spunea asta, era conştient că se minte singur, că îi stă în putere să-i elibereze pe Ivanov absolut şi pe deplin din postul lui de pază îngheţat.

Aşa că se tot foi, până când nu mai era altceva de făcut decât să coboare şi să-i caute. Dar nu era jos şi nici în stradă, nu era nicăieri. Oftă uşurat. Am făcut tot ce-am putut, gândi.

Dar în adâncul sufletului lui ştie că nu-i aşa. Ar fi putut face mai mult, mult mai mult.

Neciaev

A doua zi cutreiera străzile din Obor, când zări în faţa lui silueta bondoacă, aproape sferică a finlandezei. Nu era singură. Alături de ea se afla o femeie înaltă şi subţire, care mergea atât de repede, încât finlandeza trebuia să ţopăie ca să ţină pasul cu ea.

Grăbi pasul. Deşi uneori le pierdea din vedere prin mulţime, nu rămăsese mult în urma lor, când au intrat într-o prăvălie. În clipa în care intră, femeia înaltă aruncă o privire în urma ei pe stradă. îl izbiră albastrul ochilor ei, paloarea feţei. Privirea îi trecu peste el, fără să se oprească.

Traversă strada şi făcu doi-trei paşi fără ţintă, aşteptându-le să iasă. Trecură cinci minute, apoi zece. I se făcu frig.

Pe placa de bronz scria *Atelierul La Fay* sau *La Fée*, *Modistă*. Deschise uşa; sună un clopoţel. Într-o încăpere îngustă, bine luminată, nişte fete în halate cenuşii, ca de uniformă, stăteau la două mese lungi de croitorie.

O femeie de vârstă mijlocie se repede să-i întâmpine:

— Domnul?

— O cunoştinţă de-a mea a intrat aici acum câteva minute – o tânără. Am crezut... Priveşte în jur prin prăvălie, descumpănit: nu era nici urmă de finlandeză sau de cealaltă femeie. Îmi pare rău, cred c-am făcut o

greşeală.

Cele două tinere croitorese chicotesc de încurcătura lui. Cât despre Madame la Fay, îi pierise interesul.

— S-ar putea să fie vorba de studenţi, spuse ea, încheind discuţia. Noi n-avem nimic de-a face cu studenţii.

Îşi cere din nou scuze şi se pregăteşte să plece.

— Pe acolo! aude o voce în spatele lui.

Se întoarce. Una dintre fete arată către o uşiţă, în stânga lui. Pe acolo!

Trece printr-un gang zidit din stradă. O scară de fier duce la etajul de sus. Şovăie, apoi urcă.

Se găseşte într-un coridor întunecat, mirosind a bucătărie. De la un etaj de sus se aude scârţâitul unei scripci, cântând o melodie ţigănească. Se ia după muzică şi mai urcă două etaje, până la o uşă de mansardă întredeschisă, la care bate. Finlandeza se arată în uşă. Faţa ei apatică nu trădează nicio surpriză.

— Pot să-ţi vorbesc? o întreabă.

Îl lasă să intre.

La vioară cânta un tânăr îmbrăcat în negru. La vederea străinului, se opri în mijlocul melodiei, aruncă o privire spre femeia înaltă, apoi îşi puse şapca şi ieşi fără o vorbă.

I se adresă finlandezei.

— Te-am văzut pe stradă şi te-am urmărit. Putem vorbi între patru ochi?

Se aşează pe o canapea, dar nu-i invită şi pe el să ia loc. Picioarele ei abia atingeau podeaua.

— Vorbiţi, spuse.

— Ai spus ieri ceva despre moartea fiului meu. Aş vrea să ştiu mai mult. Nu din spirit de răzbunare. Vreau să ştiu, pentru liniştea mea. Adică din dorinţa de-a mă linişti.

Ea îl privi batjocoritor.

— Să vă liniştiţi?

— Adică eu n-am venit la Petersburg ca să mă amestec în investigaţii, continuă cu îndărătnicie, dar acum, că ai pomenit ceva despre felul în care a murit, nu pot să ignor lucrul ăsta, nu pot să-i las deoparte.

Făcu o pauză. Capul îi vâjâia, se simţi dintr-odată sfârşit, închise ochii şi avu imaginea lui Pavel îndreptându-se spre el. Lângă el era o fată, cea pe care o alesese să-i fie mireasă. Pavel tocmai se pregăteşte să vorbească, să-i prezinte fata, iar el gândeşte în clipa aceea: Ce bine, iată cum toţi aceşti ani cât am jucat rolul tatălui se apropie de sfârşit, are acum alte braţe care să-i strângă! Se pregăteşte să-i zâmbească lui Pavel, un zâmbet de bucurie şi de uşurare totodată. Dar cine-ar putea fi mireasa? Oare fata asta înaltă (aproape la fel de înaltă ca Pavel), cu ochii albaştri pătrunzători?

Se smulge din reverie. Următoarea propoziţie e deja pe buzele lui şi o rosteşte monoton.

— Am o datorie faţă de el pe care nu pot s-o ocolesc.

Asta a fost tot. Cuvintele ajung la capăt, se usucă. Se aşterne tăcerea, care se lungeşte tot mai mult. Face un efort să evoce imaginea lui Pavel şi a miresei lui, dar dintre toţi, îl vede apropiindu-se pe Ivanov sau, mai degrabă, mâinile lui Ivanov: degetele palide, grăsuţe, care ies ca nişte râme din mănuşile de lână verde. Cât despre faţă, se unduieşte într-o ceaţă sulfuroasă şi nu rămâne nemişcată suficient cât s-o poată fixa cu privirea. Impresia pe care o are, totuşi, e cea a unui zâmbet viclean şi insistent, ca şi cum omul ar şti ceva ce i-ar putea face lui rău şi vrea ca el să ştie că ştie.

Scutură din cap, încercând să-şi limpezească minţile. Dar cuvintele parcă l-au părăsit. Stă în faţa finlandezei ca un actor care şi-a uitat rolul. Tăcerea apasă ca o greutate în încăpere. O greutate sau o pace, gândeşte: ce pace-ar mai fi dacă totul ar înţepeni deodată, păsările în aer, îngheţate în zborul lor, marele glob suspendat pe orbită! Se pregăteşte cu siguranţă o criză: nu poate face nimic ca s-o întârzie. Savurează ultimele clipe de linişte. Ce păcat că liniştea nu poate dura pe vecie! De departe, se aude un strigăt care trebuie să fie al lui. O *să fie scrâşnet de dinţi* – cuvintele îi fulgeră pe dinainte; apoi sfârşitul.

Când îşi revine, e ca şi cum ar fi fost într-o ţară îndepărtată şi s-ar fi întors de-acolo cenuşiu şi bătrân. De

fapt, e tot în cameră, pe picioarele lui, cu un braţ pe jumătate ridicat. Iar cele două femei sunt şi ele acolo, în poziţiile pe care şi le aminteşte, numai că finlandeza are acum o expresie războinică.

— Pot să stau jos? articulează cu greutate, simţindu-şi limba prea mare ca să-i încapă în gură.

Finlandeza îi face loc şi se aşază lângă ea pe sofa, ameţit, bălăbănindu-şi capul.

— E ceva în neregulă? îl întreabă ea.

Nu-i răspunde. Oare ce voia să-i spună acestei femei şi de ce era aşa de obosit tot timpul? Se simţea ca şi cum creierul i-ar fi fost invadat de ceaţă. Dac-ar fi un personaj dintr-o carte, oare ce-ar spune într-un moment ca acesta, când ori îi vorbeşte inima, ori rămâne pagina albă?

— Nu pot să-ţi spun, rosteşte încet, cât de trist şi de străin mă simt în tovărăşia dumitale. Jocul pe care-l joci e unul în care eu nu pot să intru. Ceea ce te angajează, ceea ce probabil l-a angajat şi pe Pavel, pe mine nu mă angajează. Ca să fiu sincer, îmi produce silă.

Fără o vorbă, fata cea înaltă părăseşte încăperea. Foşnetul rochiei şi boarea de lavandă lăsată în urmă când trece pe lângă el îi stârnesc un neaşteptat freamăt de dorinţă. Dorinţă în ce sens? O doreşte pe fată? Sigur că nu – sau nu numai. Mai degrabă, dorinţa tinereţii, a ceea ce pierduse pentru totdeauna, libertatea veşmintelor uşoare, desfăcute, a trupurilor goale. Chiar aşa, reacţia lui îl tulbură. De ce aici? De ce acum? E ceva legat de faptul că a ajuns la capătul puterilor, dar poate şi de Pavel – de lumea lui, în care ajunsese, de erotismul care o impregnează.

— Mi-a fost arătată lista celor care aveau să fie executaţi, spune el.

Finlandeza îl scrutează îndeaproape.

— Poliţia e în posesia acestor liste – sper că vă daţi seama. Le-au luat din camera lui Pavel. Ce vreau eu să ştiu ar fi următoarele: fiecare dintre voi are, aşa, un anumit număr de oameni de ucis sau unele persoane sunt marcate ca revenindu-i unuia singur? Iar, în al doilea caz, aveţi

obligaţia de a studia aceste persoane înainte, de a vă familiariza cu viaţa lor de zi cu zi? îi spionaţi acasă?

Finlandeza încercă să vorbească, dar el începuse să revină la viaţă, iar vocea lui o acoperi pe-a ei.

— *Dacă aşa stau lucrurile*, dacă aşa stau lucrurile, nu riscaţi să vă familiarizaţi cu victimele voastre mai mult decât aţi dori? Nu ajungeţi ca un om luat de pe stradă, un cerşetor, de pildă, căruia i se oferă cincizeci de copeici ca să omoare un câine bătrân şi orb; acesta ia frânghia, îi pune laţul şi îl mângâie pe câine ca să-i liniştească, şoptindu-i câteva cuvinte, iar între timp simte o anume căldură între ei, în aşa fel încât, din momentul acela, câinele şi cu el nu vor mai fi străini, iar ceea ce fusese la început o treabă simplă s-a transformat în cea mai sumbră trădare – o asemenea trădare, încât sunetul pe care îl scoate câinele atunci când strânge laţul îl va urmări zile întregi – un scheunat de mirare: *De ce tu*? Un asemenea gând nu v-ar reţine?

În timp ce vorbea, femeia înaltă se întorsese. Îngenunchease în colţul îndepărtat al încăperii, împăturind cearşafuri, strângând o saltea. Iar finlandeza se însufleţise de-a binelea. Ochii îi străluceau, abia aştepta să vorbească. Dar el continuă:

— Iar dacă un biet câine poate să facă aşa ceva, crezi că bărbaţii şi femeile de care vă propuneţi să vă descotorosiţi n-ar avea forţa să vă bântuie? Eu cred că, oricât de ştiinţific ar fi selectaţi aceşti duşmani ai poporului, vă lipseşte mijlocul de a-i ucide fără a vă pune sufletul în pericol. De pildă: cine a fost desemnat drept prima victimă a lui Pavel? Cine i-a fost repartizat ca să fie ucis?

— De ce întrebaţi? De ce vreţi să ştiţi?

— Pentru că intenţionez să merg acasă la acea persoană, să îngenunchez în faţa uşii şi să mulţumesc cerului că Pavel nu a mai ajuns acolo.

— Prin urmare, vă pare bine că Pavel a fost omorât?

— Pavel nu a murit. Ar fi murit, dar printr-un noroc extraordinar, a scăpat cu viaţă.

Pentru prima oară, cealaltă femeie vorbeşte.

— Nu vreţi să veniţi aici şi să staţi jos, Fiodor Mihailovici? întrebă ea, arătând spre masa de la geam, lângă care se află două scaune.

— E sora mea, explică finlandeza.

— Suntem surori, dar nu din aceiaşi părinţi, spune cealaltă. Râsul lor e firesc, familiar.

După accent, e din Petersburg. Are o voce profundă. O voce formată. Are sentimentul că a mai întâlnit-o undeva. Să fie oare cântăreaţă? Din vremurile de la operă? Cu siguranţă, e prea tânără pentru acele timpuri.

Ocupă unul dintre scaune; ea se aşază în faţa lui. Masa e îngustă. Piciorul ei îl atinge pe-al lui; el şi-l trage înapoi.

Deşi ea stă cu spatele la fereastră, înţelege acum de ce era atât de strident fardată. Pielea ei e presărată cu cicatrice de vărsat de vânt. Ce păcat, gândeşte: nu e o frumuseţe, dar nicio femeie dizgraţioasă.

Piciorul ei îi atinge din nou piciorul, se lipeşte de el, centimetru cu centimetru.

O excitaţie tulburătoare pune stăpânire pe el. Ca la şah, se gândeşte: doi jucători aşezaţi la masă, unul în faţa celuilalt, făcându-şi mişcările prestabilite. Acest caracter prestabilit e cel care-l excită – piciorul opus ridicat ca un pion şi aşezat lângă al lui? Iar a treia persoană, chibiţul care nu vede, păcăliciul care se uită unde nu trebuie, joacă şi ea un rol? Prestabilit şi grosolan, o grosolănie care are efectul scontat. Oare unde-au învăţat atâtea despre el, despre dorinţele lui?

O cântăreaţă, o contralto; o regină a contralto-ului.

— L-ai cunoscut pe fiul meu, spune el.

— Era un discipol. O mascotă.

E familiarizat cu termenul şi îl doare. O mascotă: un târâie-brâu în cercurile studenţeşti, bun de făcut comisioane.

— Dar era prietenul vostru?

Ea se scutură.

— Prietenia e ceva efeminat. Nouă nu ne trebuie

prietenie.

Efeminat; ce straniu sună acest cuvânt folosit de o femeie! Deja are sentimentul că ştie mai multe decât ar fi vrut.

Iciorul încă îl mai atinge pe-al lui, dar acum apăsarea pare inertă şi stângace, chiar ameninţătoare. Nu mai e un picior, ci un bocanc. Pavel nu ar juca astfel de jocuri. Imaginea lui avei se întoarce, Pavel păşind spre el. Fata de lângă el, mireasa, nu se distinge. Pavel zâmbeşte şi o mare bucurie izbucneşte din acel zâmbet. *Prietene*! gândeşte. O iubire covârşitoare r-şi inirna-*şi asta*, gândeşte, *asta e ceea ce primesc în locul tău*?

Dacă nu vă trebuie prietenie, Dumnezeu să vă ocrotească, şopteşte el.

Se ridică de la masă şi se întoarce cu spatele la femei. Cum o 1 arătând? se întreabă. Nu e nicio oglindă. Când se aşază în nou, lacrimile care stăteau să izbucnească s-au retras.

Ce-aţi făcut cu băiatul meu? întreabă cu voce joasă. Femeia se apleacă peste masă şi îl fixează cu ochii ei ăla Ştrr Pe sub stratul de pudră, vede, în craterele bărbiei, fire e păr pe care briciul nu le-a putut agăţa. Iar sprâncenele sunt prea groase, la rădăcina nasului. O femeie şi-ar fi dat seama şi i-ar fi spus să le penseze. Asta înseamnă că şi finlandeza e băiat, un băiat mic şi rotofei? Dintr-odată e revoltat de amândoi.

Ea – sau el – vorbeşte. E Neciaev – fără îndoială. Travestm fv-ne imediat transparent. Amintirea revine şi ea, cu o e aritate subită: în sala Congresului pentru Pace, în timpul Pau2. e ni: re şedinţe, Neciaev singur într-un colţ, hăpăin tartine, privind în jurul lui, provocând încăperea plină e a uiţi: *Da*, *râdeţi dacă vă dă mâna*, *râdeţi de puştan*! rmrea lui era aceea a unui băiat surprins pe closet cu panta onu în vine, vulnerabil, dar sfidător. *Râdeţi voi*, *dar într-o 21* o *să iau înapoi ce mi se cuvine*!

Îşi aminteşte o remarcă făcută de prinţesa Obolenskaia, amanta lui Mroczkowski: „O fi el *l'enfant terrible* al anarhismului, dar ar trebui să facă ceva cu

coşurile alea!”

w Având în vedere ce i-a făcut poliţia fiului dumneavoastră, spune Neciaev, mă mir că nu sunteţi furios. Cum spune vanghelia, ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte.

— Nenorocitule, asta nu e-n Evanghelie! Ce-ai zis despre Pavel? Şi de ce umbli îmbrăcat în costumaţia asta caraghioasă?

— Sunt convins că nu credeţi în povestea cu sinuciderea. Isaev nu s-a sinucis – asta e doar o făcătură a poliţiei. Nu pot folosi legea împotriva noastră, aşa că se ţin de omorurile astea obscene. Cu siguranţă aveţi bănuielile dumneavoastră – altfel, ce-aţi căuta aici?

Delicateţea lui afectată dispăruse: îşi reluă glasul obişnuit. În timp ce umbla de colo-colo prin încăpere, rochia lui albastră foşnea. Ce-o fi având pe dedesubt, pantaloni sau picioarele goale? Cum o fi să umbli aşa, cu picioarele goale, deşi ascunse, frecându-se unul de altul?

— Credeţi că noi nu suntem în pericol? Credeţi că eu *vreau* să mă strecor deghizat în propriul oraş, oraşul în care m-am născut? Ştiţi ce înseamnă să fii o femeie singură pe străzile Petersburgului? Glasul i se ascuţi, cuprins de furie. Ştiţi ce suntem nevoiţi s-auzim? Bărbaţi care se ţin după noi, şoptindu-ne porcăriile de neimaginat, şi n-avem ce să facem! Se stăpâneşte. Sau poate ştiţi foarte bine ce înseamnă. Poate ce vă descriu eu vă este foarte familiar.

Finlandeza îşi pusese în poală un castron cu cartofi, pe care se apucă să-i cureţe. Faţa ei era paşnică; semăna mai mult ca oricând cu o bunicuţă.

— Se face frig, remarcă ea.

Sunt nebuni amândoi! gândi. Ce caut eu aici? Trebuie să-mi găsesc drumul înapoi spre Pavel.

— Vă rog să repetaţi… Vă rog să repetaţi ce-aţi spus despre băiatul meu, interveni el.

— Foarte bine, haideţi să vă povestesc despre fiul dumneavoastră. Verdictul oficial a fost că s-a sinucis. Dacă credeţi asta, sunteţi chiar credul, criminal de credul. Nu aţi fost doar şi dumneavoastră revoluţionar în tinereţe?

Sau poate mă înşel. Cu siguranţă vă daţi seama că lupta nu a încetat niciun moment. Sau aţi încheiat o pace separată? Cei din linia întâi a luptei continuă să fie vânaţi, torturaţi şi ucişi. M-aş fi aşteptat ca dumneavoastră să ştiţi lucrul acesta şi să scrieţi despre el. Mai cu seamă, fiindcă lumea n-o să citească niciodată adevărul despre fiul dumneavoastră şi alţii ca el în infecta noastră presă rusească.

Glasul lui Neciaev deveni măi scăzut, mai intens.

— Ce s-a întâmplat cu fiul dumneavoastră mi se poate întâmpla oricând şi mie sau oricăruia dintre tovarăşii noştri. Spuneţi că nu ştiţi nimic despre asta. Dar mergeţi pe străzi, mergeţi prin pieţe şi în cârciumile unde se adună poporul şi veţi descoperi că poporul ştie. Într-un fel sau altul, el ştie! Şi când va veni ziua judecăţii, poporul nu va uita cine-a suferit şi-a murit pentru el şi cine n-a ridicat un deget!

Cristos mânios, gândeşte; acesta e modelul pe care şi l-a luat. Acel Cristos din Vechiul Testament, Cristos cel care i-a izgonit pe cămătari din templu. Până şi costumaţia e potrivită; nu e o rochie, ci un veşmânt. Un imitator; un neavenit; un blasfemator.

— Nu mă ameninţa! îi răspunse. Cu ce drept vorbeşti în numele poporului? Poporul nu e răzbunător. Poporul nu-şi pierde vremea urzind şi complotând.

— Poporul ştie cine-i sunt duşmanii şi poporul nu-şi iroseşte lacrimile pentru ei, atunci când îşi găsesc sfârşitul! Cât despre noi, cel puţin ştim ce-avem de făcut şi o facem! Poate şi dumneavoastră aţi ştiut cândva, dar acum nu mai puteţi decât să îndrugaţi una şi alta, să clătinaţi din cap şi să bociţi. Asta-i văicăreală! Noi nu ne văicărim, nu bocim şi nu ne pierdem vremea cu vorbe goale. jăuntlucruri despre care se poate vorbi şi altele despre care nu se vorbeşteâci doar trebuie făcute. Noi nu vorbim, nu-Tânămrhu ne gândim o mie de arma *pe de-o parte* şi *pe de altă parte*, noi chiar *facem*!

— Excelent! Voi chiar *faceţi*. Dar cine vă dă instrucţiunile? E glasul poporului cel pe care-l ascultaţi sau

e chiar glasul vostru, puţin schimbat, ca să nu fiţi nevoiţi să-i recunoaşteţi?

— Încă o întrebare deşteaptă! încă o pierdere de vreme! Ne e greaţă şi am obosit de atâta deşteptăciune. Zilele deşteptăciunii sunt numărate. Deşteptăciunea e ceva de care o să ne descotorosim. Ziua oamenilor obişnuiţi va veni. Oamenii obişnuiţi nu sunt deştepţi. Oamenii obişnuiţi vor doar ca treaba să fie făcută. Odată ce treaba e făcută, oamenii obişnuiţi vor hotărî cum stau lucrurile şi dacă deşteptăciunea va mai fi îngăduită!

— Şi dacă tot felul de cărţi deştepte şi alte chestii de-astea vor mai fi şi ele îngăduite! se băgă în vorba finlandeza, însufleţită, aproape în extaz.

E oare cu putinţă, gândeşte cu dezgust, ca Pavel să se fi împrietenit cu oameni ca ăştia, oameni mereu gata să se biciuiască în frenezii ipocrite? Locul acesta e ca o mănăstire spaniolă din vremea lui Loyola: fete de familie bună care se flagelau, tăvălindu-se în extaz, făcând spume la gură; sau postind, rugându-se ore-n şir să fie luate în braţele Mântuitorului. Extremişti cu toţii, senzuali însetaţi de extazul morţii – ucigând, murind, n-avea importanţă cum. Şi Pavel printre ei!

În mintea lui izbucneşte gândul ultimei clipe trăite de Pavel, trupul unui tânăr cu sângele înfierbântat, în deplină mândrie a vieţii, izbindu-se de pământ, sau ţâşnirea respiraţiei din plămâni, trosnetul oaselor, mirarea, mai presus de toate, mirarea că sfârşitul e adevărat, că nu va fi o a doua şansă. Îşi frânge mâinile pe sub masă, disperat. Un trup ce se izbeşte de pământ: moartea, măsura tuturor lucrurilor!

— Dovedeşte-mi… spune. Dovedeşte-mi ce-ai spus despre Pavel.

Neciaev se apleacă spre el.

— O să vă duc la locul acela; spune el, pronunţând fiecare cuvânt cu grijă. O să vă duc la locul acela şi o să vă deschid ochii.

În tăcere, se ridică şi se împleticeşte spre uşă. Găseşte scara şi coboară, dar apoi rătăceşte drumul spre

alee. Bate la o uşă, la întâmplare. Nu răspunde nimeni. Bate la altă uşă. O femeie obosită, în papuci, îi deschide şi se dă la o parte ca el să poată intra. „Nu”, spune el, „vreau doar să ştiu unde e ieşirea”. Fără o vorbă, femeia îi închide uşa.

Dinspre capătul coridorului se aude un zumzet de glasuri. Se deschide o uşă; păşeşte într-o cameră atât de joasă, încât pare a fi o colivie. Trei tineri stau tolăniţi în fotolii, unul dintre ei citind cu voce tare dintr-un ziar. Se lasă tăcerea. „Caut ieşirea”, spune el. „*Tout droit*! *a* îi răspunde cititorul, fluturând o mână, şi se întoarce la ziarul lui. E o relatare a unei încăierări între studenţi şi jandarmi în faţa Facultăţii de Filosofie. Se uită în sus, vede că intrusul nu s-a clintit. „*Tout droit*, *tout droit*!” comandă el; tovarăşii lui râd.

Apoi finlandeza apare lângă el. „Doamne, vă băgaţi nasul în cele mai ciudate locuri!” remarcă ea, bine dispusă. Luându-l de braţ, îl călăuzeşte de parc-ar fi orb, mai întâi pe alt rând de scări, apoi de-a lungul unui coridor înţesat de cuiere şi cutii, până la o uşă barată, pe care o deschide. Îi întinde mâna.

— Prin urmare, avem întâlnire, zice ea.

— Nu. Ce întâlnire s-avem?

— Aşteptaţi la colţul străzii Gorohovaia cu Fontanka diseară, la zece.

— N-o să vin, te asigur.

— Foarte bine, n-o să veniţi. Sau poate-o să veniţi. N-aveţi sentimente de familie? N-o să ne trădaţi, nu-i aşa?

Îi pune întrebarea în glumă, ca şi cum de fapt n-ar sta în puterea lui să le facă vreun rău.

— Pentru că, ştiţi, unii spun că ne veţi trăda orice-ar fi, urmează ea. Ei spun că sunteţi trădător din fire. Ce părere-aveţi?

Dac-ar fi avut un baston, ar fi lovit-o. Dar, cu mâna goală, cum poţi lovi un trup atât de rotund, de obtuz?

— N-ajută la nimic să cunoşti natura cuiva, nu-i aşa?

continuă ea gânditor. Vreau să zic că natura individului e cea care-l conduce, indâfereninctt cugetă la

ea. Ce folos să spaârarfâp Fcie în natura lui?

E ca şi cum ai spânzura un lup pentru c-a mâncat un miel. Asta nu va schimba natura lupilor, nu-i aşa? Sau faptul că l-au spânzurat pe trădătorul lui Iisus – asta n-a schimbat nimic, nu-i aşa?

— Nimeni nu l-a spânzurat, o întrerupe iritat. S-a spânzurat singur.

— Ei, şi? Tot aia e. N-ajută la nimic, nu-i aşa? Vreau să zic, dacă l-au spânzurat sau s-a spânzurat singur.

Ceva cumplit începe să transpară prin toată această trăncăneală.

— Cine e Iisus? o întreabă încetişor.

— Iisus?

Se înserează; sunt singurii trecători pe acea stradă lăturalnică, rece şi pustie. Îl priveşte neîncrezătoare.

— Nu ştiţi cine e Iisus?

— Când spui că eu sunt Iuda, cine e Iisus?

Ea zâmbeşte.

— E doar un fel de-a spune, continuă ea. Apoi, vorbind ca pentru sine: Ăştia nu-nţeleg nimic. Din nou, îi întinde mâna.

— La zece, pe Fontanka. Dacă nu vine nimeni să vă întâmpine, înseamnă că s-a întâmplat ceva.

Refuză mâna întinsă şi o porneşte în jos pe stradă. În spatele lui aude un cuvânt pe jumătate şoptit. Ce era oare? *Jidan*? *Iudă*? Bănuieşte că erajidan. Extraordinar! De-aici cred ei că vine cuvântul? Dar de unde această reticenţă de-a o atinge? Poate fiindcă l-a cunoscut pe Pavel, l-a cunoscut prea bine – poate carnal? Oare îşi împart femeile, Neciaev şi ceilalţi? E greu de imaginat o astfel de femeie la comun. Mai degrabă ea ar putea să aibă mai mulţi bărbaţi la comun. Chiar şi pe Pavel. Rezistă gândului, apoi cedează. O vede pe finlandeză goală, tronând pe un pat de perne stacojii, cu picioarele ei vânjoase desfăcute, cu braţele în lături ca să-şi arate sânii şi un pântec rotund, fără păr, abia maturizat. Şi Pavel în genunchi, gata să fie strivit şi consumat.

Se scuturã. Ce imaginaţie invidioasă! Un tată ca un

şobolan bătrân şi cenuşiu, strecurându-se în văgăuna unde s-a petrecut scena de amor, ca să vadă ce-a mai rămas şi pentru el. Stând pe cadavru în întuneric, cu urechile ciulite, amuşinând, ascultând, amuşinând. Oare de aceea haita de poliţişti vânează atât de aprig tineretul liber al Petersburgului, cu Maksimov, cu tatăl cel bun, marele şobolan, în frunte?

Îşi aminteşte purtarea lui Pavel după căsătoria lui cu Ania. Pavel avea nouăsprezece ani, cu toate astea refuza cu încăpăţânare ca ea, Anna Grigorievna, să împartă pe viitor patul cu tatăl lui. În anul în care au locuit împreună, Pavel a nutrit închipuirea că Ania era pur şi simplu însoţitoarea tatălui lui, aşa cum aveau însoţitori doamnele în vârstă: cineva care să se ocupe de gospodărie, de cumpărături, de rufărie. Când se întâmpla – uneori după ce jucau cărţi seara – ca el să anunţe că se duce la culcare, Pavel nu-i permitea Aniei să-i urmeze: o provoca la încă o partidă de *cribbage* („Doar noi doi!”) şt, chiar când ea încerca să se retragă, înroşindu-se, refuza să înţeleagă („Nu suntem la ţară, nu trebuie să te trezeşti în zori ca să mulgi vaca!”).

Aşa se întâmplă oare întotdeauna între taţi şi fii: glume care ascund cea mai intensă rivalitate? Acesta să fie adevăratul motiv pentru care se simte atât de deposedat: deoarece substanţa vieţii lui, competiţia cu fiul, a dispărut, iar zilele îi sunt pustii? Nu Răzbunarea Poporului, ci Răzbunarea Fiilor: asta zace în spatele revoluţiei – taţi invidioşi pe fiii lor, pe femeile acestora, fii urzind să prade casetele cu bani ale taţilor? îşi scutură capul obosit.

Turnul arsenal

Când ajunge acasă, Matriona îl întâmpină pe culoar într-o stare de mare agitaţie.

— Poliţia a fost aici, Fiodor Mihailovici, caută un ucigaş!

Timpul se opreşte; el rămâne locului, îngheţat.

— Ce să caute aici? El rostise cuvintele, dar ele par să vină de departe, vorbele dezlânate ale altcuiva.

— Caută peste tot, în toată clădirea!

Primeşte o relatare mai detaliată de la Anna Sergheievna.

— Întreabă pe toată lumea despre un cerşetor care bântuie prin cartier. E posibil ca şi eu să-i fi văzut, dar nu-mi amintesc. Ei spun că s-a adăpostit în această clădire.

I-ar fi putut mărturisi acum că Ivanov petrecuse o noapte în apartamentul ei, dar n-o face.

— De ce e acuzat? întreabă el, în schimb.

— Poliţia e foarte secretoasă. Matrioşa spune că ar fi omorât pe cineva, dar asta e doar bârfă.

— E imposibil. L-am cunoscut pe omul acela, am vorbit mult cu el. Nu e un ucigaş.

Dar, aşa cum se dovedi, nu era doar bârfă. Chiar avusese loc o crimă; trupul victimei, însuşi cerşetorul, fusese găsit într-o fundătură, chiar în josul străzii. Află lucrul acesta de la portar şi se simţi chiar zguduit. Ivanov: unul dintre amărâţii care stau la căpătâi când cineva e pe moarte sau pe care-i vezi pe la înmormântări; nu cineva care să moară primul.

— Sunt siguri că nu a murit pur şi simplu de frig? întrebă el. De ce trebuie neapărat să fie crimă?

— E crimă, fără niciun fel de îndoială, răspunse bătrânul, cu o privire atotştiutoare. Ce mă miră e că-şi dau atâta osteneală pentru un neică nimeni”.

În timpul cinei, Matriona nu vorbeşte decât despre crimă. E profund tulburată: ochii îi strălucesc, cuvintele i se rostogolesc unul după altul. În ceea ce-i priveşte, are şi el ceva de povestit, dar trebuie s-aştepte până când maică-sa reuşeşte s-o potolească şi s-o bage în pat.

Când consideră că fata a adormit, începe să-i povestească Annei Sergheievna întâlnirea lui cu Neciaev. Vorbeşte încet, conştient că şoaptele adulţilor – trădătoare, fascinante – pot străpunge somnul cel mai adânc al unui copil.

Anna recunoaşte numele lui Neciaev, dar nu pare să aibă decât o idee foarte vagă despre cine e personajul. Cu toate astea, nu ezită să-i sfătuiască, iar sfatul ei e ferm.

— Trebuie să mergi la-ntâlnire. N-o să-ţi găseşti

odihna până când n-o să ştii ce s-a întâmplat cu adevărat.

— Dar ştiu ce s-a întâmplat. Nu mai e nimic de aflat.

Ea face un gest nerăbdător. Lipsa lui de interes o nedumereşte: vede în ea doar apatie. Cum ar putea s-o facă să înţeleagă? Ca ea să înţeleagă, ar trebui să audă un glas de sub ape, glasul limpede, de clopoţel, al unui băiat care se roagă din adâncul întunecat. „Cântă-mi, dragă tată!" ar rosti vocea, iar ea ar trebui s-o audă. Uneori, înăuntrul lui, ar trebui să găsească nu numai vocea, dar şi cuvintele, cuvintele adevărate. Aici, în clipa asta, nu găseşte cuvintele. Poate – are această intuiţie – ele îl aşteaptă într-una din vechile balade. Dar balada nu se găseşte în nicio carte; ea e undeva în sânul poporului rus, unde nu poate s-o ajungă. Sau poate e în sânul unui copil.

— Pavel nu e răzbunător, spune el într-un târziu, şovăind. Oricine l-ar fi ucis, fapta aparţine trecutului, firul e tăiat, el s-a eliberat de acea persoană. Vreau să mă înveţe şi pe mine. Nu vreau să fiu otrăvit de dorinţa de răzbunare.

Ar putea să spună mai mult, dar nu acum. Că Pavel nu e interesat de derularea căderii lui. Că Pavel e înainte de toate singur, iar în singurătatea lui are nevoie să i se cânte încetişor şi să fie alinat, să fie sigur că nu se va trezi părăsit pe fundul apei.

Se lasă tăcerea între el şi Anna Sergheievna. De duminică, e prima oară când sunt împreună, singuri. Ea pare obosită. Umerii îi sunt căzuţi, mâinile vlăguite, pe gât i se văd cute. E mai în vârstă decât soţia lui, îi vine deodată în minte; nu chiar din altă generaţie, dar aproape. Ar dori să nu fi văzut acest lucru. Prea de curând se întorsese de la Neciaev, explodând de tinereţe, diavolesc în energia lui, aşa cum toţi demonii de rang mai mic sunt tineri.

Îi luă mâna dintr-o pornire. Ea îl privi surprinsă.

— Nu te îndemn la răzbunare, îi spuse ea încet. Cu siguranţă ai dreptate în privinţa lui Pavel; el n-a avut o fire răzbunătoare. Dar ştia ce e bine şi drept. Du-te la întâlnire. Află ce poţi. Altminteri n-o să-ţi găseşti niciodată liniştea.

O mai ţinea încă de mână. Simţi o uşoară strânsoare, ca răspuns la strânsoarea lui, care i se păru plină de bunătate. /*C*-Justiţie, reflectă el. Un cuvânt vast. Poate cineva să tragă *cu* adevărat o linie între justiţie şi răzbunare? Şi, cum ea părea să nu înţeleagă, continuă: Nu asta e originalitatea lui Neciaev – faptul că se numeşte pe sine Răzbunarea Poporului, în loc de Justiţia Poporului? Măcar e cinstit.

— Oare? Chiar asta vrea poporul să i se spună: că el urmăreşte răzbunarea, iar nu justiţia? Nu cred. De ce-ar trebui să-i ia poporul în serios pe Neciaev? De ce l-ar lua oricine în serios – de pildă, un student, un tânăr exaltat? Ce putere are el, la urma urmei?

— Nu puterea vieţii, ci puterea morţii, cu siguranţă. Un copil poate ucide la fel de bine ca un om mare, dacă are în el acest spirit. Poate şi în asta stă originalitatea lui Neciaev: în faptul că spune despre copiii noştri ceea ce noi nici nu îndrăznim să ne imaginăm; că dă glas la ceva nearticulat şi brutal, care contaminează tineretul din Rusia. Ne facem că nu-i auzim; atunci, el vine cu toporul şi ne obligă să-i ascultăm.

Mâna ei, care fusese vie, rămase deodată fără viaţă. O femeie plină de simţire, gândi el, dându-i drumul. Ca fiica ei. Şi probabil la fel de uşor de răniţ.

Ar vrea s-o îmbrăţişeze, ar vrea s-o strângă în braţe şi să înnoade ce e rupt. Ar trebui să înceteze cu vorbăria asta, care îi produce repulsie şi o înstrăinează. Dar n-o face.

— La urma urmei, n-o să găseşti niciodată adepţi pentru cauza ta invocând un spirit care le e străin sau care nu înseamnă nimic pentru ei. Neciaev are discipoli în rândul tinerilor pentru că un spirit din ei răspunde spiritului din el. Desigur, asta e explicaţia pe care o dă *el*. Se numeşte pe sine materialist. Dar ăsta nu e altceva decât un jargon la modă. Adevărul este că el are ceea ce grecii numeau un demon. Acesta îi vorbeşte. E sursa energiei lui.

Din nou gândeşte: acum trebuie să mă opresc. Dar cuvintele uscate, aducătoare de moarte, vin unul după

altul. Ştie că a pierdut orice contact cu ea.

— Acelaşi demon trebuie să fi fost şi-n Pavel, altfel de ce-ar fi răspuns Pavel chemării lui? E frumos să gândim că Pavel nu era răzbunător. E frumos să gândim de bine despre morţi. Dar nu facem decât să-i flatăm. Hai să nu fim sentimentali – în viaţa obişnuită, era la fel de răzbunător ca orice tânăr.

Ea se ridică în picioare. Crede că ştie cuvintele pe care le va rosti şi că, măcar de formă, e pregătit să se apere. *N-ai decât să spui că eşti tatăl lui Pavely dar eu nu cred că-i iubeşti* – cam la asta se aşteaptă. Dar se înşală.

— Nu ştiu nimic despre anarhistul ăsta, Neciaev, pot doar să iau de bun ce-mi spui, zice ea; dar, când te ascult, e greu de spus care dintre voi, tu sau Neciaev, doreşte mai mult ca Pavel să aparţină Partidului Răzbunării. Eu nu sunt nimic pentru Pavel, cu siguranţă nu sunt mama lui, dar le sunt datoare, lui şi memoriei lui, cu un protest. Tu şi cu Neciaev ar trebui să vă purtaţi bătăliile fără să-i târâţi în ele.

— Neciaev nu e anarhist. Asta e greşeala pe care-o face lumea. El e altceva.

— Anarhist, nihilist, ce-o fi, nu vreau să mai aud o vorbă despre asta! Nu vreau vrajbă şi ură la mine-n casă! Matriona e şi-aşa destul de tulburată; nu vreau să se molipsească.

— Nu e nici anarhist, nici nihilist, continuă el cu îndărătnicie. Dacă-l etichetezi, pierzi ce are unic. Nu acţionează în numele ideilor. Acţionează atunci când simte acţiunea răscolindu-i trupul. E un senzual. E un extremist al simţurilor. Vrea să trăiască în trup la limitele senzaţiei, la limitele cunoaşterii. Iată de ce poate spune *totul e îngăduit* – sau de ce-ar spune aşa, dacă nu i-ar păsa să se explice!

Făcu o pauză. Din nou credea că ştie ce vrea ea să spună; sau, mai bine zis, ştia ce vrea ea să spună, chiar dacă ea nu ştia: *Şi tu*? *Crezi că tu eşti altfel*?

— De ce crezi c-a ales toporul? spune el. Dacă te gândeşti la topor, dacă te gândeşti ce înseamnă… Ridică

mâinile a disperare. Nu găseşte cuvintele potrivite. Toporul, instrument al răzbunării poporului, armă a poporului, primitiv, greoi, irefutabil, aruncat îndărăt cu întreaga greutate a trupului, o greutate a trupului şi-a vieţii, de ură şi resentimente înmagazinate în trup, lansate cu o bucurie sumbră.

Tăcerea se lăsă între ei.

— Există oameni la care senzaţia nu vine prin mijloace naturale, spuse el în sfârşit, pe un ton mai blând. Cu asta m-a impresionat Serghei Neciaev încă de la început – ca un bărbat care nu putea avea o legătură firească cu o femeie, de pildă. M-am întrebat dacă asta nu explica numeroasele lui resentimente. Dar poate aşa va fi în viitor: senzaţia nu va mai veni prin vechile mijloace. Vechile mijloace vor fi uzate. Mă gândesc la dragoste. Dragostea va fi uzată. Aşa că va trebui să găsim alte mijloace.

Ea vorbi.

— Destul. Nu mai vreau să disec firu-n patru. E trecut de nouă. Dacă vrei să pleci…

El se ridică, se înclină, plecă.

La zece e la întâlnirea de pe Fontanka. Un vânt puternic izbeşte rafalele de ploaie şi mătură apele negre ale canalului. Felinarele înşirate de-a lungul cheiului pustiu scârţâie într-un concert strident. De pe acoperişuri şi din jgheaburi se aude gâlgâitul apei.

Se adăposteşte în faţa unei intrări, din ce în ce mai iritat. Dacă răcesc, gândeşte, asta ar fi ultima lovitură. Răceşte uşor. Şi Pavel, de când era copil. O fi răcit Pavel când locuia la *ea*? L-o fi îngrijit sau l-o fi lăsat în seama Matrionei? Şi-o închipuie pe Matriona intrând în cameră cu un ceai de lămâie aburind, păşind cu atenţie, ca să ţină paharul drept; şi-l închipuie pe Pavel, cu părul negru răvăşit pe perna albă, zâmbind.

— Mulţumesc, surioară, spune Pavel cu glas tânăr, răguşit. Viaţă de băiat, obişnuită. Cum nu e nimeni să-i audă, îşi lasă capu-n jos şi scoate un muget de vită bolnavă.

În clipa aceea apare lângă el, cercetându-l curioasă – nu Matriona, ci finlandeza.

— Nu vă simţiţi bine, Fiodor Mihailovici?

Stingherit, clatină din cap.

— Atunci, haideţi, spune ea.

Îl conduce, aşa cum se temea, spre vest, de-a lungul canalului, către cheiul Stoliarnîi şi vechiul turn de muniţii. Vorbind tare, ca să acopere vântul, sporovăieşte prietenos.

— Ştiţi, Fiodor Mihailovici, spune ea, v-aţi făcut un deserviciu vorbind despre oameni aşa cum aţi făcut-o azi după-amiază. Am fost dezamăgiţi de dumneavoastră – tocmai dumneavoastră, cu trecutul pe care-l aveţi! La urma urmei, aţi ajuns în Siberia pentru convingerile dumneavoastră. Pentru asta, vă respectăm. Chiar şi Pavel Aleksandrovici vă respecta. N-ar trebui să le renegaţi acum.

— Chiar şi Pavel?

— Da, chiar şi Pavel. Aţi suferit în generaţia dumneavoastră, iar acum Pavel s-a sacrificat şi el. Aveţi tot dreptul să ţineţi capul sus cu mândrie.

Pare capabilă să trăncănească şi, în acelaşi timp, să meargă într-un trap rapid. Cât despre el, simte o durere într-o parte şi gâfâie tare.

— Mai încet, se roagă, cu respiraţia tăiată.

— Şi dumneata? spune într-un târziu. Cu dumneata cum stau lucrurile?

— Cum stau lucrurile cu mine?

— Da, cu dumneata. Vei putea să ţii capul sus mai târziu?

Se opreşte sub un felinar care se clatină. Luminile şi umbrele se joacă pe faţa ei. Greşise când o etichetase drept un copil care se juca de-a oamenii mari. Deşi nu transpare uşor, constată la ea o feminitate rece.

— Nu cred c-o să rămân multă vreme pe-aici, Fiodor Mihailovici, spune ea. Nici Serghei Ghenadievici. Nici ceilalţi. Ce i s-a întâmplat lui Pavel se poate întâmpla oricăruia dintre noi, în orice clipă. Aşa că vă rog să nu glumiţi. Dacă glumiţi pe socoteala noastră, ţineţi minte că

glumiţi şi pe socoteala lui Pavel.

Pentru a doua oară în ziua aceea, are chef s-o pocnească. E limpede că-şi dă seama că l-a înfuriat, ba chiar îşi împinge bărbia înainte, de parcă l-ar provoca să lovească. De ce e oare atât de irascibil? Ce l-a apucat? E pe cale de-a ajunge ca bătrânii aceia care nu-şi mai controlează ieşirile? Sau chiar mai rău: acum, că nu mai are urmaşi, nu numai c-a îmbătrânit, dar a putut oare deveni chiar o stafie, un duh arţăgos şi părăsit?

Turnul de pe cheiul Stoliarnîi data de când fusese ridicat Petersburgul, dar nu mai era de mult folosit. Deşi exista o plăcuţă care-i avertiza pe trecători, tumul devenise un loc de distracţii pentru ştrengarii din împrejurimi, care, folosind o spirală din arcuri de fier înfipte-n zid, se căţărau până la cuptorul unde se fabricau muniţii, la cincizeci de metri deasupra solului, şi chiar mai sus, până-n vârful coşului de cărămidă.

Uşile enorme, bătute cu ţinte, sunt zăvorâte şi încuiate, dar uşiţa mică din spate e de multă vreme spartă de vandali.

La adăpostul acestei uşiţe, îi aşteaptă un bărbat. O salută pe finlandeză, care îl urmează înăuntru.

Aici, aerul miroase a excremente şi lemnărie putredă. Din întuneric se aude un şuvoi lin de înjurături. Bărbatul scapără un chibrit şi aprinde o lampă. E cât pe ce să calce peste trei făpturi îngrămădite una într-alta, pe o grămadă de saci. Evită să-i privească.

Omul cu lampa e Neciaev, care poartă o manta lungă, de ofiţer de grenadieri. Chipul lui e nefiresc de palid. A uitat oare să-şi şteargă pudra?

— Am rău de înălţime, aşa că vă aştept aici, jos, spune finlandeza. O să v-arate el locul.

O scară în spirală se răsuceşte pe peretele interior al turnului. Ţinând lampa sus, Neciaev începe să urce. În spaţiul închis, paşii lor tropăie zgomotos.

— L-au urcat pe fiul dumneavoastră pe-aici, spune Neciaev. Probabil l-au îmbătat înainte, ca să le fie mai uşor.

Pavel. Aici.

Urcă neîncetat. Dedesubt, puţul turnului e înghiţit de întuneric. Numără de-a-ndărătelea până la ziua morţii lui Pavel, ajunge la douăzeci, pierde şirul, începe iar, pierde din nou şirul. E posibil ca Pavel, *cu atâtea zile în urmă*, să fi urcat aceste trepte? De ce nu le poate număra? Treptele, zilele – au ceva în comun. Fiecare pas e încă o zi scăzută din suma lui Pavel. O numărătoare-n sus şi o numărătoare-n jos, începute în acelaşi timp – oare asta îl încurcă?

Ajung în capul scărilor şi ies pe o platformă lată de oţel. Călăuza lui plimbă lanterna de jur-împrejur.

— Pe-aici, spune. Zăreşte o maşinărie ruginită.

Ies sus deasupra cheiului, pe-o platformă în afara turnului, încinsă cu o balustradă la nivelul taliei. Într-o parte, un scripete şi un lanţ sunt fixate în perete.

Deodată, vântul se năpusteşte asupra lor. Îşi scoate pălăria şi se agaţă de balustradă, încercând să nu se uite-n jos. O metaforă, îşi spune, asta-i tot – un alt cuvânt pentru leşin, o a-nu-fi-acolo, o absenţă. Nimic nou. Epilepticul ştie prea bine: apropierea de margine, privitul în jos, pânda sufletului, gânditul care se gândeşte pe sine nebuneşte, iar şi iar, ca dangătul unui clopot în cap: *Timpul va avea un sfârşit*, *nu va fi moarte*.

Apucă balustrada mai strâns, scutură din cap ca să izgonească ameţeala. Metafore – ce aiureală! Există moarte, doar moarte. Moartea nu e o metaforă pentru nimic. Moartea e moarte. N-ar fi trebuit să vină aici. Acum, pentru tot restul vieţii, o să rămână cu asta în cap, ca o nălucire: acoperişurile din Sankt Petersburg lucind în ploaie, şirurile de felinare minuscule de-a lungul cheiului.

Printre dinţii încleştaţi, îşi repetă cuvintele ca pentru sine: *N-ar fi trebuit să vin*. Dar *nu*-urile încep să cadă, la fel ca în noaptea cu Ivanov. *N-ar trebui să fiu aici*, *prin urmare ar trebui să fiu aici*. *N-o să văd nimic*, *prin urmare o să văd totul*. Ce boală mai e şi asta, ce boală a raţiunii?

Călăuza lui lăsase lanterna înăuntru. E intens conştient de trupul tânăr de lângă el, desigur puternic, cu un soi de forţă aţoasă, neobosită. În orice clipă ar putea să-

i apuce de mijloc şi să-i arunce peste margine, în vid. Dar care e *el* pe platforma aceea, care *t pe el*?

Se întoarce încet către bărbatul tânăr.

— Dacă e chiar adevărat că Pavel a fost târât aici pentru a fi ucis, spune el, te voi ierta că m-ai adus. Dar, dacă asta e cine ştie ce farsă monstruoasă, dacă dumneata ai fost cel care l-a împins, atunci, te previn, nu vei fi iertat.

Sunt la câţiva metri distanţă unul de celălalt. Luna e acoperită, sunt biciuiţi de şuvoaie de ploaie, cu toate astea e convins că Neciaev nu bate în retragere. După toate probabilităţile, rivalul lui a jucat deja jocul de la început până la sfârşit, în toate variantele: nimic din ce-ar putea să spună nu-i va surprinde. Sau poate e un diavol din care ţâşnesc şuvoaie de blesteme ca apa.

Neciaev vorbeşte.

— Ar trebui să vă crape obrazul de ruşine! Pavel Isaev a fost un tovarăş de-al nostru. Am fost familia lui, când nu avea familie. Aţi plecat în străinătate şi l-aţi lăsat aici. Aţi pierdut legătura cu el, aţi devenit un străin pentru el. Acum aţi apărut de nicăieri şi faceţi nişte acuzaţii sălbatice la adresa singurului neam adevărat pe care l-a avut pe lumea asta! îşi strânge mantaua mai tare în jurul gâtului. Ştiţi la ce mă faceţi să mă gândesc? La o rudă îndepărtată venind cu bocceaua la înmormântare, de nicăieri, ca să pretindă o moştenire de la un om pe care nu l-a văzut în viaţa lui. Sunteţi văr de-al patrulea, de-al cincilea cu Pavel Aleksandrovici, nu tată, nici măcar tată vitreg!

E o lovitură dureroasă. Încearcă brutal să-i dea la o parte pe Neciaev şi să treacă pe lângă el, dar rivalul lui blochează uşa.

— Nu vă astupaţi urechile, Fiodor Mihailovici! L-aţi pierdut pe Isaev şi noi l-am salvat. Cum puteţi crede că noi i-am adus moartea?

— Jură pe sufletul tău nemuritor!

Chiar în timp ce vorbeşte, aude tonul melodramatic al cuvintelor. De fapt, întreaga scenă – doi bărbaţi pe o platformă luminată de lună, sus, deasupra oraşului,

luptându-se cu stihiile, zbierând în vuietul vântului, acuzându-se unul pe altul – e falsă, melodramatică. Dar unde să găseşti cuvinte adevărate, cuvinte cărora Pavel să le zâmbească blajin, pe care să le încuviinţeze?

— Nu jur pe ceva în care nu cred, zice Neciaev înţepat. Dar raţiunea ar trebui să vă convingă că spun adevărul.

— Dar Ivanov? Tot raţiunea trebuie să-mi spună că nu eşti vinovat nici de moartea lui Ivanov?

— Cine e Ivanov?

— Ivanov era numele folosit de nenorocitul a cărui slujbă era să stea la pândă în faţa clădirii unde locuiesc. Unde locuia Pavel. Unde a venit după mine prietena dumitale.

— Aha, spionul poliţiei! Cel cu care v-aţi împrietenit! Ce-a păţit?

— Ieri a fost găsit mort.

— Aşa deci, pierdem noi unul, pierd şi ei!

— Pierd şi ei? Pui semnul egal între Pavel şi Ivanov? în felul ăsta contabilizezi faptele?

Neciaev clatină din cap.

— Nu umanizaţi lucrurile, aşa se creează confuzii. Turnătorii au mulţi duşmani. Ei sunt detestaţi de popor. Moartea acestui Ivanov nu mă surprinde câtuşi de puţin.

— Nici eu n-am fost prieten cu Ivanov şi mi-e silă de treaba pe care-o făcea. Dar astea nu sunt motive ca să fie ucis! Cât despre *popor*, ce prostie! Poporul nu urzeşte crime. Şi nici nu-şi ascunde urmele.

— Poporul ştie cine-i sunt duşmanii şi poporul nu varsă lacrimi când mor duşmanii lui!

— Ivanov n-a fost un duşman al poporului, a fost un om fără un sfanţ în buzunar şi c-o familie de hrănit, ca alte zeci de mii. Dacă el nu făcea parte din popor, atunci cine e poporul?

— Ştiţi foarte bine că în inima lui nu era cu poporul. Să susţii că face parte din popor e vorbărie goală. Poporul e făcut din ţărani şi muncitori. Ivanov n-avea legături cu poporul; nici nu fusese recrutat din rândurile lui. Era o

făptură absolut fără rădăcini şi un beţiv, o pradă uşoară, lesne de întors împotriva poporului. Sunt mirat că dumneavoastră, un om deştept, puteţi cădea într-o cursă atât de evidentă!

— În orice caz, nu accept un raţionament atât de monstruos! De ce m-ai adus aici? Ai spus c-o să-mi oferi dovada că Pavel a fost ucis. Unde e dovada? Faptul că suntem aici nu e nicio dovadă!

— Sigur că nu e nicio dovadă. Dar aici e locul unde-a avut loc crima, o crimă care-a fost de fapt o execuţie, dirijată de stat. V-am adus aici ca să vedeţi cu ochii dumneavoastră. Acum aţi avut şansa să vedeţi; dacă tot refuzaţi să credeţi, cu atât mai rău pentru dumneavoastră.

Apucă balustrada, priveşte în jos *încolo*, în bezna apăsătoare. Între *aici* şi *acolo* se află o eternitate, atât de mult timp încât e imposibil ca mintea să-i cuprindă. Între *aici* şi *acolo*.

Pavel era în viaţă, mai în viaţă decât oricând. Trăim cel mai intens atunci când cădem – un adevăr ce frânge inima!

— Dacă nu credeţi, n-aveţi decât, repetă Neciaev.

Să crezi: alt cuvânt. Ce înseamnă să crezi? Cred în trupul de pe asfaltul de jos. Cred în sânge şi oase. Să aduni trupul frânt şi să-i iei în braţe: asta înseamnă să crezi. Să crezi şi să iubeşti – acelaşi lucru.

— Cred în înviere, spune. Cuvintele vin fără premeditare. Tonul nebunesc, patetic, i-a dispărut din glas. Rostind cuvintele, auzindu-le, simte o bucurie iute, nu atât la cuvintele în sine, ci la felul în care au ieşit, vorbite de el, parcă de un altul. *Pavel*! gândeşte.

— Poftim? Neciaev se apleacă mai tare.

— Cred în învierea trupului şi-n viaţa veşnică/

— Nu asta am întrebat. Vântul suflă atât de tare, încât tânărul trebuie să urle. Mantaua îi fâlfâie pe lângă trup; se agaţă cu putere de balustradă.

— Nu contează, asta e ce răspund eu!

Deşi e trecut de miezul nopţii când ajunge acasă, Anna Sergheievna îl aşteaptă. Mirat de grija ei şi

recunoscător, îi povesteşte întâlnirea de pe chei, îi reproduce vorbele lui Neciaev, din turn. Apoi o roagă să repete relatarea nopţii când a murit Pavel. E absolut sigură, de pildă, că Pavel a murit pe chei?

— Asta mi s-a spus, răspunde ea. Ce altceva puteam să cred? Pavel a ieşit în seara aceea fără să spună unde se duce. În dimineaţa următoare, a sosit un mesaj: avusese un accident, trebuia să mă duc la spital.

— Dar cum de-au ştiut să te caute pe tine?

— Avea acte în buzunar.

— Şi?

— M-am dus la spital şi l-am identificat. Apoi l-am anunţat pe domnul Maikov.

— Dar ce explicaţie ţi-au dat?

— Nu mi-au dat nicio explicaţie, eu a trebuit să dau explicaţii. A trebuit să mă duc la poliţie şi să răspund la interogatoriu: cine era, unde trăia familia lui, când îl văzusem ultima oară, cât timp locuise la noi, cine erau prietenii lui – şi altele, şi altele! Tot ce mi-au spus a fost că era mort când l-au găsit şi că se întâmplase pe cheiul Stoliarnîi. Acesta a fost mesajul pe care i l-am trimis domnului Maikov. Nu ştiu ce ţi-a spus el.

— A folosit cuvântul *nenorocire*. Cu siguranţă vorbise cu poliţia. *Nenorocire* e cuvântul pe care-l folosesc ei pentru sinucidere. Era o telegramă, aşa că n-a putut să dea prea multe explicaţii.

— Asta am înţeles şi eu. Adică asta am înţeles că s-a întâmplat. N-am înţeles niciodată de ce-a făcut-o, dac-a făcut aşa ceva. Nu ne-a prevenit în niciun fel. N-am remarcat niciun semn că se va întâmpla.

— O ultimă întrebare. Cu ce era îmbrăcat în seara aceea? Purta ceva neobişnuit?

— Când a plecat?

— Nu, când l-ai văzut… după.

— Nu ştiu. Nu-mi amintesc. Era un cearşaf. Nu vreau să vorbesc despre asta. Dar părea liniştit. Vreau să ştii lucrul acesta.

Îi mulţumeşte din inimă. Conversaţia lor ia sfârşit.

Dar, odată ajuns la el în cameră, nu poate să adoarmă. Îşi aminteşte telegrama întârziată a lui Maikov (de ce i-a trebuit atât?). Ania a fost cea care-a deschis-o; Ania a intrat la el în birou şi a pronunţat cuvintele care îi răsună şi astăzi în cap ca nişte clopote surde, fiecare bătând cu dangăt deplin şi final: „Fedia, *a murit Pavel*!”

I-a luat telegrama, a citit-o şi el, privind prosteşte foaia galbenă, încercând să smulgă limbii franceze noi sensuri. A murit. Plecat pentru totdeauna dintr-o lume de lumină într-o închisoare a trecutului. Fără întoarcere. Iar înmormântarea a avut loc. Socotelile încheiate, socotelile cu viaţa. Cartea închisă. Material mort, cum spun tipografii.

Mésaventure. Cuvântul-cod al lui Maikov. Sinucidere. Şi-acum, Neciaev vrea să-i spună c-a fost altceva! E înclinat, e dornic din toată inima să nu-i creadă pe Neciaev, să lase povestea oficială aşa cum e. De ce? Pentru că îl detestă pe Neciaev, persoana lui, doctrinele lui? Pentru că vrea să-i păstreze pe Pavel, chiar retrospectiv, în afara oricărei legături cu sumbrele activităţi ale acestuia? Sau motivul lui este mai josnic: să evite cât îi stă în putinţă obligaţia de-a căuta dreptate pentru fiul său?

Recunoaşte indiscutabil în comportamentul lui o inerţie a cărei cauză imediată e moartea lui Pavel. îmbătrâneşte, devenind zi de zi ceea ce fără îndoială va fi la sfârşit: un bătrân într-un colţ, care nu mai are altceva de făcut decât să răsfoiască filele pierderilor suferite.

Eu sunt cel care-a murit şi-a fost îngropat, gândeşte el, iar Pavel cel care trăieşte şi va trăi veşnic. Cu ce mă lupt eu acum este să înţeleg sub ce formă m-am întors din mormânt.

Îşi aminteşte de-un tovarăş de ocnă din Siberia, un bărbat înalt, cocârjat, cenuşiu, care îşi violase fetiţa de doisprezece ani şi apoi o strangulase. Fusese descoperit imediat după faptă, stând la marginea unui iaz, cu trupul neînsufleţit în braţe. Se lăsase prins fără să opună rezistenţă, insistând numai s-o ducă el acasă pe copila moartă şi s-o aşeze pe masă – făcând toate astea, se pare,

cu cea mai mare duioşie. Evitat de ceilalţi prizonieri, nu vorbea cu nimeni. Seara stătea pe pat cu un zâmbet liniştit pe chip, mişcându-şi buzele în timp ce citea în gând Evanghelia. Cu timpul, ar fi fost de aşteptat ca această ostracizare să slăbească, iar pocăinţa lui să fie acceptată. Dar de fapt a fost evitat în continuare, nu atât pentru crima comisă cu douăzeci de ani în urmă, ci pentru zâmbetul acela, în care era ceva atât de viclean şi de dement, încât le îngheţa tuturor sângele-n vine. Acelaşi zâmbet, îşi spuneau unii altora, ca atunci când a comis fapta: nimic nu se schimbase în inima lui.

De ce revine acum, această imagine a unui om la malul apei, cu un copil mort în braţe? Un copil iubit peste măsură, un copil care devenise obiectul unei asemenea intimităţi, încât nu i se mai putea îngădui să trăiască. Duioşie ucigaşă, crimă duioasă. Iubire întoarsă pe dos ca o mănuşă, ca să se vadă cusăturile urâte. Şi din ce e însăilată iubirea? Evocă iarăşi imaginea acelui om, îi cercetează atent faţa, concentrându-se nu asupra ochilor, închişi în transă, ci asupra gurii, care se mişcă încetişor. Nu viol, ci rapt – oare aşa era? Taţi care îşi devorează copiii, crescându-i bine, ca să-i înghită ca pe delicatese mai târziu. *Delikatessen*.

Explică oare asta spiritul răzbunător al lui Neciaev: că ochii lui s-au deschis asupra taţilor înfometaţi, asupra bandei de taţi cu apetitul la vedere? Ce fel de om o fi fost bătrânul Neciaev, taica Ghennadi? Când va veni vestea într-o zi, aşa cum se va întâmpla cu siguranţă, că fiul lui nu mai e, o să se-aşeze într-un colţ şi-o să plângă sau o să zâmbească tainic?

Îşi scutură capul, ca şi cum ar fi vrut să scape de un roi de draci. Ce îi corupe oare integritatea durerii, ce anume insistă că nu e altceva decât o deghizare lugubră? Undeva, înăuntrul lui, adevărul s-a rătăcit. Ca şi cum, în labirintul creierului, dar şi în labirintul trupului său – vene, oase, intestine, organe ar rătăci un copilaş minuscul, căutând lumina, căutând să iasă de-acolo. Cum poate găsi copilul pierdut înăuntrul lui, îngăduindu-i un glas ca să-şi

cânte cântecul trist?

Un fluier de os. Îi vine-n minte o poveste veche, a unui tânăr ucis, mutilat, cu trupul împrăştiat, al cărui femur, când sufla vântul, fluiera un cântec de jale şi îşi chema pe nume ucigaşii. Una câte una, de fapt, vechile poveşti se întorc, poveşti pe care le auzise de la bunica lui şi cărora nu le cunoştea înţelesul, dar fuseseră păstrate fără voie, ca oasele, pentru viitor. Un imens osuar de poveşti dinainte ca istoria să înceapă, construit şi îngrijit de popor. Fie ca Pavel să-şi găsească drumul către femurul meu şi să-mi fluiere lin: Tată *de ce m-ai lăsat în codrul întunecat*? *Tata*, *când vii să mă salvezi*?

Lumânarea dinaintea icoanei nu mai e nimic altceva decât o băltoacă de ceară; bucheţelul de flori s-a veştejit. După ce aşezase altarul, fata îl uitase sau îl abandonase. Oare intuia că Pavel încetase să-i vorbească, iar el se rătăcise şi singurele voci pe care le mai auzea acum erau voci de draci?

Râcâie feştila şi-o ridică, o aprinde, îngenunchează. Privirile Fecioarei sunt aţintite asupra copilaşului ei, care îl priveşte din icoană, ridicând un degeţel mustrător.

Plimbarea în săptămâna care-a trecut de când au fost ultima oară împreună, între el şi Anna Sergheievna s-a ridicat o barieră de un convenţional stânjenitor. Purtarea ei faţă de el a devenit atât de încordată, încât e convins că fetiţa, care pândeşte şi ascultă totul, a ajuns la concluzia că mama ei vrea să-l vadă plecat din casă.

De dragul cui păstrează oare această aparenţă? Nu pentru c-ar simţi nevoia, cu siguranţă. Nu poate fi decât de ochii copiilor, ai celor doi copii, unul prezent şi celălalt absent.

Cu toate astea, e însetat s-o strângă iarăşi în braţe. Nu poate crede că i-a devenit indiferent. Lăsat singur, se simte ca un câine care se învârte după coadă, în cercuri tot mai mici. Cu ea, în întunericul ocrotitor, simte că trupul i se înmoaie şi spiritul i se relaxează, spiritul care în prezent pare înnodat de trupul lui la umeri, şolduri şi genunchi.

Setea asta e declanşată de o dorinţă pe care n-a

desluşit-o pe deplin în prima noapte, dar care acum pare să fie învăluită de mirosul ei. Ca şi cum ar fi şi unul, şi celălalt animale, e atras de ceva ce culege din aerul din jurul ei: miros de toamnă şi, în special, de nuci. A început să înţeleagă cum trăiesc animalele şi copiii mici, atraşi sau respinşi de câte-o pâclă, o aură, o atmosferă. Se vede pe sine încălecând-o ca un leu, vârându-şi botul în părul de pe ceafa ei, îngropându-şi nasul la subsuori, frecându-şi faţa între picioarele ei.

Uşa nu se încuie. Nu e imposibil ca fetiţa să intre în cameră într-un moment ca ăsta şi să-i zărească desfigurat de – se învârte cu dezgust în jurul cuvântului, dar ăsta e cel potrivit – patimă. Şi sunt atât de mulţi copii somnambuli: ea s-ar putea trezi noaptea şi-ar putea intra în cameră fără ca măcar să se trezească. Au trecut oare de la mamă la fiică aceste mirosuri intime? Iubind-o pe mamă, un bărbat este destinat s-o dorească şi pe fiică? Gânduri rătăcitoare, dorinţe rătăcitoare! Vor fi îngropate odată cu el, ascunse pe vecie, cu excepţia uneia. Pentru că Pavel e acum în el, iar Pavel nu doarme niciodată. Nu poate decât să se roage ca o dorinţă care altă dată l-ar fi dezgustat pe băiat să-i aducă acum zâmbetul pe buze, un zâmbet vesel şi tolerant.

Poate şi Neciaev, când va traversa râul cel mare către moarte, va înceta să fie un lup şi va învăţa din nou să zâmbească.

Aşa că, în seara următoare, aşteaptă în faţa prăvăliei lui Iakovlev să iasă Anna Sergheievna. Traversează strada, savurându-i surpriza când îl vede.

— Ne plimbăm puţin? propune el.

Ea îşi trage mai strâns şalul negru sub bărbie.

— Nu ştiu… Matrioşa o să mă aştepte.

Cu toate astea, o pornesc. Vântul s-a liniştit, aerul e proaspăt şi rece. E un freamăt plăcut în jurul lor, pe străzi. Nimeni nu le acordă nicio atenţie. Ar putea fi un cuplu căsătorit, banal.

Ea duce un coş, pe care el i-l ia. Îi place mersul ei, cu paşi lungi şi braţele încrucişate sub sâni.

— Va trebui să plec curând, spune el.

Ea nu răspunde.

Problema soţiei lui pluteşte stânjenitoare în aer. Pomenind despre plecare, se simte ca un jucător de şah oferind un pion care, fie acceptat, fie refuzat, conduce la complicaţii serioase. Sunt legăturile dintre bărbaţi şi femei întotdeauna astfel – unul pune ceva la cale, iar celălalt e obiectul acestei urzeli? Este urzeala un element al plăcerii: să fii obiectul intrigii celuilalt, să fii ademenit într-un colţ şi constrâns cu blândeţe să capitulezi? în timp ce merge lângă el, oare şi ea, în felul ei, complotează împotriva lui?

— Aştept doar ca ancheta să-şi urmeze cursul. Nici n-am nevoie să stau până la verdict. Tot ce vreau sunt hârtiile. Restul e imaterial.

— Şi după aceea te întorci în Germania?

— Da.

Au ajuns pe chei. Când traversează strada, o ia de braţ. Unul lângă altul, stau aplecaţi peste balustradă, lângă apă.

— Nu ştiu dacă e cazul să urăsc acest oraş pentru ce i-a făcut lui Pavel, spune el, sau să mă simt şi mai legat de el. Pentru că e casa lui Pavel acum. N-o să-i mai părăsească niciodată, n-o să călătorească niciodată, aşa cum dorea.

— Ce prostie, Fiodor Mihailovici! răspunde ea, cu un zâmbet pieziş. Pavel e cu tine. Eşti casa lui. E-n inima ta, călătoreşte cu tine oriunde-ai merge. Oricine vede asta. Şi îi atinge uşor pieptul cu mâna înmănuşată.

Îşi simte inima tresărind, de parcă degetele ei ar fi atins-o cu adevărat. Cochetărie, asta să fie, sau gestul vine din adâncul inimii ei? Ar fi lucrul cel mai firesc din lume s-o ia în braţe. Simte cum privirea lui practic îi devorează gura cu buze pline, pe care încă pluteşte un zâmbet. Ea nu îşi pleacă ochii sub privirea lui. Nu e o femeie tânără. Nu e niciun *copil*. Privindu-l peste trupul lui Pavel, amândoi aruncându-şi *¿j* provocările. Licărirea unui gând: *De n-ar fi el*! apoi gândul dispare după colţ.

De la un vânzător ambulant, cumpără *plăcintele* cu

peşte pentru cină. Matriona deschide uşa, dar când vede cine e cu mama ei, le întoarce spatele. La masă e agitată, insistând ca mama ei să fie atentă la o relatare lungă şi încâlcită despre o ceartă cu o colegă de şcoală. Când el intervine ca să-i ia vag apărarea celeilalte fete, Matriona pufăie şi nu catadicseşte să-i răspundă.

Ştie ceva, e sigur, şi-acum încearcă să-şi recupereze mama. Şi de ce nu? E dreptul ei. *De n-ar fi ea*! De data asta nu mai izgoneşte gândul. Ar stinge lumina dintr-o răsuflare, iar în întuneric s-ar regăsi unul pe celălalt. Ar avea patul cel mare numai pentru ei, patul de văduvă, patul văduvit de trupul unui bărbat de – cât timp să fie? – patru ani.

Şi-o închipuie deodată pe Anna Sergheievna într-o scenă vulgară în senzualitatea ei. Cămaşa ei e trasă în sus şi sub ea i se văd sânii goi. El e întins între picioarele ei: coapsele ei lungi şi palide îl ţin prizonier în strânsoarea lor. Îşi ţine faţa într-o parte, cu ochii închişi, respiră greu. Deşi bărbatul acuplat cu ea e chiar el, priveşte cumva toată scena de lângă pat. Coapsele ei domină imaginea: mâinile lui le cuprind, le strivesc de trupul lui.

— Hai, termină-ţi mâncarea din farfurie, o zoreşte pe fată.

— Nu mi-e foame, mă doare-n gât, se vaită Matriona. Mai plimbă puţin mâncarea prin farfurie, după care o dă la o parte.

El se ridică de la masă.

— Noapte bună, Matrioşa. Sper să te faci bine până mâine. Copila nu se osteneşte să răspundă. Se retrage, lăsând-o pe ea învingătoare.

Identifică de unde îi venise în minte scena aceea: o carte poştală cumpărată la Paris cu ani în urmă, pe care o distrusese împreună cu restul colecţiei lui de ilustrate erotice când se căsătorise cu Ania. O fată cu părul negru, lung, întinsă sub un bărbat mustăcios. DRAGOSTE DE ŢIGANCĂ, scria dedesubt cu majuscule înflorite. Dar picioarele fetei din imagine erau grăsulii, carnea fleşcăită, faţa, întoarsă spre bărbat (care stătea ţeapăn, sprijinit în

braţe), lipsită de expresie. Coapsele Annei Sergheievna, ale Annei Sergheievna din mintea lui, sunt fine, puternice; e ceva hotărât în strânsoarea lor, legat, crede el, de faptul că ea nu e un copil, ci o femeie în toată firea, lacomă. O femeie în toată firea şi, prin urmare, deschisă (ăsta e cuvântul care se insinuează) în faţa morţii. Un trup apt de noi experienţe deoarece ştie că nu va trăi pe vecie. Gândul e excitant, dar şi tulburător. Acelor coapse nu le pasă pe cine strâng între ele; văzut de undeva de deasupra şi de lângă pat, bărbatul din imagine este şi nu este el.

Pe patul lui e o scrisoare, sprijinită de pernă. Timp de-o clipă nebunească, îşi spune că e de la Pavel, al cărui spirit e în cameră. Dar scrisul e al unui copil. „Am încercat să-i desenez pe Pavel Aleksandrovici”, citeşte el (numele e scris greşit), „dar nu-mi iese. Dacă vreţi să-i aşezaţi pe altar, puteţi s-o faceţi. Matriona”. Pe partea cealaltă, e un desen în creion, uşor mâzgălit, al unui tânăr cu fruntea înaltă şi buzele pline. Desenul e grosolan, copila habar n-are despre umbre: cu toate astea, gura şi în special privirea îndrăzneaţă îi amintesc neîndoielnic de Pavel.

— Da, şopteşte el, o să-i pun pe altar. Îşi duce desenul la buze, apoi îl propteşte de sfeşnic şi aprinde o lumânare nouă.

Încă se uită la flacără când, o oră mai târziu, Anna Sergheievna îi bate la uşă.

— Am adus rufele, spune ea.

— Intră, te rog. Ia loc.

— Nu, nu pot. Matrioşa e agitată – cred că nu-i bine. Cu toate astea, se aşază pe pat.

— Ne păstrează curaţi, copiii ăştia ai noştri, remarcă el.

— Ne păstrează curaţi?

— Veghează la moralitatea noastră. Ne ţin despărţiţi.

E o uşurare că nu mai au masa de sufragerie între ei. Flacăra lumânării emană şi ea o blândeţe mângâietoare.

— Îmi pare rău că trebuie să pleci, spune ea, dar poate e mai bine pentru tine să părăseşti acest oraş trist. Mai bine şi pentru familia ta. Trebuie să le fie dor de tine.

Şi ţie trebuie să-ţi fie dor de ei.

— Voi fi o altă persoană. Soţia mea nu mă va recunoaşte. Sau poate va crede că mă cunoaşte şi se va înşela. Prevăd c-o să fie o perioadă grea pentru toată lumea. Mă voi gândi la tine. Ca ce? Asta e întrebarea. Tot Anna o cheamă şi pe soţia mea.

— A fost numele meu înainte să fie al ei.

Răspunsul ei e direct, fără nimic jucăuş. Are iarăşi revelaţia că, dacă o iubeşte pe această femeie, se datorează în parte faptului că nu e tânără. Ea a trecut într-o categorie la care soţia lui încă n-are acces. Nu ştie dac-ar putea să-i fie mai dragă, dar îi e oricum mai aproape.

Zvâcnetul erotic revine, chiar mai puternic decât înainte. Cu o săptămână în urmă erau unul în braţele celuilalt, în acelaşi pat. E posibil ca ea să nu se gândească acum la acelaşi lucru?

Se apleacă şi îi pune o mână pe coapsă. Cu rufele încă în poală, îşi înclină capul. Se trage mai aproape. Îi prinde ceafa goală între degetul mare şi arătător. Ea îşi ridică privirile: pentru o clipă, are impresia că se uită în ochii unei pisici viclene, însetate, lacome.

— Trebuie să plec, şopteşte. Se strecoară afară din pat şi dispare.

O doreşte puternic. Mai mult: n-o doreşte în patul acesta îngust de copil, ci în patul de văduvă din încăperea alăturată. Şi-o închipuie culcată lângă fata ei, cu ochii deschişi, strălucitori. Aparţine, îşi dă seama pentru prima oară, unei categorii despre care n-a scris niciodată în cărţile lui. Femeile cu care e obişnuit au toate un soi de intensitate, dar la nivelul pielii şi nervilor. Senzaţiile lor sunt intense, electrice, imediate, de suprafaţă. În cazul ei, pătrunde într-un trup *care-l* sângerează, un trup visceral, ale cărui senzaţii se formează în adâncime.

E asta o caracteristică ce poate fi transferată sau cultivată la alte femei? La soţia lui? Există oare o calitate a senzaţiei pe care va fi liber s-o găsească şi aiurea, odată ce-a găsit-o la ea?

Ce trădare!

Dacă ar fi mai încrezător în franceza lui, ar canaliza această excitaţie tulburătoare într-o carte dintr-o categorie care nu poate fi publicată în Rusia – o carte ce poate fi scrisă în grabă, în două-trei săptămâni, chiar fără un copist –, zece coli, trei sute de pagini. O carte a nopţii, în care toate excesele ar fi reprezentate şi nicio limită respectată. O carte care nu va fi niciodată legată de numele lui. Manuscrisul trimis prin poştă de la Dresda la Paillard, la Paris, tipărit clandestin şi vândut pe sub tejghea pe Rive Gauche. *Memoriile unui nobil rus*. O carte pe care ea, Anna Sergheievna, principala ei muză, n-ar vedea-o niciodată. Cu un capitol în care nobilul memorialist îi citeşte cu glas tare fetei amantei lui povestea seducerii unei tinere, în care el apare tot mai mult ca fiind seducătorul. O povestire plină de *detzlix* intime şi aluzii, care în niciun caz n-o atrage pe fată, ci, dimpotrivă, o înspăimântă, îi tulbură somnul şi-o face să se îndoiască atât de tare de propria puritate, încât trei zile mai târziu i se dăruieşte cu disperare, în modul cel mai ruşinos cu putinţă, într-un fel pe care niciun copil nu l-ar putea concepe, dacă relatarea propriei seducţii şi capitulări, precum şi a felului în care ele se vor petrece, nu ar fi impresionat-o deja profund dinainte.

Memorii imaginare. Amintiri ale imaginaţiei.

Este acesta răspunsul la întrebarea pe care şi-o pune sieşi? Este acesta rodul eliberării pe care ea i-o oferă: să scrie o carte a răului? Şi cu ce scop? De-a se elibera de rău sau de-a rupe orice legătură dintre el şi bine?

Nici măcar o dată în cursul acestei lungi reverii – îşi aminteşte brusc (în casă s-a făcut linişte) – nu s-a gândit la Pavel. Iar acum, iată, se întoarce, scâncind, palid, *dkutiind* un loc unde să pună capul! Biet copil! Să fie privat de acest festival al simţurilor, care-ar fi fost moştenirea lui! întins în patul lui Pavel, nu-şi poate stăpâni un fior de triumf sumbru.

De obicei, dimineaţa e singur în apartament. Dar astăzi, Matriona, aprinsă la faţă, cu o tuse uscată şi făcând eforturi ca să respire, nu merge la şcoală. Cu ea în

apartament, e incapabil să se concentreze asupra scrisului. Se surprinde ascultând lipăitul picioarelor ei goale prin camera de alături; sunt momente când poate să jure că îi simte privirea sfredelindu-i ceafa.

La amiază, portarul îi aduce un mesaj. Recunoaşte imediat hârtia cenuşie şi sigiliul roşu. Sfârşitul aşteptării: este înştiinţat să se prezinte la biroul anchetatorului judiciar, consilier P.P. Maksimov, în legătură cu chestiunea P.A. Isaev.

De pe strada Svecinoi se duce la gară să-şi rezerve biletul, iar de-acolo la secţia de poliţie. Anticamera e plină ochi; îşi spune numele la ghişeu şi aşteaptă. Când ceasul începe să bată ora patru, sergentul de la ghişeu îşi pune tocul jos, se întinde, stinge lumina şi îi dă afară pe solicitanţii care încă mai aşteptau.

— Ce-i asta? protestează el.

— E vineri, program scurt, spune sergentul. Reveniţi dimineaţă.

La şase, aşteaptă afară, la Iakovlev. Văzându-l acolo, Anna Sergheievna se alarmează.

Matriosa? întreabă ea.

y

— Dormea când am plecat. M-am oprit la o farmacie şi i-am luat ceva de tuse. Îi arată o sticluţă maronie.

— Mulţumesc.

— M-au chemat iar la poliţie în legătură cu hârtiile lui Pavel. Sper că lucrurile se vor rezolva definitiv mâine.

Merg pentru o clipă în tăcere. Anna Sergheievna pare îngândurată. Într-un târziu, vorbeşte:

— E vreun motiv anume pentru care vrei neapărat hârtiile acelea?

— Sunt mirat că întrebi. Oare ce altceva a mai rămas de pe urma lui Pavel? Nimic nu e mai important pentru mine decât hârtiile acelea. Sunt cuvântul lui pentru mine. Şi apoi, după o pauză: Ştiai că scria o povestire?

— Scria povestiri. Da, ştiam.

— Cea la care mă gândesc e despre un ocnaş evadat.

— N-o ştiu pe aceea. Uneori ne citea Matrioşei şi mie

ce scria, ca să afle părerea noastră. Dar n-am auzit vreo povestire despre un ocnaş.

— Nu mi-am dat seama că mai sunt şi altele.

— Da, mai sunt. Scria şi poezii – dar se ruşina să ni le-arate. Poliţia trebuie să le fi luat, odată cu restul. Au stat mult la el în cameră, scotocind. Nu ţi-am spus… Au scos şi duşumelele şi s-au uitat sub ele. Au analizat fiecare petic de hârtie.

— Prin urmare, cu asta se ocupa Pavel, cu scrisul?

Îi aruncă o privire ciudată.

— Cu ce altceva credeai?

Îşi stăpâneşte un răspuns prea rapid.

— Cu un tată scriitor, la ce te-aşteptai? continuă ea.

— Scrisul nu se moşteneşte în familie.

— Poate că nu. Nu sunt eu în măsură să judec. Dar el n-avea intenţia să trăiască din scris. Poate era pur şi simplu o cale de-a se apropia de tatăl lui.

Face un gest de exasperare. *L-aş fi iubit şi fard nicio povestire*! gândeşte. În loc de asta, spune:

— Iubirea de tată nu trebuie câştigată.

Ea şovăie înainte să vorbească din nou.

— Trebuie să te avertizez, Fiodor Mihailovici. Pavel avea un oarecare cult al tatălui său – al lui Aleksandr Isaev, vreau să spun. Nu l-aş menţiona dacă n-aş crede c-o să găseşti ceva de felul ăsta în hârtiile lui. Trebuie să fii îngăduitor. Copiii nutresc idei romantice despre părinţii lor. Până şi Matriona…

— Idei romantice despre Isaev? Isaev era un beţivan, un neică nimeni, un soţ nevrednic! Soţia lui, mama lui Pavel, nu l-a mai putut suporta până la urmă. L-ar fi părăsit, dacă n-ar fi murit el mai întâi. Cum să nutreşti idei romantice despre un astfel de om?

— Văzându-l printr-o pâclă, cu siguranţă. Lui Pavel i-a fost greu să te vadă printr-o pâclă. Erai, ca să zic aşa, prea aproape de el.

— Asta fiindcă eu am fost cel care l-a crescut, zi de zi. L-am făcut fiul meu când toţi ceilalţi l-au părăsit.

— Nu exagera. Părinţii lui nu l-au părăsit, au murit.

În afară de asta, dacă tu ai avut dreptul de a-l alege drept fiu, de ce să n-aibă şi el dreptul de a-şi alege un tată?

— Pentru că putea alege un om mai bun decât Isaev! A devenit o boală a vremurilor noastre ca tinerii să întoarcă spatele părinţilor, căminelor, educaţiei primite, pentru că nu le mai convin! Nimic nu-i mai satisface, se pare, decât să fie fiii şi fiicele lui Stenka Razin sau Bakunin!

— Vorbeşti prostii! Pavel n-a fugit de-acasă. Tu ai fugit de el.

Se lasă o tăcere posomorâtă. Gând ajung pe strada Gorohovaia, el îşi cere scuze şi pleacă.

Hoinărind de-a lungul cheiului, răsuceşte pe toate părţile ce-i spusese femeia. Lăsase, neîndoielnic, să se întrevadă ceva absolut ruşinos despre el şi-i pare rău că ea a fost martoră, în acelaşi timp, îi e ruşine de atâta meschinărie. E prins într-o încurcătură morală care îi este familiară – atât de familiară, încât de fapt nici nu-i mai deranjează, ceea ce-ar trebui să fie cu atât mai ruşinos. Dar îl mai tulbură şi altceva, ca vârful unui cui care tocmai e pe cale să se facă simţit în pantof, ceva ce nu poate sau nu se osteneşte să definească.

Când se întoarce în apartament, tensiunea pluteşte încă în aer. Matriona se sculase din pat. Îşi trăsese haina mamei ei peste cămaşa de noapte, dar era desculţă.

— M-am plictisit! se vaită ea, iar şi iar. Nu-i acordă nicio atenţie. Deşi se aşază cu ei la masă, nu mănâncă. Miroase uşor a acru, respiră greu şi, din când în când, are câte-o criză puternică de tuse.

— N-ar trebui să te dai jos din pat, draga mea, îi spune el cu blândeţe.

— Nu-mi spui tu mie ce să fac, nu eşti tatăl meu! se răsteşte ea.

— Matrioşa! o ceartă mama.

— Ei bine, nu e! repetă ea şi se retrage într-o tăcere posacă.

După ce el se ridică de la masă, Anna Sergheievna îi bate la uşă şi intră în cameră. El se ridică precaut.

— Cum se simte?

— I-am dat din doctoria pe care-ai adus-o şi pare că s-a mai liniştit. N-ar trebui să se dea jos din pat, dar e încăpăţânată şi nu pot s-o opresc. Am venit să-mi cer scuze pentru ce-am spus. Şi să te-ntreb ce planuri ai pentru mâine.

— Nu-i nevoie să te scuzi. Eu am greşit. Mi-am rezervat un bilet la trenul de seară. Dar poate fi schimbat.

— De ce? O să-ţi recuperezi mâine hârtiile. De ce să-i schimbi? De ce să stai mai mult decât trebuie? Doar nu vrei să devii chiriaşul etern, la urma urmei. Nu-i ăsta titlul unei cărţi?

— Chiriaşul etern? Nu, sau poate nu ştiu eu. Toate aranjamentele pot fi schimbate, inclusiv cel de mâine. Nimic nu e definitiv. Numai că în acest caz nu depinde de mine să le schimb.

— Dar de cine, atunci?

— De tine.

— De cine? Cu siguranţă, nu! Aranjamentele tale sunt doar în mâinile tale, nu am niciun amestec în ele. Ar trebui să ne luăm rămas-bun de-acum. N-o să te văd mâine-dimineaţă, trebuie să mă scol devreme, e zi de târg. Poţi să laşi cheia-n uşă.

*

Prin urmare, venise momentul. Trage aer adânc în piept. Mintea i se golise cu totul. Cu acel vid în minte, începe să i vorbească, predându-se cuvintelor care-i ies pe gură, urmân-L du-le unde voiau să-i poarte.

— Pe bac, atunci când m-ai dus să văd mormântul lui Pavel, spune el, v-am privit pe tine şi pe Matriona stând lângă balustradă şi privind în ceaţă – îţi aminteşti ceaţa din ziua aceea – şi mi-am spus: „O să-i aducă înapoi. Ea e” – mai respiră o dată adânc – „o călăuză de suflete”. Nu ăsta a fost cuvântul care mi-a venit atunci în minte, dar ştiu acum că e cuvântul potrivit.

Îi aruncă o privire albă. El îi ia mâna într-ale lui.

— Vreau să-i aduc înapoi, spune el. Trebuie să mă ajuţi. Vreau să-i sărut buzele.

Pe măsură ce rosteşte cuvintele, îşi dă seama cât de nebuneşti sunt. Pare că intră şi iese din nebunie ca o muscă pe o fereastră deschisă.

Ea se crispase, gata să fugă. O apucă strâns, ţinând-o cu putere.

— Iată adevărul! Asta e ceea ce gândesc despre tine. Pavel n-a venit aici din întâmplare. Undeva a fost scris că de-aici urma să fie călăuzit… în noapte. 1

Crede şi totodată nu-i vine să creadă ce spune. Îi apare o frântură de amintire, un tablou pe care îl văzuse cândva într-o galerie: o femeie în negru, cu o rochie severă, stând la fereastră, lângă ea un copil, amândoi privind cerul înstelat, îşi aminteşte mai limpede decât pictura însăşi ornamentele aurite ale ramei.

Mâna ei se odihneşte fără viaţă într-a lui.

— Stă în puterea ta, continuă, urmându-şi cuvintele ca pe nişte felinare, ca să vadă încotro îl conduc. Poţi să-i aduci înapoi. Doar un minut. Nu mai mult de un minut.

Îşi aminteşte cât de uscată părea ea prima oară, când o cunoscuse. Ca o mumie: oase uscate, înfăşurate în linţolii ce se prefac în pulbere la prima atingere. Când ea începe să vorbească, glasul parcă-i scârţâie în gât.

— Îl iubeşti atât de mult, spune ea, încât o să-i revezi cu siguranţă.

Îi lasă mâna liberă. Ca pe-un lanţ de oase, ea şi-o retrage. *Nu încerca să-mi faci pe plac*! ar vrea el să spună.

— Eşti un artist, un maestru, spune ea. Ţie-ţi revine, nu mie, să-i readuci la viaţă.

Maestru. E un cuvânt pe care-l asociază cu metalul – cu călirea săbiilor, cu turnatul clopotelor. Un maestru fierar, un maestru topitor. *Maestru al vieţii*: ce termen ciudat! Dar e gata să reflecteze asupra lui. Ar oferi un adăpost fiecărui cuvânt, oricât de ciudat, oricât de rătăcit, dac-ar exista şansa să fie o anagramă pentru Pavel.

— Sunt departe de-a fi un maestru, spune el. E o fisură care-mi străbate trupul. Ce mai poţi face cu un clopot spart? Un clopot spart nu poate fi cârpit.

Ce spune e adevărat. În acelaşi timp, îşi aminteşte că

unul dintre clopotele de la catedrala Sfintei Treimi din Sergheiev e spart încă de pe vremea Ţarinei Ecaterina. Nu a fost niciodată dat jos şi topit. Dangătul i se aude zilnic în tot oraşul. Oamenii îi spun „piciorul de lemn al Sfântului Serghei”.

În glasul ei se simte acum exasperarea.

— Îmi pare rău pentru tine, Fiodor Mihailovici, spune ea, dar nu trebuie să uiţi că nu eşti primul părinte care-şi pierde copilul. Pavel avea douăzeci şi doi de ani. Gândeşte-te la copiii care mor de prunci.

— Şi?

— Şi recunoaşte că asta-i regula, fără excepţie: de-a suferi pierderi. Şi mai întreabă-te un lucru: eşti în doliu după Pavel sau după tine?

Pierdere. O distanţă îngheţată se strecoară între ei.

— Nu l-am pierdut, nu e pierdut, rosteşte printre dinţii încleştaţi.

O trece un fior.

— Dacă nu e pierdut, atunci trebuie să ştii unde este. Cu siguranţă, nu în această încăpere.

Priveşte în jurul lui. Fuiorul acela de umbre din colţ – nu poate fi urma răsuflării umbrei nălucii lui?

— Nu trăieşti într-un loc fără să laşi ceva în urmă, şopteşte el.

— Nu, sigur că nu se poate să nu laşi ceva în urmă. Asta ţi-am şi spus azi după-amiază. Dar ce-a lăsat el nu e-n odaia asta. El a plecat de-aici, nu aici îl vei găsi. Vorbeşte cu Matriona. împacă-te cu ea, înainte să pleci. Ea şi cu fiul tău erau foarte apropiaţi. Dacă a lăsat o urmă, a lăsat asupra ei.

— Şi asupra ta?

— Mi-a fost foarte drag, Fiodor Mihailovici. Era un băiat bun şi generos. Ca fiu al tău, n-a avut o viaţă uşoară. Era singuratic, era nesigur pe el, trebuia să lupte ca să-şi găsească drumul. Am văzut toate astea. Dar eu nu fac parte din generaţia lui. El nu putea sta de vorbă cu mine aşa cum făcea cu Matriona. El şi cu ea parcă erau amândoi

copii. Face o pauză. Aveam uneori sentimentul că – hai s-o spun acum, că tot suntem sinceri unul cu celălalt – micul copil din Pavel a fost înfrânt prea devreme, fără să aibă destul timp de joacă. Nu ştiu dacă te-ai gândit vreodată la asta. Poate că nu. Dar pe mine încă mă miră mânia pe care o simţi împotriva lui pentru ceva atât de trivial cum ar fi dormitul până târziu dimineaţa.

— De ce să te mire?

— Pentru că mă aşteptam la mai multă înţelegere din partea ta – ca artist. Unii copii visează noaptea, alţii aşteaptă dimineaţa ca să viseze. Ar trebui să te gândeşti de două ori înainte de a trezi un copil care visează. Când Pavel era *cui* Matriona, copilul din el avea o şansă să se-arate. Îmi pare bine acum că s-a putut întâmplat aşa – îmi pare bine că n-ay ratat lucrul ăsta.

Îi vine în minte o imagine a lui Pavel, pe la şapte ani, cu paltonul lui cenuşiu în carouri şi căciula cu urechi şi ghetele prea mari, alergând prin zăpadă şi ţipând nebuneşte. Mai e ceva ce se zăreşte nedesluşit într-un colţ al imaginii, ceva ce preferă să izgonească.

— Pavel şi cu mine ne-am văzut prima dată la Semipalatinsk, când el avea deja şapte ani, spune el. Nu s-a apropiat de mine. Eu eram străinul cu care el şi mama lui aveau să trăiască de-atunci încolo. Eu eram bărbatul care avea s-o ia pe mama lui de lângă el.

Mama lui, văduva. Fiu de văduvă. Alvădanei.

Ce izgonise el şi revine insistent în timp ce vorbeşte e ceea ce-ar putea numi un spiriduş, o creatură mică şi pocită, cu părul roşu, cu barba roşie, nu mai înalt decât un copil de trei-patru ani. Pavel încă aleargă prin zăpadă şi ţipă, iar genunchii i se lovesc unul de altul ca la mânji. Cât despre spiriduş, stă într-o parte şi priveşte. Poartă un pieptar ruginiu, deschis la gât, şi nu pare să simtă frigul.

— …greu pentru un copil…

Ea spune ceva şi nu o poate asculta decât pe jumătate. Cine-o fi spiriduşul ăsta? Se uită mai atent la faţa lui. Şocat, îşi dă seama. Pielea de pe obraji făcută ciur, cicatricile umflate şi livide din cauza gerului, barba rară

crescând în urmele de vărsat de vânt – e Neciaev, din nou, Neciaev în miniatură.

Neciaev în Siberia, pândindu-i fiul încă din copilărie! Ce sens poate avea viziunea asta? Geme încetişor, ca pentru sine, şi Anna Sergheievna se întrerupe scurt.

— Îmi pare rău, se scuză el. Dar o jignise.

— Sunt sigură că trebuie să-ţi faci bagajele, îi spune ea şi pleacă, în timp ce el se tot scuză.

Isaev

E condus în acelaşi birou ca data trecută. Dar funcţionarul aşezat la birou nu mai e Maksimov. Fără să se prezinte, bărbatul îi face semn să se aşeze pe un scaun.

— Numele? întreabă, îşi spune numele.

— Credeam c-o să-i găsesc pe consilierul Maksimov.

— O s-ajungem şi la asta. Ocupaţia?

— Scriitor.

— Scriitor? Ce fel de scriitor?

— Scriu cărţi.

— Ce fel de cărţi?

— Povestiri. Cărţi de povestiri.

— Pentru copii?

— Nu, nu neapărat. Dar îmi place să sper că le vor putea citi şi copiii.

— Nimic indecent?

Nimic indecent? Cântăreşte cuvintele.

— Nimic din ce-ar putea fi neplăcut pentru un copil, spune într-un târziu.

— Bine.

— Dar sufletul are cotloanele lui întunecate, adaugă fără să vrea. Nu se ştie întotdeauna.

Pentru prima oară, bărbatul ridică ochii din hârtii.

— Ce vreţi să spuneţi cu asta?

E mai tânăr decât Maksimov. Să fie oare asistentul lui Maksimov?

— Nimic, nimic.

Bărbatul îşi pune tocul la loc.

— Haideţi să ne ocupăm de subiectul decedatului Ivanov. Îl cunoşteaţi pe Ivanov?

— Nu-nţeleg. Credeam că am fost convocat aici în legătură cu hârtiile fiului meu.

— Fiecare lucru la timpul lui. Ivanov. Când aţi avut contact prima oară?

— Am vorbit cu el prima oară acum o săptămână. Trândăvea pe la uşa casei unde locuiesc acum.

— Strada Svecinoi, numărul şaizeci şi trei.

— Strada Svecinoi, şaizeci şi trei. Era deosebit de frig şi i-am oferit adăpost. A petrecut noaptea la mine în cameră. A doua zi am aflat că avusese loc o crimă şi că el era suspectul. Abia mai târziu…

— Ivanov a fost suspectat? Suspectat de crimă? înţeleg că aţi crezut că Ivanov e un criminal. De ce anume?

— Daţi-mi voie, vă rog, să termin! S-a zvonit lucrul acesta prin imobil sau, poate, copilul de la care am aflat a înţeles greşit. Nu ştiu exact. Are vreo importanţă, când realitatea este că omul a murit? Am fost surprins şi îngrozit că cineva ca el ar putea fi ucis. Era absolut inofensiv.

— Dar nu era ce părea să fie, aşa-i?

— Adică cerşetor?

— Nu era cerşetor, aşa-i?

— Într-un fel, nu era cerşetor, dar în alt fel, era.

— Nu vă exprimaţi clar. Vreţi să spuneţi că nu ştiaţi care erau responsabilităţile lui Ivanov? Asta e ceea ce v-a surprins?

— Am fost surprins de faptul că cineva ar putea să-şi pună sufletul nemuritor în pericol ucigând o nulitate inofensivă.

Funcţionarul îl priveşte sardonic.

— O nulitate – aşa îl numiţi dumneavoastră creştineşte?

În clipa aceea intră pe uşă Maksimov, în mare grabă. Ţine sub braţ un teanc de dosare legate cu funde roz. Le aruncă pe masă, scoate o batistă şi se şterge pe frunte.

— Ce zăduf e-aici! şopteşte şi apoi, către colegul lui: Mulţumesc. Aţi terminat?

Fără o vorbă, bărbatul îşi strânge hârtiile şi pleacă.

Oftând, tamponându-şi faţa cu batista, Maksimov se aşază pe scaun.

— Iertaţi-mă, Fiodor Mihailovici. Acum: problema hârtiilor fiului dumneavoastră vitreg. Mă tem că va trebui să reţinem noi ceva, şi anume lista persoanelor care aveau să fie, cum spun prietenii noştri, lichidate, listă care – sunt convins că sunteţi de acord cu mine – nu trebuie să circule, deoarece nu va face altceva decât să creeze panică. În afară de asta, la momentul potrivit, va fi o probă în acuzaţia constituită împotriva lui Neciaev. Cât despre restul hârtiilor, vă aparţin, noi am terminat cu ele, ca să zic aşa, am stors mierea din ele. Cu toate astea, înainte să vi le înmânez definitiv, mai e un lucru pe care-aş dori să-i spun, dacă-mi faceţi onoarea să m-ascultaţi.

Dacă m-aş considera doar un funcţionar al cărui drum profesional l-aţi intersectat întâmplător, v-aş restitui hârtiile fără niciun comentariu. Dar în cazul de faţă nu sunt un simplu funcţionar. Sunt, totodată, dacă-mi permiteţi să folosesc cuvântul, cineva care vă doreşte binele, cineva care ţine să vă apere interesele. În această calitate, am o rezervă serioasă în privinţa restituirii lor. Să vă spun în ce constă rezerva. Este vorba de revelaţii dureroase în ceea ce vă priveşte – revelaţii dureroase şi inutile. Dac-aţi putea să-mi acceptaţi umilul sfat, aş putea indica anumite pagini asupra cărora ar fi mai bine să nu zăboviţi. Dar, desigur, aşa cum vă cunosc, ceea ce înseamnă măsura în care cineva poate cunoaşte un scriitor din cărţile lui, adică un mod intim, dar limitat, mă aştept ca eforturile mele să aibă doar efectul contrar – de-a vă stârni curiozitatea. Prin urmare, aş vrea doar să spun următoarele: nu mă blamaţi pentru că am citit aceste documente – la urma urmei, asta e responsabilitatea atribuită mie de către ţar – şi nu vă mâniaţi pe mine pentru că am prevăzut corect (dacă aşa stau lucrurile) reacţia dumneavoastră. Cu excepţia vreunei întorsături neaşteptate a evenimentelor, dumneavoastră şi cu mine nu ne vom mai întâlni. Nu există niciun motiv pentru care nu v-aţi putea spune că eu am încetat să exist, aşa cum se

poate spune despre un personaj dintr-o carte, în clipa în care cartea e închisă. În ceea ce mă priveşte, vă asigur că buzele mele sunt pecetluite. Nimeni nu va afla nimic de la mine în legătură cu acest trist episod.

Spunând acestea, Maksimov, folosind doar degetul mijlociu al mâinii drepte, împinge dosarul peste birou. Un dosar surprinzător de gros, care conţine hârtiile lui Pavel.

Se ridică, ia dosarul, se înclină şi se pregăteşte să iasă, când îl aude din nou pe Maksimov vorbind.

— Dacă pot să vă mai reţin încă un moment într-o chestiune oarecum diferită: aţi avut cumva, din întâmplare, contact cu banda lui Neciaev aici, la Petersburg?

Ivanov! Neciaev! Iată prin urmare motivul pentru care fusese convocat aici! Pavel, hârtiile, baletul scrupulos al lui Maksimov – nu fuseseră decât chestiuni colaterale, o cursă!

— Nu-mi dau seama unde vreţi să ajungeţi cu întrebarea, răspunde el sec. Nu văd cu ce drept mă întrebaţi sau vă aşteptaţi să vă răspund.

— Nu am niciun drept! Liniştiţi-vă – nu sunteţi acuzat de nimic. E doar o întrebare. Cât despre semnificaţia ei, nu cred că e atât de greu s-o intuiţi. După ce-aţi discutat cu mine despre fiul dumneavoastră vitreg, m-am gândit că poate v-ar fi mai uşor să discutaţi despre Neciaev. Mi s-a părut, în cursul ultimei noastre conversaţii, de acum câteva zile, că uneori ceea ce spuneţi are dublu sens. Un cuvânt are alt cuvânt ascuns îndărătul lui, ca să zic aşa. Ce credeţi? Greşesc?

— Care cuvinte? Ce zace îndărătul lor?

— Asta dumneavoastră trebuie să-mi spuneţi.

— Greşiţi. Eu nu vorbesc în ghicitori. Fiecare cuvânt pe care-l folosesc înseamnă ceea ce înseamnă. Pavel e Pavel, nu Neciaev.

Cu aceste vorbe se întoarce şi pleacă; nici Maksimov nu încearcă să-i cheme înapoi.

Străbătând străzile măturate de vânt ale cartierului Moskovskaia, duce dosarul în strada Svecinoi la numărul şaizeci şi trei, pe scări în sus, până la qtajul al treilea, în

camera lui, şi închide uşa.

Dezleagă funda. Inima îi bubuie neplăcut în piept. Nu poate nega că nu e ceva dezgustător în graba lui. E ca şi cum ar fi fost convocat înapoi în copilărie, la lungile după-amiezi transpirate din camera prietenului său Albert, răsfoind nişte cărţi şterpelite din biblioteca unchiului lui Albert. Aceeaşi frică de-a fi prins asupra faptei (o frică delicioasă în sine), aceeaşi fascinaţie.

Şi-l aminteşte pe Albert arătându-i două muşte care se împerecheau, masculul călare în spinarea femelei. Albert ţinea muştele în palma făcută căuş.

— Fii atent, a spus el.

A prins una dintre aripile masculului între vârfurile degetelor şi a tras uşor. Aripa s-a desprins. Musca nici n-a băgat de seamă. I-a smuls şi a doua aripă. Cu spinarea ei ciudată, pleşuvă, musca şi-a văzut în continuare de treabă. Scârbit, Albert a aruncat perechea pe jos şi a strivit-o.

Îşi putea închipui că ar fi privit în ochii muştei în timp ce i se smulgeau aripile; era sigur că nici n-ar fi clipit; probabil nici nu l-ar fi văzut. Era ca şi cum, pe durata actului, sufletul masculului ar fi trecut în femelă. Gândul îl făcuse să se cutremure, să dorească moartea tuturor muştelor de pe pământ.

O reacţie infantilă în faţa unui act pe care nu-i înţelegea, un act de care se temea, fiindcă toată lumea din jurul lui, şoptind şi rânjind, părea să insinueze că şi el, într-o zi, va trebui să-i împlinească.

— Eu n-o să fac asta, eu n-o să fac asta! gâfâia copilul.

— N-o să facă ce? întrebau cei de faţă, dintr-odată atenţi, descumpăniţi. Doamne sfinte, despre ce-o fi vorbind copilul ăsta ciudat?

Dosarul conţinea un caiet-jurnal legat în piele, cinci caiete dictando, douăzeci-douăzeci şi cinci de file prinse cu o agrafă, un pachet de scrisori legat cu sfoară şi câteva broşuri tipărite: culegeri din textele lui Blanqui şi Işutin, o lucrare a lui Pisarev. Ciudăţenia erau extrasele, în traducere franţuzească, din *De officiis* a lui Cicero. Răsfoi

grăbit. Pe ultima pagină, cu un scris de mână pe care nu-i recunoştea, dădu peste două înscrisuri: *Salus populi suprema lex este* şi, dedesubt, cu cerneală mai deschisă, *Talis pater qualis filius*.

Un mesaj, nişte mesaje; de la cine către cine?

Ia jurnalul şi, fără să citească, îl frunzăreşte ca pe-un pachet de cărţi. De la jumătate încolo nu e scris nimic. Cu toate astea, cantitatea de însemnări e substanţială. Se uită la prima dată. 29 iunie 1866, ziua de nume a lui Pavel. Primise probabil jurnalul în dar. Un dar de la cine? 1866 era pentru el anul Ani ei, anul în care o cunoscuse şi se îndrăgostise de viitoarea lui soţie. 1866 era şi anul în care Pavel fusese ignorat.

Ca şi când ar fi atins o farfurie fierbinte, atent, gata să dea oricând înapoi, începe să citească prima însemnare. O relatare scrisă destul de elaborat a felului în care Pavel îşi petrecuse ziua. Opera unui novice în ale jurnalului. Nicio acuzaţie, niciun denunţ. Închide uşurat jurnalul. Când mă întorc la Dresda, îşi făgăduieşte, şi-o să am timp, o să-i citesc în întregime.

Cât despre scrisori, sunt toate de la el. O deschide pe cea mai recentă, ultima dinaintea morţii lui Pavel. „Îi trimit cincizeci de ruble lui Apollon Grigorievici”, citeşte el. „E tot ce ne putem permite pentru moment. Te rog să nu-i ceri lui A.G. mai mult. Trebuie să înveţi să trăieşti în limita posibilităţilor”.

Ultimele lui cuvinte către Pavel, şi cât erau de meschine! Le văzuse şi Maksimov! Nu-i de mirare că-i prevenise să nu citească. Ce josnic! Ar vrea să ardă scrisorile, să le şteargă din istorie.

Caută povestirea din care îi citise Maksimov. Acesta avea dreptate: ca personaj, Serghei, tânărul erou deportat în Siberia deoarece condusese o revoltă studenţească, era un eşec. Dar povestirea mergea mai departe decât lăsase Maksimov să se înţeleagă. La câteva zile după ce proprietarul cel ticălos fusese ucis, Serghei şi Marfa fug de soldaţi, adăpostindu-se prin şuri şi staule, ocrotiţi de ţărani care îi ascund şi întâmpină întrebările urmăritorilor cu o

mirare tâmpă. La început dorm unul lângă altul, într-o camaraderie castă; dar dragostea dintre ei creşte, o dragoste împărtăşită, nu fără sentimente, nu fără convingere. Pavel lucrase neîndoielnic la o scenă de pasiune. Este o pagină, plină de tăieturi violente, în care Serghei îi mărturiseşte Marfei, într-un elan tineresc, arzător, că ea a început să însemne pentru el mai mult decât o tovarăşă de luptă, că a pus stăpânire pe inima lui. În locul ei e introdusă o secvenţă mult mai interesantă, în care îi spune povestea copilăriei lui singuratice, fără fraţi sau surori, a stângăciei lui adolescentine cu femeile. Fragmentul se sfârşeşte cu Marfa bâiguind propria mărturisire de dragoste. „Poţi… poţi…” spune ea.

Dă filele înapoi. „Eu nu am părinţi”, îi spune Serghei Marfei. „Tatăl meu, tatăl meu adevărat, a fost un nobil surghiunit în Siberia pentru simpatiile lui revoluţionare. A murit când aveam şapte ani. Mama s-a recăsătorit. Cel de-al doilea soţ al ei nu mă plăcea. Îndată ce am împlinit vârsta, m-a trimis la o şcoală de cadeţi. Eram cel mai mic din clasă; acolo am învăţat să lupt pentru drepturile mele. Mai târziu, s-au mutat la Petersburg, şi-au întemeiat o gospodărie şi-au trimis după mine. Apoi mama a murit şi-am rămas singur cu tatăl meu vitreg, un om ursuz, care abia-mi spunea câte-o vorbă de pe-o zi pe alta. Mă simţeam singur. Unicii mei prieteni făceau parte din servitorime; de la ei am ajuns să cunosc suferinţele poporului”.

Nu era neadevărat, nu în întregime, dar cât de subtil denaturat, absolut totul! „Nu mă plăcea”. Putea să ţi se facă milă de băieţaşul de şapte ani fără prieteni şi să vrei să-i ocroteşti sincer, dar cum puteai să-i iubeşti, când era atât de bănuitor, atât de prost dispus şi se agăţa de maică-sa ca o lipitoare, purtându-i pică pentru orice minut pe care nu-i petrecea cu el, când de cinci-şase ori pe noapte auzeau din camera alăturată acea voce mică, piţigăiată şi insistentă, care-o striga pe maică-sa să vină şi să omoare ţânţarul care-l pişcă?

Pune manuscrisul deoparte. Tată nobil, ce să zic! Sărmanul copil! Adevărul era mai plicticos, întregul

adevăr, cel mai plicticos dintre toate. Dar cine, cu excepţia îngerului care ţine răbojul, s-ar osteni să consemneze întregul, plicticosul adevăr? Scria el oare cu atâta conştiinciozitate la vârsta de douăzeci şi doi de ani?

E ceva covârşitor de important ce vrea să spună, acum că băiatul nu va auzi niciodată. Dacă eşti binecuvântat cu puterea de-a scrie, asta e ce vrea să spună, ai grijă de sursa acestei puteri. Scrii *pentru că* ai avut o copilărie singuratică, *pentru că* nu ai fost iubit. (*Deşi asta nu e toată povestea*, vrea el să adauge – *ai fost iubit, ai fi fost iubit, a fost alegerea ta să nu fii iubit*. Ce încurcătură! O maimuţă cântând la armoniu s-ar descurca mai bine!) Nu scriem dintr-un prea plin, vrea el să spună – scriem de spaimă, din lipsă. Sigur că ştii lucrul ăsta în adâncul inimii. Cât despre aşa-zisul tată adevărat şi simpatiile lui revoluţionare, ce prostie! Isaev era un funcţionar, un scârţa-scârţa pe hârtie. Dacă ar fi trăit, dacă l-ai fi urmat, nici tu n-ai fi devenit altceva decât un funcţionar şi n-ai fi lăsat în urma ta această povestire. (*Da, da*, aude glasul piţigăiat al copilului – *dar aş fi fost în viaţă*!)

Tineri îmbrăcaţi în alb jucând franţuzescul crochet, *croixquette*, jocul cruciuliţei, şi tu pe peluză împreună cu ei, trăind! Sărman băiat! Te văd pe străzile Petersburgului, în câte-un profil, în câte-un gest al mâinii, şi de fiecare dată inima-mi urcă precum un val. Nicăieri şi pretutindeni, sfâşiat şi alungat ca Orfeu. Tânăr la zile, *chryseos*, poleit, binecuvântat.

Ce mi-a rămas mie de făcut: să adun comoara, să aşez laolaltă ce s-a risipit. Poet, cântăreţ din liră, vrăjitor, iată ce trebuie să fiu. Şi adevărul? Umeri înţepeniţi, încovoiaţi deasupra mesei de scris, şi durerea unei inimi care bate încet. Inimă de ţestoasă.

Am venit prea târziu să ridic capacul coşciugului, să-ţi sărut fruntea lină şi rece. Dacă buzele mele, duioase ca vârfurile degetelor unui orb, ar fi putut să te-atingă uşor măcar o dată, n-ai fi părăsit această lume încrâncenat împotriva mea. Dar ai plecat purtând numele Isaev, iar eu,

un bătrân, un pelerin bătrân, am rămas să păşesc în spate, urmărind o umbră, violet pe gri, un ecou.

Eu sunt însă aici, iar tata Isaev, nu. Dacă, înecându-te, întinzi mâna către Isaev, vei apuca doar o mână de nălucă. La primăria din Semipalatinsk, în nişte hârţoage prăfuite, într-o cutie de pe scara din spate, semnătura lui probabil că încă poate fi citită; altfel, nu mai e nici urmă de el, cu excepţia acestor amintiri, amintirile omului care i-a îmbrăţişat văduva şi copilul.

Travestiul

Dosarul lui Pavel e închis. Nimic nu-i mai reţine la Petersburg. Trenul pleacă la ora opt; marţi va putea să fie la Dresda, cu soţia şi copilul lui. Dar, pe măsură ce se apropie ceasul, devine tot mai de neconceput că va lua fotografiile de pe altar, va stinge lumânarea şi va lăsa camera lui Pavel unui străin.

Dacă nu pleacă diseară, când o să mai plece? „Chiriaşul etern” – oare unde-a găsit Anna Sergheievna aceste cuvinte? Cât timp va continua să aştepte o stafie? Doar dacă aşeza pe alt plan relaţia lui cu femeia, pe cu totul alt plan… Dar atunci ce se va întâmpla cu soţia lui?

Mintea lui e ca un vârtej, nu ştie ce vrea, tot ce ştie e că ora opt îi atârnă deasupra capului ca o condamnare la moarte, îl caută pe portar şi, după o lungă tocmeală, găseşte pe cineva care să-i ducă biletul la gară şi să schimbe rezervarea pentru ziua următoare.

La întoarcere, e surprins să găsească uşa de la camera lui deschisă şi pe cineva înăuntru: o femeie care stă cu spatele la el, cercetând altarul. Timp de o clipă încărcată de vinovăţie, crede că e soţia lui, venită să-i ia acasă. Apoi îşi dă seama cine e şi un strigăt de protest îi creşte în gâtlej: Serghei Neciaev, în aceeaşi rochie albastră şi cu bonetă, ca data trecută!

În clipa aceea, Matriona intră în cameră. Înainte ca el să apuce să spună ceva, ea preia iniţiativa.

— N-ar trebui să vă furişaţi aşa peste oameni! exclamă ea.

— Dar ce căutaţi la mine-n cameră?

— Avem tot atâta drept… începe ea cu vehemenţă. Apoi Neciaev o întrerupe.

— Cineva a pus poliţia pe urmele noastre, spune el. Face un pas mai aproape. Sper că nu dumneavoastră.

Pe sub parfumul de lavandă, detectează un miros de sudoare masculină stătută. Pudra de pe gâtul lui Neciaev e brăzdată, iar tuleiele i se zăresc sub stratul gros.

— Asta e o acuzaţie mizerabilă, absolut mizerabilă! Repet: ce căutaţi la mine-n cameră? Se întoarce spre Matriona. Şi tu – tu eşti bolnavă, ar trebui să fii în pat!

Ignorându-i cuvintele, fata trage afară geamantanul lui Pavel.

— M-am gândit c-ar putea lua costumul lui Pavel Aleksandrovici, spune ea; apoi, înainte ca el să poată obiecta: Da, poate! Pavel şi l-a cumpărat cu banii lui, iar Pavel i-a fost prieten!

Deschide geamantanul, scoate costumul alb.

— Uite-l! spune sfidător.

Neciaev aruncă o privire rapidă costumului, îl aşază pe pat şi începe să-şi descheie rochia.

— Rog să mi se explice…

— Nu e timp. Am nevoie şi de-o cămaşă.

Îşi trage braţele afară din mâneci. Rochia îi alunecă în jurul gleznelor şi rămâne în faţa lor în nişte izmene murdare, de bumbac, şi ghete negre, de lac. Nu poartă ciorapi; picioarele îi sunt subţiri şi păroase.

Deloc stânjenită, Matriona începe să-i ajute cu hainele lui Pavel. Ar vrea să protesteze, dar ce poate spune unor tineri, când ei îşi astupă urechile şi se solidarizează împotriva bătrânilor?

— Ce s-a întâmplat cu prietena dumitale finlandeză? Nu e cu dumneata?

Neciaev îşi trage pe el jacheta. E prea lungă şi prea lată-n umeri. Nu la fel de bine clădit ca Pavel, nu la fel de frumos. Simte o mândrie disperată faţă de fiul său. S-a dus cine nu trebuia!

— A trebuit s-o las, spune Neciaev. Era important să plec cât mai repede.

— Cu alte cuvinte, ai abandonat-o. Şi apoi, înainte ca Neciaev să poată răspunde: Spală-te pe faţă. Arăţi ca un clovn.

Matriona se strecoară afară, se întoarce cu o cârpă udă. Neciaev se şterge pe faţă.

— Şi pe frunte, spune ea. Aşa. Îi ia cârpa din mână şi şterge pudra care i se lipise de sprâncene.

Surioara. Tot aşa fusese şi cu Pavel? Ceva îl împunge în inimă: gelozia.

— Chiar crezi c-o să scapi de poliţie, îmbrăcat ca un turist în vacanţă, în mijlocul iernii?

Neciaev nu răspunde provocării.

— Îmi trebuie bani, spune el.

— N-o să capeţi de la mine.

Neciaev se întoarce spre fetiţă.

— N-ai nişte bani?

Ea iese în fugă din cameră. Aud zgomotul unui scaun târât pe duşumele; se întoarce cu un borcan plin de monede. Le răstoarnă pe pat şi începe să numere.

— Nu-i destul, mormăie Neciaev, dar aşteaptă în continuare.

— Cinci ruble şi cincisprezece copeici, anunţă ea.

— Îmi trebuie mai mulţi.

— Atunci ieşi în stradă şi cerşeşte. N-o să-i capeţi de la mine. Du-te şi cere de pomană în numele poporului.

Se uită unul la celălalt.

— De ce nu-i dai bani? spune Matriona. E prietenul lui Pavel!

— Nu am bani de dat.

— Nu-i adevărat! I-ai spus mamei că ai o groază de bani. De ce nu-i dai jumătate? Pavel Aleksandrovici i-ar fi dat jumătate.

Pavel şi Iisus.

— N-am spus aşa ceva. Nu am o groază de bani.

— Hai, daţi-mi-i! Neciaev îl apucă de braţ; ochii îi strălucesc. Simte iarăşi mirosul de frică al tânărului. Aprig, dar înfricoşat: bietul om! Apoi, deliberat, îşi izgoneşte mila.

— Hotărât, nu!

— De ce sunteţi atât de *calic*? izbucneşte Matriona, pronunţând cuvântul cu tot dispreţul din lume.

— Nu sunt calic.

— Ba sunteţi cu siguranţă calic! Aţi fost calic cu Pavel şi acum sunteţi calic cu prietenii lui! Aveţi o groază de bani şi îi ţineţi pe toţi pentru dumneavoastră. Se întoarce spre Neciaev. Îl plătesc cu mii de ruble ca să scrie cărţi şi îi doseşte pe toţi! E-adevărat! Mi-a spus Pavel!

— Ce prostie! Pavel habar n-avea de bani.

— Ba e-adevărat! Pavel s-a uitat în biroul dumneavoastră! S-a uitat în registrele de socoteli!

— Fir-ar să fie de Pavel! Pavel habar n-are să citească un registru contabil, vede doar ce vrea el să vadă! Am târât după mine ani de zile datorii cum nici nu-ţi închipui! Se întoarce spre Neciaev. Asta e o conversaţie ridicolă. Nu am bani să-ţi dau. Cred că e cazul să pleci imediat.

Dar Neciaev nu se mai grăbeşte. Zâmbeşte chiar.

— Nu e deloc o conversaţie ridicolă, spune el. Dimpotrivă, e foarte instructivă. Am avut întotdeauna o bănuială în ceea ce-i priveşte pe taţi, şi anume că adevăratul lor păcat, cel pe care nu-i mărturisesc niciodată, e lăcomia. Ei vor totul pentru ei. Niciodată n-ar da pungile cu bani, chiar când a sosit vremea s-o facă. Pungile cu bani sunt singurul lucru care-i interesează, puţin le pasă ce s-ar putea întâmpla drept consecinţă! N-am crezut ce mi-a spus fiul dumneavoastră vitreg, pentru că auzisem că sunteţi un jucător împătimit şi credeam că jucătorilor nu le pasă de bani. Dar există şi o altă faţă a jocului de cărţi, nu-i aşa? Trebuia să-mi dau seama. Cred că faceţi parte dintre cei care joacă fiindcă nu sunt niciodată satisfăcuţi, cei care se lăcomesc la infinit.

E o acuzaţie grotescă. Se gândeşte la Ania, chinuindu-se la Dresda să-şi hrănească şi să-şi îmbrace copilul. Se gândeşte la gulerele lui întoarse pe dos, la găurile din ciorapi. Se gândeşte la scrisorile trimise an de an, fiecare un exerciţiu de autoflagelare, lui Strahov şi

Kraevski şi Liubimov, în special lui Stelovski, milogindu-se după avansuri. *Dostoievski lăavare* – culmea! Se caută prin buzunare şi scoate ultimele ruble.

— Uite! exclamă, vârându-i-le sub nas lui Neciaev, asta-i tot ce am!

Neciaev priveşte cu răceală mâna întinsă, apoi dintr-o singură mişcare smulge toţi banii, cu excepţia unui bănuţ care cade şi se rostogoleşte sub pat. Matriona se aruncă după el.

Încearcă să-şi ia banii înapoi, chiar se îmbrânceşte cu bărbatul mai tânăr. Dar Neciaev îl ţine lejer la distanţă, strecurându-şi în acelaşi timp banii în buzunar.

— Staţi… staţi… staţi, murmură Neciaev. În sufletul dumneavoastră, Fiodor Mihailovici, de dragul fiului dumneavoastră, ştiu că vreţi să mi-i daţi.

Şi face un pas înapoi, netezindu-şi costumul, de parcă ar vrea să-i pună în valoare frumuseţea.

Ce prefăcut! Ce ipocrit! Răzbunarea Poporului, ce să zic! Cu toate astea, nu poate nega că în suflet i se strecoară o oarecare voioşie, o voioşie pe care-o recunoaşte, voioşia soţului cheltuitor. Sigur c-ar trebui să-i fie ruşine de aceste accese iresponsabile. Sigur că e sincer când ajunge acasă fără un sfanţ şi îi mărturiseşte soţiei ce-a făcut, lasă capul în jos, îi îndură reproşurile şi jură că n-o să mai facă niciodată. Dar, în fundul sufletului lui, dincolo de sinceritate, acolo unde doar Dumnezeu poate să vadă, ştie că el are dreptate şi că ea greşeşte. Banii sunt făcuţi ca să fie cheltuiţi, şi ce modalitate de a-i cheltui poate fi mai pură decât jocul?

Matriona întinde mâna. În palmă are o singură monedă de cincizeci de copeici. Nu pare să ştie cui s-o dea. El face semn cu mâna spre Neciaev.

— Dă-i-o lui, are nevoie.

Neciaev îi dă drumul în buzunar.

Bine. Gata. Acum e rândul lui să pozeze în neprihănitul fără un sfanţ şi al lui Neciaev să-şi plece capul şi să se lase certat. Dar ce-are de spus? Nimic, absolut nimic.

Nici Neciaev nu se osteneşte să aştepte. Face o boccea din rochia albastră.

— Găseşte un loc unde s-o ascunzi, o instruieşte pe Matriona, nu în apartament – altundeva. Îi dă şi pălăria, şi peruca, îşi vâră manşetele pantalonilor în ghetuţele lui cochete, îşi îmbracă haina, îşi netezeşte părul cu un aer absent. Am irosit prea mult timp, murmură. Aveţi… Mai ia şi o căciulă de blană de pe fotoliu şi se îndreaptă spre uşă. Apoi îşi aminteşte de ceva şi se întoarce. Sunteţi un om interesant, Fiodor Mihailovici. Dac-aţi avea o fiică de vârsta potrivită, nu mi-ar fi urât să mă însor cu ea. Ar fi o fată formidabilă, sunt sigur. Cât despre fiul dumneavoastră vitreg, cu el e altă poveste, nu vă seamănă deloc. Nu sunt sigur c-aş fi ştiut ce să fac cu el. Nu avea – cred că mă înţelegeţi – ce trebuie. Asta-i părerea mea, atât cât contează.

— Şi ce-i trebuia?

— Avea cam prea multă sfinţenie. Aveţi dreptate să aprindeţi lumânări pentru el.

În timp ce vorbeşte, îşi flutură încet mâna deasupra lumânării, făcând flacăra să danseze. Acum îşi bagă degetul direct în flacără şi îl ţine acolo. Secundele trec: una, două, trei, patru, cinci. Expresia de pe chip nu i se schimbă. Ar putea fi în transă.

Îşi retrage mâna.

— Iată ce nu avea. Un strop de ţicneală, de fapt.

O prinde pe Matriona şi o îmbrăţişează. Ea răspunde fără rezerve, apăsându-şi capul blond pe pieptul lui şi îmbrăţişându-l la rândul ei.

— *Wachsam*, *wachsam*! şopteşte Neciaev cu tâlc şi, peste capul ei, îi face semn cu degetul ars. Apoi dispare.

Îi ia ceva timp ca să-şi dea seama ce înseamnă ciudatele silabe. Chiar după ce a recunoscut cuvântul, nu reuşeşte să înţeleagă. Bagă de seamă. Bagă de seamă la ce?

Matriona e la geam, întinzându-şi gâtul spre stradă. I-au dat lacrimile, dar e prea emoţionată ca să fie tristă.

— Credeţi c-o să fie în siguranţă, ce credeţi? întreabă

ea; apoi, fără să aştepte un răspuns: Să merg şi eu cu el? Poate să facă pe orbul, iar eu pe călăuza. Dar e doar o idee trecătoare.

Stă chiar în spatele ei. E aproape întuneric; începe să ningă; în curând, mama ei va veni acasă.

— Îţi place? o întreabă.

— Îhî.

— Duce o viaţă agitată, nu-i aşa?

— Îhî.

Abia îl aude. Ce întrecere nedreaptă! Cum ar putea oare concura cu aceşti tineri care vin de nicăieri şi dispar niciunde, într-un abur de aventură şi mister? Vieţi agitate, într-adevăr: ea e cea căreia îi spusese *wachsam*.

— De ce-ţi place aşa de mult, Matrioşa?

— Pentru că e prietenul cel mai bun al lui Pavel Aleksandrovici.

— Chiar aşa? obiectează el cu blândeţe. Credeam că eu sunt prietenul cel mai bun al lui Pavel Aleksandrovici. Eu o să-i fiu în continuare prieten, chiar şi după ce toată lumea îl va uita. Eu sunt prietenul lui pe viaţă.

Se îndepărtează de fereastră şi îl priveşte ciudat, pe punctul de-a spune ceva. Ce, oare? „Sunteţi doar tatăl vitreg al lui Pavel Aleksandrovici”? Sau ceva cu totul diferit: „Să nu-mi vorbiţi mie pe tonul acesta”?

Dându-şi la o parte părul de pe faţă, cu un gest în care învăţase să-i recunoască stânjeneala, fetiţa încearcă să se strecoare pe sub braţul lui. Se pune în calea ei, barându-i drumul.

— Trebuie să… şopteşte ea. Trebuie să ascund hainele.

O mai opreşte încă o clipă, ca să-i simtă neputinţa. Apoi se dă la o parte.

— Aruncă-le în privată, spune. Nimeni n-o să se uite acolo.

Ea îşi încreţeşte nasul.

— Să le arunc? întreabă. În…?

— Da, fă aşa cum îţi spun. Sau dă-mi-le mie şi du-te înapoi în pat. Mă ocup eu de asta.

Pentru Neciaev, nu. Pentru tii\e, da.

Înfăşoară hainele într-un prosop şi se furişează în jos pe scări, către privată. Dar îl străbate un gând. Haine printre excremente de om; dacă îi subestimează pe vidanjorii de noapte?

Îl zăreşte pe portar urmărindu-l din cămăruţa lui şi se îndreaptă hotărât spre stradă. În clipa aceea, îşi dă seama c-a plecat fără haină. În timp ce urcă iarăşi scările, dă nas în nas cu Amalia Karlovna, bătrâna de la etajul întâi. Duce o tavă de prăjiturele cu scorţişoară, de parcă l-ar fi întâmpinat cu ele.

— Bună ziua, domnule, îi spune ea ceremonios. Îi mormăie un salut şi trece în grabă pe lângă ea.

Ce caută oare? O gaură, o crăpătură în care bocceaua, care a devenit atât de subit şi iremediabil *a lui*, să poată dispărea şi să fie uitată. Fără o cauză sau un motiv, se simte ca o fată cu un prunc născut mort sau ca un criminal cu toporul plin de sânge. Furia împotriva lui Neciaev îl cotropeşte din nou. *De ce trebuie să risc pentru tine,* ar vrea să strige, *dacă nu însemni nimic pentru mine*? Dar se pare că e prea târziu. Din clipa în care-a acceptat să ia bocceaua din mâinile Matrionei, a avut loc un schimb; nu se mai poate întoarce la situaţia dinainte.

La capătul coridorului, unde una dintre camere e goală, zace o grămadă de tencuială şi moloz. Începe să râcâie în ea, fără niciun chef, cu vârful ghetei. Un muncitor se opreşte din tencuit şi se uită la el bănuitor, din uşa deschisă.

Măcar nu mai e Ivanov, care să se ţină după el! Dar poate Ivanov a fost înlocuit până acum. Cine-o fi noul spion? Poate e chiar muncitorul ăsta, plătit ca să nu-i piardă din ochi. Sau poate portarul.

Îşi îndeasă bocceaua sub jachetă şi se îndreaptă din nou spre stradă. Vântul e ca un zid de gheaţă. La primul colţ, o ia la dreapta şi iar la dreapta. A ajuns la aceeaşi cotitură unde găsise câinele. Nu mai e acolo. Să fi murit în noaptea în care-l părăsise?

Aşază bocceaua pe jos, într-un colţ. Buclele, prinse cu

ace de pălărie, flutură în vânt, comice şi totodată sinistre. De unde-o fi făcut Neciaev rost de bucle – de la vreuna dintre surorile lui? Câte surioare o fi având, toate abia aşteptând să-şi taie buclele feciorelnice pentru el?

Scoţând acele, încearcă în zadar să rupă în două pălăria, apoi o mototoleşte şi o vârâ în sus pe burlanul de care fusese legat câinele. Încearcă să facă acelaşi lucru şi cu rochia, dar burlanul e prea strâmt.

Simţi deodată nişte priviri care îi sfredeleau spinarea. Se întoarse. De la o fereastră de la etajul al doilea, doi copii se uitau la el, iar în spatele lor se întrezărea o a treia persoană, mai înaltă.

Încercă să tragă pălăria afară din burlan, dar nu mai putea să ajungă la ea. Îşi blestemă prostia. Cu burlanul înfundat, streaşină va ceda. Cineva va face cercetări, iar pălăria va fi găsită. Cine-ar putea să împingă o pălărie în sus pe un burlan, dacă nu cineva cu musca pe căciulă?

Şi-l aminti din nou pe Ivanov – Ivanov, Ivanov, invocat atât de des, încât numele lui îi devenise pălărie. Ivanov fusese asasinat. Dar Ivanov nu purta pălărie, în niciun caz o pălărie de femeie. Prin urmare, pălăria nu putea conduce la Ivanov. Pe de altă parte, n-ar putea fi pălăria ucigaşului lui Ivanov? Ce uşor pentru o femeie să omoare un bărbat: îl ademeneşte pe o alee, se lasă posedată cu spatele de zid şi, în plină pasiune, îi pipăie coastele şi-i înfige un ac de pălărie drept în inimă – un ac de pălărie, care nu lasă sângele să se scurgă şi provoacă o rană de dimensiunile unei înţepături.

Se lasă în genunchi în colţul unde aruncase acele de pălărie, dar e prea întuneric ca să le găsească. Are nevoie de o lumânare. Dar ce lumânare ar sta aprinsă pe vântul ăsta?

E atât de obosit, încât se ridică greu în picioare. O fi bolnav? O fi luat ceva de la Matriona? Sau se apropie o nouă criză? Oare asta prevesteşte oboseala lui fără margini?

Stânci în patru labe, ridicându-şi capul şi adulmecând aerul ca o sălbăticiune, încearcă să se concentreze asupra

orizontului dinăuntrul lui. Dar, dacă c-ea ce pune stăpânire pe el este o criză, ea îi pune sechestru şi pe simţuri. Simţurile îi sunt la fel de inerte ca şi mâinile.

Poliţia

Şi-a lăsat cheia în casă, aşa că trebuie să bată la uşă. Anna Sergheievna îi deschide şi îl priveşte mirată.

— Ai pierdut trenul? întreabă ea. Apoi îşi dă seama de înfăţişarea lui pierdută – tremurul mâinilor, sudoarea care îi picură din barbă. E ceva în neregulă? Eşti bolnav?

— Nu, nu sunt bolnav. Mi-am amânat plecarea. Îţi voi explica totul mai târziu.

Mai e cineva în încăpere, la căpătâiul Matrionei: un doctor, desigur, tânăr, proaspăt bărbierit nemţeşte. Ţine în mână o sticluţă maronie de la farmacie, pe care o miroase şi căreia îi pune la loc dopul, cu un aer dezaprobator. Îşi închide trusa cu un pocnet sec şi trage draperia dinspre alcov.

— Tocmai spuneam că fiica dumneavoastră are o inflamaţie a bronhiilor, vorbeşte el, adresându-i-se. Plămânii sunt sănătoşi. Mai este şi…

Îl întrerupe.

— Nu e fiica mea. Eu sunt doar chiriaşul.

Dând din umeri grăbit, doctorul se întoarce spre Anna Sergheievna.

— Mai e ceva – nu pot trece cu vederea acest lucru –, o anumită componentă isterică.

— Ce înseamnă asta?

— Înseamnă că, atâta timp cât persistă agitaţia actuală, nu ne putem aştepta la o vindecare completă. Agitaţia face parte din starea ei de boală. Trebuie să fie calmă. Îndată ce se va întâmpla acest lucru, va putea merge la şcoală în câteva zile.

Din punct de vedere fizic, e sănătoasă, nu e nimic în neregulă cu organismul ei. Prin urmare, recomand în primul rând ca tratament linişte şi calm. Ar trebui să stea în pat şi să se hrănească uşor. Evitaţi să-i daţi lapte sub orice formă. Vă las un unguent cu care să-i faceţi frecţie pe piept şi un somnifer de utilizat, la nevoie, drept calmant.

Daţi-i doar o doză pentru copii, aveţi grijă – jumătate de linguriţă.

Imediat după plecarea doctorului, încearcă să explice ce e cu el. Dar Anna Sergheievna nu are deloc chef să-i asculte.

— Matrioşa spune c-ai ţipat la ea! îl întrerupe cu o şoaptă ca un şuierat. Nu permit aşa ceva!

— Nu-i adevărat! N-am ţipat niciodată la ea!

În ciuda vorbitului în şoaptă, e sigur că Matriona îi aude îndărătul draperiei şi e satisfăcută. O prinde pe Anna Sergheievna de braţ, o trage la el în cameră, închide uşa.

— Ai auzit ce-a spus doctorul – e mult prea agitată. Cu siguranţă nu poţi crede tot ce spune în starea asta. Ţi-a povestit ce s-a întâmplat aici de dimineaţă?

— A spus că a venit un prieten de-al lui Pavel şi că te-ai purtat foarte grosolan cu el. Despre asta-i vorba?

— Da…

— Atunci lasă-mă să termin. Ce se întâmplă între tine şi prietenii lui Pavel nu mă priveşte. Dar ţi-ai ieşit din fire cu Matrioşa şi te-ai răstit la ea. Aşa ceva nu pot să accept!

— Prietenul la care se referă e Neciaev, însuşi Neciaev, nimeni altcineva. Ţi-a spus cumva şi asta? Neciaev, un ticălos urmărit de justiţie, a fost azi aici, în apartamentul tău. Poţi să-mi reproşezi c-am certat-o fiindcă l-a lăsat să intre şi apoi i-a luat partea – cabotinului, ipocritului aceluia – împotriva mea?

— Indiferent de asta, n-ai dreptul să-ţi ieşi din fire cu ea! De unde să ştie că Neciaev e un om rău? De unde să ştiu eu? Spui că e cabotin. Dar tu? Ce poţi să spui despre purtarea ta? Îţi asculţi inima întotdeauna? Nu cred!

— Nu poţi să afirmi aşa ceva. Îmi ascult într-adevăr inima. Poate altă dată n-am făcut-o, dar acum, da, mai cu seamă acum. Asta e adevărul.

— Acum? De ce tocmai acum? De ce-ar trebui să te cred? De ce-ar trebui să crezi tu ce spui?

— Nu vreau ca lui Pavel să-i fie ruşine cu tatăl lui, acum că vede totul. Asta e ceea ce s-a schimbat: există o măsură pentru toate acum, inclusiv adevărul, iar măsura

aceea e Pavel. Cât despre faptul că m-am înfuriat pe Matriona, îmi pare rău, regret şi îi voi cere scuze. După cum ştii însă – îşi întinde braţele –, Matriona nu mă place.

— Nu înţelege ce faci aici, asta-i tot. Înţelege de ce Pavel a locuit la noi – am mai închiriat unor studenţi şi înainte –, dar un chiriaş în vârstă e altceva. Şi încep şi eu să cred că e greu. Nu încerc să te dau afară, Fiodor Mihailovici, dar trebuie să mărturisesc că m-am simţit uşurată când ai anunţat că pleci azi. Timp de patru ani, Matriona şi cu mine am avut o viaţă foarte liniştită şi echilibrată. Chiriaşii noştri n-au avut niciodată voie s-o tulbure. Acum, de când a murit Pavel, n-a fost decât o hărţuială permanentă. Nu e bine pentru un copil. Matriona n-ar fi bolnavă azi dacă atmosfera de-acasă n-ar fi atât de încărcată. Ce spunea doctorul e-adevărat: e agitată, iar agitaţia îi face pe copii vulnerabili.

Aşteaptă ca ea să deschidă într-adevăr subiectul-cheie: că Matriona ştie ce se întâmplă între ei şi se află într-o criză de gelozie posesivă. Dar se pare că nu este încă pregătită să-i atingă.

— Îmi pare rău de încurcătură, îmi pare rău de toate. Mi-a fost imposibil să plec în seara asta aşa cum plănuisem – n-are rost să insist asupra motivelor, nu sunt importante. Mai rămân o zi-două, cel mult, până când prietenii mei mă vor ajuta cu nişte bani. Apoi o să plătesc ce datorez şi plec.

— La Dresda?

— La Dresda sau în altă locuinţă – nu pot să spun, deocamdată.

— Foarte bine, Fiodor Mihailovici. Cât despre bani, hai să lămurim lucrurile între noi chiar acum. Nu doresc să fac parte dintr-o lungă listă de oameni cărora le eşti dator.

Era în furia ei ceva ce nu înţelegea. Nu-i vorbise niciodată atât de jignitor.

Se aşează îndată şi îi scrise lui Maikov. „Veţi fi surprins să aflaţi, dragă Apollon Grigorievici, că mă aflu încă la Petersburg. Va fi, sper, pentru ultima oară când mai apelez la bunăvoinţa dumneavoastră. Adevărul este că mă aflu într-o asemenea strâmtoare, încât, dacă nu-mi

amanetez mantaua, nu-mi voi putea plăti chiria, ca să nu mai vorbesc de întoarcerea la familia mea. Două sute de ruble îmi vor fi de ajuns”.

Soţiei lui îi scrise: „I-am cedat prosteşte unui prieten al lui Pavel, care m-a convins să-i împrumut nişte bani. Maikov va fi din nou nevoit să mă salveze. Îndată ce-mi voi fi îndeplinit obligaţiile, telegrafiez”.

Aşa că povara cade iarăşi pe sufletul generos al lui Fedia. Dar adevărul e că sufletul lui Fedia nu e generos. Sufletul lui Fedia…

Se aude o bătaie puternică în uşa apartamentului. Înainte ca Anna Sergheievna să apuce să deschidă, e lângă ea.

— Trebuie să fie poliţia, şopteşte el, numai ei pot veni la aşa o oră. Lasă-mă pe mine să discut! Stai cu Matriona. E mai bine să n-o întrebe nimic.

Deschide uşa. În faţa lui stă finlandeza, flancată de doi poliţişti în uniformă albastră, dintre care unul e ofiţer.

— El e? întreabă ofiţerul.

Fata dă din cap.

Se trage la o parte şi ei intră în casă, împingând-o în faţă pe fată. E şocat de felul în care i s-a schimbat înfăţişarea. Faţa ei e albă ca varul şi se mişcă la fel ca o marionetă trasă de sfori.

Ofiţerul traversează încăperea şi trage perdeaua. Îndărătul ei stă Anna Sergheievna, aplecată protector asupra fiicei sale. Se răsuceşte, turbată de furie:

— Lăsaţi-ne-n pace! şuieră ea. Ofiţerul trage încet draperia la loc.

Îi duce la el în cameră. E ceva familiar în felul în care finlandeza îşi târşâie picioarele. Apoi îşi dă seama: are lanţuri la picioare.

Ofiţerul inspectează altarul şi fotografia.

— Cine-i aici?

— Fiul meu.

E ceva greşit, ceva ciudat cu altarul. Sângele îi îngheaţă în vine când îşi dă seama ce e.

Începe interogatoriul.

— A fost astăzi aici cineva pe nume Serghei Ghenadievici Neciaev?

— O persoană pe care-o bănuiesc a fi Neciaev, dar care nu circulă sub acest nume, a fost într-adevăr aici astăzi.

— Sub ce nume circulă?

— Sub numele unei femei. Era deghizat în femeie. Purta o haină închisă, peste o rochie albastru-nchis.

— Şi pentru ce-a venit această persoană la dumneavoastră?

— Ca să-mi ceară bani.

— Pentru niciun alt motiv?

— Pentru niciun motiv pe care l-aş putea bănui. Nu îi sunt prieten.

— I-aţi dat bani?

— Am refuzat. Cu toate astea, a luat tot ce-aveam şi nu l-am oprit.

— Vreţi să spuneţi că i-a furat?

— A luat banii împotriva voinţei mele. N-am crezut c-ar fi prudent să-ncerc să-i recuperez. Numiţi-l furt, dacă doriţi.

— Ce sumă era?

— Cam treizeci de ruble.

— Ce altceva s-a mai întâmplat?

Îi aruncă o privire finlandezei. Buzele ei tremurau fără niciun sunet. Ceea ce îi făcuseră de când căzuse în mâinile lor îi schimbase complet atitudinea. Stătea ca un animal la abator, aşteptând să cadă barda.

— Am vorbit despre fiul meu. Neciaev a fost oarecum prieten cu fiul meu. Aşa că ştia de casa asta. Fiul meu locuia aici. Altfel n-ar fi venit.

— Ce vreţi să spuneţi cu „altfel n-ar fi venit”? Cumva că se aştepta să-i întâlnească pe fiul dumneavoastră?

— Nu. Niciunul dintre prietenii fiului meu nu se mai aşteaptă să-i revadă. Neciaev n-a venit aşteptându-se la simpatie din partea mea, ci în virtutea acelei prietenii din trecut.

— Da, ştim totul despre asocierile reprobabile ale

fiului dumneavoastră.

Dădu din umeri.

— Poate nu reprobabile. Poate nu asocieri – ci doar prietenii. Dar haideţi să ne oprim aici. E o problemă care oricum nu va fi ridicată la proces.

— Ştiţi unde s-a dus Neciaev de aici?

— N-am nicio idee.

— Arătaţi-mi documentele.

Le întinse paşaportul – pe-al lui, nu pe cel cu numele de Isaev. Ofiţerul îl băgă în buzunar şi îşi puse chipiul pe cap.

— Vă prezentaţi la secţia de pe strada Sadovaia mâine-dimineaţă, ca să daţi o declaraţie completă. Vă veţi prezenta la aceeaşi secţie în fiecare zi înainte de amiază, şapte zile pe săptămână, până la noi ordine. Nu aveţi voie să părăsiţi Petersburgul. E clar?

— Şi pe cheltuiala cui o să rămân aici?

— Asta nu mă priveşte pe mine.

Îi făcu semn camaradului său să scoată prizoniera afară. Dar, la uşa de la intrare, finlandeza, care nu scosese o vorbă până atunci, se împotrivi deodată.

— Mi-e foame! rosti ea pe un ton plângăreţ şi, când poliţistul o prinse de braţ şi încercă s-o scoată afară, se propti pe picioare şi se agăţă de cadrul uşii: Mi-e foame, vreau ceva de mâncare!

Strigătul ei avea ceva jalnic şi disperat. Deşi Anna Sergheievna se afla mai aproape de ea, era neîndoielnic un apel adresat fetiţei, care se strecurase afară din pat şi asista la scenă sugându-şi degetul.

— Eu, eu! spuse Matriona, repezindu-se la bufet. Se întoarse cu o bucată de pâine de secară şi un castravete; îşi adusese şi micul ei portofel. Ia tot! rosti agitată, punând mâncarea şi banii în mâinile finlandezei. Apoi se dădu un pas înapoi şi, plecându-şi capul, făcu o reverenţă ciudată, de modă veche.

— Fără bani! zise aspru poliţistul şi-o sili să-şi ia portofelul înapoi.

Niciun cuvânt de mulţumire din partea finlandezei

care, după momentul de răzvrătire, căzuse la loc în letargie. Ca şi cum, gândi el, stingând-o în bătaie, stinseseră şi viaţa din ea. Oare or fi bătut-o într-adevăr, sau poate mai rău? Şi Matriona o fi ştiind ceva? Acesta o fi motivul compasiunii ei? Cum ar putea un copil să ştie asemenea lucruri?

Imediat după plecarea lor, se întoarse la el în cameră, suflă în lumânare, puse icoana, pozele şi lumânarea pe podea şi scoase drapelul tricolor care fusese întins pe masa de toaletă. Apoi reveni în apartament. Anna Sergheievna stătea la căpătâiul Matrionei şi cosea. Aşeză drapelul pe pat.

— Dacă vorbesc eu cu fiica ta, sunt sigur că iarăşi îmi ies din fire, spuse el, aşa că poate-ar fi mai bine s-o întrebi în numele meu ce caută ăsta la mine-n cameră.

— Despre ce vorbeşti? Ce-i ăsta?

— Întreab-o.

— E un drapel.

Anna Sergheievna aşeză drapelul pe pat. Avea peste un metru lungime şi cu siguranţă fusese îndelung folosit, deoarece culorile – alb, roşu, negru, de dimensiuni egale, dispuse vertical – erau şterse de vreme şi palide. Unde fusese oare arborat – pe acoperişul stabilimentului lui Madame la Fay?

— Al cui este? întrebă Anna Sergheievna.

El aşteptă un răspuns de la fetiţă.

— Al poporului. E drapelul poporului, spuse ea într-un târziu, şovăind.

— Ajunge, spuse Anna Sergheievna. Îşi sărută fata pe frunte. E timpul să dormi. Trase draperia la loc.

Cinci minute mai târziu era în camera lui, aducând drapelul, pe care îl împăturise strâns.

— Aştept explicaţii, spuse ea.

— Ceea ce-ai adus e drapelul Răzbunării Poporului. E drapelul insurecţiei. Dacă vrei să-ţi spun ce reprezintă fiecare culoare, îţi voi spune. Sau întreab-o pe Matriona, sunt convins că ştie. Nu mă pot gândi la un gest mai provocator şi mai acuzator decât acela de a-l desfăşura

aici. Matriona l-a pus în camera mea, în lipsa mea, ca poliţia să-i vadă. Nu-nţeleg ce-a apucat-o. Şi-a pierdut cumva minţile?

— Te rog să nu foloseşti asemenea cuvinte în legătură cu ea! Habar n-avea de descinderea poliţiei. Cât despre drapel, dacă face atâta rău, mai bine-l scot imediat de-aici şi-l ard!

— Să-l arzi? E uluit. Ce simplu! De ce n-o fi ars şi el rochia albastră?

— Dar vreau să-ţi spun ceva, adăugă ea, acesta o să fie sfârşitul poveştii, sfârşitul ei absolut. O târăşti pe Matriona în treburi care nu sunt de nasul unui copil.

— Sunt perfect de acord. Dar nu eu am târât-o în povestea asta, ci Neciaev.

— E totuna. Dacă n-ai fi fost aici, n-ar fi apărut niciun Neciaev.

Beciul

A nins din belşug toată noaptea. Când iese afară, e orbit de albul neaşteptat. Se opreşte şi se ghemuieşte pe vine, copleşit de o senzaţie de vertij, nu de la stânga la dreapta, ci de sus în jos. Dac-ar încerca să se mişte, e convins că s-ar apleca înainte şi ar cădea în nas.

Acesta poate fi doar preludiul unei crize. Prin accese de ameţeală şi palpitaţii, sfârşeală şi nervozitate, o criză se tot anunţa de câteva zile, fără să se manifeste până la capăt. Asta dacă starea lui permanentă n-ar putea fi numită de criză!

Stând la intrarea de la numărul şaizeci şi trei, preocupat de ce se întâmplă înăuntrul lui, nu-şi dă seama de nimic, până când cineva nu-i prinde strâns de braţ. Deschide ochii, tresărind. În faţa lui stă Neciaev.

Neciaev rânjeşte, arătându-şi colţii. Bubele de pe faţa lui sunt livide din cauza frigului. Încearcă să se elibereze, dar nu face decât să întărească strânsoarea.

— Asta-i nebunie! spune el. Ar fi trebuit să pleci din Petersburg cât încă mai puteai. Vei fi cu siguranţă prins.

Apucându-l strâns cu o mână de braţ şi cu cealaltă de încheietura mâinii, Neciaev îl forţează să se întoarcă. Unul

lângă altul, ca un câine încăpăţânat şi stăpânul lui, o pornesc pe strada Svecinoi.

— Poate asta şi vrei de fapt, să fii prins.

Neciaev poartă o căciulă neagră, ale cărei urechi flutură când dă din cap. Vorbeşte pe un ton răbdător, tărăgănat.

— Întotdeauna atribuiţi oamenilor motive perverse, Fiodor Mihailovici. Oamenii nu sunt aşa. Gândiţi-vă doar: de ce-aş vrea să fiu prins şi băgaţ la puşcărie? în afară de asta, cine s-ar uita cu suspiciune la o pereche ca noi, tată şi fiu, plecaţi la plimbare? Şi îi aruncă un zâmbet foarte vesel.

Au ajuns la capătul străzii Svecinoi; împingându-l uşor, Neciaev îl face s-o ia la dreapta.

— Ai idee prin ce trece prietena dumitale?

— Prietena mea? Adică finlandeza? N-o să cedeze, am încredere-n ea.

— N-ai vorbi aşa dac-ai fi văzut-o.

— Dumneavoastră aţi văzut-o?

— Poliţia a adus-o la apartament, ca să mă identifice.

— Nu vă faceţi probleme, nu mă tem pentru ea, e curajoasă, îşi va face datoria. A avut posibilitatea să comunice cu fetiţa proprietăresei?

— Cu Matriona? Ce treabă ar avea cu ea?

— Aşa, fără niciun motiv. Iubeşte copiii. Şi ea e un copil: foarte simplă, foarte sinceră.

— Am fost interogat de poliţie. Mă vor interoga din nou. N-am ascuns nimic şi nici nu voi ascunde ceva. Te previn, nu poţi să-i foloseşti pe Pavel împotriva mea.

— N-am nicio nevoie să-i folosesc pe Pavel împotriva dumneavoastră. Pot să vă folosesc pe dumneavoastră împotriva dumneavoastră.

Sunt pe strada Sadovaia, în inima Oborului. Îşi înfige călcâiele în caldarâm şi se opreşte.

— I-ai dat lui Pavel o listă de oameni pe care urma să-i asasinaţi, spune.

— Am vorbit deja despre listă – nu v-amintiţi? Era o listă printre multe altele. Multe exemplare din multe

liste…

— Nu asta e-ntrebarea mea. Vreau să ştiu…

Neciaev îşi azvârle capul pe spate şi râde. Din gură îi ies aburi.

— Vreţi să ştiţi dacă figuraţi pe vreo listă!

— Vreau să ştiu dacă acesta e motivul pentru care Pavel a ieşit din gruparea voastră – pentru că mi-a văzut numele pe listă şi a refuzat.

— Ce idee absurdă, Fiodor Mihailovici! Bineînţeles că nu sunteţi pe nicio listă! Sunteţi o persoană mult prea valoroasă. Oricum, între noi fie vorba, n-are nicio importanţă ce nume ajung pe liste. Principalul e ca *ei* să ştie că represaliile au fost declanşate, iar cutremurul le-a ajuns sub tălpi. Poporul înţelege asta şi e de acord. Poporul nu e interesat de cazuri individuale. Din timpuri imemoriale, poporul a suferit; acum, poporul cere ca *ei* să sufere la rândul lor. Aşa că nu fiţi îngrijorat. Nu v-a sunat ceasul. De fapt, am fi fericiţi să avem colaborarea cuiva ca dumneavoastră.

— Cuiva ca mine? Cum vine asta? Vă aşteptaţi să scriu broşuri pentru voi?

— Sigur că nu. Talentul dumneavoastră n-are-a face cu broşurile, sunteţi prea sincer pentru asta. Haideţi să mergem. Vreau să vă duc undeva. Vreau să vă semăn o sămânţă în suflet.

Neciaev îi ia braţul şi îşi continuă drumul pe strada Sadovaia. Se apropie doi ofiţeri îmbrăcaţi în mantalele oliv ale regimentelor de dragoni. Neciaev le cedează calea, ridicând voios braţul în semn de salut. Ofiţerii înclină din cap.

— V-am citit cartea *Crima şi pedeapsă*, continuă el. Ea mi-a dat ideea. E o carte excelentă. Niciodată n-am citit ceva asemănător. Au fost momente când m-a înspăimântat. Boala lui Raskolnikov şi aşa mai departe. Cred c-aţi auzit multă lume lăudând-o. Cu toate astea, vă spun… îşi duce o mână la inimă, apoi, ca şi când şi-ar smulge-o din piept, îşi aruncă mâna înainte. Ciudăţenia propriului gest pare să-i frapeze, pentru că se înroşeşte.

E primul act necalculat pe care l-a văzut la Neciaev şi rămâne surprins. Suflet virgin, gândeşte, uimit de aceste simţiri. Precum creatura doctorului Frankenstein, trezindu-se la viaţă. Simte pentru prima oară o pornire de milă faţă de acest tânăr ţeapăn, neatrăgător.

Ajunseseră chiar în centrul Oborului. Neciaev îl călăuzeşte pe nişte străzi înguste, unde sunt îngrămădite mese şi tarabe de vânzători de mărunţişuri şi zarzavagii, străbătând o gloată mirositoare.

Se opresc în pragul unei case. Neciaev scoate din buzunar un fular albastru de lână.

— Trebuie să vă cer să vă lăsaţi legat la ochi, spune el.

Cu legătura peste ochi, poate din nou să cadă în starea lui de ameţeală. Neciaev îl conduce; se întâmplă să fie izbit şi îmbrâncit de trecători; o dată chiar îşi pierde echilibrul şi trebuie să fie ajutat să se ridice.

Părăsesc strada şi intră într-o curte. Dinspre o cârciumă se aude cineva cântând, acorduri de chitară, ţipete de veselie. Se simte miros de canal şi resturi de peşte.

Mâna îi e pusă pe o balustradă.

— Fiţi atent pe unde călcaţi, aude vocea lui Neciaev. E aşa de întuneric aici, încât ar fi totuna dacă v-aş scoate legătura de la ochi.

Coboară târşâit scările, ca un bătrân. Aerul este jilav şi stătut. De undeva se aude apă picurând încet. E ca într-o pivniţă.

— Atenţie, spune Neciaev. Atenţie la cap.

Se opresc. Îi scoate legătura de la ochi. Sunt la picioarele unei scări de lemn, neluminate. În faţa lor se află o uşă închisă. Neciaev bate de patru ori, apoi de trei ori. Aşteaptă. Nu se aude alt sunet decât al picăturilor de apă. Neciaev repetă codul. Niciun răspuns.

— Va trebui să aşteptăm, spune el. Veniţi.

Bate în uşa de la celălalt capăt al scării, o deschide şi se dă la o parte.

Se află într-un beci atât de scund, încât trebuie să se

aplece, luminat doar de-o ferestruică astupată cu hârtie, aflată la nivelul capului. Pe jos e piatră goală; chiar când stă aşa, simte cum frigul i se strecoară prin ghete. Jos, pe perete, sunt tot felul de ţevi. Miroase a tencuială umedă, a cărămidă umedă.

Cu toate că nu poate fi adevărat, pare că şiroaie de apă se scurg pe pereţi.

De-a lungul încăperii, până în capătul celălalt, fusese întinsă o frânghie, pe care atârnau rufe la fel de umede şi cenuşii ca încăperea însăşi. Sub frânghia de rufe era un pat, pe care şedeau trei copii în poziţii identice, cu spatele la perete, genunchii adunaţi sub bărbie, braţele încolăcite în jurul genunchilor. Aveau picioarele goale; purtau nişte cămăşi de in Cel mai mare era o fetiţă. Avea părul slinos şi nepieptănat; de buza de sus îi atârnau muci, pe care şi-i lingea apatic. Dintre ceilalţi doi, unul abia dacă începuse să meargă. Stăteau nemişcaţi, nu scoteau un sunet. Cu nişte ochi apoşi, lipsiţi de orice curiozitate, le întoarseră privirile.

Neciaev aprinse o lumânare şi o aşează într-o scobitură din perete.

— Aici locuieşti?

— Nu, dar n-are nicio importanţă. Începu să păşească încolo şi încoace. Din nou avu impresia unei energii zăgăzuite. Şi-l închipui pe Pavel alături de el. Pavel nu avea energia lui. Nu mai era atât de greu să-ţi dai seama de ce Pavel îl acceptase ca lider.

— Să vă spun de ce v-am adus aici, Fiodor Mihailovici, începu Neciaev. În camera de alături avem o tiparniţă – o tiparniţă de mână. Ilegală, desigur. Dobitocul care are cheia e din păcate plecat, deşi a promis c-o să fie aici. Vă ofer să folosiţi tiparniţa înainte de-a părăsi Petersburgul. Orice veţi dori să spuneţi va fi distribuit într-o oră, în mii de exemplare, în vremuri ca acestea, când suntem în pragul unor lucruri măreţe, o contribuţie a dumneavoastră poate avea un efect uriaş. Numele dumneavoastră e respectat, mai ales în rândul studenţilor. Dacă sunteţi pregătit să scrieţi, sub propria semnătură,

despre felul în care fiul dumneavoastră şi-a pierdut viaţa, studenţii se vor simţi obligaţi să iasă-n stradă, în dreapta lor mânie. Se opri din mers şi îl privi drept în ochi. Regret c-a murit Pavel Isaev. Era un bun camarad. Dar nu putem privi numai spre trecut. Trebuie să-i folosim moartea ca să aprindem o flacără. Ar fi de acord cu mine. V-ar îndemna să vă folosiţi mânia pentru cauză.

Pe când rosteşte aceste cuvinte, pare să-şi dea seama că a mers prea departe. Se corectează stângaci.

— Mânia şi durerea dumneavoastră, vreau să spun. Pentru ca moartea lui să nu fie zadarnică.

Să aprindă o flacără: asta-i prea mult! Se întoarce să plece. Dar Neciaev îl apucă şi îl ţine pe loc.

— Încă nu puteţi pleca! spune printre dinţii încleştaţi. Cum puteţi să părăsiţi Rusia şi să vă întoarceţi la o existenţă burgheză, demnă de tot dispreţul? Cum puteţi ignora o scenă ca asta – arată cu mâna încăperea –, o scenă care poate fi înmulţită cu o mie, cu un milion, în ţara asta? Ce s-a întâmplat cu dumneavoastră? N-a mai rămas nicio scânteie? Chiar nu *vedeţi* în faţa ochilor?

Se întoarce şi se uită la pivniţa jilavă. Ce vede? Trei copii îngheţaţi, înfometaţi, în aşteptarea Îngerului Morţii.

— Văd la fel de bine ca dumneata, spune el. Chiar mai bine.

— Nu! Credeţi că vedeţi, dar nu vedeţi! Vederea nu ţine doar de ochi, ci de înţelegerea corectă. Tot ce vedeţi sunt circumstanţele materiale mizerabile ale acestui beci, în care nici măcar un şobolan sau un gândac n-ar trebui să fie condamnat să trăiască. Vedeţi patosul acestor copii morţi de foame; dacă mai aşteptaţi, o s-o vedeţi şi pe mama lor, care, ca să aducă acasă o coajă de pâine, trebuie să-şi vândă trupul pe stradă. Vedeţi cum sunt nevoiţi să trăiască cei mai săraci dintre săracii Petersburgului. Dar asta nu înseamnă că vedeţi, e vorba doar de-un detaliu! N-aţi reuşit să recunoaşteţi *forţele* care hotărăsc vieţile la care sunt condamnaţi aceşti oameni! *Forţele*: iată la ce sunteţi dumneavoastră orb!

Cu un deget trasează o linie de la podea (se apleacă

pentru a atinge podeaua; degetele i se umezesc), pe fereastra întunecată, până la cer.

— Liniile se încheie aici, dar unde credeţi că încep? încep în ministere şi vistierii, şi la burse, şi în băncile comerciale încep în cancelariile Europei. Liniile de forţă încep acolo, se răspândesc în toate direcţiile şi sfârşesc aici, în beciuri, cu aceste biete vieţi subpământene. Dacă aţi scrie despre *asta*, aţi trezi lumea cu adevărat! Dar, desigur – scoate un hohot amar –, dacă aţi scrie despre asta, nu vi s-ar permite să publicaţi. V-ar lăsa să scrieţi după pofta inimii povestiri despre suferinţele tăcute ale săracilor şi v-ar şi aplauda pentru ele, dar adevărul adevărat nu vă vor lăsa niciodată să-i publicaţi! De aceea vă ofer tiparniţa. Începeţi! Spuneţi-le despre fiul dumneavoastră vitreg şi pentru ce a fost sacrificat.

Sacrificat. Poate mintea lui a luat-o razna, poate e doar obosit, dar nu înţelege cum şi pentru cine a fost sacrificat Pavel. Nici nu e mişcat de această vehemenţă. Şi nici nu e în dispoziţia de-a se lăsa întărâtat.

— Văd ceea ce văd, spune el cu răceală. Nu văd nicio linie.

— Atunci puteaţi să fiţi la fel de bine legat la ochi. Trebuie să vă dau o lecţie? Sunteţi îngrozit de chipul hidos al foamei, bolii şi sărăciei. Dar nu foamea, boala şi sărăcia sunt duşmanul. Ele reprezintă doar modurile în care forţele *adevărate* se manifestă în lume. Foamea nu e o forţă – e un mijloc, aşa cum apa e un mijloc. Săracii trăiesc în foamea lor, aşa cum peştii trăiesc în apă. Adevăratele forţe îşi au originea în centrele puterii, în ciocnirea de interese care are loc acolo. Mi-aţi spus că vă temeţi că numele dumneavoastră ar putea fi pe listele noastre. Vă asigur din nou, vă jur, că nu e. Listele noastre îi numesc<p doar pe păianjeni, pe cei ce sug sângele, pe cei ce stau în mijlocul pânzelor lor. Odată ce păianjenii şi pânzele sunt distruse, copiii ca aceştia devin liberi. Pretutindeni în Rusia, copiii vor putea să iasă din beciuri. Vor avea hrană şi îmbrăcăminte, vor avea locuinţe, locuinţe adevărate, pentru toată lumea. Şi va fi şi de muncă – multă muncă!

Primul lucru va fi să radem de pe suprafaţa pământului băncile şi bursele şi ministerele, să le radem atât de temeinic, încât să nu mai poată fi reconstruite niciodată!

Copiii, care păreau că ascultă la început, îşi pierduseră orice interes. Mezinul lunecase pe-o parte şi adormise în poala surioarei lui. Surioara e mai mică decât Matriona, dar, fapt care îl frapează, e mai apatică, mai resemnată. Să fi început deja să spună da bărbaţilor?

Mai era încă ceva ciudat, legat de veghea lor tăcută. Neciaev nu le adresase un cuvânt de când veniseră şi nici nu dăduse vreun semn că le-ar cunoaşte măcar numele. Eşantioane de sărăcie urbană – oare însemnau pentru el ceva mai mult decât asta? *Trebuie să vă dau o lecţie*? îşi aminteşte remarca maliţioasă a prinţesei Obolenskaia: că tânărul Neciaev ar fi vrut să devină profesor de şcoală, dar picase la examenele de calificare şi ajunsese revoluţionar ca să se răzbune pe examinatori. Să fie şi Neciaev tot un pedagog în sufletul lui, ca şi mentorul său, Jean-Jacques?

Şi liniile. Încă nu e sigur ce înţelege Neciaev prin linii. Nu are nevoie să i se spună că bancherii adună banii, că lăcomia usucă inimile. Dar Neciaev insistă asupra unui lucru diferit. Oare ce? Şiruri de numere trecând prin hârtia din fereastră şi izbindu-i pe aceşti copii în burticile lor goale?

Capul i se învârte din nou. Îţi *dau o lecţie*. Respiră adânc.

— Ai cinci ruble?

Neciaev se caută distrat prin buzunare.

— Cu fetiţa asta – făcu un semn în direcţia copilei –, dacă îi faci o baie bună, îi tai părul şi o îmbraci în rochiţă nouă, te-aş putea trimite la un stabiliment unde diseară, doar în seara asta, ar putea câştiga pentru dumneata o sută de ruble, din această investiţie de cinci ruble. Dacă o hrăneşti cum trebuie şi o ţii curată, nu o oboseşti prea tare şi ai grijă să nu se îmbolnăvească, ar putea câştiga în continuare cinci ruble pe noapte pentru dumneata, încă cel puţin cinci ani de-acum înainte. Uşor.

— Ce. /.

— Ascultă-mă bine. Sunt destui copii în beciurile Petersburgului şi destui domni pe străzi cu bani în buzunar şi înclinaţii spre carne tânără, ca să aducă prosperitate tuturor amărâţilor din oraş. Nu e nevoie decât de o minte fără prejudecăţi. Pe spinările copiilor, populaţia beciurilor ar putea ieşi la lumina zilei.

— Care e scopul acestei parabole depravate?

— Eu nu vorbesc în parabole. Ca şi dumneata, sunt indignat de suferinţa inocenţilor. Eu nu te judec greşit, Serghei Ghenadievici. Multă vreme nu am fost pregătit să cred că fiul meu ar putea fi un discipol al dumitale. Acum încep să înţeleg ce-a văzut în dumneata. Te-ai născut înzestrat cu un spirit ai dreptăţii, care încă nu a fost înăbuşit. Sunt convins că, dacă acest copil, fetiţa asta de aici, ar fi ademenită într-o fundătură de către un libertin din Petersburg, iar dacă dumneata ai da peste ei – dacă, de pildă, ar fi în grija dumitale –, n-ai şovăi să-i înfigi bărbatului un cuţit în spinare ca s-o salvezi. Sau, dacă e prea târziu ca s-o salvezi, măcar să o răzbuni. Şi asta nu e o parabolă: e o povestire despre copii şi felul în care pot fi folosiţi. Cu ajutorul unui copil, străzile Petersburgului s-ar putea descotorosi de un parazit, de un exploatator, poate chiar de un exploatator bancher. Iar la timpul potrivit, văduva şi copiii lui ar putea ajunge şi ei în stradă, în felul acesta îndeplinindu-se încă o măsură egalizatoare.

— Porc ce eşti!

— Nu, mă plasezi greşit în povestire. Eu nu sunt porcul, eu nu sunt bărbatul care e înjunghiat ca un porc într-o fundătură. Repet: nu e o parabolă, ci o povestire. Povestirile pot fi despre alţii: în ele, nu eşti obligat să găseşti un loc şi pentru tine. Dar, dacă spiritul justiţiei nu-ţi îngăduie să ignori suferinţele unor copii nevinovaţi, chiar în povestiri, sunt multe alte feluri de a-i pedepsi pe păianjenii care îi pândesc. Nu trebuie să fii copil, de pildă, ca să ademeneşti un bărbat într-o fundătură întunecată. Nu trebuie decât să-ţi razi barba, să te pudrezi, să te îmbraci cu o rochie şi să ai grijă să te am prin locuri dosnice.

Acum Neciaev zâmbeşte sau, mai degrabă, îşi dezgoleşte dinţii.

— Asta e dintr-una din cărţile dumneavoastră! Face parte din făţărniciile dumneavoastră perverse!

— Poate. Dar mai am de pus o întrebare. Dacă azi eşti liber să te deghizezi şi să fii cine pofteşti şi să urmezi îndemnurile spiritului dreptăţii (un spirit care încă sălăşluieşte în inima ta), ce se va întâmpla mâine, odată ce vijelia răzbunării poporului şi-a înfăptuit lucrarea şi toată lumea a fost adusă la acelaşi nivel? Va avea fiecare dintre noi libertatea să fie în sfârşit cine doreşte?

— N-o să mai fie nevoie de aşa ceva.

— N-o să mai fie nevoie de deghizări? Nici măcar în zilele de carnaval?

— E o conversaţie stupidă. N-o să mai fie nevoie de carnaval.

— Fără carnaval? Fără sărbători?

— Vor fi zile de recreere. Poporul va putea alege între a se odihni sau a merge la ţară pentru a ajuta la strânsul recoltei.

— Da, am auzit de zilele recoltei. Vom cânta cu siguranţă în timp ce muncim. Dar mă întorc la întrebarea mea. Ce se va întâmpla cu mine? Care va fi locul meu în utopia voastră? Mi se va permite să mă deghizez în femeie, dacă-mi vine cheful, sau într-un tânăr dandy în costum alb, sau nu voi avea dreptul decât la un nume, o adresă, o vârstă, o paternitate?

— Nu mie îmi revine să hotărăsc asta. Poporul vă va da răspunsul. Poporul va spune ce vă este îngăduit.

— Dar *dumneata* ce spui, Serghei Ghenadievici? Dacă dumneata nu consideri că faci parte din popor, atunci cine eşti şi ce viitor vei avea? Voi mai avea eu libertatea să trec drept cine vreau – drept un tânăr, de pildă, care-şi omoară timpul dictând liste de oameni antipatici şi inventând pedepse sângeroase pentru ei sau drept un negustor a cărui treabă e să comande rumeguş de pus sub ghilotină? Voi fi atât de liber? Sau ar trebui să mă gândesc la ce te-am auzit spunând la Geneva: că am avut destui Copernici,

iar dacă s-ar mai ivi vreunul, ar trebui să i se scoată ochii?

— Bateţi câmpii! Nu sunteţi Copernic.

— E adevărat, nu sunt Copernic. Când privesc cerul, eu văd doar stelele ce ne-au vegheat când am venit pe lume şi ne vor veghea când vom muri, indiferent de cum ne deghizăm, indiferent de cât de adânci sunt beciurile în care ne ascundem.

— Eu nu m-ascund, m-am amestecat pur şi simplu cu poporul invizibil al acestei ţări şi cu mediul care m-a născut. Doar că dumneavoastră nu vedeţi acest mediu.

— Pot să fiu sincer? Vorbeşti prostii. Poate nu văd linii şi cifre pe cer, dar nu sunt orb.

— Nimeni nu-i atât de orb ca cel ce nu vrea să vadă! Vedeţi copii murind de foame într-un beci; refuzaţi să vedeţi ce determină condiţiile existenţei acestor copii. Cum puteţi numi asta văz? Dar, cu siguranţă, dumneavoastră şi cei care vă plătesc mizaţi pe copiii muritori de foame, cu ochii duşi în fundul capului. Despre asta vă place să citiţi, dumneavoastră şi altora: despre copii plini de suflet, cu ochii duşi în fundul capului şi glăscioare subţiri. Să vă spun eu adevărul despre foame. Când vă privesc, ştiţi ce văd aceşti copii cu ochii duşi în fundul capului? întrebaţi-i! Vă spun eu. Văd obraji cărnoşi şi o limbă suculentă. Aceşti nevinovaţi s-ar năpusti asupra dumneavoastră ca şobolanii şi v-ar ronţăi, dacă n-ar şti că sunteţi suficient de puternic să-i luaţi la goană! Dar preferaţi să nu recunoaşteţi asta. Preferaţi să vedeţi nişte îngeraşi într-o scurtă vizită pe pământ. Cu cât vorbesc mai mult cu dumneavoastră, Fiodor Mihailovici, cu atât mai puţin înţeleg cum de-aţi putut scrie despre Raskolnikov. Măcar Raskolnikov era viu, până ce-a fost doborât de febră sau ce-o fi fost. Ştiţi ce impresie îmi faceţi acum? De cal bătrân şi miop, care merge la nesfârşit în cercuri, rostogolind aceeaşi poveste răsuflată zi după zi. Cu ce drept îmi vorbiţi despre deghizări? N-aţi fi în stare să vă deghizaţi ca să scăpaţi cu viaţă. Nu sunteţi nimic altceva decât un bătrân uscat, un bătrân cal de povară căruia i se apropie sfârşitul. N-ar fi timpul să *împărtăşiţi* existenţa celor oprimaţi în loc să staţi

acasă, să scrieţi despre ei şi să vă număraţi banii? Dar văd c-aţi început să vă foiţi. Presupun că vreţi să ajungeţi acasă şi să treceţi acest beci şi aceşti copii într-un carneţel, înainte să vă lase memoria. Mă îngreţoşaţi!

Face o pauză, vine mai aproape, se uită la el cercetător.

— Merg prea departe, Fiodor Mihailovici? continuă pe un ton mai blând. Depăşesc oare limitele decenţei, dezgolind ce nu trebuie dezgolit – şi anume că *am văzut în sufletul dumneavoastră*, noi toţi, ca şi fiul dumneavoastră vitreg? De ce sunteţi aşa tăcut? A ajuns cuţitul prea aproape de os? Scoate legătura din buzunar. Să vă leg din nou la ochi?

Aproape de os? Da, poate. Nu acuzaţia în sine, ci vocea pe care o aude în spatele ei: vocea lui Pavel. Pavel plângându-se prietenului lui, acesta adunând cuvintele ca pe-o otravă.

Abătut, dă legătura la o parte.

— De ce încerci să mă provoci? spune. Nu m-ai adus aici ca să-mi arăţi tiparniţa sau copiii morţi de foame. Astea sunt doar pretexte. Ce vrei de la mine cu-adevărat? Vrei să mă aduci în aşa hal de furie, încât să-mi ies din fire şi să te torn la poliţie? De ce n-ai plecat din Petersburg? În loc să-ţi organizezi evadarea ca orice om inteligent, te porţi ca Iisus la porţile Ierusalimului, aşteptând să vină catârul care te va duce drept în braţele duşmanilor. Îţi închipui că eşti prinţul în exil, prinţul şi martirul, aşteptând chemarea. Vrei să-i răpeşti Pastele lui Iisus. E pentru a doua oară că mă ispiteşti şi nu sunt ispitit.

— Încetaţi să tot schimbaţi subiectul. Vorbim despre Rusia, nu despre Iisus. Şi încetaţi să mă învinovăţiţi pe mine. Dacă mă veţi trăda, o veţi face doar pentru că mă urâţi.

— Nu te urăsc. N-am niciun motiv.

— Ba da! Vreţi să loviţi în mine pentru că eu deschid ochii poporului, care vede cine sunteţi cu adevărat, dumneavoastră şi generaţia dumneavoastră!

— Şi cine suntem noi cu adevărat, eu şi generaţia

mea?

— O să vă spun. Vremea voastră a trecut. Numai că, în loc să vă retrageţi liniştiţi de pe scenă, vreţi să trageţi lumea după voi. Vă macină că frâiele trec în mâinile unor bărbaţi mai tineri şi mai puternici, care vor construi o lume mai bună. Asta sunteţi cu adevărat. Şi nu-mi spuneţi povestea aia, cum că sunteţi un revoluţionar care-a ajuns în Siberia pentru convingerile lui! Ştiu foarte bine că până şi în Siberia aţi fost tratat ca un membru al nobilimii. Nu aţi împărtăşit deloc suferinţele poporului, a fost doar o prefăcătorie. Voi, bătrânii, îmi faceţi greaţă. În ziua în care-o să împlinesc treizeci şi cinci de ani, îmi trag un glonţ în cap, jur!

Aceste ultime cuvinte au fost rostite cu o forţă atât de agresivă, încât nu şi-a putut ascunde un zâmbet; până şi Neciaev s-a înroşit, stingherit.

— Sper că vei avea şansa să fii tată până atunci, ca să-ţi dai seama cum e să bei din cupa asta.

— N-o să fiu tată niciodată, mormăi Neciaev.

— De unde ştii? Nu poţi fi sigur. Tot ce poate face un bărbat e să-şi împrăştie sămânţa; după aceea are viaţa ei.

Neciaev scutură din cap hotărât. Ce vrea să spună cu asta? Că nu-şi împrăştie sămânţa? Că e menit să fie virgin, ca Iisus?

— Nu poţi fi sigur, repetă el încet. Sămânţa devine fiu, prinţul devine rege. Dacă într-o zi te aşezi pe tron (dacă nu ţi-ai zburat creierii pân-atunci), iar ţara e plină de prinţişori pitiţi prin beciuri şi mansarde, complotând împotriva ta, ce-o să faci? Trimiţi soldaţii să le reteze capetele?

Neciaev se încruntă.

— Încercaţi să mă înfuriaţi cu parabolele dumneavoastră prosteşti. Ştiu totul despre tatăl dumneavoastră, de la Pavel Isaev, ce tiran meschin era, cum îl ura toată lumea, până când l-au ucis ţăranii lui. Credeţi că, dacă dumneavoastră şi tatăl dumneavoastră vă uraţi, istoria omenirii trebuie să fie alcătuită din nimic altceva decât taţi şi fii războindu-se. Nu înţelegeţi sensul

revoluţiei. Revoluţia e sfârşitul a tot ce e vechi, inclusiv taţi şi fii. E sfârşitul succesiunilor şi dinastiilor. Şi se reînnoieşte neîncetat, dacă e o revoluţie adevărată. Cu fiecare generaţie, vechea revoluţie e răsturnată şi istoria începe din nou. *Aceasta* e noua idee, cu adevărat noua idee. Anul Unu. *Carte blanche*. Când totul e reinventat, totul şters şi renăscut: legea, moralitatea, familia, totul. Când toţi prizonierii sunt puşi în libertate, toate crimele iertate. Ideea e atât de fantastică, încât nu puteţi s-o înţelegeţi, dumneavoastră şi generaţia dumneavoastră. Sau, mai degrabă, o înţelegeţi prea bine şi de aceea vreţi s-o sugrumaţi în leagăn.

— Şi banii? Atunci când iertaţi crimele, veţi redistribui şi banii?

— Vom face mai mult decât atât. Ori de câte ori vom considera că e momentul, când lumea se va aştepta mai puţin, vom declara banii existenţi fără valoare şi vom tipări bani noi. Asta a fost greşeala pe care-au făcut-o francezii – au lăsat banii vechi în circulaţie. Francezii n-au avut o revoluţie adevărată pentru că n-au avut curajul s-o ducă până la capăt. S-au descotorosit de aristocraţi, dar n-au stârpit vechiul mod de a gândi. În şcolile noastre, vom preda modul de a gândi al poporului, care a fost tot timpul reprimat. Toată lumea va merge din nou la şcoală, chiar şi profesorii. Ţăranii vor fi profesori şi profesorii vor fi elevi. În şcolile noastre, vom făuri bărbaţi şi femei noi. Toţi vor renaşte cu o inimă nouă.

— Şi Dumnezeu? Ce va zice Dumnezeu despre asta?

Tânărul izbucni într-un hohot de râs plin de voioşie.

— Dumnezeu? Dumnezeu va fi invidios!

— Prin urmare, crezi?

— Sigur că noi credem! Ce rost ar avea altfel? Am putea la fel de bine să dăm foc la toate, să prefacem lumea în cenuşă! Nu; vom merge la Dumnezeu şi vom sta dinaintea tronului Său şi 11 vom striga. Şi El va veni! Nu va avea de ales, va trebui să asculte. Atunci vom fi cu toţii împreună, pe picior de egalitate, în sfârşit.

— Şi îngerii?

— Îngerii vor sta în jurul nostru în cercuri, cântându-şi osanalele. Îngerii vor fi în al nouălea cer! Vor fi liberi şi ei să meargă pe pământ, ca muritorii.

— Şi sufletele morţilor?

— Puneţi prea multe întrebări! Şi sufletele morţilor, Fiodor Mihailovici, dacă aşa doriţi. Vom vedea sufletele morţilor umblând iarăşi pe pământ – şi pe Pavel Isaev, dacă vreţi. (Nu sunt limite la ce poate fi făcut

Ce şarlatan! Cu toate astea, nu mai ştie exact cine conduce jocul – dacă se joacă el cu Neciaev sau Neciaev cu el. Toate zăgazurile par să se prăbuşească dintr-odată: zăgazul lacrimilor, zăgazul râsului. Dacă Anna Sergheievna ar fi aici – gândul vine pe neaşteptate –, ar putea să-i spună cuvintele care i-au lipsit tot timpul.

Face un pas înainte şi, cu ceea ce i se pare a fi forţa unui uriaş, îl strânge pe Neciaev la piept. Îmbrăţişându-l pe băiat, înlănţuindu-l cu braţele, trăgând pe nări mirosul acru al trupului lui bubos, hohotind, râzând, îl sărută pe obrazul stâng şi pe cel drept. Şold la şold, piept la piept, rămâne lipit de el.

Se aude zgomot de paşi pe scări. Neciaev se eliberează din îmbrăţişare.

— Prin urmare, iată-i! exclamă el. Ochii îi strălucesc de triumf.

Se întoarce. În uşă stă o femeie îmbrăcată în negru, cu o pălărioară ridicolă, albă. În lumina slabă, printre lacrimi, e imposibil să-i ghiceşti vârsta.

Neciaev pare dezamăgit.

— Aha! spune el. Scuzaţi-ne! Intraţi!

Dar femeia rămâne unde era. Sub braţ ţine ceva înfăşurat într-o pânză albă. Nasurile copiilor sunt mai fine decât al lui. Cu toţii împreună, fără o vorbă, se dau jos din pat şi se strecoară pe lângă cei doi bărbaţi. Fetiţa desface pânza şi mirosul de pâine proaspătă umple încăperea. Fără o vorbă, ea rupe bucăţi şi le dă fraţilor ei. Lipiţi de fusta mamei, cu ochi inexpresivi şi goi, stau şi molfăie. Ca animalele, gândeşte: ştiu de unde vine şi nu le pasă.

Tiparniţa

Se înclină spre femeie. De sub pălăria caraghioasă se iţeşte un chip mai degrabă timid, de fetiţă pistruiată. Simte o uşoară străfulgerare de interes sexual, care se stinge. Ar trebui să poarte o cravată neagră sau o banderolă neagră în jurul braţului, ca italienii, atunci situaţia lui ar fi clară – inclusiv pentru el. Nu mai e un bărbat întreg, ci o jumătate de bărbat. Sau să poarte la rever o medalie cu imaginea lui Pavel. Jumătatea cea mai bună lipsea, jumătatea ce urma să vină.

— Trebuie să plec, spune.

Neciaev îi aruncă o privire dispreţuitoare.

— Duceţi-vă, spune. Nimeni nu vă opreşte. Apoi, către femeie: Crede că eu nu ştiu unde se duce.

Remarca i se pare gratuită.

— Unde crezi că mă duc?

— Chiar vreţi s-o spun direct? Nu e şansa dumneavoastră de răzbunare?

Răzbunare: după ceea ce tocmai se întâmplase, cuvântul e ca o băşică de porc pe care i-ar sparge-o cineva în faţă. Lumea lui Neciaev, lumea lui Neciaev – o lume a răzbunării-Ce are de-a face cu el? Cu toate astea, cuvântul cel urât nu-i fusese azvârlit în faţă fără motiv. Îi apare o imagine: purtarea lui Neciaev când se întâlniseră prima oară – foşnetul fustelor pe scaun, apăsarea piciorului pe sub masă, felul în care îşi folosea trupul, neruşinat şi totodată stângaci. Ştie băiatul limpede ce vrea sau, pur şi simplu, încearcă orice ca să vadă încotro îl conduce? *E ca mine*, *eu am fost ca ely* gândeşte – *numai că mi-a lipsit curajul*. *Şi apoi*: *Oare pentru asta l-a urmat Pavel*, *pentru că încerca să înveţe curajul*? *Pentru asta s-a căţărat noaptea în turn*?

Devine din ce în ce mai limpede: Neciaev nu va fi mulţumit până când nu va ajunge pe mâna poliţiei, până când nu va avea şi experienţa asta. Astfel încât curajul şi hotărârea lui să fie puse la încercare. Şi va reuşi – fără îndoială. Nu va fi distrus. Indiferent dacă va fi bătut sau înfometat, nu va capitula niciodată, nici măcar nu se va

îmbolnăvi. Îşi va pierde toţi dinţii şi îi va pieri zâmbetul. Îşi va târî peste tot membrele sfărâmate, mugind, puternic ca un leu.

— *Vrei* să mă răzbun? *Vrei* să plec de-aici şi să te trădez? Acesta să fie, prin urmare, scopul şaradei de labirinturi şi mersului legat la ochi?

Neciaev râde surescitat şi el ştie că se înţeleg.

— De ce-aş vrea asta? răspunde el, pe un ton calm şi răutăcios, aruncându-i fetei o privire piezişă, de parc-ar invita-o să intre-n joc. Eu nu sunt un tânăr care şi-a rătăcit drumul, ca fiul dumneavoastră vitreg. Dacă vă duceţi la poliţie, fiţi cinstit. Nu fiţi sentimental în legătură cu mine, nu pretindeţi că nu-mi sunteţi duşman. Vă cunosc stilul sentimental, îl practicaţi şi cu femeile, sunt sigur. Femei şi fetiţe. Se întoarce spre fată. Cunoşti povestea, nu-i aşa? Cum bărbaţii din categoria asta lăcrimează când te rănesc, ca să-şi lubrifieze conştiinţele şi să-şi dea fiori.

Pentru cineva de vârsta lui, extraordinar ce repede a prins! mai repede chiar decât o femeie a străzii, pentru că are agerime. Ştie mersul lumii. Lui Pavel i-ar fi prins bine să afle mai multe despre asta. Era mai multă viaţă în bătrânul urs murdar şi ameţit din povestirea lui – cum se numea? Karamzin? –, decât în eroul îngâmfat pe care-l construise cu atâta chin. Ucis prea timpuriu – mare greşeală.

— N-am nicio intenţie să te trădez, spune el plictisit. Mergi acasă la tatăl dumitale. Ai un tată undeva în Ivanovo, dacă-mi amintesc bine. Du-te la el, îngenunchează, roagă-l să te ascundă. O s-o facă. Nu sunt limite la ce poate să facă un tată.

Neciaev pufneşte scurt în râs. Nu mai poate sta locului: măsoară beciul cu paşi mari, dând copiii la o parte din calea lui.

— Tata! Ce ştiţi dumneavoastră despre tata? Nu sunt un prostănac, ca fiul dumneavoastră vitreg! Nu mă agăţ de oameni care mă persecută! Am părăsit casa părintească la şaisprezece ani şi de-atunci n-am mai călcat pe-acolo. Ştiţi de ce? Pentru că mă bătea! I-am spus: „Mai bate-mă o dată

şi n-o să mă mai vezi câte zile ai! „Aşa că m-a bătut şi nu m-a mai văzut niciodată. Din ziua aceea, a încetat să fie tatăl meu. Eu îmi sunt tată acum. Eu m-am făcut. N-am nevoie de niciun tată ca să mă ascundă. Dacă am nevoie să mă ascund, o să mă ascundă poporul. Spuneţi că nu sunt limite la ceea ce poate să facă un tată. Ştiţi că tata arată scrisorile mele poliţiei? Le scriu surorilor mele şi el îmi fură scrisorile şi le copiază pentru poliţie, *care îl plăteşte*. Astea sunt limitele lui. Demonstrează cât de disperată e poliţia, plătind pentru aşa ceva, agăţându-se de nişte paie. Nu pot dovedi nimic din ce-am făcut – nimic!

Disperat. Disperat să fie trădat, disperat să găsească un tată care să-i trădeze.

— Se poate ca ei să nu fie capabili să dovedească nimic, dar ei ştiu şi dumneata ştii şi eu ştiu că nu eşti nevinovat. Ai mers mai departe decât să scrii liste, aşa-i? Ai sânge pe mâini, aşa-i? Nu-ţi cer să te spovedeşti. Cu toate astea, în sensul cel mai ipotetic, *de ce-o faci*)

— Ipotetic? Pentru că, dacă nu ucizi, nu te ia nimeni în serios. E singura dovadă de seriozitate care contează.

— Dar de ce trebuie să fii luat în serios? De ce să nu fii tânăr şi lipsit de griji câtă vreme poţi? E destul timp după aceea ca să fii serios. Şi gândeşte-te şi la acei prieteni mai slabi ai dumitale, care-au făcut greşeala să te ia în serios. Gândeşte-te la prietena dumitale finlandeză şi prin ce trece ea chiar în clipa asta, în consecinţă.

— Nu mă mai hărţuiţi cu aşa-zisa mea prietenă finlandeză! S-a ocupat cineva de ea, nu mai suferă! Şi nu-mi spuneţi că trebuie s-aştept până ajung bătrân ca să fiu luat în serios. Am văzut eu ce se-ntâmplă când îmbătrâneşti! Când o să fiu bătrân, n-o să mai fiu eu însumi.

Era un punct de vedere pe care şi l-ar fi imaginat venind de la Pavel, niciodată de la Neciaev. Ce păcat!

— Mi-aş dori, spune el, să vă fi văzut pe dumneata şi pe Pavel împreună. Ce omite să spună este: ca două săbii, ca două săbii scoase din teacă.

Dar ce inspirat din partea lui Neciaev că l-a avertizat

să nu-i fie milă! Fiindcă exact asta e pe punctul de-a simţi: milă pentru un copil singur în mare, zbătându-se şi înecându-se. Oare greşeşte când detectează ceva puţin prea studiat în privirea sumbră a lui Neciaev (pentru că, surprinzător, a tăcut), în privirea lui meditativă – de fapt, mai mult decât studiat: viclean? Dar când ai fost ultima oară sigur că vorbele călătoresc de la o inimă la alta? Aceasta e o vreme a actoriei, o vreme a deghizării. Pavel era prea copil şi prea de modă veche ca să-şi găsească împlinirea aici. Eroul şi eroina lui Pavel conversând în limbajul caraghios, bâlbâit şi demodat al inimii. „Aş dori… aş dori… „Îţi îngădui… îţi îngădui…” Cu toate astea, măcar Pavel a încercat să-şi găsească o altă chemare. Imposibil de imaginat un Serghei Neciaev scriitor. Un egoist şi chiar mai rău decât atât. Probabil şi un amant mediocru. Fără simţire, fără simpatie. Imatur în sentimente, blocat, ca un pitic. Un om al viitorului, al veacului următor, cu un cap monstruos şi pofte monstruoase, dar nimic altceva. Singuratic, singur. Locul potrivit pentru el: un tron într-o încăpere goală. Tronul ideilor. Un papă al ideilor, al ideilor plicticoase. Prin urmare, Dumnezeu să-i ocrotească pe cei fideli, Dumnezeu să-i ocrotească pe cei supuşi.

Gândurile îi sunt întrerupte de un tropăit pe scări. Neciaev ţâşneşte spre uşă, ascultă, apoi iese din odaie. Se aude un şuşotit furios, zgomotul unei chei întoarse în broască, apoi tăcere.

Încă purtând pălărioara ei albă, femeia se aşezase pe marginea patului, cu copilul cel mai mic la sân. Întâlnindu-i privirea, se înroşeşte, apoi îşi ridică bărbia sfidător.

— Domnul Işutin spune c-aţi putea să ne-ajutaţi, spune ea.

— Domnul Işutin?

— Domnul Işutin. Prietenul dumneavoastră.

5

A.

— De ce-ar spune aşa ceva? îmi cunoaşte situaţia.

— Suntem evacuaţi din cauza chiriei. Am plătit chiria pe luna asta, dar nu pot plăti şi din urmă, e prea mult.

Copilaşul se opreşte din supt şi începe să se-agite. Ea îi dă drumul; copilul se lasă să alunece din poala ei şi pleacă. Îl aud uşurându-se sub scară, în timp ce se smiorcăie încet.

— E bolnav de săptămâni.

— Arată-mi sânii.

Femeia se mai descheie la un nasture şi îşi arată amândoi sânii. Sfârcurile stau ţanţoşe în frig. Apucându-le între degete, le apasă uşor. Din ele răsare câte-o mărgică de lapte.

Are cinci ruble pe care le împrumutase de la Anna Sergheievna. Îi dă femeii două. Aceasta ia monedele fără o vorbă şi le înfăşoară într-o batistă.

Neciaev se întoarce.

— Înţeleg că Sonia ţi-a spus despre necazurile ei, zice el. M-am gândit că proprietăreasa dumitale poate să facă ceva pentru ei. E o femeie generoasă, nu-i aşa? Cel puţin, aşa spunea Isaev.

— Nici nu se pune problema. Cum să aduc…

Fata – oare numele ei e chiar Sonia? – se uită în altă parte, încurcată. Rochia ei, care e dintr-o pânză înflorată, se încheie cu nasturi în faţă, de sus până jos. Începe să tremure.

— O să vorbim despre asta mai târziu, spune Neciaev. Vreau să vă arăt tiparniţa.

— Nu mă interesează tiparniţa.

Dar Neciaev îl ţine strâns de braţ şi îl conduce sau, mai bine zis, îl târăşte spre uşă. Din nou îl surprinde propria pasivitate. E ca şi cum s-ar afla într-o transă morală. Ce-ar crede Pavel, dacă l-ar vedea folosit în felul acesta de ucigaşul lui? Sau poate Pavel e cel care îl conduce?

Recunoaşte imediat tiparniţa, acelaşi model vechi, Albionof-Birmingham, pe care-l avea şi fratele lui şi-l folosea pentru ordine de plată şi anunţuri de publicitate. Nici vorbă de mii de exemplare – cel mult, două sute pe oră.

— Sursa puterii scriitorului, spuse Neciaev, lovind

maşina cu palma. Declaraţia dumneavoastră va fi distribuită celulelor în seara asta şi pe străzi, mâine. Sau, dacă preferaţi, putem să nu-i dăm drumul până treceţi graniţa. Dacă vi se impută vreodată, puteţi oricum să spuneţi că e un fals. Nu va mai avea oricum nicio importanţă – îşi va fi făcut efectul.

Mai era un bărbat în încăpere, mai bătrân decât Neciaev – un bărbat uscat, brun, gălbejit la faţă şi cu ochii negri, opaci, aplecat peste masa de cules, ţinându-şi bărbia în pumn. Nu le dădu nicio atenţie, iar Neciaev nu făcu prezentările.

— Declaraţia mea? întrebă.

— Da, declaraţia dumneavoastră. Oricare-ar fi declaraţia pe care vă hotărâţi s-o daţi. Puteţi s-o scrieţi chiar acum, economisiţi timp.

— Şi dacă mă hotărăsc să spun adevărul?

— Orice-aţi scrie, noi o vom distribui, vă promit.

— Adevărul poate fi ceva mai mult decât duce o tiparniţă de mână.

— Lasă-l în pace. Vocea era a celuilalt bărbat, care studia încă textul din faţa lui. E scriitor, nu lucrează aşa.

— Atunci cum lucrează?

— Scriitorii au regulile lor. Nu pot lucra cu oameni care li se uită peste umăr.

— Atunci trebuie să înveţe noi reguli. Intimitatea e un lux de care ne putem dispensa. Poporul n-are nevoie de intimitate.

Acum, că avea public, Neciaev se întorsese la vechiul lui fel de a fi. Cât despre el, i se făcuse greaţă de aceste provocări stângace, care îl oboseau.

— Trebuie să plec, spuse din nou.

— Dacă nu scrieţi, suntem nevoiţi să scriem noi pentru dumneavoastră.

— Cum adică? Să scrieţi în locul meu?

— Da.

— Şi să semnaţi cu numele meu?

— Să semnăm cu numele dumneavoastră. Nu avem alternativă.

— Nimeni n-o să accepte aşa ceva. Nimeni n-o să vă creadă.

— Studenţii vor crede – aveţi multă credibilitate în rândul studenţilor, v-am spus. În special dacă nu trebuie să citească un ceaslov gros, ca să dea de mesaj. Studenţii vor crede orice.

— Fiţi serios, Serghei Ghenadievici! interveni omul mai în vârstă. Tonul lui nu era deloc de glumă. Avea cearcăne vinete; îşi aprinsese o ţigară şi fuma nervos. Ce-aveţi cu cărţile? Şi cu studenţii ce-aveţi?

— Ce nu poate fi spus într-o pagină nu merită spus. Im afară de asta, de ce-ar trebui unii oameni să citească înconjuraţi de lux, în timp ce alţii nu ştiu să citească? Credeţi că Sonia de alături are timp de citit cărţi? Iar studenţii trăncănesc prea mult. Stau la discuţii şi îşi risipesc energia. Universitatea e un loc unde eşti învăţat să discuţi, ca să nu faci niciodată nimic. Cum a fost cu evreii care i-au tăiat părul lui Samson. Discuţiile sunt o cursă. Ei cred că, dacă vorbesc, fac lumea mai bună. Nu înţeleg că lucrurile trebuie să meargă mai rău înainte de-a merge mai bine.

Camaradul lui căscă; indiferenţa lui păru să-i stârnească pe Neciaev.

— Aşa e! De aceea trebuie să fie provocaţi! Dacă îi laşi într-ale lor, vor reîncepe întotdeauna să trăncănească şi să dezbată, iar totul va fi ratat. Aşa era fiul dumneavoastră vitreg, Fiodor Mihailovici: veşnic vorbea! Poporul care suferă nu are nevoie să vorbească, el trebuie să acţioneze. Sarcina noastră este să-i facem să acţioneze. Dacă putem să-i provocăm să acţioneze, bătălia e pe jumătate câştigată. Oamenii pot fi măcelăriţi, pot avea loc noi represiuni, dar asta va crea noi suferinţe, o mânie proaspătă şi o mai mare dorinţă de acţiune! Aşa se petrec lucrurile. Oricum, dacă unii suferă, de ce fel de justiţie poate fi vorba, până când nu suferă toţi? Iar lucrurile se vor accelera. Veţi fi surprins cât de repede se mişcă istoria, odată ce se porneşte. Ciclurile vor fi din ce în ce mai scurte. Dacă acţionăm astăzi, viitorul va cădea asupra

noastră înainte să ne dăm seama.

— Prin urmare, falsul e permis. Totul e permis.

— De ce nu? Nu-i nimic nou în asta. Totul e permis în beneficiul viitorului – până şi credincioşii o spun. Nu m-ar mira să găsim asta şi-n Biblie.

— Cu siguranţă, nu. Doar iezuiţii vorbesc astfel, iar ei nu vor fi iertaţi. Nici dumneata.

— Să nu fiu iertat? Cine va şti? vorbim despre un pamflet, Fiodor Mihailovici. Cui îi pasă cine scrie, de fapt, un pamflet? Cuvintele sunt ca vântul, azi aici, mâine aiurea. Nimeni nu stăpâneşte cuvintele. Noi vorbim despre mulţimi. Cu siguranţă aţi fost în mijlocul unei mulţimi. O mulţime nu e interesată de fineţuri, ca cine e cu adevărat autorul. O mulţime nu are intelect, ea are doar pasiuni. Sau poate vă gândiţi la altceva?

— Vreau să zic că, dacă aduci deliberat suferinţa asupra acestor copii nenorociţi de alături, în numele viitorului, nu vei fi niciodată iertat.

— Deliberat? Ce înseamnă asta? Tot vorbiţi despre tainele minţii poporului! Istoria nu înseamnă gânduri, istoria nu se face în minţile oamenilor. Istoria se face pe străzi. Şi nu-mi spuneţi că eu vorbesc acum despre *gânduri*! Asta e încă o şmecherie de discurs, din categoria celor cu care sunt zăpăciţi studenţii. Eu nu vorbesc despre gânduri sau, chiar dacă fac lucrul ăsta, nu contează. Pot să gândesc un lucru într-un moment şi altceva în următorul, iar asta nu face doi bani atâta timp cât *acţionez*. Poporul *acţionează*. În plus, greşiţi! Nu ştiţi nici măcar teologie! N-aţi auzit de pelerinajul Maicii Domnului? în ziua de după ultima zi, când totul va fi hotărât, când porţile iadului vor fi pecetluite, Maica Domnului îşi va părăsi tronul ceresc şi va face un pelerinaj în iad, pentru a pleda pentru cei blestemaţi. Ea va îngenunchea şi va rămâne astfel până când Dumnezeu se va înduioşa şi toţi vor fi iertaţi, până şi ateii, până şi hulitorii. Aşa că greşiţi, sunteţi contrazis de propriile cărţi! Şi Neciaev îi aruncă o privire înflăcărată, de triumf.

Iertarea tuturor. Doar la gândul acesta simte cum îl

cuprinde ameţeala. *Şi vor fi împreună*, *Tatăl şi Fiul* Pentru că vine din gura unui păcătos, nu e prin urmare adevărul? Cine va hotărî unde-şi va clădi Maica Domnului casa? Dacă Iisus e ascuns, de ce nu s-ar ascunde în aceste beciuri? De ce n-ar fi acum chiar aici, în pruncul de la sânul femeii de-alături, în fetiţa cu ochi apatici, ştiutori, sau poate chiar în Serghei Neciaev?

— Îl ispiteşti pe Dumnezeu. Dacă pariezi pe mila Lui, cu siguranţă vei fi pierdut. Nici măcar cu gândul să nu gândeşti – fii atent la ce-ţi spun – sau te vei prăbuşi.

Glasul lui era atât de înfundat, încât de-abia rosti cuvintele. Pentru prima oară, tovarăşul lui Neciaev ridică privirile, cercetându-l cu interes.

Ca şi când i-ar fi intuit slăbiciunea, Neciaev sări la el, în colţindu-l ca un câine.

— Au trecut optsprezece veacuri de la Iisus încoace, aproape nouăsprezece! Suntem în zorii unei noi epoci, suntem liberi să gândim orice. Nu e nimic ce n-am putea gândi! Cu siguranţă, ştiţi asta. Trebuie să ştiţi – e ceea ce-a spus Raskolnikov în cartea dumneavoastră, înainte de-a se îmbolnăvi!

— Eşti nebun, nu ştii ce citeşti, mormăi el.

Dar pierduse partida şi ştia asta. Pierduse deoarece, în această dezbatere, nu credea nici el. Şi nu credea nici el deoarece pierduse.

Totul se prăbuşeşte: logica, raţiunea. Se uită la Neciaev şi vede doar un cristal care sclipeşte în lumina deşertului, închis ermetic, neclintit.

— Fiţi atent, spuse Neciaev, făcând cu degetul ameninţător. Fiţi atent ce cuvinte folosiţi despre mine. Eu aparţin Rusiei: dacă spuneţi că sunt nebun, spuneţi că Rusia e nebună.

— Bravo! exclamă tovarăşul lui, bătând moleşit din palme a batjocură.

Încercă o ultimă dată să-şi revină.

— Nu, nu-i adevărat, e doar un sofism. Eşti doar o parte din Rusia, numai o parte din nebunia Rusiei. Eu sunt acela – îşi duse o mână la piept, apoi, dându-şi seama cât

de afectat era gestul, şi-o lăsă să cadă – care poartă nebunia. E destinul meu, povara mea, nu a dumitale. Eşti prea copil ca să începi să duci povara.

— Bravo încă o dată! spuse bărbatul şi aplaudă iar. Te-a avut aici, Serghei!

— Aşa c-o să fac un târg cu dumneata, continuă. O să scriu pentru tiparniţa dumitale, la urma urmei. Voi spune adevărul, întregul adevăr într-o pagină, aşa cum vrei. Condiţia mea e s-o tipăreşti aşa cum e, fără să schimbi o vorbă, şi s-o împrăştii.

— S-a făcut! Neciaev străluceşte de-a dreptul după această victorie. Îmi plac târgurile! Dă-i toc şi hârtie!

Celălalt bărbat aşază o scândură peste masa de cules şi taie o coală de hârtie.

Scrise:

„În noaptea de 12 octombrie, anul Domnului 1869, fiul meu vitreg, Pavel Aleksandrovici Isaev, a murit în urma căzăturii din turnul arsenal de pe cheiul Stoliarnîi. A circulat zvonul că moartea lui s-ar fi datorat Secţiei a Treia a Poliţiei Imperiale. Acest zvon e o făcătură neruşinată. Cred cu toată convingerea că fiul meu vitreg a fost ucis de falsul lui prieten, Serghei Ghenadievici Neciaev.

Dumnezeu să-i aibă sufletul în pază.

Fiodor Mihailovici Dostoievski

18 noiembrie 1869”.

Tremurând uşor, îi întinse hârtia lui Neciaev.

— Excelent! spuse Neciaev şi o întinse celuilalt bărbat. Adevărul, văzut de un om orb.

— Tipăreşte-o.

— Culege-o, îi porunci Neciaev celuilalt.

Bărbatul îi aruncă o privire serioasă, întrebătoare.

— E adevărat?

— *Adevărat*? *Ce-i adevăruU* zbieră Neciaev atât de tare, încât vibră tot beciul. Culege-o! Am pierdut destul timp!

În acest moment deveni limpede că se lăsase prins într-o capcană.

— Vreau să schimb ceva, spuse. Luă hârtia înapoi, o

mototoli şi o vârî în buzunar. Neciaev nu făcu niciun gest ca să-i oprească.

— Prea târziu, nicio retractare, spuse el. Aţi scris-o de faţă cu un martor. O vom tipări aşa cum am promis, cuvânt cu cuvânt.

Ce capcană, o capcană drăcească! Până la urmă, nu era, aşa cum crezuse, o figură din culise intervenind inoportun în conflictul dintre fiul său vitreg şi Serghei Neciaev, anarhistul. Moartea lui Pavel fusese doar momeala care îl ademenise de la Dresda la Petersburg. El fusese tot timpul prada. El fusese scos din ascunzătoare, iar acum Neciaev îl încolţise şi-l înşfăcase de gât.

Se uită la el crunt, dar Neciaev nici nu se clinti.

Otrava

Soarele îşi urma cursa la orizont, pe un cer palid şi limpede. Ieşind din labirintul de alei în Voznesenski Prospekt, trebui să închidă ochii; ameţeala covârşitoare îl stăpânea din nou, aşa că aproape tânjea după confortul unei năframe legate la ochi şi al unui braţ călăuzitor.

Era obosit de vârtejul Petersburgului. Dresda îl ademenea ca un atol de linişte – Dresda, soţia lui, cărţile şi hârtiile şi nenumăratele comodităţi mărunte care alcătuiesc un cămin, cum ar fi, nu în ultimul rând, lenjerie curată. Şi toate astea când, fără paşaport, nu putea pleca! „Pavel *1*” şopti el, sperând că va ţine descântecul. Dar pierduse legătura cu Pavel şi cu logica ce-i spunea de ce e legat de Petersburg, ştiind că Pavel murise acolo. Ce-l reţinea nu mai era amintirea lui Pavel, nici măcar Anna Sergheievna, ci groapa săpată de omul care-l trădase pe Pavel. Îndreptându-se acum nu la stânga, spre strada Svecinoi, ci la dreapta, spre Sadovaia şi secţia de poliţie, speră cu îndărătnicie că Neciaev era pe urmele lui, spionându-l.

Sala de aşteptare e la fel de aglomerată ca rândul trecut. Ocupă un loc la rând; după douăzeci de minute, ajunge la ghişeu.

— Dostoievski, mă prezint aşa cum mi s-a cerut, spune el.

— Vi s-a cerut de către cine? Funcţionarul de la ghişeu e un tânăr care nici măcar nu poartă uniformă de poliţie.

Îşi ridică braţele în sus, iritat.

— De unde să ştiu eu? Mi s-a cerut să mă prezint aici şi iată, mă prezint.

— Luaţi loc, cineva se va ocupa de dumneavoastră.

Simte cum fierbe de exasperare.

— Nu am nevoie să se ocupe cineva de mine, e destul că mă aflu aici! M-aţi văzut în carne şi oase, ce mai vreţi? Şi cum să iau loc, când nu e niciun scaun?

Funcţionarul e limpede descumpănit de vehemenţa lui; alte persoane din încăpere îl privesc curioşi.

— Scrieţi-mi numele şi gata! insistă el.

— Nu pot doar să scriu un nume şi-atât, răspunse rezonabil funcţionarul. De unde să ştiu că e numele dumneavoastră? Arătaţi-mi paşaportul.

Nu-şi mai poate stăpâni mânia.

— Îmi confiscaţi paşaportul şi-acum îmi cereţi să-i arăt! Ce nebunie! Vreau să-i văd pe consilierul Maksimov!

Dar, dacă se-aştepta ca funcţionarul să fie impresionat de numele lui Maksimov, se înşela.

— Consilierul Maksimov nu e disponibil. Mai bine luaţi loc şi calmaţi-vă. Cineva se va ocupa de dumneavoastră.

— Şi cine anume?

— De unde să ştiu? Nu sunteţi singura persoană cu probleme. Arată cu mâna spre încăperea aglomerată. În orice caz, dacă aveţi vreo plângere de făcut, procedura corectă e s-o înaintaţi în scris. Nu putem începe nimic fără o petiţie scrisă – ceva pe care să punem mâna, ca să zic aşa. Păreţi o persoană cultivată. Cu siguranţă apreciaţi acelaşi gen de comportament.

Şi se întoarse către următorul care aştepta la rând.

N-are nicio îndoială că, dacă l-ar vedea acum pe Maksimov, l-ar vinde pe Neciaev în schimbul paşaportului. Dacă şovăie totuşi, e din pricina convingerii că aceasta e dorinţa lui Neciaev – să fie trădat tocmai de el, de

Dostoievski. Sau poate e ceva şi mai rău, o nouă înşelăciune? E oare posibil ca, dincolo de nenumăratele insinuări pe care Neciaev le rostise despre aplecarea lui, a lui Dostoievski, spre trădare, să se afle intenţia de a-l zăpăci şi inhiba? îşi dă seama că în fiecare etapă a fost învins – de un jucător care, din ziua în care l-a întâlnit sau chiar dinainte, i-a intuit capacitatea de a ceda, de a fi subiect de comploturi, vicleşuguri, seducţii, şi s-a folosit de ea pentru a-şi atinge scopurile. Cum altfel ar putea explica această pasivitate prosteasc㠄, această stare a conştiinţei lui, de om pe jumătate drogat?

A fost la fel şi cu Pavel? Era Pavel, în adâncul fiinţei lui, fiul tatălui său vitreg, capabil de a se lăsa sedus prin însăşi promisiunea voluptuoasă a seducţiei?

Neciaev vorbea despre capitalişti ca de nişte păianjeni, dar în acest moment şi el se simţea doar o muscă în pânza lui Neciaev. Nu se putea gândi decât la un singur păianjen mai mare decât Neciaev: păianjenul Maksimov, stând la biroul lui, frecându-şi labele în aşteptarea următoarei prăzi. Speră că se va înfrupta din Neciaev, că-i va înghiţi întreg, zdrobindu-i oasele, şi va scuipa resturile uscate.

Iată cum, după toată stăpânirea de sine, reuşise să se coboare la cele mai abjecte planuri de răzbunare. Cât de jos mai poate să cadă? îşi aminteşte de remarca lui Maksimov: binecuvântaţi fie, în aceste vremuri, taţii de fete. Dacă sunt băieţi, mai bine să-i creşti la distanţă, ca pe broaşte sau peşti.

Şi-l închipuie pe păianjenul Maksimov acasă, cu cele trei fete gudurându-se pe lângă el, atingându-l cu lăbuţele, sâsâind uşor, şi simte aceeaşi revoltă ascuţită şi împotriva lui.

Sperase într-un răspuns rapid din partea lui Apollon Maikov, dar portarul negă cu hotărâre că ar fi primit ceva.

— Eşti sigur că scrisoarea mea a ajuns la el?

— Nu mă-ntrebaţi pe mine, întrebaţi-l pe băiatul care a dus-o.

Încercă să-i găsească pe băiat, dar nimeni nu ştia

unde e.

Să scrie din nou? Dacă primul apel a ajuns la Maikov şi a fost ignorat, n-ar părea un al doilea apel de-a dreptul abject? N-a ajuns încă un milog. Deşi adevărul stânjenitor e că trăieşte de pe-o zi pe alta din mila Annei Sergheievna. Nici nu poate spera că prezenţa lui la Petersburg va rămâne neobservată multă vreme. Vestea se va răspândi, dacă nu s-a întâmplat deja, iar atunci oricare-creditor din jumătatea de duzină ar putea iniţia proceduri de reţinere. Faptul că n-are niciun ban nu-i va proteja: un creditor poate lesne să-şi dea seama că, în ultimă instanţă, soţia lui sau familia soţiei, ori chiar colegii scriitori, ar strânge bani ca să evite o asemenea ruşine.

Încă un motiv să părăsească Petersburgul! Trebuie să-şi recupereze paşaportul; dacă nu va reuşi, va trebui să rişte şi să folosească actele lui Isaev.

Îi promisese Annei Sergheievna că va trece să vadă ce face copilul bolnav. Găsi draperia dată la o parte şi pe Matriona stând pe pat.

— Cum te simţi? o întrebă.

Ea nu-i răspunse, cufundată în propriile gânduri.

Se apropie de ea şi îi puse o mână pe frunte. Avea roşeaţă în obraji, respira uşor sacadat, dar temperatura era normală.

— Fiodor Mihailovici, spuse ea, vorbind încet şi evitând să-i privească, doare când mori?

Fu surprins de felul în care se manifesta melancolia ei.

— Draga mea Matrioşa, spuse el, cu siguranţă n-o să mori! Întinde-te în pat, trage un pui de somn şi, când te trezeşti, o să te simţi mai bine. În câteva zile o să mergi din nou la şcoală – ai auzit ce-a spus doctorul.

Însă chiar când el încă mai vorbea, ea clătină din cap.

— Nu e vorba de mine, spuse ea. Doare – ştiţi – când moare cineva?

Acum ştia că vorbeşte sei-a.

— În clipa aceea?

— Da. Nu când ai murit de tot, ci chiar înainte.

— Când ştii că ai murit?

— Da.

E copleşit de recunoştinţă. De mai multe zile fata se izolase de el, ferecându-se într-o stare de încăpăţânare puerilă, lăsându-se pradă propriilor resentimente, refuzându-i preţioasa amintire a lui Pavel pe care-o purta în adâncul sufletului ei. Acum devenise din nou ea însăşi.

— Animalelor nu li se pare greu să moară, spuse el blând. Poate-ar trebui să învăţăm de la ele. Poate de aceea sunt cu noi aici, pe pământ – ca să ne arate că viaţa şi moartea nu sunt atât de grele cum credem noi.

Făcu o pauză, apoi încercă din nou.

— Ce ne sperie cel mai mult în legătură cu moartea nu e durerea. E spaima că trebuie să-i lăsăm în urma noastră pe cei care ne iubesc şi că vom călători singuri. Dar lucrurile nu se petrec aşa, pur şi simplu. Când murim, îi purtăm pe cei pe care îi iubim la sân. Aşadar, Pavel te-a purtat cu el când a murit şi ne-a purtat şi pe mine, şi pe mama ta. Încă ne poartă pe toţi. Pavel nu e singur.

Încă având pe chip o expresie absentă, apatică, ea spuse:

— Nu mă gândeam la Pavel.

E neliniştit, nu înţelege; dar va trebui să treacă înc-o clipă înainte să-şi dea seama cât de vastă era neînţelegerea lui.

— La cine te gândeşti atunci?

— La fata care a fost aici sâmbătă.

— Nu ştiu despre ce fată vorbeşti.

— Prietena lui Serghei Ghenadievici.

— Finlandeza? Asta fiindcă a adus-o poliţia? Nu trebuie să zaci aici îngrijorându-te de soarta ei! îi ia mâna într-a lui şi-o atinge uşor, liniştitor. N-o să moară nimeni! Poliţia nu omoară oameni! O vor trimite înapoi în Karelia, asta-i tot. În cel mai rău caz, o vor ţine o vreme în puşcărie.

Îşi retrase mâna şi se întoarse cu faţa la perete. Deodată, îşi dădu seama că poate nici acum nu înţelesese; că s-ar putea ca ea să nu ceară să fie consolată, ocrotită de

spaime copilăreşti – ci, de fapt, într-un mod întortocheat, să încerce a-i spune ceva ce el nu ştie.

— Ţi-e teamă c-o să fie executată? De-asta te temi? Pentru că ştii c-a făcut ceva?

Fetiţa dădu din cap.

— Atunci, trebuie să-mi spui. Mai departe nu pot să ghicesc.

— Ei au jurat cu toţii că nu vor fi prinşi niciodată. Au jurat că se vor sinucide.

— E uşor să juri, Matrioşa, mai greu e să ţii un jurământ, mai cu seamă când te-au părăsit prietenii şi-ai rămas singur-singurel. Viaţa e preţioasă, are dreptate să se agaţe de ea, nu trebuie s-o condamni pentru asta.

Mai stătu puţin pe gânduri, jucându-se distrată cu cearşafurile. Când începu să vorbească, spuse totul în şoaptă, cu capul plecat, aşa că abia reuşi să desluşească sunetele:

— I-am dat otravă.

— Ce i-ai dat?

Îşi dădu părul la o parte şi astfel el văzu ce ascundea: un zâmbet abia perceptibil.

— Otravă, spuse ea, la fel de încet. Otrava doare?

— Şi cum ai făcut aşa ceva? întrebă după câteva clipe, în timp ce mintea lui alerga nebuneşte.

— Când i-am dat pâinea. N-a văzut nimeni.

Îşi aminti scena care îl impresionase în chip ciudat: politeţea de modă veche, hrana oferită prizonierei.

— Ea ştia? întrebă el în şoaptă, cu gura uscată.

— Da.

— Eşti sigură? Eşti sigură că ştia ce-i dai?

Fata dădu din cap. Şi, amintindu-şi acum cât de lovită, cât de nerecunoscătoare părea finlandeza în acele clipe, încetă să se îndoiască.

— Dar cum de-ai avut otravă?

— Serghei Ghenadievici mi-a lăsat-o pentru ea.

— Şi ce-a mai lăsat?

— Steagul.

— Steagul şi mai ce?

— Alte câteva lucruri. Mi-a spus să am grijă de ele.

— Arată-mi-le.

Copila se dădu jos din pat, îngenunche, cotrobăi printre arcurile patului şi scoase un pachet învelit în pânză. îl desfăcu pe pat. Un pistol american şi cartuşe. Câteva broşuri. O pungă de bumbac cu şiret lung, dublu.

— Otrava e înăuntru, spuse Matriona.

Desfăcu şiretul şi scoase conţinutul afară: trei capsule de sticlă, cu o pulbere fină, verde înăuntru.

— Asta i-ai dat?

Fetiţa dădu din cap.

— Ar fi trebuit să aibă una la gât, dar n-avea.

Cu îndemânare, îşi trecu şiretul în jurul gâtului, iar punguliţa se cuibări între sânii ei, ca un medalion.

— Dac-ar fi avut-o, n-o prindeau.

— Aşa că i-ai dat una din astea.

— Ea a vrut-o, ca să-şi ţină jurământul. Ar face orice pentru Serghei Ghenadievici.

— Se poate. Asta e, în orice caz, ce spune Serghei Ghenadievici. Totuşi, dacă nu i-ai fi dat otrava, ar fi fost mai uşor pentru ea să nu-şi ţină promisiunea faţă de Serghei Ghenadievici, promisiune care e atât de greu de ţinut, nu-i aşa?

Îşi încreţi nasul într-o expresie pe care el a învăţat s-o recunoască: se simte încolţită şi nu-i place. Cu toate astea, merge mai departe.

— Nu crezi că Serghei Ghenadievici hotărăşte asupra vieţii şi morţii cam cu prea mare libertate? îţi aduci aminte de cerşetorul care a fost omorât? Serghei Ghenadievici a făcut-o sau a pus pe cineva s-o facă, iar persoana respectivă l-a ascultat, la fel ca tine.

Fetiţa îşi încreţi nasul din nou.

— De ce? De ce-a vrut să-i omoare?

— Ca să trimită lumii un mesaj, presupun – cum că el, Serghei Ghenadievici Neciaev, e un bărbat care nu glumeşte. Sau să verifice dacă cel căruia i-a poruncit să săvârşească crima îl va asculta. Nu ştiu. Nu văd în inima lui şi nici n-aş vrea.

Matriona se gândea, între timp.

— Nu-mi plăcea de el, spuse ea în sfârşit. Mirosea a peşte.

Se uită la ea îndelung, fără să clipească, iar ea îl privi în ochi.

— Dar Serghei Ghenadievici îţi place.

— Da.

Ce-ar vrea el să întrebe, dar nu se poate hotărî, este: „Îl iubeşti? Ai face orice pentru el?” Dar ea înţelesese perfect sensul întrebării şi chiar îi dăduse răspunsul. Prin urmare, nu mai rămânea de pus decât o singură întrebare:

— Mai mult decât Pavel?

Matriona şovăi. Văzu cum le cântărea, cele două iubiri, una-n mâna dreaptă şi cealaltă-n stânga, ca pe mere.

— Nu, spuse ea într-un târziu, cu ceea ce-ar putea defini drept graţie, îmi place mai mult Pavel.

— Pentru că n-ar putea fi mai diferiţi, nu-i aşa? Ca tărâţa de făină.

— Tărâţa de făină? Găsea ideea caraghioasă.

— Aşa se spune. Ca dulăul de lup. Ca cerbul de lup.

Ea cântări noua comparaţie cu îndoială.

— Amândurora le place veselia. Le plăcea, se corectă, poticnindu-se asupra verbului.

El dădu din cap.

— Nu, aici greşeşti. Nu e nici urmă de veselie la Serghei Ghenadievici. Există cu siguranţă un anumit spirit în el, dar nu e un spirit al veseliei. Se trase mai aproape, îi dădu la o parte o şuviţă de păr, îi atinse obrazul. Ascultă, Matrioşa. Nu poţi ascunde lucrurile astea de mama ta. Arătă către instrumentele morţii. O să te scap de ele, aşa cum te-am scăpat de rochie. Indiferent de ce spune Neciaev, nu le poţi păstra. E prea periculos. Înţelegi?

Buzele i se despart, colţurile gurii îi tremură. E gata să plângă, gândeşte. Dar nu e deloc aşa. Când ea ridică ochii, îl învăluie într-o privire în acelaşi timp neruşinată şi batjocoritoare. Se îndepărtează de mâna lui, scuturându-şi părul.

— Nu! spune el. Zâmbetul ei e sarcastic, provocator. Apoi vraja dispare şi e din nou o copilă ca mai-nainte, derutată, ruşinată.

E imposibil ca ceea ce văzuse să fi avut loc cu adevărat. Ce văzuse nu venea din lumea pe care-o cunoştea, ci din altă existenţă. E ca şi cum, pentru prima oară, ar fi fost prezent şi conştient în timpul unei crize; ca şi cum, pentru prima oară, ochii lui ar fi văzut unde se află când îl apucă criza. De fapt, trebuie să-şi pună întrebarea dacă acest cuvânt e potrivit, dacă acest cuvânt nu a fost tot timpul *posedare* – dacă tot ceea ce în ultimii douăzeci de ani fusese ambalat sub numele de *criză* nu era doar un presentiment a ceea ce se întâmpla acum, al tremurului şi febrei trupului, un preludiu îndelung şi nehotărât al tremurului sufletului.

Moartea inocenţei. Niciodată în viaţa lui nu se simţise mai singur. Era ca un călător pe o vastă câmpie. Deasupra capului se adună norii de furtună; fulgerele luminează zarea; întunericul se desfăşoară, cută după cută. Nu e niciun adăpost; dacă vreodată a avut o destinaţie, a pierdut-o de mult; cu cât s-adună norii, cu atât devin mai grei. *Să se dezlănţuie iadul*! se roagă el. Ce rost mai are aşteptarea?

E ora şase şi pe străzi e încă îmbulzeală, când o porneşte în grabă cu pachetul. O ia pe strada Gorohovaia, spre canalul Fontanka, şi se alătură mulţimii care traversează podul. La jumătatea drumului, se opreşte şi se apleacă peste balustradă.

Apa e deja îngheţată, cu excepţia unui canal şerpuind pe mijloc. Ce recuzită trebuie să fie sub pojghiţa de gheaţă! Odată cu dezgheţul de primăvară, puteai pescui aici o adevărată recoltă de taine vinovate: cuţite, topoare, haine pline de sânge. Ba chiar mai rău! E uşor să ucizi spiritul, mai greu e să dispui de ce-a mai rămas după el. Slujba de înmormântare şi cădelniţa îndreptate, dacă e să spunem adevărul, nu către suflet, ci către trupul încăpăţânat, implorându-l să nu învie şi să nu se întoarcă.

Astfel, cu băgare de seamă, ca un om care-şi pipăie

rana, îl readuce pe Pavel în gândurile lui. Sub pătura lui de pământ şi zăpadă de pe insula Elaghin, Pavel, neîmpăcat, încă există cu încăpăţânare. Pavel se încordează să înfrunte frigul, să înfrunte secolele, ca să dureze până la Ziua învierii, când mormintele se vor deschide şi gropţie se vor căsca, scrâşnindu-şi dinţii aşa cum fac craniile dezgolite, îndurând ce trebuie îndurat, până când soarele îl va lumina din nou şi îşi va putea dezmorţi membrele înţepenite. Bietul copil!

O pereche de tineri s-a oprit lângă el, bărbatul înconjurând cu braţul umerii femeii. Se îndepărtează de ei. Sub pod, apa întunecată curge leneş la vale, făcând vălurele împrejurul unui cufăr spart, tivit cu ţurţuri. Ţine strâns pe balustradă pachetul legat cu sfoară. Fata îl priveşte, apoi se uită în altă parte. În clipa aceea, dă un ghiont pachetului.

Acesta cade pe gheaţă, chiar pe-o parte a canalului, şi rămâne acolo, în văzul tuturor.

Nu-i vine să creadă ce s-a întâmplat. Era chiar în dreptul canalului, cu toate astea ratase! O fi vreo şmecherie a paralaxei? Poate unele obiecte nu cad vertical!

— Acum aţi încurcat-o! spune o voce în stânga lui, făcându-l să tresară. Un bărbat cu şapcă de muncitor, bătrân, cu barba cenuşie, îi face cu ochiul cât poate de evident. Ce faţă de diavol!

— Nu-i sigur să mergi pe gheaţă cel puţin înc-o săptămână, zic. Ce vă faceţi acum?

Nu-mi mai trebuie decât o criză, gândeşte. Atunci se va umple în sfârşit paharul. Se şi vede cuprins de convulsii şi făcând spume la gură, cu mulţimea adunată în jurul lui şi bărbosul cărunt arătând, ca să vadă toată lumea, pistolul care zace pe gheaţă. O criză, ca un fulger din cer trăsnindu-l pe păcătos. Dar trăsnetul nu vine.

— Vezi-ţi de treabă! mormăie şi se îndepărtează în grabă.

Jurnalul

Era pentru a treia oară când se aşeza să citească

hârtiile lui Pavel. Nu ştia din ce pricină lectura era atât de anevoioasă, dar atenţia lui pendula tot timpul între sensul cuvintelor şi cuvintele însele, literele de pe hârtie, identificarea în cerneală a mişcărilor mâinii, zgârieturile lăsate de apăsarea degetelor. Erau momente când închidea ochii şi atingea pagina cu buzele. Dragă: fiecare zgârietură a peniţei, dragă mie, îşi spunea.

Dar era mai mult de-atât în faptul că n-avea nicio tragere de inimă. Era ceva urât în acest amestec în intimitatea lui Pavel, ba chiar ceva obscen în ideea de *Nachlass*[1] a unui copil.

Povestirea siberiană a lui Pavel fusese marcată în ceea ce-i privea, poate pentru totdeauna, de felul în care o ridiculizase Maksimov. Nu putea pretinde că scrierea în sine nu era juvenilă şi tributară. Cu toate astea, i-ar fi trebuit foarte puţin să-i dea un suflu nou! Abia se stăpânea să nu-şi moaie tocul în cerneală, să nu taie pasajele lungi, sentimentale şi doctrinare, şi să n-adauge tuşele dătătoare de viaţă pe care le cerea vădit. Tânărul Serghei era un ipocrit plin de sine, care trebuia tratat de la distanţă, cu mai mult umor, mai cu

Jsamă în ceea ce privea solemna lui disciplină a trupului. Ce-a tras-o pe ţărăncuţă spre el nu e cu siguranţă perspectiva unei ieşi conjugale (un regim de pâine uscată şi napi, din câte şi putea da seama, şi scânduri goale în loc de pat), ci aerul că se pregătea pentru un destin misterios. De unde venea oare ideea asta? Cu siguranţă, de la Cernîşevski, dar dincolo de Cernîşevski, din Evanghelii, de la Iisus – o imitaţie a lui Iisus, la fel de obtuză şi de perversă în felul ei ca cea a ateului Neciaev, adunând o şleahtă de discipoli şi conducând-o în misiuni ale morţii. Un cântăreţ din fluier cu o turmă de porci ţopăindu-i la picioare. „Ar face orice pentru el”, spusese Matriona despre purceaua Katri. Fă orice, îndură orice umilinţă, îndură chiar şi moartea. Orice ruşine anihilată, ca şi respectul de sine. Ce se întâmpla între Neciaev şi femeile lui în camera de deasupra lui Madame la Fay? Şi Matriona

1 Rămăşiţe; moştenire (germ.) (N.tr.).

– era şi ea pregătită pentru harem?

Închise manuscrisul lui Pavel şi îl puse deoparte. De îndată ce va începe să intervină în el, va deveni fără îndoială ceva mizerabil.

Apoi mai era jurnalul. Răsfoindu-l, remarcă pentru prima oară urme de creion, semne mititele şi ordonate, în care nu recunoştea scrisul lui Pavel şi, prin urmare, nu-i puteau aparţine decât lui Maksimov. Pentru cine fuseseră făcute? Probabil, pentru un copist; cu toate astea, în starea lui actuală, nu \ le putea interpreta decât ca trimiteri adresate lui.

„L-am văzut astăzi pe A.”, începea textul marcat, din 11 noiembrie 1868, exact cu un an în urmă. 14 noiembrie: un „A” criptic. 20 noiembrie: „A. la Antonov”. Fiecare referire la „A”, de-aici înainte, era marcată de o cruciuliţă.

Dă paginile îndărăt. Primul „A” apare pe 6 iunie, cu excepţia datei de 14 mai, când este o referire la „Stat de vorbă îndelung cu…”, apoi bifat şi cu un semn de întrebare.

14 septembrie 1869, cu o lună înainte să moară: „Planul unei povestiri (ideea lui A.). O poartă încuiată, stăm în faţa ei, batem cu pumnii şi strigăm să ni se dea drumul înăuntru. O dată la câteva zile se întredeschide şi un gardian face semn unuia dintre noi să intre. Cel ales e despuiat de tot ceea ce posedă, inclusiv de haine. Devine un servitor, învaţă să facă plecăciuni, să vorbească încet. Sunt aleşi servitori doar aceia consideraţi a fi cei mai docili, cei mai lesne de îmblânzit. Intrarea le e interzisă celor puternici.

— Tema: răspândirea spiritului printre servitori. Mai întâi îndărătnicia, apoi mânia, revolta, în sfârşit, cu mâinile împreunate, jurământul de răzbunare. Se încheie cu un servitor bătrân şi credincios, cu părul alb şi aerul unui bunic, care apare cu un candelabru «ca să participe şi el» (cum spune), «dând foc la perdele».

Mai degrabă o idee pentru o fabulă, o alegorie, nu pentru o povestire. Nu are o viaţă a ei, nu are miez. Nu are spirit”.

6 iulie 1869: „Cu poşta, zece ruble de la Snitkina, pentru onomastica mea (târziu), cu porunca să nu pomenesc nimic Maestrului”.

„Snitkina” – Ania, soţia lui. „Maestrul” – el însuşi. La asta se gândise Maksimov când îl prevenise în legătură cu anumite pasaje dureroase? Dacă despre aşa ceva e vorba, Maksimov ar trebui să ştie că e ca o săgeată trasă de pigmei. Poate duce mai mult, mult mai mult.

Răsfoieşte mai departe, înapoi la primele zile.

26 martie 1867: „Am dat peste F.M. pe stradă, noaptea trecută. Se furişa (fusese oare la vreo curvă?), aşa c-a trebuit să mă prefac că eram mai băut decât el. Mi-a «călăuzit paşii spre casă» (adoră să joace rolul tatălui care-şi iartă fiul rătăcitor), m-a aşezat pe sofa ca pe-un cadavru, în timp ce el şi Snitkina s-au certat îndelung, pe şoptite. Îmi pierdusem încălţările (poate le-am dăruit cuiva). Scena s-a încheiat cu F.M. în cămaşă, cu mânecile suflecate, încercând să-mi spele picioarele. Totul f. jenant. Azi-dimineaţă am vorbit cu S. *Trebuie* să am locuinţa mea, nu poate ea să-i smulgă încuviinţarea, să folosească vreun şiretlic de-al ei? îi e prea frică de el”.

Dureros? Da, dureros, într-adevăr: trebuie să recunoască asta în faţa lui Maksimov. Totuşi, dacă ceva îl va convinge să se oprească din citit, nu va fi durerea, ci spaima. Spaima, de pildă, că încrederea în soţia lui îi va fi zdruncinată. Temeri, de asemenea, legate de încrederea lui în Pavel.

Cu ce intenţie fuseseră scrise aceste pagini răutăcioase? Le scrisese Pavel, pentru a fi citite de tatăl lui, şi apoi murise, ca să lase aceste acuzaţii fără răspuns? Sigur că nu: ce nebunie să creadă aşa ceva! mai degrabă părea opera unei femei care-i scrie iubitului ei, cu umbra familiară a soţului care citeşte peste umăr. Fiecare cuvânt e dublu: pentru unul, pasiune şi făgăduinţa capitulării; pentru celălalt, o pledoarie, un reproş. Scriere disociată, pornind dintr-o inimă disociată. Ar fi apreciat Maksimov o asemenea interpretare?

2 iulie 1867, trei luni mai târziu: „Eliberarea

iobagului! în sfârşit, liber! Condus F.M. şi proaspăta soţie la gară. Apoi dat preaviz imediat *imposibilelor* gazde unde mă instalase el (ceaşca *mea*, inelul *meu* de şervet şi stingerea la 10: 30!). V.G. a promis că pot să stau la el până-mi găsesc altceva. Trebuie să-i conving pe bătrânul Maikov să-mi dea mie banii, ca să plătesc direct chiria".

Răsfoieşte paginile înainte şi-napoi, distrat. Iertare: nu e niciun cuvânt de iertare, oricât de indirect, oricât de mascat? Imposibil să-şi ducă zilele cu un copil în el, al cărui ultim cuvânt nu a fost de iertare.

În interiorul sicriului de plumb, un sicriu de argint. În interiorul sicriului de argint, un sicriu de aur. În interiorul sicriului de aur, trupul unui tânăr îmbrăcat în alb, cu braţele încrucişate pe piept. Între degete, o telegramă. Se uită la telegramă până când ochii îi înoată în lacrimi, căutând cuvântul de iertare, de negăsit. Telegrama e scrisă în ebraică, în siriacă, în simboluri pe care nu le mai văzuse până atunci.

Se aude o bătaie în uşă. E Anna Sergheievna, îmbrăcată de oraş.

— Mulţumesc că te-ai ocupat de Matrioşa. Ai avut probleme cu ea?

Îi trebuie o clipă ca să-şi adune minţile, amintindu-şi că ea nu ştie nimic de modul abominabil în care Neciaev îi folosea fetiţa.

— Nu, nicio problemă. Cum ţi se pare?

— Doarme. Nu vreau s-o trezesc.

Observă hârtiile împrăştiate pe pat.

— Văd că până la urmă citeşti hârtiile lui Pavel. Nu vreau să te-ntrerup.

— Nu, nu pleca încă. Nu e plăcut ce fac.

— Fiodor Mihailovici, aş încerca din nou să te conving: nu citi lucruri care nu sunt menite ochilor tăi. Nu-ţi faci decât rău.

— Aş vrea să-ţi pot urma sfatul. Din nefericire, nu pentru asta sunt aici – ca să mă protejez pe mine. Am răsfoit jurnalul lui Pavel şi am ajuns la un incident pe care mi-l amintesc perfect, de-acum doi ani. E revelator să-i văd

acum prin ochii altcuiva. Pavel s-a întors acasă pe la miezul nopţii, abia ţinându-se pe picioare – băuse. A trebuit să-i dezbrac şi-am fost frapat de ceva ce nu observasem pân-atunci – cât de mici erau unghiile lui de la picioare, de parcă nu-i mai crescuseră de când era copil! Avea labele picioarelor late, cărnoase – probabil de la taică-su –, cu unghii mititele. Îşi pierduse pantofii sau îi dăduse cuiva; picioarele îi erau îngheţate bocnă.

Pavel bătând străzile reci după miezul nopţii, în şosete. Un înger rătăcit, un înger imperfect, un rebut al lui Dumnezeu. Picioarele lui erau picioare de călător, care calcă zdravăn pe pământul ancestral; picioare de ţăran, nu de dansator.

Apoi, prăbuşit pe sofa, bălăbănindu-şi capul, cu urme de vomă pe haine.

— I-am dat o pereche de ghete vechi şi m-am uitat după el dimineaţa când a plecat, mahmur, cu ghetele în mână. Şi asta a fost tot, am gândit eu. O vârstă dificilă, la optsprezece, nouăsprezece ani, dificilă pentru toată lumea, când copiii au crescut, dar nu pot încă să zboare din cuib. Cu penele la locul lor, dar incapabili de zbor. Mâncând tot timpul, veşnic înfometaţi. Îmi amintesc de pelicani: fiinţe stângace, cele mai dizgraţioase păsări, până când îşi desfac aripile măreţe şi-şi iau zborul. Din păcate, nu astfel îşi amintea Pavel noaptea cu pricina. În relatarea lui nu era nimic legat de păsări sau de îngeri. Nici despre grija părintească. Iubirea părintească.

— Fiodor Mihailovici, nu faci bine schingiuindu-te în felul ăsta. Dacă nu eşti pregătit să arzi hârtiile, măcar încuie-le undeva un timp şi întoarce-te la ele după ce-ai făcut pace cu Pavel. Ascultă-mă şi fă ceea ce-ţi spun, pentru binele tău.

— Mulţumesc, draga mea Anna. Îţi ascult cuvintele, îmi merg drept la inimă. Dar când e vorba să nu-mi fac rău, când vorbesc despre motivul pentru care mă aflu aici, eu nu mă refer la apartamentul acesta sau la Petersburg. Mă gândesc la faptul că eu nu mă aflu aici, în Rusia, în momentul acesta, ca să duc o viaţă scutită de dureri. Mi se

cere să trăiesc o viaţă – cum aş putea s-o numesc? – o viaţă rusească: o viaţă în Rusia sau cu Rusia în mine, orice-ar însemna Rusia. Nu-i un destin pe care pot să-i ocolesc. Ceea ce nu înseamnă că-i acord prea mare importanţă. Nu e o viaţă care suportă o examinare foarte atentă. De fapt, nu e în mai mare măsură o viaţă decât un preţ sau o monedă de schimb. E ceva ce plătesc ca să scriu. Asta n-a înţeles Pavel, că şi eu plătesc.

Ea se încruntă. Văzu acum de la cine moştenise Matriona obiceiul. Nu avea niciun fel de înclinaţie pentru împărtăşirea acestor sfâşieri lăuntrice. Bravo ei! Prea multe sfâşieri lăuntrice în Rusia!

Cu toate astea, *şi eu plătesc*: ar spune-o din nou, dacă ea s-ar îndura să-i asculte. Ar spune-o din nou, şi chiar mai mult. Eu plătesc şi tot eu vând: asta-i viaţa mea. Îmi vând viaţa, vând viaţa celor din jurul meu. Vând pe toată lumea. Un Iakovlev, un neguţător de vieţi. Finlandeza a avut de fapt dreptate: un Iuda, nu un Iisus. Te vând pe tine, o vând pe fata ta, îi vând pe toţi cei pe care-i iubesc. L-am vândut pe Pavel când trăia şi-acum îl voi vinde pe Pavel din mine, dac-o să aflu cum. Sper să aflu cum să-i vând şi pe Serghei Neciaev.

O viaţă fără onoare; trădare fără limite; spovedanie fără sfârşit.

Ea îi întrerupe şirul gândurilor.

— Ţi-ai mai fixat o dată de plecare?

— Sigur că da.

— Întreb pentru că s-a interesat cineva de cameră. Unde-o să pleci?

— În primul rând, la Maikov.

— Parcă spuneai că nu poţi să mergi la el.

— O să-mi împrumute bani, sunt sigur de asta. Îi voi spune că am nevoie de ei ca să mă întorc la Dresda. Apoi o să găsesc un loc unde să stau.

— De ce nu mergi direct la Dresda? Nu ţi-ar rezolva asta toate problemele?

— Paşaportul meu e încă la Poliţie. Mai sunt şi alte motive.

Pentru că sigur ai făcut tot ce se putea, aşa că de-acum îţi pierzi vremea la Petersburg.

Oare nu-i auzise? Sau poate încerca să-i provoace? Se ridică, strânse toate hârtiile, se întoarse cu faţa la ea.

Nu, draga mea Anna, nu-mi pierd deloc vremea. Am toate motivele să rămân aici. Nimeni pe lume nu are un motiv mai puternic. Iar în sufletul tău, sunt convins că ştii.

Ea clătină din cap.

— Nu ştiu, şopti, dar cu glasul cuiva care aşteaptă să fie contrazis.

— A fost o vreme când eram sigur că mă vei conduce la Pavel. Mă gândeam la noi doi într-o barcă şi tu la proră, călăuzindu-ne prin ceaţă. Imaginea era vie ca viaţa însăşi, îmi pusesem toată încrederea în tine.

Ha clătină din nou din cap.

— Poate m-am înşelat în amănunte, dar sentimentul nu era greşit. De la-nceput am simţit ceva pentru tine.

IDac-ar avea de gând să-i oprească, l-ar opri acum. Dar no face. Pare să-i soarbă cuvintele, aşa cum o plantă soarbe apa. Şi de ce nu?

— Ne-am creat complicaţii, lăsându-ne pradă… da, lăsându-ne pradă, continuă el.

— Şi eu sunt de vină, spuse ea. Dar nu vreau să vorbesc acum despre asta.

— Nici eu. Lasă-mă să-ţi spun doar că, în ultima săptămână, mi-am dat seama cât de mult înseamnă fidelitatea pentru noi, pentru amândoi. Trebuie să ne recâştigăm fidelitatea. Am dreptate, nu-i aşa?

Se uită la ea atent; dar ea îl aştepta să spună mai mult, aştepta să fie sigură că el ştie ce înseamnă fidelitatea.

— Vreau să spun, în ceea ce te priveşte, fidelitatea faţă de fiica ta. Iar în cazul meu, fidelitatea faţă de băiat. Nu putem iubi până când nu avem binecuvântarea lor. Am dreptate?

Deşi ştie că ea e de acord, încă nu va rosti cuvântul. În faţa acestei blânde rezistenţe, insistă.

— Aş vrea să am un copil cu tine.

Ea se înroşeşte.

y

— Ce prostie! Ai deja o soţie şi-un copil!

— Ei sunt din altă familie. Tu eşti din familia lui Pavel, tu şi Matriona, amândouă. Şi eu sunt din familia lui Pavel.

— Nu-nţeleg ce vrei să spui.

— În adâncul inimii tale, înţelegi.

— Tocmai în adâncul inimii mele nu-nţeleg! Ce propui? Să cresc un copil al cărui tată trăieşte în străinătate şi îmi trimite întreţinerea1 prin poştă? E ridicol!

— De ce? Doar ai avut grijă de Pavel.

— Pavel era un chiriaş, nu copilul meu!

— Nu trebuie să te hotărăşti pe loc.

— Ba *mă hotărăsc* chiar pe loc! Nu! Asta-i hotărârea mea!

— Ce-ai face dac-ai fi deja însărcinată?”

Ea se înfurie.

— Nu te priveşte!

— Şi dacă nu m-aş întoarce la Dresda? Ce-ar fi dac-aş rămâne aici şi-aş trimite banii la Dresda?

— Aici? în camera mea liberă? La Petersburg? Credeam că motivul pentru care nu poţi sta la Petersburg este că vei fi azvârlit în puşcărie de creditori.

— Pot să-mi şterg datoriile. N-am nevoie decât de un singur succes.

Ea izbucneşte-n râs. E posibil să fie furioasă, dar nu pare jignită. Poate să-i spună orice. Ce deosebire faţă de Ania!

Cu Ania ar fi fost lacrimi, uşi trântite; i-ar fi trebuit o săptămână de rugăminţi ca să-i redea buna dispoziţie.

— Fiodor Mihailovici, spune ea, o să te trezeşti mâine şi n-o să-ţi mai aminteşti nimic din toate astea. A fost doar o idee care ţi-a trecut prin minte. Nu te-ai gândit la ea deloc.

— Ai dreptate. Chiar aşa mi-a venit. De-asta am încredere-n ea.

Femeia nu se lasă în braţele lui, dar nici nu-i respinge.

— Bigamie! spune încetişor, cu ciudă, şi din nou se scutură de râs. Apoi, pe un ton premeditat:

— Ai vrea să vin la tine la noapte?

— Nimic pe lume nu mi-aş dori mai tare.

— Să vedem…

La miezul nopţii, e înapoi.

— Nu pot să stau, spune ea, dar, cu aceeaşi mişcare, închide uşa în urma ei.

Fac dragoste ca şi cum ar fi fost condamnaţi la moarte, concentraţi, cu intensitate. Sunt momente în care el nu poate ipune cine e cine, cine e bărbatul, cine e femeia, când sunt ca nişte schelete, împreunări de oase şi ligamente presate unul într-altul, gură la gură, ochi la ochi, coaste întrepătrunse, tibii ciocnite.

Apoi zace lipită de el în patul îngust, cu capul pe pieptul lui şi un picior zvelt aruncat peste el. Simte cum i se învârte uşor capul.

— Ce s-a întâmplat acum a fost oare menit s-aducă naşterea mântuitorului? şopteşte ea. Şi, când el pare că nu înţelege: Un adevărat torent de sămânţă. Poate-ai vrut să fii sigur. Patul e leoarcă…

Blasfemia îl surprinde. De fiecare dată găseşte ceva nou şi surprinzător la femeia asta. De neconceput, dacă părăseşte Petersburgul, să nu se întoarcă. De neconceput să n-o mai vadă.

— De ce spui *mântuitorul*?

— Nu asta e menirea lui: să te salveze pe tine, să mă salveze pe mine, să ne salveze pe-amândoi?

— De ce eşti aşa de sigură că va fi un *el*?

— Noi, femeile, ştim.

— Ce-o să creadă Matrioşa?

— Matrioşa? Un frăţior? E tot ce şi-ar dori mai mult! L-ar răsfăţa după pofta inimii.

În aparenţă, întrebarea lui se referă la Matrioşa; dar nu e decât forma deviată a altei întrebări, pe care nu i-o pune fiindcă îi cunoaşte deja răspunsul. Pavel n-ar vrea un

frate. Pavel l-ar apuca de-un picior şi i-ar împrăştia creierii pe pereţi. Pentru Pavel, nu ar fi un mântuitor, ci un făţarnic, un uzurpator, un drăcuşor viclean cuibărit în trupşorul bucălat al unui bebeluş. Şi cine ar putea jura că nu greşeşte?

— Voi ştiţi întotdeauna?

— Adică dacă ştiu că sunt însărcinată? Nu te teme, nu se va întâmpla. Şi apoi: O s-adorm dacă mai stau. Azvârle cearşafurile deoparte şi se caţără peste el. La lumina lunii, îşi găseşte hainele şi începe să se îmbrace.

Are o strângere de inimă. Sunt răscolite amintiri ale unor vechi emoţii; tânărul din el, încă viu, încearcă să se facă auzit, cadavrul din elâncă nu e îngropat. E la un pas de-a se prăbuşi într-o dragoste din care nu-i va salva nicio rezervă de prudenţă. Iarăşi sindromul căderii – sau o versiune a lui.

Impulsul e puternic, dar trece. Puternic, dar nu îndeajuns. De-acum niciodată îndeajuns de puternic, doar dacă nu va putea găsi o cârjă pe undeva.

— Vino o clipă, îi şopteşte el.

Se aşază pe pat; el îi ia mâna.

— Pot să-ţi dau un sfat? Nu cred că-i o idee bună ca Matrioşa să aibă de-a face cu Serghei Neciaev şi cu prietenii lui.

Ea îşi retrage mâna.

— Sigur că nu. Dar de ce spui asta-acum? Glasul ei e rece şi inexpresiv.

— Pentru că nu cred c-ar trebui să fie singură când el poate veni s-o viziteze.

— Ce propui?

— Nu poate să stea ziua jos, la Amalia Karlovna, până când ajungi acasă?

— Cred că-i prea mult să-i ceri unei femei bătrâne să aibă grijă de-un copil bolnav. Mai cu seamă că ea şi Matrioşa nu se prea înţeleg. De ce nu ajunge să-i spun Matrioşei să nu deschidă uşa străinilor?

— Pentru că nu-ţi dai seama ce putere are Neciaev asupra ei.

Ea se ridică.

— Nu-mi place asta, spune. Nu văd de ce trebuie să discutăm despre fata mea în puterea nopţii.

Atmosfera dintre ei îngheaţă dintr-odată.

— Nici măcar nu pot să-i rostesc numele fără ca tu să te enervezi? întreabă el disperat. Crezi c-aş discuta acest subiect dacă nu m-ar interesa bunăstarea ei?

Ea nu răspunde. Uşa se deschide şi se închide.

Incendiile

Saltul de la intimitatea recâştigată la înstrăinarea regăsită îl lasă descumpănit şi prost dispus. Şovăie între dorinţa de-a face pace cu această femeie dificilă, înduioşătoare, şi o nevoie exasperată de-a se spăla pe mâini nu numai de-o legătură fără nicio şansă, ci şi de-un oraş al doliului şi intrigilor, cu care nu mai simte nicio legătură vie.

Se prăbuşeşte. *Pavel* \ şopteşte, încercând să-şi revină. Dar Pavel i-a dat drumul la mână, Pavel nu-i va mai salva.

Toată dimineaţa stă închis în sine, cu braţele înnodate în jurul genunchilor, cu capul plecat. Nu e singur. Dar prezenţa pe care-o simte-n încăpere nu e cea a fiului său. Sunt mii de draci mărunţi, forfotind în aer ca nişte lăcuste scăpate dintr-un borcan.

Când în sfârşit se dezmeticeşte, se-apucă să dea jos cele două imagini cu Pavel, daghereotipul pe care l-a adus cu el de la Dresda şi schiţa desenată de Matriona, ca să le aşeze împreună, faţă-n faţă, şi să le împacheteze.

Iese apoi pentru convocarea zilnică la poliţie. Când se întoarce, Anna Sergheievna e acasă, cu câteva ceasuri mai devreme decât de obicei, şi într-o oarecare stare de agitaţie.

— A trebuit să închidem prăvălia, spune ea. S-au dat lupte toată ziua între studenţi şi poliţie. În cartierul Petrogradskaia, în special, dar şi de partea asta a râului. Toate prăvăliile au fost închise – e prea periculos să fii pe străzi. Nepotul lui Iakovlev venea de la piaţă în trăsurică şi cineva a aruncat cu o piatră în el, fără motiv. L-a lovit la

încheietura mâinii;

are dureri mari, nu poate să-şi mişte degetele, crede că e un os fracturat. Spune că muncitorii au început să li se-alăture. Iar studenţii iar incendiază totul!

— Putem merge şi noi să vedem? strigă Matriona din pat.

— Cu siguranţă, nu! E periculos. În plus, mai e şi-un vânt afurisit de rece.

Ea nu dădea niciun semn că şi-ar aminti ce se petrecuse cu o noapte înainte.

El iese din nou, se opreşte la o ceainărie. În ziare nu scria nimic despre bătăi de stradă. Dar exista un anunţ conform căruia, din cauza „indisciplinei crescânde în rândurile studenţimii”, universitatea se va închide până la o notificare ulterioară.

E trecut de patru. În ciuda vântului îngheţat, o ia spre răsărit, de-a lungul râului. Toate podurile sunt blocate; jandarmi în uniforme albastre ca cerul şi coifuri cu pene stau de gardă, cu baioneta la armă. Pe malul de vizavi ard focuri în amurg.

Continuă să meargă de-a lungul râului până când se apropie de primele depozite, nişte dărâmături care încă mai ard înăbuşit. Începe să ningă; fulgii de zăpadă se topesc în clipa în care ating grinzile carbonizate.

Nu s-aştepta ca Anna Sergheievna să-i mai caute. Dar l-a căutat, tot fără prea multe explicaţii ca şi până atunci. Având în vedere că Matriona era în camera de-alături, felul în care i se dărui îl surprinse prin îndrăzneală. Ţipetele şi gemetele ei erau doar pe jumătate înăbuşite; începu să-şi dea seama că nu erau sunete de plăcere animalică, ci mijlocul folosit de ea pentru a atinge un soi de transă erotică.

La început, intensitatea simţirii ei i se transmite şi lui. E din nou într-un tunel lung, în care îşi pierde orice capaci\ tate de-a şti cine e el, cine e ea. În jurul lor e o sferă incandescentă de plăcere; înăuntrul sferei plutesc ei ca doi gemeni, rotindu-se încet.

Nu mai cunoscuse niciodată o femeie care să se

dăruiască plăcerii atât de plenar. Cu toate astea, când ea atinse culmea freneziei, începu să se retragă din ea. Ceva în ea părea să se schimbe. Senzaţii care, în prima lor noapte împreună, aveau loc în adâncul trupului ei păreau să migreze la suprafaţă. De fapt, ea devenea „electrică”, la fel ca multe alte femei pe care le cunoscuse.

Insistase ca lumânarea de pe măsuţa de toaletă să rămână aprinsă. Pe măsură ce atingea orgasmul, ochii ei întunecaţi îi căutau faţa tot mai intens, chiar când pleoapele începură să-i tremure, iar ea fu cuprinsă de un fior puternic.

La un moment dat şopti un cuvânt pe care el îl prinse doar pe jumătate.

— Ce? întrebă. Dar ea îşi scuturǎ doar capul, scrâşnind din dinţi.

Abia auzit. Ştie totuşi care e cuvântul: *diavol*. E un cuvânt pe care-l foloseşte şi el, deşi nu crede în acelaşi sens ca ea. *Diavolul*: clipa dinaintea extazului, când sufletul e smuls din trup şi îşi începe spirala descendentă spre uitare. Şi, aşa cum îşi scutură capul dintr-o parte-n alta, încleştându-şi maxilarul, gemând, nu e greu să crezi că e posedată de diavol.

Se aruncă să se împreuneze cu el a doua oară, chiar cu mai multă ferocitate. Dar izvorul secase şi curând îşi dau seama amândoi.

— Nu pot… geme ea şi se opreşte. Cu mâinile-n sus şi palmele desfăcute, zace de parcă s-ar fi predat. Nu pot să continui! Lacririaile încep să-i curgă pe obraji.

Lumânarea arde vioi. Îi ia în braţe trupul inert. Lacrimile continuă să-i curgă şiroaie şi nu face nimic să le oprească.

— Ce s-a întâmplat?

— N-am puterea să merg mai departe. Am făcut tot ce-am putut, sunt epuizată. Te rog să ne laşi în pace acum.

— *Se* vă las?

— Da, pe noi, pe-amândouă. Ne sufocăm sub greutatea ta. Nu putem respira.

— Ar fi trebuit s-o spui mai devreme. Am înţeles

lucrurile foarte diferit.

— Nu te-nvinovăţesc. Am încercat să iau totul asupra mea, dar nu mai pot. Am stat în picioare toată ziua, noaptea trecută n-am dormit, sunt epuizată.

— Crezi că te-am folosit?

— Nu m-ai folosit în felul acela. Dar mă foloseşti ca pe-o cale spre copilul meu.

— Spre Matriona? Ce nebunie! Cum poţi să crezi una ca asta?

— E adevărul, limpede pentru toată lumea! Mă foloseşti ca pe-o cale spre ea, iar eu nu mai suport! Se ridică, îşi încrucişează braţele peste sânii dezgoliţi, se leagănă jalnic înainte şi-napoi. Te afli în puterea a ceva ce mă depăşeşte. Pari să fii aici, dar nu eşti aici cu adevărat. Am fost gata să te ajut din cauza… îşi scutură umerii neajutorată. Dar acum nu mai pot.

— Din cauza lui Pavel?

— Da, din cauza lui Pavel, din cauza a ceea ce-ai spus. Eram gata să încerc. Dar mă costă prea mult. Mă consumă de tot. N-aş fi mers niciodată atât de departe, dacă nu m-aş fi temut c-o s-o foloseşti pe Matrioşa în acelaşi fel.

Îi pune un deget pe buze.

— Vorbeşte mai încet. Asta-i o acuzaţie cumplită! Ce ţi-a spus Matrioşa? N-aş atinge-o nici mort, îţi jur!

— Juri pe cine? Pe ce? în ce crezi, ca să poţi jura? Oricum, n-are nimic de-a face cu *atinsul*, după cum bine ştii. Şi nu-mi spune tu cum să vorbesc! Azvârli cearşafurile la o parte şi-şi căută rochia. Trebuie să fiu singură, altfel înnebunesc!

O oră mai târziu, tocmai când adormea, era înapoi în pat, fierbinte, agăţându-se de el, încolăcindu-şi picioarele în jurul lui.

— Nu da importanţă la ce-am spus, zise ea. Sunt momente când nu mai sunt eu însămi, trebuie să te obişnuieşti cu asta.

Se mai trezi o dată în timpul nopţii. Cu toate că perdelele erau trase, camera era luminată ca de lună plină.

Se ridică din pat şi se uită pe geam. Flăcările ţopăiau pe cerul întunecat, la mai puţin de un kilometru distanţă. Focul de pe malul celălalt al râului se dezlănţuise atât de violent, încât putea jura că-i simte fierbinţeala.

Se întoarce în pat, la Anna. Aşa rămân până dimineaţă, când îi găseşte Matriona: maică-sa, cu părul în dezordine, dormind adânc în scobitura braţului lui, sforăind uşor; iar el, tocmai deschizând ochii asupra copilului grav care stă în uşă.

O apariţie care-ar fi putut fi un vis. Dar ştia foarte bine că nu-i aşa. Fetiţa vede tot, ştie tot.

Stavroghin

Un nor de fum atârna deasupra oraşului. Cenuşa cădea din cer; pe alocuri, chiar şi zăpada era cenuşie.

Petrecu toată dimineaţa singur în cameră. Acum ştia de ce nu se întorsese pe insula Elaghin. Pentru că se temea să nu găsească pământul scormonit, mormântul căscat şi trupul dispărut. Un cadavru îngropat impropriu, acum înmormântat în sufletul lui, la sânul lui, care nu mai plângea, ci îi şuiera nebuneşte, şoptindu-i să se azvârle.

Îi era rău şi ştia numele răului care îl măcina. Neciaev, vocea secolului, îl numea răzbunare, dar un nume mai adevărat, deşi mai puţin grandios, ar fi fost resentiment.

Putea să aleagă. Putea să strige în mijlocul acestei prăbuşiri ruşinoase, să dea din braţe ca din aripi, să-i cheme pe Dumnezeu sau pe soţia lui să-i salveze. Sau, pe de altă parte, se putea preda, refuzând cloroformul spaimei sau al inconştienţei, putea să pândească şi să asculte clipa care urma sau nu să sosească – nu stătea în puterea lui s-o forţeze clipa când, dintr-un trup prăbuşindu-se în beznă, ar deveni un trup în interiorul căruia se petrecea prăbuşirea în beznă, un trup care îşi conţinea propria cădere şi propriul întuneric.

Dacă exista un om căruia să-i fie menit să trăiască nebunia vremurilor acelora, îi spunea Annei Sergheievna, atunci acela era el. Nu ca să scape din cădere cu faţa curată, dar ca să împlinească ceea ce fiul său nu făcuse: să

se lupte cu bezna şuierătoare, s-o absoarbă, să facă din ea calea lui; să transforme prăbuşirea în zbor, chiar dacă într-un zbor încet, bătrân şi stângaci, ca de broască ţestoasă. Să trăiască unde a murit Pavel. Să trăiască în Rusia şi să asculte glasurile Rusiei şoptind înăuntrul lui. Să cuprindă totul în el: Rusia, pe Pavel, moartea.

Asta e ce-a spus. Dar e oare adevărul sau numai o fanfaronadă? Răspunsul nu contează, atâta timp cât nu dă înapoi. După cum nu contează că vorbeşte în simboluri, transformându-şi propria infirmitate sordidă şi demnă de dispreţ într-o boală emblematică a vremurilor. Nebunia este în el, iar el este nebunia; se gândesc unul pe celălalt; felul în care se numesc unul pe celălalt, fie nebunie, epilepsie sau răzbunare, nu are importanţă. El nu e chiriaş într-o casă a nebuniei şi nici Petersburgul nu e un oraş al nebuniei. Nebunul e el; iar cine recunoaşte că el e nebunul, e nebun şi acela. Nimic din ce spune nu e adevărat, nimic nu e fals, nimic nu e de crezut, nimic de respins. Nimic de care să te agăţi, nimic altceva de făcut decât să cazi.

Îşi deschide trusa de scris şi îşi aşază instrumentele. Nu mai e cazul să asculte strigătul copilului pierdut din râul întunecat sau să-i fie fidel lui Pavel, când toţi l-au vândut. Nu mai e defel o chestiune de fidelitate. Dimpotrivă, e trădare – în primul rând, trădarea iubirii, apoi a lui Pavel, a mamei şi copilului şi tuturor celorlalţi. *Perversiune*: totul şi cu toţii deturnaţi către o altă folosinţă, agăţaţi strâns de el şi căzând odată cu el.

Şi-l aminteşte pe asistentul lui Maksimov şi întrebarea pe care acesta i-o pusese: „Ce fel de carte scrieţi?” Acum ştia răspunsul pe care-ar fi trebuit să i-l dea: „Scriu perversiuni ale adevărului. Aleg calea cea întortocheată şi duc copiii în locuri întunecoase. Urmez dansul peniţei”.

În oglinda măsuţei de toaletă, îşi surprinde ca un fulger propria imagine, stând cocoşat deasupra mesei. În lumina cenuşie, fără ochelari, s-ar putea lua drept un străin; barba întunecată ar putea fi un văl sau un fagure de

albine.

Îşi mută scaunul, ca să nu mai stea în faţa oglinzii. Dar sentimentul că mai e cineva în cameră, în afară de el, persistă: dacă nu un om întreg, măcar o siluetă pe băţ, o sperietoare de ciori drapată într-un costum vechi, cu un sac umplut cu paie în loc de cap şi o basma peste gură.

Ştie că e cu mintea rătăcită şi asta îl înfurie. Însuşi faptul că e furios menţine sperietoarea pervers de prezentă; indiferenţa mută a acesteia faţă de furia lui i-o sporeşte.

S-apucă să umble prin cameră, schimbă poziţia mesei a doua oară. Se apleacă spre oglindă, îşi cercetează faţa, îşi examinează toţi porii. Nu poate scrie, nu poate gândi.

Nu poate gândi, *şi ce dacă*? Nu-I uitase pe tâlharul din noapte. Dacă va fi salvat, va fi salvat de către tâlharul din noapte, pe care trebuie să-i pândească fără şovăire. Deşi tâlharul nu va veni până când stăpânul casei nu va uita de el şi va adormi. Stăpânul casei nu poate pândi şi sta treaz neîncetat, altfel parabola nu va fi împlinită. Stăpânul casei trebuie să adoarmă; şi dacă el trebuie să adoarmă, cum poate Dumnezeu să-i condamne somnul? Dumnezeu trebuie să-i salveze, Dumnezeu n-are încotro. Deşi a-l prinde pe Dumnezeu astfel, într-un năvod de judecăţi, e o provocare şi o blasfemie.

Se află în vechiul labirint. E aceeaşi poveste a jocului de cărţi, sub altă formă. El joacă pentru că Dumnezeu nu vorbeşte. El joacă pentru a-l face pe Dumnezeu să vorbească. Dar a-l face pe Dumnezeu să vorbească întorcând o carte e o blasfemie. Dumnezeu vorbeşte doar când e tăcut. Când Dumnezeu pare să vorbească, Dumnezeu nu vorbeşte.

Rămase la masă ceasuri întregi. Tocul stătea nemişcat. Sperietoarea revenea cu intermitenţe – propria parodie, un moşneag mototol. E prins, e la închisoare.

Ş-atunci? Atunci, ce?

Închise ochii, se strădui să înfrunte sperietoarea, reuşi ca imaginea să devină mai limpede. Pe faţă încă e un văl, pe care n-are puterea să-i înlăture. Doar sperietoarea

însăşi poate face asta; şi n-o va face până nu i se va cere. Ca să-i ceară, trebuie să-i ştie numele. Care e numele ei? E Ivanov? S-a întors acel Ivanov, Ivanov neînsemnatul, uitatul? Care e adevăratul nume al lui Ivanov? Sau o fi Pavel? Cine era chiriaşul care avusese camera înaintea lui? Cine era P.A.I., proprietarul valizei? Era P. de la Pavel? Era Pavel adevăratul nume al lui Pavel? Dacă Pavel e strigat cu un nume fals, va veni oare?

Într-o vreme Pavel a fost cel pierdut. Acum el e pierdut, atât de pierdut, încât nici măcar nu ştie cum să strige după ajutor.

Dacă şi-ar lăsa tocul să cadă, l-ar lua oare sperietoarea de dincolo de masă şi-ar scrie cu el?

Se gândeşte la ce-i spusese Anna Sergheievna: *Eşti în doliu după tine*.

Lacrimile care-i curg pe obraji sunt de-o limpezime extraordinară şi aproape nesărate la gust. Dacă i se întâmplă o curăţire a trupului, ceea ce se curăţă e ciudat de pur.

Până la urmă, nu lui i-a fost dat să-i aducă pe băiatul mort înapoi la viaţă. Până la urmă, dacă doreşte să-i întâlnească, va trebui să-i întâlnească în moarte.

Apoi mai e geamantanul. Mai e şi costumul alb. Undeva, costumul alb încă există. O fi oare vreun joc, pornind de la picioare, de-a clădi trupul în interiorul costumului, până când, la urmă, chipul este dezvăluit, chiar dacă este capul de bou al lui Baal?

Capul sperietoarei de dincolo de masă e uşor prea mare, mai mare decât ar trebui să fie un cap de om. De fapt, în toate proporţiile ei e ceva greşit, ceva excesiv.

Se întreabă dacă nu cumva e atins şi el de febră. Ce păcat că nu poate s-o strige pe Matriona, de la ea din cameră, ca să-i pună mâna pe frunte!

Dinspre sperietoare nu simte nimic, absolut nimic. Sau mai degrabă simte în jurul ei un câmp de indiferenţă de-o forţă deosebită, ca o mantie de întuneric. Asta să fie cauza pentru care nu poate găsi numele – nu pentru că numele e ascuns, ci fiindcă sperietoarea e nepăsătoare la

toate numele, toate cuvintele, orice-ar putea fi spus despre ea?

Forţa e atât de puternică, încât simte cum apasă asupra lui, val după val de tăcere.

A treia încercare. Cuvintele lui către Anna Sergheievna: am fost trimis să trăiesc o viaţă rusească. În felul acesta se manifestă Rusia – în această forţă, acest întuneric, această indiferenţă faţă de nume?

Ori poate numele neştiut este numele celuilalt băiat, cel pe care îl repudiază: Neciaev? Asta e ceea ce trebuie să înveţe: că în ochii lui Dumnezeu nu e nicio diferenţă între cei doi, Pavel Isaev şi Serghei Neciaev, ci sunt ca nişte vrăbii de aceeaşi greutate? Va renunţa oare la ultima lui credinţă, în nevinovăţia lui Pavel, şi îl va accepta cu adevărat drept camaradul şi discipolul lui Neciaev, drept un tânăr neliniştit care a răspuns fără rezervă la tot ce-i oferea Neciaev: nu numai aventura conspiraţiei, ci şi extazul trufaş al comerţului cu moartea? Cum Neciaev îi urăşte pe taţi şi le declară un război implacabil, asta înseamnă că lui Pavel trebuie să i se îngăduie să-i urmeze?

În timp ce pune întrebarea şi îi îngăduie lui Pavel primul gust de ură şi de sânge, simte cum ceva se trezeşte şi în el: începuturile unei mânii care îi răspunde lui Pavel, îi răspunde lui Neciaev, le răspunde tuturor. Taţi şi fii: duşmani, duşmani până la moarte.

Şi rămâne astfel, complet paralizat. Fie Pavel rămâne înăuntrul lui, un copil zidit în cripta durerii tatălui, plângând neîncetat, fie îi dă drumul lui Pavel, în toată furia lui împotriva domniei taţilor. Să-şi dea şi el drumul mâniei, ca un duh care-a fost captiv, împotriva impietăţii şi nerecunoştinţei fiilor!

Asta e tot ce vede: o alegere care nu e o alegere. Nu poate gândi, nu poate scrie, nu poate jeli decât intru şi pentru el. Până când Pavel, adevăratul Pavel, îl va vizita fără să fie evocat, din proprie voinţă, va fi prizonier la propriul sân. Şi n-are nicio certitudine că Pavel nu a venit deja noaptea, că nu a vorbit deja.

Lui Pavel îi e dat să vorbească doar o dată. Cu toate

astea, nu poate accepta să nu fie iertat pentru că a fost surd, adormit sau prost când cuvântul a fost rostit. Ce aşteaptă să audă, prin urmare, este al doilea cuvânt al lui Pavel. Crede cu hotărâre că nu merită un al doilea cuvânt, că nu va fi un al doilea cuvânt. Dar crede cu hotărâre că al doilea cuvânt va veni.

Ştie că e în pericolul de a paria pe a doua şansă. Îndată ce pune în joc a doua şansă, va pierde. Va trebui să facă ce nu poate: să se resemneze faţă de ce va veni, cuvinte sau tăcere.

Îi e teamă că Pavel a vorbit. E convins că Pavel va vorbi. Amândouă. Cap şi pajură.

Aceasta e dispoziţia în care stă la masa lui Pavel, cu ochii aţintiţi la fantoma din partea opusă, a cărei atenţie e la fel de implacabilă şi care i-a fost dată ca s-o readucă la viaţă.

Nu Neciaev – acum ştie. Mai mare decât Neciaev. Nici Pavel. Poate Pavel aşa cum ar fi putut să fie într-o zi, după ce-ar fi depăşit adolescenţa şi-ar fi devenit acel bărbat frumos, cu chipul rece, pe care iubirea nu-i poate atinge, nici măcar adoraţia unei femei-copil, *care ar face orice pentru el*.

E o versiune care-l tulbură. Nu e adevărul – sau nu e încă adevărul. Dar, după această viziune a lui Pavel crescând dincolo de copilărie şi dincolo de iubire – crescând nu ca un om, ci ca o insectă ce-şi schimbă complet forma în fiecare etapă a evoluţiei –, simte cum se înfioară. Să o înfrunte ar fi ca şi cum ar coborî în apele Nilului şi ar ajunge faţă-n faţă cu ceva mare şi rece şi cenuşiu, care se poate să fi fost odată născut din femeie, dar, cu trecerea veacurilor, a devenit piatră; care nu aparţine acestei lumi, care-i va răsturna şi copleşi orice putere de a concepe.

Şi Cristos răstignit îl copleşeşte. Dar figura din faţa lui nu e cea a lui Cristos. În ea nu simte iubire, ci numai indiferenţa rece şi masivă a pietrei.

Această prezenţă cenuşie şi fără trăsături – este ceea ce el trebuie să conceapă, să-i dea sânge, carne, viaţă? Sau

înţelege greşit şi a înţeles greşit de la început? I se cere oare, mai degrabă, să abandoneze tot ceea ce este el, tot ce-a devenit, până la propriile trăsături, şi să redevină nou-născut? Este creatura din faţa lui cea care concepe de fapt, iar el trebuie să se ofere pentru a fi conceput?

Dacă aşa trebuie să fie, dacă acesta-i adevărul şi calea către înviere, o va face. Va lăsa totul deoparte. Urmând această umbră, se va duce gol ca un nou-născut spre fălcile iadului.

Îi vine în minte o imagine care-l cutremurase în ultima lună: Pavel, gol şi sfărâmat şi plin de sânge, la morgă; sămânţa trupului lui moartă şi ea – sau pe moarte.

Nimic nu mai e intim acum. Priveşte, pe cât se poate fără să închidă ochii, la părţile trupului fără de care nu poţi dărui viaţă. Şi mintea îi ajunge din nou la muzeul din Berlin, la zeiţa monstruoasă care scoate sămânţa din cadavru, ca s-o salveze.

Astfel, până la urmă vine timpul, iar mâna care ţine tocul începe să se mişte. Dar cuvintele pe care le alcătuieşte nu sunt cuvinte de mântuire. În loc de asta, ele vorbesc de muşte, de un singur muscoi negru, care bâzâie izbindu-se de o fereastră închisă. Miezul verii la Petersburg, fierbinte şi cleios; de jos, din stradă, zgomot, muzică. În cameră, o copilă cu ochi căprui şi părul drept şi auriu, culcată goală lângă un bărbat, cu picioarele subţiri abia atingându-i gleznele şi faţa vârâtă în scobitura umărului lui, unde se răsfaţă şi se cuibăreşte ca un bebeluş.

Cine e bărbatul? Are trupul perfect, ca al unui zeu. Dar degajă o răceală atât de marmoreeană, încât e imposibil ca un copil strâns în îmbrăţişarea lui să nu îngheţe până la os. Cât despre faţă, ea nu se vede.

Stă cu tocul în mână, încercând să nu coboare în reprezentări care nu-şi au locul în lumea aceasta, pe punctul de-a se rostogoli, îngheţat într-o clipă în care întreaga creaţie i se deschide la picioare, clipa dinainte de-a se desprinde şi a începe prăbuşirea.

Vine un moment pe care-a început să-i anticipeze cu

rafinament şi voluptate. Pentru care va fi damnat.

Se ridică de pe scaun agitat. Scoate din geamantan jurnalul lui Pavel şi-l răsfoieşte până la prima filă goală, pagina pe care băiatul nu a scris-o, pentru că atunci a murit. Pe această pagină începe să scrie pentru a doua oară.

În ceea ce aşterne pe hârtie se află în aceeaşi cameră, aşezat la masă ca acum. Dar camera e a lui Pavel şi numai a lui Pavel. Iar el nu mai e el, oricum nu un bărbat în al patruzeci şi nouălea an al vieţii. Aici e tânăr din nou, cu întreaga forţă arogantă a tinereţii. Poartă un costum alb, perfect croit. Până la un anumit punct, este Pavel Isaev, cu toate că Pavel Isaev nu e numele pe care are de gând să şi-l dea.

În sângele acestui tânăr, al acestei versiuni a lui Pavel, există un sentiment de triumf. A trecut prin porţile morţii şi s-a întors; nimic nu-i mai poate atinge de-acum înainte. Nu e un zeu, dar nici nu mai e om. Într-un sens, nu mai e nici om, nici bărbat. Nu există nimic ce n-ar fi capabil să facă.

Graţie acestui tânăr, clădirea, cu culoarele ei mirosind a stătut şi cotloanele lor oarbe, începe să se scrie singură, această clădire din Petersburg, Rusia.

Scrie titlul pe pagină, cu litere mari, ordonate: APARTAMENTUL, şi începe:

Doarme până târziu, rareori sculându-se înainte de amiază, când în apartament se face un asemenea zăduf, încât cearşafurile sunt leoarcă de transpiraţie. Apoi se târăşte până la mica baie de pe coridor, se stropeşte cu apă pe faţă, se curăţă pe dinţi cu degetul şi se întoarce la fel de împleticit în apartament. Aici, nebărbierit, cu părul în dezordine, mănâncă micul dejun pe care i l-a pregătit proprietăreasa (untul s-a topit deja, în lapte plutesc ţânţari); apoi se bărbiereşte şi îşi pune lenjeria din ajun şi costumul alb (cu dunga de la pantaloni subţire ca lama unui cuţit, după ce-a fost presată sub saltea toată noaptea), îşi umezeşte părul şi-l netezeşte, iar apoi, gata să înceapă o nouă zi, îşi pierde interesul, îşi pierde forţa de-a

se mişca; se aşază din nou la masă, unde sunt îngrămădite resturile de la micul dejun, şi cade într-o reverie sau trândăveşte, scobindu-şi unghiile cu un cuţit, aşteptând să se întâmple ceva, să vină copilul de la şcoală.

Sau umblă prin apartament, deschizând sertare, scotocind printre lucruri.

Dă peste un medalion cu portrete ale prbprietăresei şi ale soţului ei mort. Scuipă pe sticlă şi o şterge cu batista. Cei doi se privesc intens din micile lor cuşti.

Îşi îngroapă faţa în lenjeria ei, mirosind uşor a levănţică.

Se înscrisese ca student la universitate, dar nu mergea la cursuri. Intrase într-un *krujok*, un cerc ai cărui membri experimentează amorul liber. Într-o după-amiază aduce o fată la el în cameră. Îi trece prin cap c-ar trebui să încuie uşa, dar n-o face. El şi fata fac dragoste, apoi adorm.

Îl trezeşte un zgomot. Ştie că sunt pândiţi.

O atinge pe fată şi ea se trezeşte. Amândoi sunt goi, frumoşi, în splendoarea tinereţii. Fac dragoste din nou. Tot timpul e conştient că uşa a rămas întredeschisă şi copilul pândeşte. Plăcerea lui este intensă şi i-o transmite şi fetei. Niciodată până atunci n-au mai experimentat o asemenea întunecată tandreţe.

Când o conduce apoi pe fată acasă, lasă patul nefăcut, pentru ca, în curiozitatea ei, copila să se familiarizeze cu mirosurile dragostei.

În fiecare miercuri după-amiază, de-atunci încolo, pentru tot restul verii, o aduce pe fată la el în cameră, mereu aceeaşi fată. De fiecare dată când pleacă, apartamentul pare pustiu; el ştie însă că, tot de fiecare dată, fetiţa se strecoară înăuntru, pândeşte sau ascultă. Chiar şi acum stă ascunsă undeva.

— Fă asta din nou! şopteşte fata.

— Ce să fac?

— Asta! şopteşte ea, îmbujorată de dorinţă.

— Mai întâi spune cuvintele, reia el şi o face să le rostească. Mai tare! spune. Pe măsură ce spune cuvintele,

fata se înfierbântă până nu mai poate să îndure.

Şi-l aminteşte pe Svidrigailov: „Femeilor le place să fie umilite”.

Îi place să creadă că toate astea contribuie la *formarea gustului* fetiţei, aşa cum se formează gustul pentru mâncăruri neobişnuite, stridii sau momiţe.

Se întreabă de ce face toate astea. Răspunsul pe care şi-l dă singur este: istoria se apropie de sfârşit; vechile cărţi de referinţă vor fi curând azvârlite pe foc; în aceşti timpi morţi dintre vechi şi nou, totul e îngăduit. Nu prea crede în acest răspuns pe care şi-l dă, dar nici nu-i respinge. Îi serveşte oricum.

Sau îşi spune: e vina verii petersburgheze – după amiezile ei lungi, fierbinţi şi înăbuşitoare, cu muştele care bâzâie izbindu-se de geamuri şi serile parcă vuind de zumzetul ţânţarilor, Să rezist toată vara şi toată iarna; apoi, când vine primăvara, plec în Elveţia, în munţi, şi-acolo voi deveni alt om.

Ia mesele împreună cu proprietăreasa şi fiica ei. Într-o miercuri seară, prefăcându-se bine dispus, se apleacă peste masă şi îi ciufuleşte părul fetiţei. Ea se trage înapoi. Îşi dă seama că nu se spălase pe mâini şi ea simţise mirosul dragostei. îmbujorată, descumpănită, se apleacă peste farfurie şi evită să-i mai privească în ochi.

Scrie toate astea aş temând litere cu grijă, citeţ, fără să şteargă niciun cuvânt. În actul de a scrie simte, de data asta, o excepţională plăcere senzuală – în felul în care îşi ţine tocul, prins în cârligul degetului mare, dar şi în înfrânarea mâinii, încetinită în cursa ei de-a latul paginii de silueta severă, strictă a literelor, de disciplina alfabetului. Ania, Anna Snitkina, fusese secretara lui înainte de a-i deveni soţie. O angajase ca să-i pună manuscrisele în ordine, apoi o luase de nevastă. O fată cumva chemată să aibă îndeletniciri de zână, să toarcă încâlceala scrisului lui într-un singur fir de aur. Dacă astăzi scrie atât de limpede, este pentru că nu mai scrie pentru ochii ei. Scrie pentru el. Scrie pentru eternitate. Scrie pentru morţi.

Cu toate astea, chiar în timp ce stă atât de calm, e un om prins într-un vârtej. Torenţi de hârtie, fragmente dintr-o altă viaţă, împrăştiate de explozia spiralei în urcare, zboară în jurul lui. E purtat în înalt, deasupra pământului, răsucit de curenţi, înainte ca strânsoarea vântului să slăbească şi, înainte să înceapă căderea, i se îngăduie o clipă de linişte şi de limpezime perfectă, lumea deschizându-se sub el ca o hartă a propriei fiinţe.

Litere din vârtej. Frunze împrăştiate, pe care le adună; un trup împrăştiat, pe care îl reasamblează.

Se auze o bătaie în uşă: e Matriona, în cămaşă de noapte, semănând pentru o clipă izbitor cu maică-sa.

— Pot să intru? întrebă ea cu glas răguşit.

— Te mai doare-n gât?

— Îhî.

Se aşază pe pat. Chiar de la distanţa asta, îi aude hârâitul respiraţiei.

De ce venise? Vrea oare să facă pace? E prea ostenită?

— Pavel stătea de obicei aici când scria, spune ea. Am crezut că sunteţi Pavel când am intrat.

— Scriam ceva, răspunde. Te deranjează dacă-mi continui treaba?

Se aşază liniştită în spatele lui şi îl urmăreşte în timp ce scrie. Aerul din încăpere e electric; până şi funigeii de praf par suspendaţi.

— Îţi place numele tău? întreabă calm după o vreme.

— Numele meu?

— Da, Matriona.

— Nu, îl urăsc. Tatăl meu l-a ales. Nu ştiu de ce-a trebuit să-i port eu. A fost numele bunicii mele. A murit înainte să mă nasc eu.

— Am alt nume pentru tine. Dusă. Scrie numele în susul paginii şi i-l arată. Îţi place?

Ea nu răspunde.

— Ce s-a întâmplat cu adevărat cu Pavel? întreabă el. Ştii?

— Cred… cred că s-a jertfit.

— S-a jertfit pentru ce?

— Pentru viitor. Ca să fie unul dintre martiri.

— Martiri? Ce-i un martir?

Ea şovăie.

— Cineva care se jertfeşte. Pentru viitor.

— Fata finlandeză a fost şi ea o martiră?

Ea aprobă din cap.

Se întreabă dacă şi Pavel se obişnuise până la urmă să vorbească în asemenea formule.

Pentru prima oară îi trece prin minte că a fost mai bine pentru el că a murit. Acum, că i-a venit acest gând, îl priveşte drept în faţă, nu-i respinge.

Tot un război: bătrânii împotriva tinerilor, tinerii împotriva bătrânilor.

— Trebuie să pleci acum, îi spune. Am de lucru.

Intitulează pagina următoare COPILUL şi scrie:

Într-o zi soseşte o scrisoare pentru el, cu numele şi adresa trecute cu litere mari, frumos caligrafiate. Copila a luat-o de la portar şi a lăsat-o sprijinită de oglinda din camera lui.

— Scrisoarea aceea – vrei să ştii cine-a trimis-o? o întreabă el în treacăt când rămân singuri. Şi îi spune povestea Mariei Lebiatkina şi cum Maria l-a făcut de râs pe fratele ei, căpitanul Lebiatkin, şi a devenit batjocura Tverului, pretinzând că un admirator, a cărui identitate refuzase cu modestie s-o dezvăluie, îi ceruse mâna.

— Scrisoarea e de la Maria? întreabă copila.

— Aşteaptă şi-o să vezi.

— Dar de ce-au râs de ea? De ce nu voia nimeni să se însoare cu ea?

— Pentru că Maria era prostuţă, iar oamenii proşti nu trebuie să se căsătorească, fiindcă vor face copii proşti şi-aşa mai departe, până când se va umple toată ţara de proşti. Ca o epidemie.

— O epidemie?

— Da. Vrei să continui? Totul s-a întâmplat vara trecută, când înf vizitam mătuşa. Am auzit povestea Mariei şi-a admiratorului ei fantomă şi m-am hotărât să fac ceva.

Mai întâi mi-am comandat un costum alb, ca să am un aer suficient de galant pentru rol.

— Costumul ăsta?

— Da, costumul ăsta. Când a fost gata, deja toată lumea ştia ce se pregăteşte – la Tver, veştile se răspândesc repede. Mi-am îmbrăcat costumul şi, cu un buchet de flori în mână, le-am făcut o vizită Lebiatkinilor. Căpitanul era uluit, dar sora lui, nu. Ea nu-şi pierduse niciodată credinţa. Din acel moment i-am vizitat zilnic. Odată am dus-o la plimbare în pădure, numai noi doi. A fost în ziua în care-am plecat la Petersburg.

— Aşa că tu ai fost admiratorul ei, până la urmă?

— Nu, nu aşa a fost. Admiratorul era doar un vis al ei. Oamenii fără minte nu ştiu deosebirea dintre vis şi realitate. Ei cred în vise. Ea credea că eu sunt visul. Pentru că mă purtam, ştii, ca un vis.

— Şi-o să te duci înapoi s-o vezi?

— Nu prea cred. De fapt, nici vorbă. Şi dacă vine după mine, trebuie să ai grijă să nu-i dai drumul înăuntru. Spune-i că m-am mutat. Spune-i că nu-mi ştii adresa. Sau dă-i o adresă falsă. Inventează una. O s-o recunoşti imediat. E înaltă şi ciolănoasă, are dinţii ieşiţi în afară şi zâmbeşte tot timpul. De fapt, e un fel de vrăjitoare.

— Asta zice în scrisoare – că vine încoace?

— Da.

— Dar de ce?

— De ce-am făcut aşa ceva? Ca să mă distrez. Vara la ţară e aşa de plicticoasă – habar n-ai cât de plicticoasă!

Nu i-a luat mai mult de zece minute ca să scrie scena, fără să corecteze un cuvânt. Într-o versiune finală, va trebui să fie mai plină, dar pentru scopul imediat era suficient. Se ridică, lăsând cele două pagini deschise pe masă.

E un atac la adresa inocenţei unui copil. E o faptă pentru care nu poate aştepta iertare. Cu asta a depăşit pragul. Acum Dumnezeu trebuie să vorbească, acum Dumnezeu nu mai îndrăzneşte să tacă! A corupe un copil înseamnă a-i forţa mâna lui Dumnezeu. Mecanismul pe

care l-a construit are arcuri care se-nchid ca o cursă, o cursă ca să-i prindă pe Dumnezeu

Ştie ce face. În acelaşi timp, în întrecerea de viclenie dintre el şi Dumnezeu, e în afara lui însuşi, poate în afara propriului suflet. El stă şi pândeşte undeva, în timp ce el şi Dumnezeu îşi dau târcoale unul altuia. Iar timpul stă în loc şi pândeşte şi el. Timpul e suspendat, totul e suspendat înainte de cădere.

Mi-am pierdut locul în sufletul meu, gândeşte.

Îşi ia pălăria şi iese din apartament. Nu-şi recunoaşte pălăria, n-are idee ai cui sunt pantofii pe care îi poartă. De fapt, nu recunoaşte nimic din el. Dac-ar fi să se privească acum în oglindă, n-ar fi surprins să vadă apărând altă faţă, privindu-l orbeşte.

A trădat pe toată lumea; nu-şi dă seama dacă trădările lui ar putea pătrunde mai adânc. Dacă vreodată ar putea afla cu ce seamănă gustul trădării, cu oţetul sau cu fierea, acum e momentul.

Dar în gură nu simte niciun gust, după cum nici în inimă nu simte nicio apăsare. De fapt, inima îi pare complet goală, înainte nu ştiuse că va fi aşa. Dar cum ar fi putut să ştie? Nu un chin, ci o absenţă searbădă a chinului. Ca un soldat împuşcat pe câmpul de bătălie, care sângerează, vede sângele, nu simte nicio durere şi se întreabă: am murit deja?

I se pare că a plătit un preţ uriaş. *îl plătesc o groază de bani ca să scrie cărţi*, spunea copila, repetând cuvintele copilului mort. Ce-au omis să spună e că în schimb a trebuit să-şi dea sufletul.

Acum începe să simtă gustul. E gustul fierii.

Cuprins

1. Petersburg 5
2. Cimitirul 10
3. Pavel 14
4. Costumul alb 23
5. Maksimov 29
6. Anna Sergheievna 47
7. Matriona 61

8. Ivanov 72
9. Neciaev 85
10, Turnul arsenal 98
I I, Plimbarea 114
12. Isaev 129
13. Travestiul 138
14. Poliţia 148
15. Beciul 156
16. Tiparniţa 171
17. Otrava 182
18. Jurnalul 192
19. Incendiile 203
20. Stavroghin 208